

भावार्थ : हे बंधू! प्रभूचे सामर्थ्य इतके परिपूर्ण आहे की त्याच्या सेवकांना कोणतीही व्यथा व्यापू शकत नाही. ॥१॥रहाउ ॥ हे माते, प्रभूचा सेवक जी जी इच्छा मनात करतो ती ती तो कर्ता पुरुष प्रभू परमात्मा स्वतः पूर्ण करतो. ॥१॥ निंदक प्रभू परमात्म्याशी आपली प्रतिष्ठा घालवून बसतात. नानक सांगतात, हे जीवा! तू निर्भय बनून प्रभू परमात्म्याचे गुण गा. ॥२॥१११४॥

॥ गउडी महला ५ ॥

भुज बल बीर ब्रह्म सुख सागर गरत परत गहि लेहु अंगुरीआ ॥१॥रहाउ ॥
 स्रवनि न सुरति नैन सुंदर नही आरत दुआरि रटत पिंगुरीआ ॥१॥
 दीना नाथ अनाथ करुणामै साजन मीत पिता महातरीआ ॥
 चरन कवल हिरदै गहि नानक भै सागर संत पारि उतरीआ ॥२॥२॥११५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०३)

शब्दार्थ : भुज – बाहू, दंड; गरत – गर्त, खड्डा; परत – पडतो; अंगुरीआ – बोट, अंगुली; आरत – आर्त, अति दुःखी; रटत – हाका मारतो, ओरडतो; पिंगुरीआ – पांगळा, पंगू; महतरीआ – माता; कवल – कमल

भावार्थ : हे बलदंड प्रभो! हे सुखसागर परब्रह्म प्रभो! विषयविकारांच्या गर्तेत पडलेल्या मला बोटाला धरून बाहेर काढ. ॥१॥रहाउ ॥ हे प्रभो! माझ्या कानांना चांगले ऐकण्याची बुद्धी होत नाही. डोळ्यांना सुंदर प्रभुचरण पहावे असे वाटत नाही. अशा विषयविकारांनी पांगळा झालेला हा जीव तुझ्या दारी येऊन आर्त स्वरांनी तुला विनवीत आहे. ॥१॥ अनाथांचा नाथ, दीनांचा दीनानाथ, हे करुणामय प्रभो! तूच माझा सजणा, तूच माझा मित्र, माझे माता पिता सारे काही तूच आहेस. नानक सांगतात हे प्रभो! सारे संतजन तुझेच चरणकमल हृदयाशी धरून भवसागर पार करून गेले. ॥२॥२॥११५॥

रागु गउडी बैरागणि महला ५

१ ओंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(परमेश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होतो.)

दय गुसाई मीतुला तूं संगि हमारै बासु जीउ ॥१॥रहाउ ॥
 तुझ बिनु घरी न जीवना थ्रिगु रहणा संसारि ॥
 जीअ प्राण सुखदातिआ निमख निमख बलिहारि जी ॥१॥
 हसत अलंबनु देहु प्रभ गरतहु उधरु गोपाल ॥
 मोहि निरगुन मति थोरीआ तूं सद ही दीन दइआल ॥२॥
 किआ सुख तेरे संमला कवन बिधी बीचार ॥
 सरणि समाई दास हित ऊचे अगम अपार ॥३॥
 सगल पदारथ असट सिधि नाम महा रस माहि ॥
 सुप्रसंन भए केसवा से जन हरि गुण गाहि ॥४॥
 मात पिता सुत बंधपो तूं मेरे प्राण अधार ॥
 साधसंगि नानकु भजै बिखु तरिआ संसारु ॥५॥१॥११६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०३)

शब्दार्थ : दय – दयाळू; गुसाई – परमेश्वर, पृथ्वीचा स्वामी; मीतुला – मित्र; घरी – घटका; धिगु – धिक्कार; सुखदातिआ – सुख देणारा; निमख निमख – क्षणोक्षणी; अलंबनु – आधार; गरतहु – गर्तेतून; थोरीआ – थोडीशी; संमला – स्मरण केले; समाई – रक्षणकर्ता; असट – अष्ट; बिखु – विष; हसत – हात;

भावार्थ : हे दयाळू परमेश्वरा, हे पृथ्वीपती, हे माझ्या मित्रा, तू माझा सांगाती आहेस. तू माझ्या अंतरातच वास करतोस. ॥१॥ राहाउ ॥ हे प्रभो! तुझ्याशिवाय मी एक घटकाही जगू शकत नाही. धिक्कार असो ह्या संसाराचा. हे सुखदाता! तूच माझा जीव तूच माझा प्राण. क्षणोक्षणी मी तुझ्यावर माझे प्राण समर्पित करतो. ॥१॥ हे प्रभो! तुझ्या हाताचा आधार देऊन मला ह्या विषयविकारांच्या गर्तेतून बाहेर काढ. हे प्रभो! तू सदैव दीनांवर दया करतोस. मी गुणहीन अल्पमती जीव आहे. ॥२॥ प्रभो! तू सर्वश्रेष्ठ आहेस. तू अगम्य व अपार आहेस. तू शरणागत दासांचे रक्षण करतोस. तू जीवांना सुख देतोस. मी कोणत्या प्रकारे तुझ्या गुणांचा विचार करू ? ॥३॥ तुझ्या नामरूपी महारसातच अष्ट सिद्धी सामावलेल्या आहेत. ज्या जीवावर प्रभू केशव सुप्रसन्न होतो, तो जीव प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो. ॥४॥ हे प्रभो! तूच माझी माता, तूच माझा पिता, पुत्र, बांधव सारे काही तूच आहेस. माझ्या प्राणाचा तूच आधार आहेस. नानक सांगतात, मी संतसंगतीत राहून प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करून हा विषमय संसारसागर तरून गेलो. ॥५॥ ११११६ ॥

गुडडी बैरागणि रहोए के छंत के घरि म० ५

१ ओंअकार सतिगुर प्रसादि ॥

(परमेश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. तो सतगुरुकृपेने प्राप्त होतो.)

है कोई राम पिआरो गावै ॥
 सरब कलिआण सुख सचु पावै ॥ राहाउ ॥
 बनु बनु खोजत फिरत बैरागी ॥
 बिरले काहू एक लिव लागी ॥
 जिनि हरि पाइआ से वडभागी ॥ १ ॥
 ब्रहमादिक सनकादिक चाहै ॥
 जोगी जती सिध हरि आहे ॥
 जिसहि परापति सो हरि गुण गाहै ॥ २ ॥
 ता की सरणि जिन बिसरत नाही ॥
 वडभागी हरि संत मिलाही ॥
 जनम मरण तिह मूले नाही ॥ ३ ॥
 करि किरपा मिलु प्रीतम पिआरे ॥
 बिनउ सुनहु प्रभ ऊच अपारे ॥
 नानकु मांगतु नामु अधारे ॥ ४ ॥ १ ॥ ११७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०३)

शब्दार्थ : रहोए – एक प्रकारचे प्राचीन गीत जे आर्त स्वरात गायले जाते; बनु बनु – रानावनात; आहे – आवडतात; चाहै – इच्छा करतात; मिलाहि – मिळतात, प्राप्त होतात; मूले – मुळीच, मुळातच; बिनउ – विनंती करतो.

भावार्थ : कोणी विरळा जीव प्रिय रामाचे गुणगान गातो. त्याचे कल्याण होते. त्यास सुख प्राप्त होते. त्यास सत्यरूप प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥१॥ काही लोक वैराग्य धारण करून रानावनात प्रभू परमात्म्यास शोधत फिरतात, पण त्याचा काहीही उपयोग होत नाही. क्वचित कोणी आपले चित्त प्रभुनामात एकाग्र करतात. ज्या लोकांना प्रभू प्राप्त होते ते महा भाग्यवान होत. ॥१॥ ब्रह्मासकट सर्व देव, सनकादि भक्तगण. सर्वचजण प्रभुप्राप्तीची इच्छा धरतात. योगी, यति, सिद्ध सारेजण प्रभुप्राप्तीची आशा धरतात. पण प्रभुकृपेने ज्यास प्रभुनामाची प्राप्ती होते तेच प्रभूचे ज्ञान प्राप्त करतात. ॥२॥ हे जीवा ! जे प्रभू परमात्म्यास कधीही विसरत नाहीत अशांची तू संगत धर. कोणी एखादा भाग्यवान जीव प्रभुरूप संतांची संगत प्राप्त करतो. असे संतजन जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त झालेले असतात. ॥३॥ नानक सांगतात, हे प्रियतम प्रभू ! माझ्यावर कृपा कर, मला तुझी प्राप्ती व्हावी. हे सर्वश्रेष्ठ प्रभो ! तू अपार आहेस. माझी विनंती ऐक. हे प्रभो ! मला तुझ्या नामाचा आधार प्राप्त होऊ दे. ॥४॥ ११११७॥

रागु गउड़ी पूरबी महला ५ १ ओंअकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. तो सतगुरुकृपेने प्राप्त होतो.)

कवन गुन प्रनपति मिलउ मेरी माई ॥१॥रहाउ ॥
रूप हीन बुधि बल हीनी मोहि परदेसनि दूर ते आई ॥१॥
नाहिन दरबु न जोबन माती मोहि अनाथ की करहु समाई ॥२॥
खोजत खोजत भई बैरागनि प्रभ दरसन कउ, हउ फिरत तिसाई ॥३॥
दीन दइआल क्रिपाल प्रभ नानक साधसंगि मेरी जलनि बुझाई ॥४॥ १११८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०४)

शब्दार्थ : कवन – कोणाच्या; प्रानपति – प्राणपती; मोहि – मला; परदेसनि – परदेशातून; नाहिन – नाही; दरबु – द्रव्य, धन; जोबन – यौवन; माती – मत्ता, माजलेला; समाई – सामावून घे; बैरागनि – वैरागिणी; हउ – मी; तिसाई – तहानलेली; जळनि – आग, ताप; बुझाई – विझवली;

भावार्थ : हे माझ्या माते ! कोणत्या गुणाने मी माझ्या प्राणपतीस प्राप्त करू शकेन ? ॥१॥ रहाउ ॥ मला रूप नाही, बुद्धी नाही, मी परदेशातून खूप दूर ह्या संसारात आले आहे. ॥१॥ माझ्याजवळ धन नाही, माझ्याजवळ यौवनाची मस्ती नाही, माझ्यासारख्या अनाथ स्त्रीला हे प्रभो ! तू तुझ्यात सामावून घे. ॥२॥ हे प्रिय प्रभू ! तुला शोधत शोधत मी वैरागिणी झाले. तुझ्याच दर्शनाच्या तृष्णेने व्याकूळ होऊन मी अनेक योनीतून भटकत राहिले. ॥३॥ नानक सांगतात, हे दीनदयाळा, प्रभुकृपाळा ! मला नानकाला संतसज्जनांची संगत घडो आणि माझ्या मनातील तुझ्या विरहाचा ताप शांत होवो. ॥४॥ १११८॥

॥ गउड़ी महला ५ ॥

प्रभ मिलबे कउ प्रीति मनि लागी ॥
पाइ लगउ मोहि करउ बेनती कोऊ संतु मिलै बडभागी ॥१॥रहाउ ॥
मनु अरपउ धनु राखउ आगै मन की मति मोहि सगल तिआगी ॥

खंड २ [१२८]

जो प्रभ की हरि कथा सुनावै अनदिनु फिरउ तिसु पिछै विरागी ॥१॥
 पूरब करम अंकुर जब प्रगटे भेटिओ पुरखु रसिक बैरागी ॥
 मिटिओ अंधेरु मिलत हरि नानक जनम जनम की सोई जागी ॥२॥२॥११९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०४)

शब्दार्थ : पाइ – पाय; बेनती – विनंती; अरपउ – अर्पण करणे; धनु – धन; आगै – पुढे; सुनावै – ऐकवतो; फिरउ – फिरत राहते. तिसु – तुझ्या; प्रगटे – प्रकट होतो.

भावार्थ : हे सखी ! प्रभुपतीशी मिलन होण्यासाठी माझ्या मनात प्रभू विषयीची प्रीती निर्माण झाली आहे. प्रभुपतीशी माझी भेट घडवून आणू शकेल असा कोणी भाग्यशाली संत मला भेटला तर त्याचे पाय धरून मी त्यास वारंवार विनंती करीन. ॥१॥२॥२॥ मी त्याच्यापुढे माझे तन, मन, धन, माझी बुद्धी सारे काही अर्पण करीन. जो मला प्रभुपतीची कथा ऐकवेल, त्याच्यामागे मी विरक्त बनून रात्रंदिवस फिरत राहीन. ॥१॥ नानक सांगतात, पूर्व जन्माचे, सत्कर्माचे संस्कार जेव्हा अंकुरतात, तेव्हा पतिप्रभूशी मिलन होते. तो पतिप्रभू रसिक आहे व सर्व रसांपासून अलिप्त राहणारा, वैराग्यशीलही तोच आहे. नानक सांगतात – पतिप्रभूशी मिलन झाल्याने जन्मजन्मांतरी अंधारात भटकत असलेली मी, प्रभुपतीच्या मिलनाने मनातील मोहमायेच्या अंधारातून मुक्त झाले. ॥२॥२॥११९॥

॥ गडडी महला ५ ॥

निकसु रे पंखी सिमरि हरि पांख ॥

मिलि साधू सरणि गहु पूरन राम रतनु हीअरे संगि राखु ॥१॥२॥२॥

भ्रम की कूई त्रिसना रस पंकज अति तीख्यण मोह की फास ॥

काटनहार जगत गुर गोबिद चरन कमल ता के करहु निवास ॥१॥

करि किरपा गोबिंद प्रभ प्रीतम दीना नाथ सुनहु अरदासि ॥

करु गहि लेहु नानक के सुआमी जीउ पिंडु सभु तुमरी रासि ॥२॥३॥१२०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०४)

शब्दार्थ : निकसु – बाहेर पडणे; पंकी – पक्षी; पांख – पंख; गहु – ग्रहण कर; हिअरे – हृदयात; कुई – छोटी विहीर; आड; तिख्यण – तीक्ष्ण; अरदासि – प्रार्थना; रासि – संपत्ती;

भावार्थ : हे पक्षिरूपी जीवा ! तू मायारूपी घट्यातून बाहेर पडून, प्रभुनाम स्मरणरूपी पंख पसरून प्रभुप्राप्तीसाठी भरारी मार. संतजनांना शरण जाऊन पूर्ण प्रभू परमात्मारूपी रत्न प्राप्त करून आपल्या हृदयात दृढपणे धारण कर. ॥१॥२॥२॥ हे जीवा ! हा संसार हा मोहमायेच्या भ्रमाने विषयविकाराच्या चिखलाने भरलेला, द्वैतभावाचा आड आहे. मोहमायेचा फास अत्यंत शक्तिशाली आहे. तो फास तो एकमेव जगत्गुरू प्रभू परमात्माच, तोडू शकतो. हे जीवा, त्या प्रभू परमात्म्याच्या चरणकमलास आपल्या हृदयात घट्ट धरून ठेव. ॥१॥ हे गोविंदा ! हे दीनानाथा, हे प्रिय प्रभू, माझ्यावर कृपा कर. माझी विनंती ऐक. माझा हात धरून मला ह्या मोहमयी संसारातून बाहेर काढ. नानक सांगतात. हे प्रभू परमात्मा, हे जगताच्या स्वामी, हा देह, हा प्राण, ही सारी तूच दिलेली संपत्ती आहे. ॥२॥३॥१२०॥

खंड २ [१२९]

॥ गउड़ी महला ५ ॥

हरि पेखन कउ सिमरत मनु मेरा ॥
आस पिआसी चितवउ दिनु रैनी है कोई संतु मिलावै नेरा ॥१ ॥रहाउ ॥
सेवा करउ दास दासन की अनिक भांति तिसु करउ निहोरा ॥
तुला धारि तोले सुख सगले बिनु हरि दरस सभो ही थोरा ॥१ ॥
संत प्रसादि गाए गुन सागर जनम जनम को जात बहोरा ॥
आनद सूख भेटत हरि नानक जनमु क्रितारथु सफलु सवेरा ॥२ ॥४ ॥१२१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०४)

शब्दार्थ : पेखन – पाहण्यासाठी; आस – आशा; पिआसी – तहानलेली; चितवहु – चिंतन करते; नेरा – जवळून;
अनिक – अनेक; भांति – प्रकारे; निहोरा – प्रार्थना, विनंती; तुला – तराजू; घारी – धरून; थोरा – थोडे, तुच्छ;
बहोरा – बाहेर; क्रितारथु – कृतार्थ.

भावार्थ : प्रभुपतीच्या दर्शनासाठी माझे मन त्याचे स्मरण करत आहे. प्रभुपतीच्या दर्शनाच्या आशेने तहानलेली मी रात्रंदिवस त्याचेच चिंतन करत असते. कोणी संतजन मला त्याच्याजवळ नेऊन माझे त्याच्याशी मिलन घडवून आणतील का ? ॥१ ॥रहाउ ॥ अशा संतजनांच्या दासानुदासांची मी सेवा करीन. नाना प्रकारांनी मी त्यांना आळवीन. सारी सुखे तराजूत घालून तोलली आहेत पण ती सर्व सुखे प्रभू मिलनाच्या सुखापुढे अगदी नगण्य, तुच्छ आहेत. ॥१ ॥ संतजनांच्या कृपेने त्या गुणसागर पतिप्रभूचे गुणगान गायल्याने जन्ममरणाच्या चक्रातून प्रभूने मला बाहेर काढले. नानक सांगतात, प्रभू मिलनाने मला आनंद व सुख प्राप्त झाले, मी कृतार्थ झालो. माझी जीवनयात्रा सफल झाली. ॥२ ॥४ ॥१२१ ॥

रागु गउड़ी पूरबी १, महला ५ ॥

॥१ ओंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. तो सतगुरूच्या कृपेने प्राप्त होतो.)

किन बिधि मिलै गुसाई मेरे राम राइ ॥
कोई ऐसा संतु सहज सुखदाता मोहि मारगु देइ बताई ॥१ ॥रहाउ ॥
अंतरि अलखु न जाई लखिआ विचि पड़दा हउमै पाई ॥
माइआ मोहि सभो जगु सोइआ इहु भरमु कहहु किउ जाई ॥१ ॥
एका संगति इकतु ग्रिहि बसते मिलि बात न करते भाई ॥
एक बसतु बिनु पंच दुहेले ओह बसतु अगोचर ठाई ॥२ ॥
जिस का ग्रिहु तिनि दीआ ताला कुंजी गुर सउपाई ॥
अनिक उपाव करे नही पावै बिनु सतिगुर सरणाई ॥३ ॥
जिन के बंधन काटे सतिगुर तिन साधसंगति लिव लाई ॥
पंच जना मिलि मंगलु गाइआ हरि नानक भेदु न भाई ॥४ ॥
मेरे राम राइ इन बिधी मिलै गुसाई ॥
सहजु भइआ भ्रमु खिन महि नाठा, मिलि जोती जोति समाई ॥१ ॥रहाउदूजा ॥१ ॥१२२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०४)

खंड २ [१३०]

शब्दार्थ : किन – कोणत्या; बिधि – मार्गाने; मोहि – मला; मार्गु – मार्ग; अलखउ – अलक्ष्य; लखिआ – जाणणे; विचि – मध्ये; हउमै – अहंकार; सभो – सगळे; सोइआ – झोपले; इहु – हा; कहहु – सांगा; इकतु – एकाच; गिहि – घरात; शरीरात; बसते – वास करतो; मिलि – एकत्र जमून; बसतु – वस्तू; बिनु – च्या विना; पंच – पाच ज्ञानेंद्रिये; दुहेले – दुःखी; ओह – ते; अगोचर – अदृश्य; सउपाई – सोपवली; अनिक – अनेक; लिवलाई – मन एकाग्र करणे; भेदु – रहस्य; नाठा – नष्ट.

भावार्थ : हे माझ्या रामराया ! कोणत्या विधीने (मार्गाने) मला प्रभू प्राप्त होईल ? अशा कोणा संताशी भेट झाल्याने मला सहज सुख देणारा प्रभू-परमात्मा प्राप्त करण्याचा मार्ग दिसेल ? ॥१॥रहाउ ॥ वास्तविक तो प्रभू-परमात्मा माणसाच्या अंतःकरणातच वसलेला आहे परंतु अहंकाराच्या पडद्यामुळे तो दिसू शकत नाही. सारे जगच मोहमायेत निद्रिस्त झाले आहे. मग हा अहंकाररूपी भ्रम कसा बरे नष्ट व्हावा ? ॥१॥ वास्तविक आत्मा व परमात्मा एकत्र एकाच ठिकाणी वसलेले आहेत पण ते दोघे एकत्र येऊन एकमेकांशी कधीच बोलत नाहीत. प्रभुनाम ह्या एका गोष्टीच्या अभावाने मानवाची पंचेंद्रिये दुःखच भोगतात. पण ही नामरूपी वस्तू अदृश्य ठिकाणी वास करते. ॥२॥ हे शरीररूपी घर ज्या प्रभू-परमात्म्याने बनवले आहे, त्यानेच त्याला मोहमायारूपी कुलूप लावले आहे व त्याची किल्ली सतगुरूपाशी दिली आहे. त्यामुळे कितीही उपाय केले तरी, कितीही कर्मकांडे, पूजापाठ केले तरी सतगुरूला शरण गेल्याशिवाय प्रभू प्राप्त होत नाही. ॥३॥ सतगुरूने ज्याचे मोहपाश कापून टाकले, तो संतसंगतीत बसून आपले चित्त प्रभुपरमात्म्यावर एकाग्र करतो. अशा भक्ताची पाचही ज्ञानेंद्रिये एकत्र येऊन प्रभू-परमात्म्याचे मंगलगान गातात. नानक आणि प्रभु-परमात्मा यांच्यात काहीही भेद राहत नाही. ॥४॥ नानक सांगतात, ह्या मार्गाने गेल्याने पृथ्वीचा स्वामी माझा रामराया प्राप्त होतो. ज्या माणसास सहज समाधी प्राप्त झाली, त्याचे सारे भ्रम क्षणात नष्ट होतात व त्याची आत्मज्योत प्रभू-परमात्म्याच्या ज्योतीत विलीन होते. ॥१॥रहाउ दुसरा ॥१॥१२२२॥

॥ गउडी महला ५ ॥

ऐसो परचउ पाइओ ॥

करि क्रिपा दइआल बीठुलै सतिगुर मुझहि बताइओ ॥१॥रहाउ ॥

जत कत देखउ तत तत तुम ही मोहि इहु बिसुआसु होइ आइओ ॥

कै पहि करउ अरदासि बेनती जउ सुनतो है रघुराइओ ॥१॥

लहिओ सहसा बंधन गुरि तोरे तां सदा सहज सुखु पाइओ ॥

होणा सा सोई फुनि होसी सुखु दुखु कहा दिखाइओ ॥२॥

खंड ब्रहमंड का एको ठाणा गुरि परदा खोलि दिखाइओ ॥

नउ निधि नामु निधानु इक ठाई तउ बाहरि कैठै जाइओ ॥३॥

एकै कनिक अनिक भाति साजी बहु परकार रचाइओ ॥

कहु नानक भरमु गुरि खोई है इव ततै ततु मिलाइओ ॥४॥२॥१२३॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २०५)

शब्दार्थ : ऐसो – असा; परचउ – परिचय; पाइओ – प्राप्त केला; बीठुलै – विठुलाने; मुझहि – मला; बिसुआसु – विश्वास; कै पहि – कोणाकडे; बेनती – विनंती; लहिओ – नष्ट झाले. सहसा – संशय; होणासा – होणारा; सोई – तेच; फुनि – परत; होसी – होईल; बाहरि – बाहेर; कैठै – कोठे; कनिक – सोने; भाति – प्रकारे; साजी – सजवले; परकार – प्रकार; ततु – तत्व; ततै – प्रकारे.

भावार्थ : माझा प्रभू-परमात्म्याशी दाट परिचय झाल्यानंतर त्या दयाळू विठ्ठलाने माझा सतगुरू मला दाखवला. ॥१॥ रहाउ ॥ जिकडे पहावे, तिकडे प्रभूच भरून राहिला आहे हा विश्वास माझ्या ठायी उत्पन्न झाला. हे प्रभू-परमात्म्या ! हे रघुराया ! जर तूच माझी विनंती एकतोस, तर मी अन्य कुणाची प्रर्थना का करावी ? ॥१॥ सतगुरूने ज्याची मोहमायेची बंधने तोडून टाकली, त्यास सहज समाधी प्राप्त होऊन सुखाची प्राप्ती झाली. त्याच्या हे लक्षात आले की प्रभूची जशी इच्छा असेल तसेच झाले, तसेच होणार. त्याच्या आज्ञेशिवाय कोणासही सुख-दुःख प्राप्त होत नाही. ॥२॥ सतगुरूने माझ्या मनावरील मोहमायेमुळे उत्पन्न झालेला भ्रमाचा पडदा दूर करून मला हे दाखवून दिले आहे की सर्व खंड ब्रह्मांडात एकच एक प्रभू-परमात्मा वास करतो. गुरुकृपेने ज्यास हे समजते की मनुष्याच्या मनातच प्रभुनामरूपी नवनिधीचे भंडार भरलेले आहे. त्यास अन्यत्र कोठेही प्रभुप्राप्तीसाठी जावे लागत नाही. ॥३॥ सोने एकच असते. त्याची अनेक प्रकारे रचना करून दागिने तयार करतात. त्याचप्रमाणे प्रभू-परमात्म्याच्या एकाच परमतत्त्वापासून संपूर्ण विश्वाची रचना झाली आहे. नानक सांगतात. मोहमायेने निर्माण केलेले नाना प्रकारचे भ्रम दूर करून, जे मूलतत्त्व-परमतत्त्व त्याचा साक्षात्कार सतगुरू करून देतो. ॥४॥ २॥ १२३॥

॥ गउडी २, महला ५ ॥

अउध घटै दिनसु रैना रे ॥

मन गुर मिलि काज सवारे ॥१॥ रहाउ ॥

करउ बेनंती सुनहु मेरे मीता संत टहल की बेला ॥

ईहा खाटि चलहु हरि लाहा आगै बसनु सुहेला ॥१॥

इहु संसारु बिकारु सहसे महि तरिओ ब्रहम गिआनी ॥

जिसहि जगाइ पीआए हरि रसु अकथ कथा तिनि जानी ॥२॥

जा कउ आए सोई विहाझहु हरि गुर ते मनहि बसेरा ॥

निजघरि महलु पावहु सुख सहजे बहुरि न होइगो फेरा ॥३॥

अंतरजामी पुरख बिधाते सरधा मन की पूरे ॥

नानकु दासु इही सुखु मागै मोकउ करि संतन की धूरे ॥४॥ ३॥ १२४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०५)

शब्दार्थ : अउध – आयुष्य; घटै – घटत जाते; दिनसु – दिवस; रैना रे – रात्र; काज – कार्य; टहल – सेवा; बेला – वेळ; ईहा – ह्या; खाटि – संचय; लाहा – लाभ; आगै – परलोकात; बसनु – वास; सुहेला – सुखपूर्ण; बिकारु – विकार; तरिओ – तरून जातो; जिसहि – ज्याला; जगाइ – जागे करतो; जा कउ – ज्याच्यासाठी; विहाझ – व्यापार कर; निजघरि – मूळ स्वरूपात, स्वस्वरूपात; बहुरि – परत; सरधा – श्रद्धा.

भावार्थ : दिवस उगवतो-मावळतो. रात्र येते, निघून जाते. अशा प्रकारे प्रत्येक जाणाच्या दिवसरात्रीने आयुष्य घटत जाते. हे मना, त्वरा कर. गुरूला भेटून ज्या कार्यासाठी तू या जगात आलास, ते कार्य पूर्ण कर. ॥१॥ रहाउ ॥ हे माझ्या मित्रा ! मी तुला एक विनंती करतो ती ऐक. आता मानव जन्म प्राप्त झाल्याने संतजनांची सेवा करण्याची संधी तुला प्राप्त झाली आहे. संत संगतीत बसून तू प्रभुनामरूपी खजिना एकत्र कर. त्यामुळे तुझे परलोकातील वास्तव्य सुखमय होईल. ॥१॥ हा संसार विषयविकारांनी, मोहमायेने उत्पन्न केलेल्या शंकाकुशंकांनी भरलेला आहे. केवळ ब्रह्मज्ञानी सत्पुरुषच ह्यातून पार निघून जातात. ज्या मनुष्याला प्रभू-परमात्मा स्वतः विषयविकारातून, मोहमायारूपी निद्रेतून जागे करतो, तो प्रभुनामरूपी अमृत

खंड २ [१३२]

प्राशन करून प्रभू परमात्म्याचे सत्यस्वरूप जाणतो व त्याची वर्णनातीत कथा कथन करतो. ॥२॥ हे जीवा ! जे कार्य करण्यासाठी तू ह्या जगात आलास, ते म्हणजे प्रभुप्राप्ती ! तेच काम कर. प्रभुनामाचाच व्यापार कर. ते हरिनाम सतगुरूकृपेने तुझ्या मनात दृढ होईल. तू तुझ्या मूळ स्वरूपास जाणून प्रभूच्या दरबारात सहज सुखाने प्रवेश प्राप्त करशील. मग परत तुला ह्या जगात जन्म घ्यावा लागणार नाही. ॥३॥ हे अंतर्यामी प्रभू-परमात्मा ! हे विश्वविधाता ! माझ्या मनाची इच्छा पूर्ण कर. दास नानक तुझ्या पायी केवळ हेच सुख मागतो की हे प्रभो ! मला संतजनांच्या चरणाची धूळ बनू दे. ॥४॥३॥१२४॥

॥ गडडी महला ५ ॥

राखु पिता प्रभ मेरे ॥

मोहि निरगुनु सभ गुन तेरे ॥१॥रहाउ ॥

पंच बिखादी एकु गरीबा राखहु राखनहारे ॥

खेदु करहि अरु बहुतु संतावहि आइओ सरनि तुहारे ॥१॥

करि करि हारिओ अनिक बहु भाती छोडहि कतहूं नाही ॥

एक बात सुनि ताकी ओटा साधसंगि मिटि जाही ॥२॥

करि किरपा संत मिले मोहि तिन ते धीरजु पाइआ ॥

संती मंतु दीओ मोहि निरभउ गुर का सबदु कमाइआ ॥३॥

जीति लए ओइ महा बिखादी सहज सुहेली बाणी ॥

कहु नानक मनि भइआ परगासा पाइआ पदु निरबाणी ॥४॥४॥१२५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०५)

शब्दार्थ : पंच बिखादी – पंच विकार, काम, क्रोध, लोभ, मोह, अहंकार; खेदु – दुःख; संतावहि – सतावतात; हारिओ – हरलो, थकलो; ताकी – त्याची; ओटा – आश्रय; मंतु – मंत्र; जीति – जित, विजय; सुहेली – सुखमय

भावार्थ : हे प्रभू पिता ! माझे रक्षण कर. मी गुणहीन आहे. तुझ्यात सर्व गुण आहेत. ॥१॥रहाउ ॥ पंचविकारांशी मी बिचारा एकटा लढत आहे. हे रक्षणकर्त्या प्रभू ! माझे रक्षण कर. हे पंचविकार मला खूप दुःख देतात, सतावतात. हे प्रभो ! मी तुला शरण आलो आहे. ॥१॥ मी ह्या पंचविकारांशी लढता लढता थकून गेलो आहे. मी नाना यत्न करून पाहिले पण ते मला सोडतच नाहीत. मी एक गोष्ट ऐकली आहे की संतसंगतीत राहिल्याने पंचविकारांपासून सुटका होते. म्हणून मी संतसंगतीत आश्रय घेतला आहे. ॥२॥ प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने मला संतजनांची संगत लाभली त्यामुळे माझ्या मनास धैर्य प्राप्त झाले. संतजनांनी मला निर्भय प्रभू परमात्म्याचा, प्रभुनामाचा मंत्र दिला. ॥३॥ मला संतजनांकडून सहज सुख देणारे प्रभुनाम प्राप्त झाल्याने, मी आता ह्या पंचमहाविकारांवर विजय प्राप्त केला आहे. नानक सांगतात, आता माझ्या मनात आत्मप्रकाश प्राप्त झाला आहे. माझे सर्व विषयविकार नष्ट झाले व मला निर्वाणपद प्राप्त झाले. ॥४॥४॥२५॥

॥ गडडी महला ५ ॥

ओहु अबिनासी राइआ ॥

निरभउ संगि तुमारै बसते इहु डरनु कहा ते आइआ ॥१॥रहाउ ॥

एक महलि तूं होहि अफारो एक महलि निमानो ॥

एक महलि तूं आपे आपे एक महलि गरीबानो ॥१॥

खंड २ [१३३]

एक महलि तूं पंडितु बकता एक महलि खलु होता ॥
 एक महलि तूं सभु किछु ग्राहजु एक महलि कछू न लेता ॥२ ॥
 काठ की पुतरी कहा करै बपुरी खिलावनहारो जानै ॥
 जैसा भेखु करावै बाजीगरु ओहु तैसो ही साजु आनै ॥३ ॥
 अनिक कोठरी बहुतु भाति करीआ आपि होआ रखवारा ॥
 जैसे महलि राखै तैसै रहना किआ इहु करै बिचार ॥४ ॥
 जिनि किछु कीआ सोई जानै जिनि इह सभ बिधि साजी ॥
 कहु नानक अपरंपर सुआमी कीमति अपुने काजी ॥५ ॥५ ॥१२६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०६)

शब्दार्थ : ओहु – तो; अबिनासी – अविनाशी; अफारो – अहंकारी; निमानो – नम्र; खलु – दुष्ट; ग्राहजु – ग्रहण
 करणारा; काठ – काष्ठ, लाकूड; पुतरि – पुतळा; खिलावन हारो – खेळवणारा; बाजीगरु – लीला करणारा; साजु –
 साज करून, सजून; कोठरी – घरे, शरीर; करिआ – निर्माण केली; रखवारा – रक्षणकर्ता; किमति – किंमत, मोल.

भावार्थ : हे प्रभो! तू एकमेव अविनाशी आहेस. जे जीव तुझ्या चरणी लीन झाले ते निर्भय होतात. त्यांना कोणतेही भय
 उरत नाही. ॥१ ॥ राहाउ ॥ तू नानारूपे घेऊन ह्या जगात वावरत असतोस. कधी तू अहंकारी पुरुष असतोस तर कधी विनम्ररूप
 धारण करतोस. ॥१ ॥ एका शरीरात तू कर्ता करविता म्हणून वावरतोस. तर एखाद्या शरीरात तू गरीब लाचार होऊन
 राहतोस. ॥२ ॥ एका शरीरात तू विद्वान पंडित असतोस तर एका शरीरात तू दुष्ट म्हणून वावरतोस. एका शरीरात राहून तू सर्व
 गोष्टींचा उपभोग घेतोस. तर एका शरीरात तू निरिच्छ असतोस. ॥२ ॥ जीव केवळ लाकडी बाहुली असतो. तो बिचारा
 काय करणार! त्याच्या हाती काही नसते. तो नाचवणारा जसा नाचवतो तसा जीव नाचतो. तो नाचवणारा जशी भूमिका
 देतो तशी जीव ती वठवतो. ॥३ ॥ हे प्रभो! तू अनंत शरीरात वास करतोस आणि त्या सर्वांचे तूच रक्षण करतोस. तू ज्या
 शरीरात जीवाला ठेवशील, जसे ठेवशील तसा तो राहतो. काय करणार बिचारा! त्याच्या हाती काहीच नसते. ॥४ ॥ ज्याने
 ही सारी सृष्टी उत्पन्न केली, ही सारी लीला केली त्याचे रहस्य तोच जाणतो. नानक सांगतात तो प्रभू परमात्मा अपार आहे.
 त्याच्या सामर्थ्याचा पार कोणासही लागला नाही. तो करत असलेल्या कार्यांचे मोल तोच जाणतो. ॥५ ॥५ ॥१२६ ॥

॥ गउडी ३ महला ५ ॥

छोडी छोडि रे बिखिआ के रसूआ ॥
 उरझि रहिओ रे बावर गावर जिओ किरखै हरिआइओ पसूआ ॥१ ॥ राहाउ ॥
 जो जानहि तूं अपुने काजै सो संगि न चालै तैरे तसूआ ॥
 नागो आइओ नाग सिधासी फेरि फिरिओ अरु कालि गरसूआ ॥१ ॥
 पेखि पेखि रे कसुंभ की लीला राचि माचि तिनहूं लउ हसूआ ॥
 छीजत डोरि दिनसु अरु रैनी जीअ को काजु न कीनो कछूआ ॥२ ॥
 करत करत इव ही बिरधानो हारिओ उकते तनु खीनसूआ ॥
 जिउ मोहिओ उनि मोहनी बाला उस ते घटै नाही रुच चसूआ ॥३ ॥
 जगु ऐसा मोहि गुरहि दिखाइओ तउ सरणि परिओ तजि गरबसूआ ॥

खंड २ [१३४]

मारगु प्रभ को संति बताइओ द्विड़ी नानक दास भगति हरि जसूआ ॥४॥६॥१२७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०६)

शब्दार्थ : बिखिआ – विषयवासना; उरझी – अडकलेला, फसलेला; बावर – बावरलेला, वेडा; गावर – मूर्ख; किरखै – मोकाट सुटलेला; हरि आइओ – हिरवळ; पशुआ – पशू, जनावर; काजै – कार्य; तसुआ – तसुभरही; सिधासी – निघून जाशील; फेरि फिरिओ – फिरत राहतो; गरसूआ – ग्रासतो, खातो; कसुंभ – कुसुंबाचे फूल. राचि माचि – आसक्त होणे; हसुआ – हसतो; छीजत – झिजत; डोरी – दोरी, श्वासोश्वास; इवहि – काही न करता, असेच; बिरधानो – वृद्धत्व; खीनसुआ – क्षीण; जिउ – जेव्हा; मोहिओ – मोहविले; चसुआ – क्षणभरही; जसुआ – यश

भावार्थ : हे जीवा ! तू विषयविकारात रुची घेणे सोडून दे. अरे मूर्खा, अरे वेड्या, तू विषयविकारांच्या मोहात असा फसला आहेस की जसा एखादा मोकाट सुटलेला बैल हिरवळीवर तुटून पडतो. ॥१॥रहाउ॥ तू जिला आपल्या उपयोगाची आहे असे मानलेस ती धनसंपत्ती अंती तुझ्या बरोबर एक तसूभरही येणार नाही. हे जीवा ! तू ह्या जगात नागवा आलास आणि नागवाच जाणार आहेस. तू काहीही बरोबर घेऊन आला नाहीस, काहीही बरोबर घेऊन जाणार नाहीस. तुला काळ खाऊन टाकील आणि निष्कारण चौऱ्याऐंशी लक्ष योनीत फिरत राहशील. ॥१॥ हा संसार हा कुसुंबाच्या फुलासारखा आहे. त्याचे नुसते रूप पाहूनच तू त्यात मस्त होऊन गेलास. ह्या संसारातील मोहमायेने तू आनंदित झालास. प्रत्येक दिवसागणिक तुझे आयुष्य कमी कमीच होत आहे हे तुझ्या लक्षात आले नाही. हे जीवा ! ज्या कामासाठी तू ह्या संसारात आलास त्या प्रभुप्राप्तीसाठी उपयोगी पडेल असे एकही काम तू केले नाहीस. ॥२॥ असेच निरर्थक काम करत तू आयुष्य वाया घालवलेस. आता वृद्धत्व आले, गात्रे शिथिल झाली. बुद्धी नीट काम करीनाशी झाली, शरीर क्षीण झाले. असे असूनही यौवनात ज्या मोहमायेने तुला मोहविले तिच्या विषयीची तुझी आसक्ती तिळभरही कमी झाली नाही. ॥३॥ नानक सांगतात, हे जग असे मोहमयी आहे हे माझ्या सतगुरूने जेव्हा मला दाखवून दिले तेव्हापासून मी अहंकाराचा त्याग करून सतगुरूस शरण गेलो. संतजनांनी मला प्रभुप्राप्तीचा मार्ग दाखवला तेव्हापासून दास नानकाने प्रभुभक्ती मनात दृढपणे धारण केली. ॥४॥६॥१२७॥

॥ गउड़ी ४ महला ५ ॥

तुझ बिनु कवनु हमारा ॥

मेरे प्रीतम प्रान अधारा ॥१॥ रहाउ ॥

अंतर की विधि तुम ही जानी तुम ही सजन सुहेले ॥

सरब सुखा मैं तुझ ते पाए मेरे ठाकुर अगह अतोले ॥१॥

बरनि न साकउ तुमरे रंगा गुण निधान सुखदाते ॥

अगम अगोचर प्रभ अबिनासी पूरे गुर ते जाते ॥२॥

भ्रमु भउ काटि कीए निहकेवल जब ते हउमै मारी ॥

जनम मरण को चूको सहसा साधसंगति दरसारी ॥३॥

चरण परखारि करउ गुर सेवा बारि जाउ लख बरीआ ॥

जिह प्रसादि इहु भउजलु तरिआ जन नानक प्रिअ संगि मिरीआ ॥४॥७॥१२८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०६)

शब्दार्थ : सुहेले – सुखदायक; अगह – अगाध, अथांग; अतोले – अतुलनीय; बरनि – वर्णन; निहकेवल – निष्कलंक;

खंड २ [१३५]

सहसा – संशय; परखारि – धुऊन; बारि – वेळा; इहु – हे; भउजलु – भवसागर; दरसारी – दर्शन; मिरीआ – मिळाले;

भावार्थ : हे प्रभो! हे माझ्या प्रियतमा! तुझ्याशिवाय माझे अन्य कोण आहे? तूच माझा प्राणाधार आहेस ॥१॥ रहाउ ॥ हे सुखदायी साजणा! माझ्या हृदयात काय चालले आहे? माझ्या हृदयाची तगमग केवळ तूच जाणतोस. मला प्राप्त झालेली सर्व सुखे तुझ्याकडूनच प्राप्त झाली आहेत. ॥१॥ हे गुणनिधाना! हे सुखदात्या परमेश्वरा! तुझ्या लीलेचे मी काय वर्णन करू? तू अगम्य, अदृश्य, अविनाशी आहेस हे सारे मी माझ्या सतगुरूकडून जाणले आहे. ॥२॥ जेव्हा मी माझ्या मनातील अहंकार मारून टाकला, तेव्हा माझ्या मनातील मोहमायेमुळे उत्पन्न झालेले भ्रम नष्ट झाले व माझे अंतःकरण पवित्र झाले. साधुसंतांच्या दर्शनाने माझे जन्मरणाचे भय नष्ट झाले. ॥३॥ दास नानक सांगतात- मी सतगुरूंचे चरण धुऊन त्यांची सेवा करतो. त्यांच्यावर मी माझे प्राण लक्ष-लक्ष वेळा समर्पित करतो. सतगुरूंच्या कृपेने मी हा भवसागर पार करून गेलो. त्यांच्याच कृपेने मी प्रभु-परमात्म्याशी एकरूप झालो आहे. ॥४॥ ॥७॥ ॥१२८॥

॥ गउडी महला ५ ॥

तुझ बिनु कवनु रीझावै तोही ॥

तेरो रुप सगल देखि मोही ॥१॥ रहाउ ॥

सुरग पइआल मिरत भूअ मंडल सरब समानो एकै ओही ॥

सिव सिव करत सगल कर जोरहि सरब मइआ ठाकुर तेरी दोही ॥१॥

पतितपावन ठाकुर नामु तुमरा सुखदाई निरमल सीतलोही ॥

गिआन धिआन नानक वडिआई संत तेरे सिउ गाल गलोही ॥२॥ ॥८॥ ॥१२९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०७)

शब्दार्थ : रिझावै – रिझवणी; मोही – मोह; सुरग – स्वर्ग; पइआल – पाताळ; मिरत – मृत्युलोक; भूअमंडल – ब्रह्माण्ड; एकै – एकमेव; ओही – तो प्रभू परमात्मा; जोरहि – जोडणे; दोही – मदतीची याचना; गाल गलोही – वार्तालाप.

भावार्थ : हे प्रभो! सर्वजण तुझे रूप पाहून मोहित होतात. पण तुझ्या कृपेशिवाय कोणीही तुला प्रसन्न करू शकत नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ स्वर्ग, पाताळ, मृत्युलोक, एवढेच नव्हे तर सर्व ब्रह्माण्ड त्या एकमेव प्रभू-परमात्म्याने व्यापलेले आहे. हे दयाळू परमेश्वरा! सर्वजण दोन्ही हात जोडून शिव-शिव म्हणत, तुझ्याकडे कल्याणाची याचना करतात. ॥१॥ हे स्वामी! तुला पतितपावन म्हणतात. तुझे नाम पवित्र आहे, सुखदायी आहे. मनःशांती देणारे आहे. नानक सांगतात - माझे ज्ञान, ध्यान, माझे मोठेपण हे सारे काही संतसज्जनांच्या संगतीत राहून त्यांच्याशी विचार-विनिमय करणे होय. ॥२॥ ॥८॥ ॥१२९॥

॥ गउडी महला ५ ॥

मिलहु पिआरे जीआ ॥

प्रभ कीआ तुमारा थीआ ॥१॥ रहाउ ॥

अनिक जनम बहु जोनी भ्रमिआ बहुरि बहुरि दुखु पाइआ ॥

तुमरी क्रिपा ते मानुख देह पाई है देहु दरसु हरि राइआ ॥१॥

सोई होआ जो तिसु भाणा अवरु न किन ही कीता ॥

तुमरै भाणै भरमि मोहि मोहिआ जागतु नाही सूता ॥२॥

खंड २ [१३६]

बिनउ सुनुहु तुम प्रानपति पिआरे किरपा निधि दइआला ॥
 राखि लेहु पिता प्रभ मेरे अनाथह करि प्रतिपाला ॥३॥
 जिसनो तुमहि दिखाइओ दरसनु साधसंगति कै पाछै ॥
 करि किरपा धूरि देहु संतन की सुखु नानकु इहु बाछै ॥४॥१॥१३०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०७)

शब्दार्थ : थीआ – झाले, होते; बहुरि-बहुरि – वारंवार; देहु – दे; भाणा – आवडले, आवडते; जागतु – जागृत; सूता – झोपलेला; दिखाइओ – दाखवले; धूरि – धूळ; बाछें – वांच्छितो, इच्छितो.

भावार्थ : सर्व जीवांवर प्रेम करणाऱ्या प्रभो ! मला भेट. हे प्रभो ! ह्या जगात जे काही तू करतोस तेच होते. ॥१॥रहाउ ॥ मी आजपर्यंत अनेक योनीतून भटकून मायेच्या भ्रमात सापडून वारंवार जन्ममरणाचे दुःख भोगत राहिलो आहे. आता तुझ्या कृपेने मला हा मानवदेह प्राप्त झाला आहे. आतातरी कृपा करून मला दर्शन दे. ॥१॥ हे बंधो ! ह्या जगात तेच होते, जे प्रभू-परमात्म्यास आवडते. अन्य कोणीही काहीही करू शकत नाही. तुझ्याच इच्छेने हा सारा संसार मोहमायेच्या घोर निद्रेत झोपला आहे व त्यातून तो जागा होतच नाही. ॥२॥ हे प्राणपती ! हे माझ्या प्रियकरा ! हे कृपानिधी ? दयाळू प्रभो ! कृपया माझा, अनाथाचा संभाळ कर. ॥३॥ हे प्रभो ! आजपर्यंत ज्यांना ज्यांना तू दर्शन दिलेस, त्यांना त्यांना संतसंगतीचा आधार घेतल्यानेच ते प्राप्त झाले. हे प्रभो ! हा नानक तुझ्याकडे एकाच सुखाची याचना करतो की मला संतजनांची चरणधूळ प्राप्त होवो. ॥४॥१॥१३०॥

॥ गउडी महला ५ ॥

हउ ता कै बलिहारी ॥ जा कै केवल नामु अधारी ॥१॥रहाउ ॥
 महिमा ता की केतक गनीऐ जन पारब्रहम रंगि राते ॥
 सुख सहज आनंद तिना संगि उन समसरि अवर न दाते ॥१॥
 जगत उधारण सेई आए जो जन दरस पिआसा ॥
 उनकी सरणि परै सो तरिआ संतसंगि पूरन आसा ॥२॥
 ता कै चरणि परउ ता जीवा जन कै संगि निहाला ॥
 भगतन की रेणु होइ मनु मेरा होहु प्रभू किरपाला ॥३॥
 राजु जोबनु अवध जो दीसै सभु किछु जुग महि घाटिआ ॥
 नामु निधानु सद नवतनु निरमलु इहु नानक हरि धनु खाटिआ ॥४॥१०॥१३१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०७)

शब्दार्थ : केत – कित्येक; तिना – त्यांच्या; समसरि – बरोबरी; उधारण – उद्धार करण्यासाठी; आसा – आशा; निहाला – प्रसन्न, कृतार्थ; रेणु – धूळ; होहु – हो; राजु – राज्य; जोबनु – यौवन; अवध – आयुष्य; घाटिआ – नष्ट होते; नवतनु – नवीनतम, नित्यनवा; खरिआ – जमवले, साठवले.

भावार्थ : ज्यांच्या हृदयात केवळ प्रभुनामाचा आश्रय आहे, अशा जीवांवर मी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥१॥रहाउ ॥ जो प्रभुसेवक सदैव परब्रह्म परमात्म्याच्या रंगात रंगून गेला, त्याचे माहात्म्य किती बरे वर्णन करावे ? त्याच्या संगतीत राहिल्याने सदैव सहजानंद व आत्मिक सुख प्राप्त होते. त्याच्याशिवाय अन्य कोणीही काहीही देऊ शकत नाही. ॥१॥ जगाचा उद्धार करण्यासाठी ज्यांना प्रभुदर्शनाची ओढ लागली आहे त्यांना शरण जाणारा जीव भवसागर पार करून जातो.

खंड २ [१३७]

संतसज्जनांच्या संगतीत राहिल्याने जीवाच्या सर्व आशा पूर्ण होतात. ॥२॥ संतसंगतीत राहून मन प्रसन्न होते. त्यांच्या चरणस्पर्शाने आत्मिक जीवन प्राप्त होते. हे प्रभो! कृपा कर आणि मला अशा प्रभुभक्तांची चरणधूळ होऊ दे ॥३॥ ह्या जगात राजवैभव, यौवन, जीवन जे जे काही दिसते, ते क्षणोक्षणी लयाला जात असते. नानक सांगतात - प्रभू परमात्म्याचे नामरूपी भांडार कधीही कमी होत नाही. प्रभुनामारूपी धन हेच पवित्र धन आहे. त्याची मी कमाई केली आहे. ॥४॥१०॥१३१॥

॥ गडडी महला ५ ॥

जोग जुगति सुनि आइओ गुर ते ॥

मोकड सतिगुर सबदि बुझाइओ ॥१॥रहाउ ॥

नउ खंड प्रिथमी इसु तन महि रविआ निमख निमख नमसकार ॥

दीखिआ गुर की मुंद्रा कानी द्रिडिओ एकु निरंकारा ॥१॥

पंच चेले मिलि भए इकत्रा एकसु कै वसि कीए ।

दस बैरागनि आगिआकारी तब निरमल जोगी थीए ॥२॥

भरमु जराइ चराई बिभूता पंथु एकु करि पेखिआ ॥

सहज सूख सो कीनी भुगता जो ठाकुरि मसतकि लेखिआ ॥३॥

जह भउ नाही तथा आसनु बाधिओ सिंगी अनहत बानी ॥

ततु बीचारु डंडा करि राखिओ जुगति नामु मनि भानी ॥४॥

ऐसा जोगी वडभागी भेटै माइआ के बंधन काटै ॥

सेवा पूज करउ तिसु मूरति की नानकु तिसु पग चाटै ॥५॥११॥१३२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०८)

शब्दार्थ : जोग – योग; जुगति – युक्ती; बुझाइओ – समजावले; प्रियमी – पृथ्वी; रविआ – व्यास; मुंद्रा – मुद्रा; द्रिडिओ – दृढ झाले; पंचचेले – पाच ज्ञानेंद्रिये; दस बैरागनि – दहा इंद्रिये, ५ ज्ञानेंद्रिये ५ कर्मेंद्रिये; जराइ – जाळून; चराई – चढाई; बिभूता – विभूती, भस्म; पोखिआ – पाहिले; भुगता – भोगतो; भउ – भय; बाधिओ – स्थापले; सिंगि – शृंगी; तिसु – त्याचे; चाटै – चाटतो.

भावार्थ : मला माझ्या सतगुरूने योगाचे मर्म सांगितले आहे. मला माझ्या सतगुरूने प्रभुनामाने प्रभुप्राप्ती कशी करावी हेही समजावून सांगितले. ॥१॥रहाउ ॥ ह्या देहातच व्यास असणाऱ्या प्रभू परमात्म्यास क्षणोक्षणी नमस्कार करणे योग्यांच्या नवखंड पृथ्वीची प्रदक्षिणा करण्यासमान आहे. मी माझ्या सतगुरूचा उपदेश कानांनी ऐकून एकमेव निराकार प्रभू परमात्मा दृढतापूर्वक अंतःकरणात धारण केला. हीच माझी, योगी कानात धारण करतात ती मुद्रा आहे. ॥१॥ माझी पाचही ज्ञानेंद्रिये शिष्यरूप धारण करून, माझ्या सतगुरूचा उपदेश ऐकून, एक उच्च आध्यात्मिक अवस्थेत जाऊन पोहोचली. दशेंद्रिये विषयविकारांपासून निवृत्त होऊन प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेप्रमाणे वागू लागतात तेव्हा मनुष्य खरा योगी बनतो. ॥२॥ मी द्वैत भावास जाळून, त्याची राख विभूती म्हणून अंगास फासली आहे. आता मी त्या प्रभू परमात्म्यास सर्वत्र पाहतो. असा हा माझा योग मार्ग आहे. प्रभू परमात्म्याने माझ्या भाग्यात आधीच लिहून ठेवल्याप्रमाणे मी सहज समाधीत राहून आध्यात्मिक सुख उपभोगत आहे. ॥३॥ जेथे कोणते भय चिंतास व्यापू शकणार नाही अशा निर्भय स्थानी आसन मांडून, प्रभू परमात्म्याच्या

अनाहत नादाची शृंगी मी वाजवत आहे. मी हाती परम तत्त्वरूपी दंडा घेतला आहे. मला नामरूपी प्रभू परमात्मा प्राप्त करण्याची युक्ती प्राप्त झाली आहे. ॥४॥ ज्यास महाभाग्याने असा योगी भेटतो. तो त्याची मोहमायेची, विषयविकाराची, द्वैतभावाची सारी बंधने तोडून टाकतो. नानक सांगतात, मी ही परमात्मारूपी महायोग्याची सेवा करतो. त्याच्या चरणाचे चुंबन घेतो. ॥५॥ १११ ॥ १३२ ॥

॥ गउडी महला ५ ॥

अनूप पदारथु नामु सुनहु सगल धिआइले मीता ॥
हरि अउखधु जा कउ गुरि दीआ ता के निरमल चीता ॥१॥ रहाउ ॥
अंधकारु मिटिओ तिह तन ते गुरि सबदि दीपकु परगासा ॥
भ्रम की जाली ता की काटी जा कउ साधसंगति बिस्वासा ॥१॥
तारी ले भवजलु तारू बिखड़ा बोहिथ साधू संग्गा ॥
पूरन होई मन की आसा गुरु भेटिओ हरि रंगा ॥२॥
नाम खजाना भगती पाइआ मन तन त्रिपति अघाए ॥
नानक हरि जीउ ता कउ देवै जा कउ हुकमु मनाए ॥३॥ ११२ ॥ १३३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०८)

शब्दार्थ : अनूप – अनुपमेय; मीता – मित्रा; तिह – त्याचे; जाली – जाळे; ताकी – त्याची; विश्वासा – विश्वास; बिखड़ा – अवघड; बोहिथ – जहाज; देवै – देतो; ताकउ – त्याला; ज्या कउ – ज्याला.

भावार्थ : हे मित्रा! नीट ऐक, प्रभुनामासारखी अन्य गोष्ट नाही. प्रभुनामास कोणतीही उपमा नाही. त्याच्यासारखे तेच. तुम्ही सर्वजण त्याचे ध्यान करा. ज्या कोणाला सतगुरूने प्रभुनामारूपी औषध दिले त्याचे चित्त निर्मळ होते. पवित्र होते. ॥१॥ रहाउ ॥ त्याच्या अंतःकरणात सतगुरूचा उपदेशरूपी दीप प्रकाशित झाल्याने त्याच्या अंतःकरणातील मोहमायेचा अंधकार नष्ट होतो. ज्याला संतसंगतीचा विश्वास प्राप्त होतो त्याच्या मनातील विकाराची जाळी तुटून जातात. ॥१॥ संतजनांच्या संगतीच्या जहाजावर चढून तो भवसागर तरून जातो. ज्या जीवास प्रभू परमात्म्याच्या रंगाने रंगलेला सतगुरू प्राप्त झाला त्याच्या सर्व मनोकामना पूर्ण होतात. ॥२॥ प्रभू परमात्म्याची भक्ती केल्याने प्रभुनामाचा खजिना प्राप्त होतो. तन मन पूर्ण तृप्त होते. नानक सांगतात, प्रभू परमात्मा हे नामाचे भांडार त्यासच देतो ज्यास प्रभू आपली आज्ञा मानण्यास प्रेरित करतो ॥३॥ ११२ ॥ १३३ ॥

॥ गउडी महला ५ ॥

दइआ मइआ करि प्रानपति मोरे मोहि अनाथ सरणि प्रभ तोरी ॥
अंध कूप महि हाथ दे राखहु कछू सिआनप उकति न मोरी ॥१॥ रहाउ ॥
करन करावन सभ किछु तुम ही तुम समरथ नाही अन होरी ॥
तुमरी गति मिति तुम ही जानी से सेवक जिन भाग मथोरी ॥१॥
अपुने सेवक संगि तुम प्रभ राते ओति पोति भगतन संगि जोरी ॥
प्रिउ प्रिउ नामु तेरा दरसनु चाहै जैसे द्रिसटि ओह चंद चकोरी ॥२॥
राम संत महि भेदु किछु नाही एकु जनु कई महि लाख करोरी ॥

खंड २ [१३९]

जा कै हीऐ प्रगटु प्रभु होआ अनदिनु कीरतनु रसन रमोरी ॥३॥
तुम समरथ अपार अति ऊचे सुखदाते प्रभु पान अधोरी ॥
नानक कउ प्रभ कीजै किरपा संतन कै संगि संगोरी ॥४॥१३॥१३४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०८)

शब्दार्थ : उकति – युक्ती; अन होरी – अन्य कोणीही; मथोरी – मस्तकी; जोरी – जोडला जातो; चाहै – इच्छा करतो; हीऐ – हृदयात; रमोरी – रममाण; अधोरी – आधार; संगोरी – संगत

भावार्थ : हे प्रभो! माझ्या आत्म्याच्या स्वामी! माझ्यावर दया कर. मी अनाथ तुला शरण आलो आहे. मी मोहमायेच्या अंधकारमय कूपात पडलो आहे. मला तुझा मदतीचा हात देऊन वर काढ. माझे कोणतेही शहाणपण, कोणतीही चतुराई ह्या ठिकाणी उपयोगी पडत नाही. ॥१॥रहाउ॥ सर्व काही करणारा, सर्व काही करवून घेणारा तूच आहेस. तुझे सामर्थ्य अन्य कोणातही नाही. हे प्रभो! तुझ्या विस्ताराची, तुझ्या प्रभावाची केवळ तुलाच कल्पना आहे. ज्यांच्या भाग्यात लिहिले असेल तेच तुझे सेवक बनतात. ॥१॥ हे प्रभो! तू तुझ्या सेवकांमध्ये रममाण होतोस. त्यांच्याशी तू पूर्णपणे एकरूप होऊन जातोस. ज्या प्रमाणे चकोर चांदण्यासाठी भुकेलेला असतो, त्याप्रमाणे तुझे भक्त तुझ्या प्राप्तीसाठी आसुसलेले असतात. तुझे सेवक तुला 'प्रिय' 'प्रिय' असे पुकारून तुझे नामस्मरण करून तुझ्या दर्शनाची इच्छा करतात. ॥२॥ प्रभू परमात्मा आणि संत ह्यात जराही भेद नाही. दोघेही एकरूपच असतात. पण असा संत लाखात, कोटीत एखादाच असतो. ज्याच्या हृदयात प्रभू परमात्मा प्रगट होते तो सदैव प्रभुनामरसात रममाण होतो. ॥३॥ हे प्रभो! तू सर्व जीवांच्या प्राणाचा आधार आहेस. तू समर्थ आहेस, अपार आहेस, सर्वश्रेष्ठ आहेस, सर्वांना सुख देणारा आहेस. नानक सांगतात, हे प्रभो! तू माझ्यावर कृपा कर. तुझ्या संतांची मला संगत लाभू दे. ॥४॥१३॥१३४॥

॥ गउडी महला ५ ॥

तुम हरि सेती राते संतहु ॥
निबाहि लेहु मोकउ पुरख बिधाते ओडि पहुचावहु दाते ॥१॥रहाउ॥
तुमरा मरमु तुमा ही जानिआ तुम पूरन पुरख बिधाते ॥
राखहु सरणि अनाथ दीन कउ करहु हमारी गाते ॥१॥
तरण सागर बोहिथ चरण तुमारे तुम जानहु अपुनी भाते ॥
करि किरपा जिमु राखहु संगे ते ते पारि पराते ॥२॥
ईत ऊत प्रभ तुम समरथा सभु किछु तुमरै हाथे ॥
ऐसा निधानु देहु मोकउ हरि जन चलै हमारै साथे ॥३॥
निरगुनीआरे कउ गुनु कीजै हरि नामु मेरा मनु जापे ॥
संत प्रसादि नानक हरि भेटे मन तन सीतल ध्रापे ॥४॥१४॥१३५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०९)

शब्दार्थ : राते – रंगून जाणे; निबाहि – निभाऊन नेणे; ओडि – शेवटपर्यंत; मरमु – मर्म; बोहिथ – जहाज; ईत ऊत – इहलोक, परलोक; निधानु – संपत्ती; निरगुनी हारे – गुणहीन; ध्रापे – तृप्त होते.

भावार्थ : हे संत हो! तुम्ही परमात्मा प्राप्त करून प्रभू परमात्म्याच्या रूपात रंगून गेलात. हे प्रभू, हे भाग्य विधाता! मलाही

खंड २ [१४०]

ह्या संसारसागरातून निभावून ने. मला माझ्या जीवनाच्या उद्देशाच्या अंतिम लक्ष्यापर्यंत पोचव. ॥१॥ रहाउ ॥ हे पूर्ण पुरुषा, हे भाग्यविधाता ! तुझे मर्म तूच जाणतोस. मी अनाथ आहे. दीन आहे. माझे रक्षण कर. मला ह्या संसारातून मुक्त कर. मला परमगती प्राप्त होऊ दे. ॥१॥ हे प्रभो ! तुझे चरण हे भवसागर तारून नेणारे जहाज आहे. त्यातून जीवांना भवसागरातून तारून कसे न्यायचे हे तुझे तूच जाणतोस. हे प्रभो ! तू ज्यांच्यावर कृपा करून त्यांना जवळ करतोस ते हा भवसागर पार करून जातात. ॥२॥ हे प्रभो ! इहलोकात व परलोकातही केवळ तूच समर्थ आहेस. हे प्रभू सेवकांनो, मला अशी संपत्ती द्या की जी कायम इह-परलोकी माझ्याजवळ राहिल. ॥३॥ हे प्रभो ! मी गुणहीन आहे. मला असे गुण दे की माझे मन सदैव प्रभुनामाचा जप करत राहिल. नानक सांगतात, संतजनांच्या कृपेने ज्यांना प्रभू परमात्मा भेटला त्यांचे तन मन शांत होते, तृप्त होते. ॥४॥ १४ ॥ १३५ ॥

॥ गउडी महला ५ ॥

सहजि समाइओ देव ॥

मोकउ सतिगुर भए दइआल देव ॥१॥ रहाउ ॥

काटि जेवरी कीओ दासरो संतन टहलाइओ ॥

एक नाम को थीओ पूजारी मोकउ अचरजु गुरहि दिखाइओ ॥१॥

भइओ प्रगासु सरब उजीआरा गुर गिआनु मनहि प्रगटाइओ ॥

अंम्रितु नामु पीओ मनु त्रिपतिआ अनभै ठहराइओ ॥२॥

मानि आगिआ सरब सुख पाए दूखह ठाउ गवाइओ ॥

जउ सुप्रसंन भए प्रभ ठाकुर सभु आनद रूपु दिखाइओ ॥३॥

ना किछु आवत ना किछु जावत सभु खेलु कीओ हरि राइओ ॥

कहु नानक अगम अगम है ठाकुर भगत टेक हरि नाइओ ॥४॥ १५ ॥ १३६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०९)

शब्दार्थ : सहजि – सहज समाधी; समाइओ – सामावून, तल्लीन होऊन जाणे; जेवरी – दोर; टहलाइओ – सेवा करवून घेतली; थीओ – झाला; अनभै – अन्य भय; ठहराइओ – नष्ट झाली; आगिआ – आज्ञा; टेक – आश्रय, आधार

भावार्थ : हे प्रभो ! माझ्यावर सतगुरूची कृपा झाल्याने मला सहज समाधी प्राप्त झाली व मी त्यात तल्लीन होऊन गेलो ॥१॥ रहाउ ॥ सतगुरूने माझे मोहमायेची बंधने तोडून टाकली व मला संतजनांच्या सेवेस लावले. मला सतगुरूने प्रभू परमात्म्याचे आश्चर्यजनक रूप दाखविले. आता मी प्रभुनामाचा पुजारी झालो आहे. ॥१॥ सतगुरूच्या उपदेशाने माझ्या मनात प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्रगट झाले आहे. प्रभू परमात्म्याच्या प्रकाशाने सर्व काही उजळून निघाले आहे हे कळून आले. माझे मन प्रभुनामामृत प्राशन करून तृप्त झाले. माझ्या मनातील अन्य सर्व भये दूर पळून गेली. ॥२॥ प्रभू परमात्म्याची आज्ञा शिरसावंद्य मानल्यामुळे मला सर्व सुखांची प्राप्ती झाली. दुःखाचा मागमूसही शिल्लक उरला नाही. जेव्हा प्रभू परमात्मा माझ्यावर प्रसन्न झाला तेव्हा मला सारे काही आनंदरूप दिसू लागले. ॥३॥ ह्या जगात खरोखर कोणीही जन्मत नाही. कोणीही मरत नाही. ही सारी त्या प्रभू परमात्म्याची लीला आहे. हा प्रभू परमात्मा अगम्य आहे. त्यास कोणी ही पूर्णांशाने जाणले नाही. अशा ह्या प्रभू परमात्म्याचे नाम हाच प्रभुभक्तांचा एकमेव आधार आहे. ॥४॥ १५ ॥ १३६ ॥

॥ गउडी ६ महला ५ ॥

पारब्रहम पूरन परमेसुर मन ता की ओट गहीजै रे ।

खंड २ [१४१]

जिनि धारे ब्रह्मंड खंड हरि ता को नामु जपीजै रे ॥१॥ रहाउ ॥
 मन की मति तिआगहु हरि जन हुकमु बूझि सुखु पाईऐ रे ॥
 जो प्रभु करै सोई भल मानहु सुखि दुखि ओही धिआईऐ रे ॥१॥
 कोटि पतित उधारे खिन महि करते बार न लागै रे ॥
 दीन दरद दुख भंजन सुआमी जिसु भावै तिसहि निवाजै रे ॥२॥
 सभ को मात पिता प्रतिपालक जीअ प्रान सुख सागरु रे ॥
 देंदे तोटि नाही तिसु करते पूरि रहिओ रतनागरु रे ॥३॥
 जाचिकु जाचै नामु तेरा सुआमी घट घट अंतरि सोई रे ॥
 नानकु दासु ता की सरणाई जा ते ब्रिथा न कोई रे ॥४॥१६॥१३७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २०९)

शब्दार्थ : गहीजै – ग्रहण कर; धारे – धारण केले; निवाजै – (सन्मान) कृपा करतो, रक्षण करतो; देंदे – देण्यात;
 जाचिकु – याचक; जाचै – याचना करतो.

भावार्थ : हे मना ! तू त्या परब्रह्म, पूर्ण परमेश्वराचा आधार घे. ज्याने सर्व खंड ब्रह्मांडास आधार दिला आहे. त्याची धारणा केली आहे. अशा प्रभू परमात्म्याच्या नामाचा सदैव जप कर. ॥१॥ रहाउ ॥ हे जीवा ! तू आपल्या मनाच्या मतीचा त्याग करून प्रभू परमात्म्याची आज्ञा मानून सुख प्राप्त कर. प्रभू परमात्मा जे काही करतो. ते चांगल्यासाठीच करतो, हा दृढ विश्वास धर. सुखात व दुःखात सदैव त्याचेच स्मरण कर. ॥१॥ त्या प्रभू परमात्म्याने करोडो पतितांचा क्षणात उद्धार केला. असे करताना त्याने जराही विलंब केला नाही. तो प्रभू परमात्मा दीनांच्या सर्व पीडा, सर्व दुःखे नष्ट करतो. ज्याच्यावर तो प्रसन्न होतो, त्याच्यावर तो कृपा करतो व त्यास सन्मान, प्रतिष्ठा प्राप्त करून देतो. ॥२॥ तो प्रभू परमात्मा सर्व जीवांचा माता, पिता व प्रतिपालक आहे. तो सर्व सुखांचा सागर आहे. तो महादानी प्रभू परमात्मा देण्यात मुळीतच कसर करत नाही. तो भरभरून देत असतो. पण तरीही त्याच्या भांडारात काहीही कमी होत नाही. त्याचे रत्नभांडार नेहमी भरलेलेच राहते. ॥३॥ सर्व जीवांमध्ये तो प्रभू परमात्मा वास करतो. प्रभूचे सेवक याचक बनून प्रभू परमात्म्याकडे त्याच्या नामाची याचना करतात. दास नानक सांगतात, जो प्रभू परमात्म्यास शरण जाऊन याचक बनून त्याच्याकडे जातो, त्यास कधीही विन्मुख होऊन रिक्त हस्ताने परत यावे लागत नाही. ॥४॥१६॥१३७॥

रागु गउड़ी १ पूरबी महला ५

॥१॥ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

हरि हरि कबहू न मनहु बिसारे ॥
 ईहा ऊहा सरब सुखदाता सगल घटा प्रतिपारे ॥१॥ रहाउ ॥
 महा कसट काटै खिन भीतरि रसना नामु चितारे ॥
 सीतल सांति सूख हरि सरणी जलती अगनि निवारे ॥१॥
 गरभ कुंड नरक ते राखै भवजलु पारि उतारे ॥

खंड २ [१४२]

चरन कमल आराधत मन महि जम की त्रास बिदारे ॥२॥

पूरन पारब्रह्म परमेसुर ऊचा अगम अपारे ॥

गुण गावत धिआवत सुख सागर जूए जनमु न हारे ॥३॥

कामि क्रोधि लोभि मोहि मनु लीनो निरगुण के दातारे ॥

करि किरपा अपुनो नामु दीजै नानक सद बलिहारे ॥४॥१॥१३८॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१०)

शब्दार्थ : कबहू – कधीही; बिसारे – विसर पडणे; पतिपारे – प्रतिपाळ करतो; कसट – कष्ट; काटै – नष्ट करतो; चितारे – जप कर; जलती – जळती, प्रज्वलित; लीनो – लीन होणे

भावार्थ : हे बंधू! तू कधीही प्रभू परमात्म्यास विसरू नकोस. तो सुखदाता, प्रभू परमात्मा इहलोकी, परलोकी सर्वत्र जीवाचा प्रतिपाळ करतो. ॥१॥ रहाउ ॥ जो मनुष्य मुखाने प्रभुनामाचा जप करतो त्याचे सर्व कष्ट, महापीडा तो प्रभू परमात्मा क्षणात नष्ट करतो. जो मनुष्य प्रभू परमात्म्यास शरण जातो, त्यांच्या मनातील विषयविकाराचा पेटलेला अग्नी प्रभू परमात्मा विझवून त्यास शांती व सुख प्रदान करतो. ॥१॥ तो प्रभू परमात्मा जीवाचे गर्भावस्थेत रक्षण करतो व जन्मानंतर त्यास भवसागरातून तारून नेतो. हे जीवा ! अशा ह्या प्रभू परमात्म्याच्या चरणकमलांची मनात आराधना केल्याने जीवाची यमाच्या त्रासातून सुटका होते. ॥२॥ तो पूर्ण परब्रह्म परमात्मा परमेश्वर सर्वश्रेष्ठ आहे. अगम्य आहे. अपार आहे. हे जीवा ! अशा ह्या प्रभू परमात्म्याचे सदैव गुणगान कर. प्रभुनामाचे सदैव स्मरण कर. उगाच हा मानवजन्म वाया घालवू नकोस. ॥३॥ नानक सांगतात. हे प्रभो ! तू महादाता आहेस. माझ्यासारख्या गुणहीनाचे मन काम, क्रोध, लोभ आदी विकारांनी भरलेले आहे. माझ्यावर कृपा कर आणि मला प्रभुनाम दे. म्हणजे माझी ह्या विकारातून मुक्तता होईल. मी तुझ्यावर माझे सर्वस्व सदैव समर्पित करतो. ॥४॥१॥१३८॥

रागु गउडी चेती १ महला ५

१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकार स्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

सुख नाही रे हरि भगति बिना ॥

जीति जनमु इहु रतनु अमोलकु साधसंगति जपि इक खिना ॥१॥ रहाउ ॥

सुत संपति बनिता बिनोद ॥ छोडि गए बहु लोग भोग ॥१॥

हैवर गैवर राज रंग ॥ तिआगि चलिओ है मूड नंग ॥२॥

चोआ चंदन देह फूलिआ ॥ सो तनु धर संगि रूलिआ ॥३॥

मोहि मोहिआ जानै दूरि है ॥ कहु नानक सदा हदूरि है ॥४॥१॥१३९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१०)

शब्दार्थ : जीति – सार्थक कर; इहु – हे; अमोलकु – अमूल्य, अनमोल; खिना – क्षणभर; सुत – पुत्र; बनिता – पत्नी; बिनोद – विनोद; छोडि – सोडून; हैवर – सुंदर घोडे; गैवर – हत्ती; नंग – नागडा, नग्न; चोआ – अत्तर; फूलिआ – फुललेला; रूलिआ – प्राप्त झाला; जानै – जाणतो; हदूरि – प्रत्यक्ष, समोर.

भावार्थ : प्रभु-परमात्म्याच्या भक्तीशिवाय सुख प्राप्त होत नाही. म्हणून हे जीवा ! सत्संगतीत राहून क्षणभर का होईना तू

प्रभू-परमात्म्याच्या नामाचा जप कर व ह्या तुला प्राप्त झालेल्या मानवदेहरूपी अनमोल रत्नाचे व मानवजन्माचे सार्थक कर. ॥१॥ रहाउ ॥ अखेरीस सगळे लोक पुत्र, पत्नी, संपत्ती अन्य भोगसाधने सारे काही येथेच सोडून गेले आहेत. ॥१॥ उत्तमोत्तम हत्ती-घोडे, राजवैभव सारे काही येथेच सोडून मूर्ख माणूस शेवटी जसा आला तसा रिक्त हस्ताने जगातून निघून जातो. ॥२॥ शरीरावर अत्तर चोपडतो, चंदन लावतो व ह्या देहाचा गर्व बाळगतो; पण अखेरीस मातीत गाडला जाऊन माती होऊन जातो. ॥३॥ मोहमायेत रममाण झालेल्या माणसास प्रभू-परमात्मा फार दूर आहे. असे वाटते. नानक सांगतात, हे वेड्या ! तो प्रभू-परमात्मा सदैव अगदी जवळच आहे. तो प्रत्येक शरीरात वसलेला आहे. ॥४॥१॥१३९॥

॥ गउडी महला ५ ॥

मन धर तरबे हरि नाम नो ॥ सागर लहरि संसा संसारु गुरु बोहिथु पार गरामनो ॥१॥ रहाउ ॥
 कलि कालख अंधिआरीआ ॥ गुर गिआन दीपक उजिआरीआ ॥१॥
 बिखु बिखिआ पसरी अति घनी ॥ उबरे जपि जपि हरि गुनी ॥२॥
 मतवारो माइआ सोइआ ॥ गुर भेटत भ्रमु भउ खोइआ ॥३॥
 कहु नानक एकु धिआइआ ॥ घटि घटि नदरी आइआ ॥४॥२॥१४०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१०)

शब्दार्थ : धर – आश्रय; तरबे – तरण्याचे साधन; संसा – संशय; बोहिथु – जहाज; गरामनो – पार करण्यासाठी; उजिआरीआ – प्रकाशित; बिखु – विष; बिखिआ – विषय, विकार; पसरी – पसरलेली; उबरे – वाचले; मतवारो – मस्त झालेला; नदरी – नजरेस.

भावार्थ : हे मना ! हा भवसागर तरून जाण्यासाठी प्रभुनाम हाच एक आधार आहे. चिंतालहरींचा हा संसारसागर तरून जाण्यासाठी सतगुरू हे जहाज आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ हे कलियुग अज्ञान अंधकाराने भरलेले आहे. गुरूने दिलेले ज्ञान हा दिवा आहे व त्याच्यामुळे मनात आत्मज्ञानाचा प्रकाश पडतो. ॥१॥ माया व विषयविकाररूपी विषाने सारे जग व्यापलेले आहे. जो मनुष्य प्रभू-परमात्म्याचे गुण गातो. तो ह्यापासून वाचतो. ॥२॥ माणूस मोहमायेत झोपून राहतो; पण सतगुरू भेटताच त्याच्या मनातल मोहमायेने उत्पन्न केलेले भ्रम, भय नष्ट होतात. ॥३॥ नानक सांगतात - जेव्हा माणूस त्या एकमात्र प्रभू-परमात्म्याचे स्मरण करतो, तेव्हा त्याला तो प्रभू-परमात्मा प्रत्येक जीवाच्या हृदयात वास करताना दिसतो. ॥४॥२॥१४०॥

॥ गउडी महला ५ ॥

दीबानु हमारो तुही एक ॥ सेवा थारी गुरहि टेक ॥१॥ रहाउ ॥
 अनिक जुगति नही पाइआ ॥ गुरि चाकर लै लाइआ ॥१॥
 मारे पंच बिखादीआ ॥ गुर किरपा ते दलु साधिआ ॥२॥
 बखसीस वजहु मिलि एकु नाम ॥ सूख सहज आनंद बिस्त्राम ॥३॥
 प्रभ के चाकर से भले ॥ नानक तिन मुक ऊजले ॥४॥३॥१४१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१०)

शब्दार्थ : तुही – तूच; थारी – तुझी; पंच – पंचविकार; बिखादीआ – भांडखोर; दलु – सैन्य; साधिआ – जिंकले; बखसीस – बक्षीस; कृषा वजहु – रूपाने.

भावार्थ : हे प्रभू! तूच माझा एकमेव आसरा आहेस. सतगुरूच्या आधाराने मी तुझी सेवा करतो. ॥१॥ रहाउ ॥ हे प्रभू! अनेक युक्त्या-प्रयुक्त्या करून, नाना कर्मकांडे, नाना व्रते करून मी तुला प्राप्त करू शकलो नाही, पण सतगुरूने मला तुझी सेवा करावयास शिकवले. ॥१॥ पाचही विकारांना मी मारून टाकले. सतगुरूकृपेने आता सर्व ज्ञानेंद्रिये व कर्मेन्द्रियांची सेना माझ्या ताब्यात आहे. ॥२॥ सतगुरूकृपेने मला बक्षीसरूपाने त्या प्रभुनामाची प्राप्ती झाली, की जे सर्व सुखांचे, सहजानंदाचे विश्रामस्थान आहे. ॥३॥ नानक सांगतात, जे प्रभू-परमात्म्याचे सेवक बनतात, ते जीव भाग्यशाली होत. त्यांचे मुख सदैव उज्वल होते. ॥४॥३॥१४१॥

॥ गउडी महला ५ ॥

जीअरे ओल्हा नाम का ॥ अवरु जि करन करावनो तिन महि भउ है जाम का ॥१॥ रहाउ ॥
 अवर जतनि नही पाईए ॥ वडै भागि हरि धिआईए ॥१॥
 लाख हिकमती जानीए ॥ आगै तिलु नही मानीए ॥२॥
 अहंबुधि करम कमावने ॥ ग्रिह बालू नीरि बहावने ॥३॥
 प्रभु क्रिपालु किरपा करै ॥ नामु नानक साधू संगि मिलै ॥४॥४॥१४२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २११)

शब्दार्थ : ओल्हा – आधार, आश्रय; जाम – यम; अवर – अन्य; जतनि – यत्न; जानीए – जाण; आगै – परलोकात; तिलु – तिळमात्र; कमावने – केली जातात; बालुवाळू नीरि – पाणी; बहावने – वाहून जाते.

भावार्थ : हे जीवा ! प्रभुप्राप्तीसाठी तू जी काही कर्मकांडे, व्रत-वैकल्ये करतोस ती सारी निरर्थक आहेत. त्यात मृत्यूचे भय कायम राहते. प्रभू-परमात्म्याचे नाम हा जीवाचा एकमेव आधार आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ अन्य कोणत्याही उपायाने प्रभू-परमात्मा प्राप्त होत नाही. ज्याचे भाग्य थोर, तोच प्रभू-परमात्म्याची आराधना करतो. ॥१॥ तू खुशाल तुझे बुद्धिचातुर्य जगाला दाखव; पण त्याचा परलोकात तिळमात्रही उपयोग नाही. ॥२॥ अहंबुद्धीने केलेले कर्म हे वाळूच्या बांधलेल्या घरासारखे असते. थोडेसे पाणी पडताच ते विरघळून जाते. ॥३॥ नानक सांगतात, जर प्रभू-परमात्म्याची कृपा होईल, तर जीवास संतजनांच्या संगतीत राहून प्रभुनामाची प्राप्ती होईल. ॥४॥४॥१४२॥

॥ गउडी महला ५ ॥

बारनै बलिहारनै लख बरीआ ॥ नामो हो नामु साहिब को प्रान अधरीआ ॥१॥ रहाउ ॥
 करन करावन तुही एक ॥ जीअ जंत की तुही टेक ॥१॥
 राज जोबन प्रभ तूं धनी ॥ तूं निरगुन तूं सरगुनी ॥२॥
 ईहा ऊहा तुम रखे ॥ गुर किरपा ते को लखे ॥३॥
 अंतरजामी प्रभ सुजानु ॥ नानक तकीआ तुही ताणु ॥४॥५॥१४३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २११)

शब्दार्थ : बारनै – आत्मसमर्पण करणे; साहिब – मालक; तुही – तूच; टेक – आधार; निरगुन – निर्गुण; सरगुनी – सगुण; रखे – रक्षण करतोस; लखे – जाणतो; तकीआ – आश्रय; ताणु – सामर्थ्य.

भावार्थ : मी प्रभुनामावर लाखो वेळा माझे सर्वस्व समर्पित करतो, कारण साऱ्या जगाचा स्वामी जो प्रभू-परमात्मा त्याचे

नाम हाच सर्व जीवांचा प्राणाधार आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ हे प्रभो! सर्वांचा कर्ता-करविता तूच आहेस. साऱ्या जीवजंतूंचा तूच आधार आहेस. ॥१॥ हे प्रभो! राज्यभोगाचा, यौवनाचा तूच स्वामी आहेस. निर्गुणही तूच आहेस आणि सगुणही तूच! ॥२॥ इहलोकी व परलोकी तूच जीवांचे रक्षण करतोस. ऋचित कोणी प्रभुसेवक सतगुरुकृपेने हे जाणतो. ॥३॥ हे प्रभो! तू अंतर्दामी आहेस. जीवांच्या मनातील सर्व काही तू जाणतोस. तू सुजाण आहेस. नानक सांगतात, हे प्रभो! सर्व जीवांना आश्रय देण्याचे सामर्थ्य तुझ्यातच आहे. ॥४॥ ॥१४३॥

॥ गउडी महला ५ ॥

हरि हरि हरि आराधीऐ ॥ संतसंगि हरि मनि वसै भरमु मोहु भउ साधीऐ ॥१॥ रहाउ ॥
वेद पुराण सिम्रिति भने ॥ सभ ऊच बिराजित जन सुने ॥१॥
सगल असथान भै भीत चीन ॥ राम सेवक भै रहत कीन ॥२॥
लख चउरासीह जोनि फिरहि ॥ गोबिंद लोक नही जनमि मरहि ॥३॥
बल बुधि सिआनप हउमै रही ॥ हरि साध सरणि नानक गही ॥४॥ ॥१४४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २११)

शब्दार्थ : आराधीऐ – आराधना कर; साधीऐ – स्वाधीन कर, ताब्यात ठेव; भने – सांगतात; असथान – स्थान; चीन – जाण, समज; कीन – केले; हउमै – अहंकार.

भावार्थ : हे जीवा ! तू सदैव प्रभू-परमात्म्याचे स्मरण कर. संतसंगतीत राहिल्याने प्रभू-परमात्मा मनात स्थान प्राप्त करतो; मनातील भ्रम, मोह, भय नष्ट होतात. ॥१॥ रहाउ ॥ सर्व वेद-पुराणे, शास्त्रे हेच सांगतात, की प्रभूचे सेवक हे सर्वांहून उच्च स्थानी विराजमान होतात. ॥१॥ बाकी सर्व स्थाने ही भयाने भरलेली आहेत हे ओळख. केवळ रामाचे सेवक निर्भय असतात. ॥२॥ बाकी सर्व लोक जन्ममृत्यूच्या चक्रात सापडून चौऱ्याऐंशी लक्ष योनीतून फिरत राहतात; पण प्रभूचे सेवक जन्ममरणाच्या फेऱ्यातून मुक्त होतात. ॥३॥ नानक सांगतात, मी प्रभुसेवकांना शरण गेलो आहे. मी माझी बुद्धी, सामर्थ्य, शहाणपण, अहंकार यांचा त्याग केला आहे. ॥४॥ ॥१४४॥

॥ गउडी महला ५ ॥

मन राम नाम गुन गाईऐ ॥ नीत नीत हरि सेवीऐ सासि सासि हरि धिआईऐ ॥१॥ रहाउ ॥
संत संगि हरि मनि वसै ॥ दुखु दरदु अनेरा भ्रमु नसै ॥१॥
संत प्रसादि हरि जापीऐ ॥ सो जनु दूखि न विआपीऐ ॥२॥
जा कउ गुरु हरि मंत्रु दे ॥ सो उबरिआ माइआ अगनि ते ॥३॥
नानक कउ प्रभु मइआ करि ॥ मेरै मनि तनि वासै नामु हरि ॥४॥ ॥१४५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २११)

शब्दार्थ : सासि सासि – श्वासागणिक; अनेरा – अज्ञान; विआपीऐ – व्यापले; उबरिआ – उद्धार झाला.

भावार्थ : हे माझ्या मना ! तू सदैव प्रभू-परमात्म्याचे गुणगान कर. सदैव त्याची सेवा कर. श्वासागणिक प्रभू-परमात्म्याचे स्मरण कर. ॥१॥ रहाउ ॥ संतसंगतीत बसल्याने मनात प्रभुनाम वास करते. दुःख, पीडा, अज्ञान, भ्रम सारे काही नष्ट होते. ॥१॥ संतकृपेने सेवक प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करतो. अशा सेवकांना कोणतेही दुःख व्यापत नाही. ॥२॥ ज्याला

सतगुरुने प्रभुनामाचा मंत्र दिला. तो मायेच्या अग्नीतून सुखरूप बाहेर पडतो. ॥३॥ नानक सांगतात. हे प्रभो! माझ्यावर कृपा कर. माझ्या मनात प्रभुनामाचा वास होवो. ॥४॥७॥१४५॥

॥ गउडी महला ५ ॥

रसना जपीए एकु नाम ॥ ईहा सुखु आनंदु घना आगै जीअ कै संगि काम ॥१॥ रहाउ ॥
कटीए तेरा अहं रोगु ॥ तूं गुर प्रसादि करि राज जोगु ॥१॥
हरि रसु जिनि जनि चाखिआ ॥ ता की त्रिसना लाथीआ ॥२॥
हरि बिस्त्राम निधि पाइआ ॥ सो बहुरि न कतही धाइआ ॥३॥
हरि हरि नामु जा कउ गुरि दीआ ॥ नानक ता का भउ गइआ ॥४॥८॥१४६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २११)

शब्दार्थ : लाथीआ – दूर झाली, नाश पावली; भउ – भय

भावार्थ : हे जीवा! सदैव मुखाने हरिनामाचा जप कर. प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाने इहलोकी सुखाची प्राप्ती होते. परलोकीही ते जीवास परमगती प्राप्त करण्यास साहाय्यभूत होते. ॥१॥ रहाउ ॥ प्रभुनामाच्या स्मरणाने मनातील अहंकाराचा रोग नष्ट होतो. सतगुरुकृपेने जीव गृहस्थाश्रमातही अलिप्त राहून राजयोग साध्य करतो. ॥१॥ ज्याने ज्याने प्रभुनामामृताची चव घेतली. त्याची मोहमायेची तृष्णा नष्ट झाली. ॥२॥ ज्याला प्रभुनामरूपी शांतीचे भांडार प्राप्त झाले. त्याचे मन नंतर कधीही अन्यत्र कुठेही धावत नाही. ॥३॥ नानक सांगतात, ज्याला सतगुरुने प्रभुनाम दिले त्याचे भवभय समाप्त झाले. ॥४॥८॥१४६॥

॥ गउडी२ महला ५ ॥

जा कउ बिसरै राम नाम ताहू कउ पीर ॥
साध संगति मिलि हरि रवहि से गुणी गहीर ॥१॥ रहाउ ॥
जा कउ गुरमुखि रिदै बुधि ॥
ताकै कर तल नव निधि सिधि ॥१॥
जो जानहि हरि प्रभ धनी ॥
किछु नाही ता कै कमी ॥२॥
करणैहारु पछानिआ ॥
सरब सुख रंग माणिआ ॥३॥
हरि धनु जा कै ग्रिहि वसै ॥
कहु नानक तिन संगि दुखु नसै ॥४॥९॥१४७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१२)

शब्दार्थ : जा कउ – ज्याला; ताहू – त्याला; पीर – पीडा, व्यथा; रवहि – स्मरण करणे; करणैहारु – करणारा; पछानिआ – ओळखले; माणिआ – भोगले.

भावार्थ : जो मनुष्य रामाचे नाम विसरतो, त्यास दुःख भोगावे लागते. जो संतसंगतीत बसून हरिनामाचे स्मरण करतो. त्यास अनेक सद्गुण प्राप्त होतात. ॥१॥ रहाउ ॥ जो मनुष्य गुरुपदेशाप्रमाणे आचरण करतो, त्याच्या हृदयात प्रभू भक्तीची बुद्धी उत्पन्न होते. अशा माणसाच्या हातात नऊ निधी व सर्व सिद्धी वास करतात. ॥१॥ जो प्रभू परमात्म्यास आपला

मालक मानून त्याच्या आज्ञेप्रमाणे आचरण करतो, त्यास जीवनात कधीही काहीही कमी पडत नाही. ॥२॥ ज्याने कर्त्या प्रभू-परमात्म्यास ओळखले, त्याला सर्व सुखे व आनंद प्राप्त होतात. ॥३॥ नानक सांगतात, ज्याच्या हृदयात प्रभू-परमात्मरूपी धन वास करते, त्याला दुःख भोगावे लागत नाही ॥४॥ ११९ ॥ १४७ ॥

॥ गउडी महला ५ ॥

गरबु बडो मूलु इतनो ॥ रहनु नही गहु कितनो ॥१॥ रहाउ ॥

बेबरजत बेद संतना उआहू सिउ रे हितनो ॥

हार जूआर जूआ बिधे इंद्री वसि लै जितनो ॥१॥

हरन भरन संपूरना चरन कमल रंगि रितनो ॥

नानक उधरे साधसंगि किरपा निधि मै दितनो ॥२॥ ११० ॥ १४८ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१२)

शब्दार्थ : गरबु – गर्व; बडो – मोठा; मूलु – मूल; इतनो – इतका, अगदी कमी; गहु – मोह; कितनो – खूप; बेबरजत – विवर्जित; उआहू – त्याचे; हितनो – स्नेह करतो; जूआर – जुगारी; जूआ – जुगार; हरन – नाश करणारा; भरन – पोषण करणारा; संपूरना – संपूर्ण; रितनो – रिक्त; दितनो – प्रदान.

भावार्थ : माणसाचा जीव केवढासा पण त्याला त्याचा गर्व मात्र खूप असतो. त्याला ह्या संसारात फार थोडे दिवस राहायचे असते पण त्याच्या मनावरील मायेची पकड खूपच प्रभावी असते. ॥१॥ रहाउ ॥ वेद, संतजन जी गोष्ट वर्ज्य करा असे सांगतात, तिच्यावर माणूस प्रेम करतो. असे लोक ज्याप्रमाणे जुगारी जुगारात हरतो त्याप्रमाणे जीवनात पराभूत होतात. हे जीवा! काय ही तुझी दशा? इंद्रियांना तू ताब्यात ठेवण्याऐवजी तूच त्यांच्या आहारी गेला आहेस. ॥१॥ हे जीवा! सर्व गोष्टींचा संहार करणारा व रक्षण करणारा जो पूर्ण प्रभू-परमात्मा; त्याच्या चरणकमलांच्या प्रेमापासून तू फार दूर गेला आहेस. नानक सांगतात, जो मनुष्य संतसज्जनांच्या संगतीत राहतो, प्रभुनामास हृदयात धारण करतो, तो मोहमायेतून उद्धरून जातो व तो कृपानिधी प्रभू-परमात्मा त्यास आपल्या चरणाशी एकरूप करून घेतो. ॥२॥ ११० ॥ १४८ ॥

॥ गउडी ३ महला ५ ॥

मोहि दासरो ठाकुर को ॥ धानु प्रभ का खाना ॥१॥ रहाउ ॥

ऐसो है रे खसमु हमारा ॥ खिन महि साजि सवारणहारा ॥१॥

कामु करी जे ठाकुर भावा ॥ गीत चरित प्रभ के गुन गावा ॥२॥

सरण परिओ ठाकुर वजीरा ॥ तिना देखि मेरा मनु धीरा ॥३॥

एक टेक एको आधारा ॥ जन नानक हरि की लागा कारा ॥४॥ १११ ॥ १४९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१२)

शब्दार्थ : मोहि – मी; दासरो – दास; धानु – अन्न; खसमु – स्वामी; साजि – उत्पन्न करून; सवारणहारा – सजवणारा; कामु – कार्य; चरित – चरित्र; वजीरा – मंत्री, संतजन; कारा – कार्य; लागा – लागलो.

भावार्थ : मी प्रभू-परमात्म्याचा एक तुच्छ सेवक आहे. प्रभू परमात्मा मला जे अन्न देतो, ते मी खातो. ॥१॥ रहाउ ॥ हे मित्रा! माझा मालक असा आहे की जो क्षणात उत्पन्न करतो व त्यास उत्तम प्रकारे सांभाळतोही. ॥१॥ मी तेच काम करतो,

जे प्रभू-परमात्म्यास आवडते. मी त्याचे चरित्रगीत गातो, गुण गातो. ॥२॥ माझ्या मालकाचे जे मंत्री म्हणजेच संतजन, त्यांना मी शरण जातो. त्यांना पाहून माझ्या मनात धीर उत्पन्न होतो. ॥३॥ नानक सांगतात, माझ्या मनाला प्रभू-परमात्मा हेच एक आश्रयस्थान, आधार आहे. मी सदैव प्रभू-परमात्म्याचेच कार्य करीत राहतो. ॥४॥११॥१४९॥

॥ गडडी महला ५ ॥

है कोई ऐसा हउमै तोरै ॥

इसु मीठी ते इहु मनु होरै ॥१॥ रहाउ ॥

अगिआनी मानुखु भइआ जो नाही सो लोरै ॥

रैणि अंधारी कारीआ कवन जुगति जितु भोरै ॥१॥

भ्रमतो भ्रमतो हारिआ अनिक बिधी करि टोरै ॥

कहु नानक किरपा भई साधसंगति निधि मोरै ॥२॥१२॥१५०॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१२)

शब्दार्थ : हउमै – अहंकार; तोरै – तोडतो, तोडू शकतो; होरै – हटवतो, थांबवतो; लोरै – मागतो, इच्छा करतो; रैणि – रात्र; कारीआ – काळी; भोरै – पहाट; भ्रमतो – भटकतो; हारिआ – थकून गेलो; टोरै – शोधतो; मोरै – मला.

भावार्थ : असा कोण मनुष्य आहे, जो अहंकाराला नष्ट करून मोहमायेच्या मिठीतून माझ्या मनाला मुक्त करील ? ॥१॥ रहाउ ॥ मनुष्य इतका अज्ञानी आहे की जे अस्तित्वातच नाही, त्याची इच्छा धरून त्या मागे धावत सुटतो. त्याचे जीवन ही एक घोर अंधकारमय काळीकुट्ट रात्र आहे. अशी कोणती युक्ती आहे की ज्यामुळे ज्ञानरूपी प्रकाशाची पहाट मला दिसू शकेल ? ॥१॥ प्रभू-परमात्म्याला शोधण्याच्या अनेक उपायांच्या प्राप्तीसाठी मी वणवण भटकलो. पण हातास काहीच लागले नाही. आता मी थकून गेलो आहे. दास नानक सांगतात – प्रभू-परमात्म्याने माझ्यावर कृपा केली व मला संतसंगतीचा खजिना प्राप्त झाला. ॥२॥१२॥१५०॥

॥ गडडी महला ५ ॥

चिंतामणि करुणामए ॥१॥ रहाउ ॥

दीन दइआला पारब्रहम ॥ जा कै सिमरणि सुख भए ॥१॥

अकालपुरख आगाधि बोध ॥ सुनत जसो कोटि अघ खए ॥२॥

किरपा निधि प्रभ मइआ धारि ॥ नानक हरि हरि नाम लए ॥३॥१३॥१५१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१२)

शब्दार्थ : अघ – पाप; खए – क्षय झाला, नाश झाला; मइआ – कृपा.

भावार्थ : तो प्रभू परमात्मा चिंतामणी आहे. आपल्या सेवकांच्या सर्व चिंता तो दूर करतो. तो करुणामय आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ तो परब्रह्म परमात्मा दीनांचा कैवारी आहे. त्याच्या स्मरणाने सुखाची प्राप्ती होते. ॥१॥ तो प्रभू परमात्म्या कालाच्या अतीत आहे. तो अकाल पुरुष आहे. तो अगाध ज्ञानी आहे. तो सर्वज्ञ आहे. त्याचे यशोगान ऐकल्याने कोटी कोटी पापे नष्ट होतात. ॥२॥ नानक सांगतात, तो कृपासागर प्रभू ज्याच्यावर कृपा करतो, तो प्रभुनामाचे स्मरण करू लागतो. ॥३॥१३॥१५१॥

॥ गउड़ी पूरबी ४, महला ५ ॥

मेरे मन सरणि प्रभू सुख पाए ॥
जा दिनि बिसरै प्रान सुखदाता सो दिनु जात अजाए ॥१ ॥ रहाउ ॥
एक रैण के पाहुन तुम आए बहु जुग आस बधाए ॥
ग्रिह मंदर संपै जो दीसै जिउ तरवर की छाए ॥१ ॥
तनु मेरा संपै सभ मेरी बाग मिलख सभ जाए ॥
देवनहारा बिसरिओ ठाकुरु खिन महि होत पराए ॥२ ॥
पहिरै बागा करि इसनाना चोआ चंदन लाए ॥
निरभउ निरंकार नही चीनिआ जिउ हसती नावाए ॥३ ॥
जउ होइ क्रिपाल त सतिगुरु मेलै सभि सुख हरि के नाए ॥
मुक्तु भइआ बंधन गुरि खोले जन नानक हरि गुण गाए ॥४ ॥१४ ॥१५२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१२)

शब्दार्थ : जात अजाए – व्यर्थ जातो; पाहुन – पाहुणा; रैण – रात्र; आस – आशा; बधाए – करतो; संपै – संपत्ती; मिलख – मुलूख, जमीन, राज्य; देवनहारा – देणारा; पहिरै – परिधान करतो; बागा – शुभ्र वस्त्र; चोआ – अत्तर; लाए – लावून; चिनिआ – ओळखले; हसती – हत्ती; नावाए – स्नान करतो; नाए – नाम; मुक्तु – मुक्त.

भावार्थ : हे माइया मना ! प्रभू-परमात्म्यास शरण जा. त्याने तुला आत्मिक सुखाची प्राप्ती होईल. ज्या दिवशी तुला त्या सुखदात्या प्रभू-परमात्म्याचा विसर पडेल तो तुझा दिवस वाया गेला. ॥१ ॥ रहाउ ॥ हे जीवा ! तू ह्या जगात दोन दिवसांचा पाहुणा आहेस पण वागतोस असा की तू येथे युगानुयुगे राहणार आहेस. अरे वेड्या, हे घर, महाल माड्या धन-दौलत जे जे काही दृश्यमान आहे ती घटकाभराची सावली आहे. ॥१ ॥ हा देह माझा आहे, ही संपत्ती माझी आहे, हे उद्यान माझे आहे, राज्य माझे आहे. असे 'माझे, माझे' करण्यामध्ये तू प्रभू-परमात्म्यास मात्र विसरून गेलास. ॥२ ॥ तू उंची वस्त्रे परिधान करतोस, अंगाला अत्तर लावून स्नान करतोस, चंदनाचा लेप लावतोस; पण त्या निर्भय-निराकार प्रभू-परमात्म्यास मात्र ओळखत नाहीस. असे करणे म्हणजे हत्तीच्या स्नानासारखे आहे. हत्ती स्वच्छ स्नानानंतर चिखलात लोळतो. त्याप्रमाणे तू परमात्म्यास विसरून विषयविकारात लोळतोस. ॥३ ॥ ज्याच्यावर प्रभू-परमात्मा कृपा करतो, त्यास सतगुरु प्राप्त होतो व सतगुरूकडून त्याला कळते की सर्व सुख प्रभुनामात साठवलेले आहे. दास नानक सांगतात की सतगुरूने माझी मोहमायेची सर्व बंधने तोडून टाकली आहेत. त्यामुळे मी मुक्त होऊन प्रभू-परमात्म्याचे गुणगान गातो. ॥४ ॥१४ ॥१५२ ॥

॥ गउड़ी पूरबी महला ५ ॥

मेरे मन गुरु गुरु गुरु सद करीए ॥
रतन जनमु सफलु गुरि कीआ दरसन कउ बलिहरीए ॥१ ॥ रहाउ ॥
जेते सास ग्रास मनु लेता तेते ही गुन गाईए ॥
जउ होइ दैआलु सतिगुरु अपुना ता इह मति बुधि पाईए ॥१ ॥
मेरे मन नामि लए जम बंध ते छूटहि सरब सुखा सुख पाईए ॥
सेवि सुआमी सतिगुरु दाता मन बंधत फल आईए ॥२ ॥

खंड २ [१५०]

नामु इसटु मीत सुत करता मन संगि तुहारै चालै ॥
करि सेवा सतिगुर अपुने की गुर ते पाईऐ पालै ॥३॥
गुरि किरपालि क्रिपा प्रभि धारी बिनसे सरब अंदेसा ॥
नानक सुखु पाइआ हरि कीरतनि मिटिओ सगल कलेसा ॥४॥१५॥१५३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१३)

शब्दार्थ : सद – सदैव; करीऐ – करावे; जेते – जितके; सास – श्वास; ग्रास – घास; मनु – मनुष्य; तेते – तितके; जउ – जेव्हा; जम – यम; बंछत – वांछित, इच्छित; इसटु – इष्टा; मीहत – मित्र; करता – कर्ता; पालै – पदरात; अंदेसा – संशय; कलेसा – क्लेश;

भावार्थ : हे माझ्या मना ! सदैव सतगुरूचे स्मरण कर. गुरूने हा माझा रत्नरूपी मानवजन्म सफल केला. अशा ह्या गुरूच्या दर्शनावर मी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥१॥रहाउ ॥ जितक्या वेळेला श्वास घेतो, जितके घास घेतो तितक्या वेळा प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केले पाहिजे. जर सतगुरूची कृपा झाली तर हे सारे ज्ञान प्राप्त होते. ॥१॥ हे मना ! प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाने यमाच्या पाशातून मुक्तता होते व सर्वश्रेष्ठ असे आत्मिक सुख प्राप्त होते. सतगुरूच्या स्मरणाने तो दान देणारा प्रभू परमात्मा मनोवांछित फल देतो. ॥२॥ हे मना ! त्या कर्त्या प्रभू परमात्म्याचे नाम हेच तुझे इष्टसाध्य आहे. तोच तुझा मित्र आहे, पुत्र आहे. सारे काही आहे. तोच सदैव तुझ्या संगतीत राहतो. आपल्या सतगुरूची सेवा केल्याने प्रभू-परमात्मा प्राप्त होतो. ॥३॥ त्या कृपाळू प्रभू-परमात्म्याच्या कृपेने सर्व चिंता दूर होतात. नानक सांगतात, प्रभूच्या कीर्तनाने सर्व क्लेश नष्ट होऊन सुखाची प्राप्ती होते. ॥४॥१५॥१५३॥

रागु गउड़ी महला ५

॥१॥ओंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होते.)

त्रिसना बिरले ही की बुझी हे ॥१॥रहाउ ॥
कोटि जोरे लाख क्रोरे मनु न होरे ॥
परै परै ही कउ लुझी हे ॥१॥
सुंदर नारी अनिक परकारी पर ग्रिह बिकारी ॥
बुरा भला नही सुझी हे ॥२॥
अनिक बंधन माइआ भरमतु भरमाइआ गुण निधी नही गाइआ ॥
मन बिखै ही महि लुझी हे ॥३॥
जा कउ रे किरपा करै जीवत सोई मरै साधसंगि माइआ तरै ॥
नानक सो जनु दरि हरि सिझी हे ॥४॥१॥१५४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१३)

शब्दार्थ : त्रिसना – तृष्णा; जोरे – जोडतो; होरे – ताब्यात ठेवणे, थांबवणे; परैपरै – अधिकाधिक; लुझी – झगडतो; परिश्रम करतो; परग्रिह – दुसऱ्याचे घर; बिकारी – विकारी; बिखै – विषयवासना; सिझी – सफल, मुक्त.

भावार्थ : क्वचितच कोणा माणसाची धनसंपत्तीची भूक भागते. ॥१॥रहाउ ॥ लाखो करोडोची संपत्ती जमा केली तरीही

त्याच्या मनाचे समाधान होत नाही, त्याला आणखी आणखी धन प्राप्त करण्याची लालसा असते. ॥१॥ घरात सुंदर पत्नी असूनही दुसऱ्याच्या स्त्रीवर त्याचा डोळा असतो. त्याला चांगल्या वाइटाचीही शुद्ध राहत नाही. ॥२॥ मायेच्या असंख्य बंधनात अडकून तो भ्रमात भरकटत राहतो. तो विषयविकारांच्या प्राप्तीसाठी झगडतच राहतो. ॥३॥ ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते तो विषयविकारांना मारून मोहमायेची बंधने तोडून संतजनांची संगत प्राप्त करून भवसागर तरून जातो. तोच माणूस प्रभुदरबारी सफल जीवन जगलेला म्हणून गणला जातो. ॥४॥१॥१५४॥

॥ गडडी महला ५ ॥

सभहू को रसु हरि हो ॥१॥रहाउ ॥
 काहू जोग काहू भोग काहू गिआन काहू धिआन ॥
 काहू हो डंड धरि हो ॥१॥
 काहू जाप काहू ताप काहू पूजा होम नेम ॥
 काहू हो गउनु करि हो ॥२॥
 काहू तीर काहू नीर काहू बेद बीचार ॥
 नानका भगति प्रिअ हो ॥३॥२॥१५५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१३)

शब्दार्थ : रसु – आनंद; काहु – कोणाला; डंड धरि – दंडधारी योगी; गउनु – (तीर्थयात्रा) भ्रमण; तीर – तीर्थाटन.

भावार्थ : प्रभुप्राप्तीसाठी केल्या जाणाऱ्या अनेक साधनांमध्ये हरिनाम साधना सर्वश्रेष्ठ व आनंददायी साधना आहे. ॥१॥ रहाउ ॥ प्रभुप्राप्तीसाठी कोणी योग मार्गाचा अवलंब करतो. कोणी निरनिराळे भोग भोगण्यात आनंद मानतात. कोणी ज्ञानमार्गी होतात. तर कोणी ध्यान धारणा करतात. तर आणखी कोणी दंडधारी योगी बनतात. ॥१॥ कोणी जप करतात. कोणी तप करतात. कोणी पूजा अर्चा, होमहवन व्रते करून प्रभू प्राप्त करण्याचा प्रयत्न करतात. तर कोणी प्रभुप्राप्तीसाठी रानावनात भटकत फिरतात. ॥२॥ कोणी तीर्थयात्रा करत हिंडतात तर कोणी नदीकिनारी ठाण मांडून बसतात. तर कोणी वेदाध्यायन करतात. पण नानकांना मात्र भक्तिमार्गच प्रिय आहे. ॥३॥२॥१५५॥

॥ गडडी महला ५ ॥

गुन कीरति निधि मोरी ॥१॥रहाउ ॥
 तूही रस तूही जस तूही रूप तूही रंग ॥
 आस ओट प्रभ तोरी ॥१॥
 तूही मान तूही धान तू ही पति तू ही प्रान ॥
 गुरि तूटी लै जोरी ॥२॥
 तूही ग्रिहि तूही बनि तूही गाउ तूही सुनि ॥
 है नानक नेर नेरी ॥३॥३॥१५६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१३)

शब्दार्थ : निधि – संपत्ती; मोरी – माझी; जस – यश; ओट – आश्रय; तोरी – तुझी; मान – सन्मान; धान – धन; पति – पत, प्रतिष्ठा; तूटी – तुटलेले; जोरी – जोडणे; नेरनेरी – जवळात जवळ.

भावार्थ : हे प्रभो! तुझे गुण गाणे तुझ्या कीर्तीचे पवाडे गाणे हीच माझी संपत्ती आहे. ॥१॥रहाउ ॥ हे प्रभो! तूच माझा

खंड २ [१५२]

आनंद, तूच माझे यश, तूच रूप-तूच रंग, तूच माझी आशा, तूच माझा आधार आहेस. ॥१॥ हे प्रभो ! तूच माझा अभिमान, तूच माझे धन, तूच माझी प्रतिष्ठा, तूच माझा प्राण ! माझे प्रभू परमात्म्याशी तुटलेले नाते सतगुरूने पुन्हा जोडून दिले. ॥२॥ हे प्रभो ! तू घरात, वनात, गावात, निर्जन स्थळीही तूच आहेस. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्मा प्रत्येक जीवाच्या अगदी निकट म्हणजे हृदयातच वास करतो. ॥३॥१५६॥

॥ गउड़ी महला ५ ॥

मातो हरि रंगि मातो ॥१॥रहाउ ॥
ओही पीओ ओही खीओ गुरहि दीओ दानु कीओ ॥
उआहू सिउ मनु रातो ॥१॥
ओही भाठी ओही पोचा उही पिआरो उही रूचा ॥
मनि ओहो सुखु जातो ॥२॥
सहज केल अनद खेल रहे फेर भए मेल ॥
नानक गुर सबदि परातो ॥३॥४॥१५७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१४)

शब्दार्थ : मातो – मस्त; रंगि – प्रेमात; ओही – त्याचे; पीओ – प्राशन करणे; खीओ – मस्त होणे; उआ – त्याचे; भाठी – भट्टी; पोचा – लेप; पिआरो – पेला; रूचा – रुची; केल – खेळ, क्रीडा, परातो.

भावार्थ : मी हरिरंगात रंगून मस्त झालो आहे. ॥१॥रहाउ ॥ मी प्रभुनामरूपी मद्याचे प्राशन केले आहे. त्यामुळे माझे मन प्रसन्न झाले आहे. मस्त झाले आहे. माझ्या सतगुरूनेच मला प्रभुनामाचे दान दिले आहे. आता माझे मन त्यात रममाण झाले आहे. ॥१॥ प्रभुनाम हीच मद्याची भट्टी आहे. प्रभुनामच मद्य गाळण्याचे फडके आहे, मद्य पिण्याचा पेलाही प्रभुनामच आहे. प्रभुनामाची मला आता गोडी लागली आहे. मी माझ्या मनात प्रभुनामाचा आनंद उपभोगतो आहे. ॥२॥ नानक सांगतात, ज्याचे मन सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामात लीन झाले आहे. तो सहज समाधीच्या क्रीडेचा आनंद उपभोगतो व प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥३॥४॥१५७॥

रागु गौड़ी मालवा महला ५

॥१ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकार स्वरूप आहे. सतगुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होतो.)

हरि नामु लेहु मीता लेहु आगै बिखम पंथु भैआन ॥१॥रहाउ ॥
सेवत सेवत सदा सेवि तेरै संगि बसतु है कालु ॥
करि सेवा तूं साध की हो काटीए जम जालु ॥१॥
होम जग तीरथ कीए बिचि हउमै बधे बिकार ॥
नरकु सुरगु दुइ भुंचना होइ बहुरि बहुरि अवतार ॥२॥
सिव पुरी ब्रहम इंद्र पुरी निहचलु को थाउ नाहि ॥
बिनु हरि सेवा सुखु नही हो साकत आवहि जाहि ॥३॥

खंड २ [१५३]

जैसो गुरि उपदेसिआ मै तैसो कहिआ पुकारि ॥

नानकु कहै सुनि रे मना करि कीरतनु होइ उधारु ॥४॥१॥१५८॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१४)

शब्दार्थ : लेहु – घे; मीलत – मित्रा; आगै – परलोकात; बिखम – कठीण; भैआन – भयाण; कालु – काळ, मृत्यू; जग – यज्ञ; मुंजना – भोगतो; बहुरि – परत; निहचलु – निश्चल; याउ – स्थान; कहिआ – सांगितले; पुकारि – ओरडून; उधारु – उद्धार.

भावार्थ : हे मित्रा ! प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण कर. पुढचा परलोकाचा मार्ग अत्यंत कठीण, महाभयानक आहे. ॥१॥१५८॥ सदैव प्रभू परमात्म्याची सेवा कर. सेवा करताना सदैव ध्यानात ठेव की तो काळ, तो मृत्यू तुझ्या जवळ येऊन ठेपला आहे. हे जीवा ! तू सदैव संतजनांची सेवा कर. त्यामुळे तुझी यमपाशातून सुटका होईल. ॥१॥१५८॥ तू स्वतः अहंकाराने प्रेरित होऊन केलेले होम हवन, यज्ञयाग, तीर्थाटन ह्यामुळे तू मायेच्या विषयविकारांनी अधिकच बांधला गेलास. त्यामुळे तुला स्वर्ग व नरक दोन्हीही भोगावे लागले व तुला परत परत जन्म घ्यावा लागला. ॥२॥ शिवपुरी, इंद्रपुरी ह्यापैकी कोणतेही स्थान अढळ स्थान नाही. प्रभुसेवेशिवाय सुखाची प्राप्ती नाही. प्रभू परमात्म्यापासून दूर गेलेल्या जीवास जन्ममरणाच्या चक्रात फिरत राहावे लागते. ॥३॥ नानक सांगतात, मला माझ्या सतगुरूनेच दिलेला उपदेश मी साऱ्या जगाला ओरडून सांगत आहे. मी काय सांगतो ते नीट ऐक. हे मना ! प्रभू परमात्म्याच्या गुणांचे कीर्तन कर, तरच तुझा ह्या भवसागरातून उद्धार होईल ॥४॥१॥१५८॥

रागु गउड़ी माला १ महला ५

॥१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सद्गुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होतो.)

पाइओ बाल बुधि सुखु रे ॥

हरख सोग हानि मिरतु दूख सुख चिति समसरि गुर मिले ॥१॥१५९॥

जउ लउ हउ किछु सोचउ चितवउ तउ लउ दुखनु भरे ॥

जउ क्रिपालु गुरु पूरा भेटिआ तउ आनद सहजे ॥१॥

जेती सिआनप करम हउ कीए तेते बंध परे ॥

जउ साधू करु मसतकि धरिओ तब हम मुकत भए ॥२॥

जउ लउ मेरो मेरो करतो तउ लउ बिखु घेरे ॥

मनु तनु बुधि अरपी ठाकुर कउ तब हम सहजि सोए ॥३॥

जउ लउ पोट उठाई चलिअउ तउ लउ डान भरे ॥

पोट डारि गुरु पूरा मिलिआ तउ नानक निरभए ॥४॥१॥१५९॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१४)

शब्दार्थ : पाइओ – प्राप्त होतो; हरख – हर्ष; सोग – शोक; मिरतु – मृत्यू; समसरि – समसमान; जउ लउ – जोपर्यंत; हउ – मी; किछु – काही; चितवउ – चिंता करतो; तउ लउ – तोपर्यंत; दुखनु – दुःखाने; जेती – जितकी, जितके; तेते – तितके; करु – हात; बिखु – विषयवासना; अशी – अर्पण करतो. पोट – मायेचे ओझे; उठाई – उचलतो; डान – दंड शिक्षा; डारि – फेकून दिले. टाकले.

भावार्थ : ज्याची बुद्धी लहान बालकासारखी निरागस असते, त्यास सुखाची प्राप्ती होते. अशी बुद्धी सतगुरूच्या भेटीने प्राप्त होते. अशा भक्तास हर्ष, शोक, लाभ-हानी, मृत्यू, सुख-दुःख हे सरे सम-समानच वाटते. ॥१॥रहाउ ॥ जोपर्यंत मी मोहमायेचा विचार करतो. तोपर्यंत मी चिंतेने घेरलेला राहतो. जेव्हा माझ्यावर सतगुरूची कृपा होते. तेव्हा मी सहज समाधीत मग्न होऊन आनंद भोगतो. ॥१॥ जो जो मी माझ्याच बुद्धीच्या, शहाणपणावर अवलंबून कर्म करतो, तो तो मी मोहमायेच्या बंधनात अधिकाधिक अडकत जातो. जेव्हा संतजनांनी आपला वरदहस्त माझ्या मस्तकी धरला, तेव्हा मी मोहमायेच्या बंधनांतून मुक्त झालो. ॥२॥ जोपर्यंत मी माझे-माझे म्हणत राहतो, अहंभावाने भरलेला असतो. तोपर्यंत विषयविकारांनी भरलेला असतो; पण जेव्हा मी तन-मन-बुद्धी ईश्वरचरणी अर्पण करतो, तेव्हाच मी निश्चितपणे झोप घेतो. ॥३॥ जोपर्यंत मी मायेचे ओझे डोक्यावर घेऊन चालतो, तोपर्यंत मी प्रभू-परमात्म्याकडून शिक्षा प्राप्त करतो. नानक म्हणतात, जेव्हा मला पूर्ण सतगुरू प्राप्त झाला, तेव्हा मी हे मायेचे ओझे फेकून देऊन निर्भय झालो. ॥४॥१॥१५९॥

॥ गडडी माला महला ५ ॥

भावनु तिआगिओ री तिआगिओ ॥

तिआगिओ मै गुर मिलि तिआगिओ ॥

सरब सूख आनंद मंगल रस मानि गोबिंदै आगिओ ॥१॥रहाउ ॥

मानु अभिमानु दोऊ समाने मसतकु डारि गुरि पागिओ ॥

संपत हरखु न आपत दूखा रंगु ठाकुरै लागिओ ॥१॥

बास बासरी एकै सुआमी उदिआन द्रिसटागिओ ॥

निरभउ भए संत भ्रमु डारिओ पूरन सरबागिओ ॥२॥

जो किछु करतै कारणु कीनो मनि बुरो न लागिओ ॥

साधसंगति परसादि संतन कै सोइओ मनु जागिओ ॥३॥

जन नानक ओडि तुहारी परिओ आइओ सरणागिओ ॥

नाम रंग सहज रस माणे फिरि दूखु न लागिओ ॥४॥२॥१६०॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१४)

शब्दार्थ : भावनु – मनाची; संकल्प – विकल्पात्मक भावना; तिआगिओ – त्याग केली; आगिओ – आज्ञा; संपत – संपत्ती; आपत – आपत्ती; बास – निवास, घर; बासरी – वास करणारा; उदिआन – उद्यान; द्रिसटागिओ – दिसू लागला; डारिओव – दूर केले; सरबागिओ – सर्वज्ञ, सर्वमय; सोइओ – झोपलेले; ओडि – आश्रय; मणि – भोगतो.

भावार्थ : हे भगिनी ! सतगुरू प्राप्त झाल्यामुळे मी माझ्या मनातील संकल्प-विकल्पात्मकभावनेचा त्याग केला. मी प्रभू-परमात्म्याची आज्ञा शिरसावंद्य मानल्यामुळे मला सर्व सुखे, आनंद, मांगल्य प्राप्त झाले. ॥१॥रहाउ ॥ सतगुरूच्या चरणावर मस्तक ठेवल्याने मान-अभिमान मला एकसारखेच दिसू लागले. माझे मन प्रभुरंगात रंगून गेल्याने मला संपत्ती-विपत्ती, हर्ष-शोक, सुख-दुःख काहीही जाणवत नाही. सारे काही समसमान वाटते. ॥१॥ तो प्रभू परमात्मा त्या सर्व जीवांच्या हृदयात वास करतो व तो सृष्टीतील सर्व वस्तूंमध्येही वास करतो हे मला दिसून आले आहे. आता मी पूर्णपणे निर्भय झालो आहे. संतांनी माझ्या मनातील सर्व भ्रम दूर केले आहेत. आता मला सर्वत्र तो पूर्णज्ञानी प्रभू परमात्मा दिसत आहे. ॥२॥ आता तो प्रभू परमात्मा जे काही करतो त्याचे मुळीच वाईट वाटत नाही. संतसंगतीने, संतकृपेने माझे मोहमायेत निद्रिस्त झालेले मन जागे झाले आहे. ॥३॥ दास नानक संगतात, हे प्रभो ! मी तुला शरण आलो आहे. तुझ्याच आसरा घेतला आहे. प्रभुनामाच्या रंगात रंगून गेल्याने मला सहजावस्था प्राप्त होऊन मी परमानंद भोगतो. आता मला कणभरही दुःख होत नाही. ॥४॥२॥१६०॥

॥ गउडी २ माला महला ५ ॥

पाइआ लालु रतनु मनि पाइआ ॥

तनु सीतलु मनु सीतलु थीआ सतगुर सबदि समाइआ ॥१ ॥रहाउ ॥

लाथी भूख त्रिसन सभ लाथी चिंता सगल बिसारी ॥

करु मसतकि गुरि पूरै धरिओ मनु जीतो जगु सारी ॥१ ॥

त्रिपति अघाइ रहे रिद अंतरि डोलन ते अब चूके ॥

अखुट्टु खजाना सतिगुरि दीआ तोटि नही रे मूके ॥२ ॥

अचरजु एकु सुनहु रे भाई गुरि ऐसी बूझ बुझाई ॥

लाहि परदा ठाकुरु जउ भेटिओ तउ बिसरी ताति पराई ॥३ ॥

कहिओ न जाई एहु अचंभउ सो जानै जिनि चाखिआ ॥

कहु नानक सच भए बिगासा गुरि निधानु रिदै लै राखिआ ॥४ ॥३ ॥१६१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१५)

शब्दार्थ : थीआ – झाले; लाथी – दूर झाली; जीतो – जिकले; रिद – हृदय; डोलन – चंचलता; अखुट्टु – अक्षय; मूके – समाप्त; लाही – दूर केला; अचंभउ – आश्चर्य; निधान – भांडार, खजिना; ताति – ईर्ष्या.

भावार्थ : मी माइया मनात प्रभुरूपी लाल रत्न प्राप्त केले आहे. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामामुळे माझे तन-मन शांत झाले आहे. आता माझे मन प्रभुनामात तल्लीन झाले आहे. ॥१ ॥रहाउ ॥ आता माझी विषयविकारांची भूक व मोहमायेची तहान नष्ट झाली आहे. साऱ्या चिंता दूर झाल्या आहेत. पूर्णगुरूने माइया मस्तकावर वरदहस्त ठेवल्याने मी माझे मन माइया ताब्यात ठेवून आता सारे जग जिकले आहे. ॥१ ॥ आता माझे मन प्रभुभक्तीने पूर्णपणे तृप्त झाले आहे. हृदयाची चंचलता, दोलायमान अवस्था थांबली आहे. मला सतगुरूने प्रभुनामाचा असा अक्षय खजिना दिला आहे की तो कितीही खर्च केला तरी संपत नाही. ॥२ ॥ हे बंधू! आणखी एक आश्चर्य ऐक. माइया सतगुरूने मला असे ज्ञान दिले की त्यामुळे माइया मनावरील मोहमायेचे पटल दूर झाले व मला प्रभू परमात्म्याचे दर्शन झाले. तेव्हापासून माइया मनातील दुसऱ्या विषयीचा ईर्ष्याभाव समाप्त झाला. ॥३ ॥ हा आश्चर्यकारक अनुभव शब्दात वर्णन करणे केवळ अशक्य आहे. ज्याने तो आनंद अनुभवला तोच ते जाणतो. नानक सांगतात, सतगुरूने दिलेले प्रभुनामाचे भांडार मी हृदयात दृढपणे धारणा केल्यामुळे माइया मनात सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचा दिव्य प्रकाश पसरला. ॥४ ॥३ ॥१६१ ॥

॥ गाउडी माला महला ५ ॥

उबरत राजा राम की सरणी ॥

सरब लोक माइआ के मंडल गिरि गिरि परते धरणी ॥१ ॥रहाउ ॥

सासत सिंग्रिति बेद बीचारे महा पुरखन इउ कहिआ ॥

बिनु हरि भजन नाही निसतारा सूखु न किनहूं लहिआ ॥१ ॥

तीनि भवन की लखमी जोरी बूझत नाही लहरे ॥

बिनु हरि भगति कहा थिति पावै फिरतो पहरे पहरे ॥२ ॥

अनिक बिलास करत मन मोहन पूरन होत न कामा ॥

खंड २ [१५६]

जलतो जलतो कबहू न बूझत सगल ब्रिथे बिनु नामा ॥३॥

हरि का नामु जपहु मेरे मीता इहै सार सुखु पुरा ॥

साधसंगति जनम मरणु निवारै नानकु जन की धूरा ॥४॥४॥१६२॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१५)

शब्दार्थ : उबरत – रक्षण होते; सासत – शास्त्र, सिद्धि – स्मृति; निसतारा – सुटका, मुक्ती; लहिआ – प्राप्त होणे; जोरी – गोळा केली; लहर – लाट आसक्ती; थिति – स्थिरता; पहरे – प्रहर; धूरा – धूळ.

भावार्थ : रामाला शरण गेल्याने जीव मोहमायेपासून वाचतो. सर्व लोक (आकाश, पाताळ, मृत्युलोक) मोहमायेच्या चक्रात फिरत राहतात. त्यांचे अधःपतन होते. ॥१॥१॥२॥३॥ सर्व शास्त्रे, स्मृती वेद, महापुरुष एकमुखाने हेच सांगतात, की प्रभुनामाशिवाय मोहमायेतून सुटका होत नाही मग सुख तरी कसे प्राप्त होणार ? ॥१॥ ही वासना, लालसा इतकी भयानक आहे की तीनही लोकातील धनसंपत्ती प्राप्त झाली तरी मनातील धनप्राप्तीची लालसा तृप्त होत नाही. हरिभक्तीशिवाय मन स्थिर होत नाही. रात्रंदिवस जीव मोहमायेत फिरत राहतो. ॥२॥ हा जीव अनेक विलास करतो पण तरीही त्याची वासना कधीही तृप्त होत नाही, त्याच्या मनातील विषयविकारांचा अग्नी विझतच नाही. प्रभुनामाशिवाय केलेले अन्य प्रयत्न व्यर्थ होतात. ॥३॥ हे माझ्या मित्रा! हरिनामाचा जप कर, ह्यातच श्रेष्ठ सुख साठवलेले आहे. संतजनांच्या संगतीत राहणारा जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. नानक तर अशा प्रभुसेवकाच्या चरणाची धूळ होऊन राहतो. ॥४॥४॥१६२॥

॥ गउड़ी माला महला ५ ॥

मोकउ इह बिधि को समझावै ॥

करता होइ जनावै ॥१॥१॥२॥३॥

अनजातन किछु इनहि कमानो जप तप कछु न साधा ॥

दह दिसि लै इहु मनु दउराइओ कवन करम करि बाधा ॥१॥

मन तन धन भूमि का ठाकुर हउ इस का इहु मेरा ॥

भरम मोह कछु सूझसि नाही इह पैखर पए पैरा ॥२॥

तब इहु कहा कमावन परिआ जब इहु कछु न होता ॥

जब एक निरंजन निरंकार प्रभ सभु किछु अपहि करता ॥३॥

अपने करतब आपे जानै जिनि इहु रचनु रचाइआ ॥

कहु नानक करणहारु है आपे सतिगुरि भरमु चुकाइआ ॥४॥५॥१६३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१५)

शब्दार्थ : इह बिधि – अशा प्रकारे; को – कोण; करता – कर्ता, प्रभू परमात्मा; जनावै – समजावून सांगेल; अन जानत – अज्ञानाने; दउराइओ – दौडवतो, पळवतो; सुझसि – सुचणे; पैखर – पायखुंट, कासरा; करतब – कर्तव्य;

भावार्थ : मला हा विधी (प्रभू प्राप्तीचा मार्ग) कोण बरे समजावून सांगेल. जो स्वतः प्रभूरूप झाला तोच मला मार्ग दाखवू शकेल. ॥१॥१॥२॥३॥ जीव अज्ञानवश बरे-वाईट कर्म करतो. ह्या अज्ञानामुळे त्याने जप, तप काही केले नाही. अज्ञानातून बाहेर पडण्याचा प्रयत्नही केला नाही. मायेमागे दौडत राहून कर्मबंधनात अडकून पडला. ॥१॥ जीवाला वाटत राहते, की हे तन, मन, धन, जमीन-जुमला सारे माझे आहे. मीच ह्या सर्वांचा स्वामी आहे. हे सर्व माझ्याच उपभोगासाठी आहे. ह्याच मोहमायेच्या भ्रमात तो हे सारे नश्वर आहे ही वस्तुस्थिती विसरतो व ह्यामुळेच तो मायेच्या बंधनात अडकून पडतो ॥२॥ ह्या

खंड २ [१५७]

सृष्टीच्या उत्पत्तीच्या ही पूर्वी जेव्हा जीवांची उत्पत्तीही झाली नव्हती जेव्हा केवळ एकमेव निराकार, मायारहित निरंजन प्रभू परमात्माच होता तेव्हा तोच एकमेव कर्तापुरुष सर्व काही करत होता. ॥३॥ ज्याने ह्या सृष्टीची रचना केली तोच त्याचे कार्य जाणतो. नानक सांगतात, माझ्या सतगुरुने माझा भ्रम दूर केला. त्यानेच मला हे सांगितले आहे की सर्व काही करण्याचे सामर्थ्य केवळ एकमेव प्रभू परमात्म्याचेच आहे. ॥४॥५॥१६३॥

॥ गडडी माला महला ५ ॥

हरि बिनु अवर किआ बिरथे ॥

जप तप संजम करम कमाणे इहि ओरै मूसे ॥१॥रहाउ ॥

बरत नेम संजम महि रहता तिन का आढु न पाइआ ॥

आगै चलणु अउरु है भाई ऊंहा कामि न आइआ ॥१॥

तीरथि नाइ अरु धरनी भ्रमता आगै ठउर न पावै ॥

ऊहा कामि न आवै इह बिधि ओहु लोगन ही पतीआवै ॥२॥

चतुर बेद मुख बचनी उचरै आगै महलु न पाईऐ ॥

बूझै नाही एकु सुधाखरु ओहु सगली झाख झखाईऐ ॥३॥

नानकु कहतो इहु बीचारा जि कमावै सु पार गरामी ॥

गुरु सेवहु अरु नामु धिआवहु तिआगहु मनहु गुमानी ॥४॥६॥१६४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१६)

शब्दार्थ : बिनु – शिवाय; अवर – अन्य; बिरथे – व्यर्थ; संजम – संयम; करम – कर्म; मूसे – लुटतात; बरत – व्रत; नेम – नियम; आढु – अर्थी, दमडी; आगै – परलोकात; चलणु – चलन; अउरु – भिन्न; ऊहा – भिन्न; नाइ – स्नान करणे; ठउर – स्नान; पतीआवै – प्रसन्न करतात; चतुर – चार; सुधाखरु – अमृत, शुद्ध अक्षर; साख झखहिऐ – झक मारतो; पार गरामी – पार करून जातो; गुमानी – अहंकार;

भावार्थ : प्रभू-परमात्म्याच्या स्मरणाशिवाय अन्य सर्व कर्मे व्यर्थ होत. जप, तप, संयम, अन्य क्रियाकर्मे यांचा प्रभूच्या दरबारात, प्रभुप्राप्तीसाठी काहीही उपयोग होत नाही. ॥१॥ रहाउ ॥ पण हे सर्व लोक व्रत, नेम, संयम आदी गोष्टींच्या मागे लागतात. ते दीड-दमडीचेही नाही. परलोकात ह्या चलनाचा काहीही उपयोग होत नाही. तेथील चलन काही वेगळेच असते. ॥१॥ तीर्थस्नान, अन्य तीर्थस्थळांच्या यात्रा ह्यांना त्या लोकात (परलोकात) काहीही स्थान प्राप्त होत नाही. ह्याचा उपयोग केवळ इथल्या कर्मकांडी लोकांना प्रसन्न करण्यापुरताच होतो. ॥२॥ चारही वेद पाठ झाले. तरी त्याने प्रभुदरबारात स्थान प्राप्त होत नाही. जो मनुष्य प्रभू परमात्म्याचे अमृतासारखे मधुर पवित्रनाम जाणत नाही, त्याने केलेले सर्व कर्म ही निव्वळ झकमारी आहे. ॥३॥ ह्या ठिकाणी नानक विचार करण्यासारखी एक गोष्ट सांगतात, की जिचा उपयोग करून हा संसारसागर तरून जाता येतो. ते सांगतात- सतगुरूची सेवा करा. प्रभुनामाचे स्मरण करा आणि मनातील अहंकाराचा त्याग करा. ॥४॥६॥१६४॥

॥ गडडी माला ५ ॥

माधउ हरि हरि हरि मुखि कहीऐ ॥

हम ते कछू न होवै सुआमी जिउ राखहु तिउ राहिऐ ॥१॥रहाउ ॥

खंड २ [१५८]

किआ किछु करै कि करणैहारा किआ इसु हाथि बिचारे ॥

जितु तुम लावहु तित ही लागा पूरन खसम हमारे ॥१॥

करहु क्रिपा सरब के दाते एक रूप लिव लावहु ॥

नानक की बेनंती हरि पहि अपुना नामु जपावहु ॥२॥७॥१६५॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१६)

शब्दार्थ : मुखि – मुखाने; कहीऐ – म्हणा; जिउ – ज्याप्रमाणे जसे; करणैहारा – करणारा, करू शकणारा; जितु – ज्या कामी; तितु – त्याच; खसम – स्वामी, मालक; बेनंती – विनंती; पहि – जवळ, पाशी.

भावार्थ : हे जीवा ! तू सदैव मुखाने हरी, माधव असा प्रभुनामाचा उच्चार कर. हे प्रभो ! आमची काहीही करण्याची क्षमता नाही. जसे तू आम्हास ठेवशील, तसे आम्ही राहू. ॥१॥१६५॥ हा बिचारा जीव करणार तरी काय ? त्याच्या हाती काही नाही. हे पूर्ण परब्रह्म स्वामी ! जे काम करण्यास तू सांगशील तेच काम आम्ही करीत राहू. ॥१॥१६५॥ सर्वांचा दाता जो प्रभू, त्यास माझी एकच विनंती की माझ्या चित्तास सदैव तुझेच ध्यान लागो. नानक सांगतात, हे प्रभो ! तुझ्या पायी माझी एकच विनंती की माझ्याकडून प्रभुनामाचा सदैव जप होवो. ॥ २॥७॥१६५॥

रागु गउड़ी माझ १ महला ५

॥१॥ ओंअकार सतिगुर पसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओकारं स्वरूप आहे. तो सद्गुरु कृपेने प्राप्त होतो.)

दीन दइआल दमोदर राइआ जीउ ॥ कोटि जना करि सेव लगाइआ जीउ ॥

भगत वछलु तेरा बिरदु रखाइआ जीउ ॥ पूरन सभनी जाई जीउ ॥१॥

किउ पेखा प्रीतमु कवण सुकरणी जीउ ॥ संता दासी सेवा चरणी जीउ ॥

इहु जीउ वताई बलि बलि जाई जीउ ॥ तिसु निवि निवि लागउ पाई जीउ ॥२॥

पोथी पंडित बेद खोजंता जीउ ॥ होइ बैरागी तीरथि नावंता जीउ ॥

गीत नाद कीरतनु गावंता जीउ ॥ हरि निरभउ नामु धिआई जीउ ॥३॥

भए क्रिपाल सुआमी मेरे जीउ ॥ पतित पवित लगि गुर के पैरे जीउ ॥

भ्रमु भउ काटि कीए निरवैरे जीउ ॥ गुर मन की आस पूराई जीउ ॥४॥

जिनि नाउ पाइआ सो धनवंता जीउ ॥ जिनि प्रभु धिआइआ सु सोभावंता जीउ ॥

जिसु साधु संगति तिसु सभ सुकरणी जीउ ॥

जन नानक सहजि समाई जीउ ॥५॥१॥१६६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१६)

शब्दार्थ : भगत वछलु – भक्तवत्सल; बिरदु – ब्रीद; पेखा – पाहणे; कवण – कोणती; वताई – ओवाळून टाकणे, समर्पित करणे; निवि – लवून; नावंता – स्नान करतो; गावंता – गातो; पवित – पवित्र; आस – इच्छा; पूराई – पूर्ण केली; सेभावंता – शोभिवंत; सुकरणी – सत्कर्म;

भावार्थ : हे दीनदयाळू दामोदरा ! जीवांच्या राजा ! तूच करोडो प्रभुसेवकांना निर्माण करून आपल्या कार्यास लावले आहेस. हे भक्तवत्सला ! तू तुझे ब्रीद राख. तू सर्वत्र व्यापून राहिला आहेस ॥१॥ मी माझ्या प्रियकरास कसे पाहू शकेन ? कोणते सत्कर्म केल्याने मी त्यास पाहू शकेन ? संतजनांची दासी होऊन त्यांची मी चरणसेवा करीन. माझे प्राण त्यांच्या पायी

वारंवार अर्पण करीन. त्यांच्यापुढे नम्रतेने वाकून त्यांच्या पाया पडेन ॥२॥ पंडितलोक वेद-पुराणांच्या पोथ्यांतून त्या प्रू परमात्म्यास शोधण्याचा प्रयत्न करतात. काही लोक संन्यासी बनून तीर्थात स्नान करतात. काही लोक गीत गाऊन, कीर्तन करून तुला प्राप्त करण्याचा प्रयत्न करतात. वास्तविक केवळ त्या निर्भय प्रभु-परमात्म्याचे नामस्मरण केले पाहिजे. ॥३॥ माझ्या जीवाचा स्वामी आता कृपावंत झाला आहे. त्याने आम्हा पतित लोकांना सतगुरूच्या चरणसेवेस लावून पवित्र केले आहे. गुरूने मला मोहमायेच्या भ्रमातून व यमाच्या भयातून मुक्त केले आहे. माझ्या मनातील वैरभावही नष्ट केला आहे. व माझ्या मनाची आशा पूर्ण केली आहे. ॥४॥ ज्या जीवास प्रभुनामाची प्राप्ती झाली. तो श्रीमंत झाला. ज्याने प्रभूचे ध्यान केले, तो शोभिवंत झाला. जे साधुसंतांच्या संगतीत राहतात, ते सदैव सत्कर्म करतात. नानक सांगतात, असे प्रभुसेवक सहजसमाधी प्राप्त करून प्रभू-परमात्म्यात एकरूप होऊन जातात. ॥५॥१॥१६६॥

॥ गडडीमहला ५ माझा ॥

आउ हमारै राम पिआरे जीउ ॥ रैणि दिनसु सासि सासि चितारे जीउ ॥
संत देउ संदेसा पै चरणारे जीउ ॥ तुधु बिनु कितु बिधि तरीऐ जीउ ॥१॥
संगि तुमारै मै करे अनंदा जीउ ॥ वणि तिणि त्रिभवणि सुख परमानंदा जीउ ॥
सेज सुहावी इहु मनु बिगसंदा जीउ ॥ पेखि दरसनु इहु सुखु लहीऐ जीउ ॥२॥
चरण परखारि करी नित सेवा जीउ ॥ पूजाअरचा बंदन देवा जीउ ॥
दासनि दासु नामु जपि लेवा जीउ ॥ बिनउ ठाकुर पहि कहीऐ जीउ ॥३॥
इछ पुंनी मेरी मनु तनु हरिआ जीउ ॥ दरसन पेखत सभ दुख परहरिआ जीउ ॥
हरि हरि नामु जपे जपि तारिआ जीउ ॥ इहु अजरु नानक सुखु सहीऐ जीउ ॥४॥२॥१६७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१७)

शब्दार्थ : आउ – या; रैणि – रात्र; सासि – श्वास; चितारे – स्मरण कर; देउ संदेसा – संदेश दे; पै – पडतो; तुधु – तुझ्या; बिनु – शिवाय; कितु – कोणत्या; वणि – वनात; तिणि – गवतात; त्रिभवणि – त्रिभुवनात; सुहावी – सुखकर, सुंदर; बिगसंदा – विकसित होते, प्रसन्न होते; पेसि – पाहून; लहीऐ – घेतो, भोगतो, प्राप्त करतो; परखारि – धुवून; लेवा – घेतो; बिनउ – विनंती; पहि – पाशी; कहीऐ – सांगणे; इछ – इच्छा; पुनी – पूर्ण; हरिआ – प्रफुल्लित; परहरिआ – परिहार झाला, नाश झाला; अजरु – असह्य;

भावार्थ : हे माझ्या प्रिय रामराया ! ये, माझ्या हृदयात स्थान ग्रहण कर. रात्रंदिवस, प्रत्येक श्वासागणिक मी तुझे स्मरण करतो. संतजनांच्या चरणावर मस्तक ठेवून मी तुला हा संदेश पाठवीत आहे. तुझ्या आधाराशिवाय मी हा भवसागर पार करू शकत नाही. ॥१॥ तू माझ्या हृदयात असल्यावर मी सदैव आनंदच उपभोगतो. तृणात, वनात साऱ्या विश्वात सर्वत्र तूच आहेस असा साक्षात्कार झाल्याने मला परमानंद प्राप्त झाला आहे. माझी हृदयरूपी शय्या तुझ्या संगतीने शोभायमान झाली आहे. माझे मन आता प्रफुल्लित झाले आहे. तुझ्या दर्शनाने मला हे सुख प्राप्त झाले आहे. ॥२॥ हे प्रभो तुझे चरण प्रक्षालन करून मी तुझी सेवा करावी. तुझे स्मरण हीच तुझी पूजा अर्चना वंदना होय. तुझ्या दासांचा दास होऊन तुझे नामस्मरण करणे हेच माझे जीवन. हे प्रभो तुझे चरणी हीच माझी नम्र विनंती. ॥३॥ प्रभू परमात्म्याने माझी ही इच्छा पूर्ण केल्याने माझे मन प्रफुल्लित झाले आहे. हे प्रभो ! तुझ्या दर्शनाने माझ्या सर्व दुःखाचा परिहार झाला. नानक सांगतात, प्रभुनामाचे स्मरण केल्याने संसारसागर तरून जाता येतो व अनंत सुख भोगावयास मिळते. ॥४॥२॥१६७॥

॥ गउडी माझ महला ५ ॥

सुणि सुणि साजन मन मित पिआरे जीउ ॥ मनु तनु तेरा इहु जीउ भि वारे जीउ ॥
विसरु नाही प्रभ प्राण अधारे जीउ ॥ सदा तेरी सरणाई जीउ ॥१ ॥
जिसु मिलिऐ मनु जीवै भाई जीउ ॥ गुर परसादी सो हरि हरि पाई जीउ ॥
सभ किछु प्रभ का प्रभ कीआ जाई जीउ ॥ प्रभ कउ सद बलि जाई जीउ ॥२ ॥
एहु निधानु जपै वडभागी जीउ ॥ नाम निरंजन एक लिव लागी जीउ ॥
गुरु पूरा पाइआ सभु दुखु मिटाइआ जीउ ॥ आठ पहर गुण गाइआ जीउ ॥३ ॥
रतन पदारथ हरि नामु तुम्हारा जीउ ॥ तूं सचा साहु भगतु वणजारा जीउ ॥
हरि धनु रासि सचु वापरा जीउ ॥ जन नानक सदा बलिहारा जीउ ॥४ ॥३ ॥१६८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१७)

शब्दार्थ : मित – मित्र; पाइ – प्राप्त झाला;

भावार्थ : हे प्रभो ! हे माझ्या मित्रा. हे माझ्या प्रिय साजणा, माझी विनंती ध्यानपूर्वक ऐक. हे माझे तन, मन, प्राण सारे काही तूच मला दिले आहेस. मी ते तुला समर्पित करतो. मी तुला सदैव शरण आलो आहे. हे प्रभो ! हे माझ्या प्राणधारा, मला तुझा कधीही विसर पडू नये. ॥१ ॥ हे जीवा ! ज्या प्रभू परमात्म्याच्या मिलनाने आत्मिक सुख प्राप्त होते, तो प्रभू परमात्मा सतगुरूच्या कृपेने प्राप्त होतो. सृष्टीत जे जे काही आहे ते सारे त्या प्रभू परमात्म्याचेच आहे. तो प्रभू परमात्मा सर्वत्र वास करतो. अशा प्रभूच्या चरणी मी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥२ ॥ हे जीवा ! प्रभुनामरूपी खजिना क्वचित कोणा एखाद्यास प्राप्त होतो. तो त्याचा जप करतो व त्या मायातीत प्रभू परमात्म्याच्या नामात तल्लीन होऊन जातो, प्रभुनामाशी एकरूप होऊन जातो ज्यास पूर्णगुरू प्राप्त होतो व त्याची सर्व दुःखे दूर होतात. असा जीव अष्टौप्रहर प्रभू परमात्म्याचे गुण गातो. ॥३ ॥ हे प्रभो ! तुझे नाम हे मौल्यवान रत्न आहे. हे प्रभो ! तूच खरा सावकार आहेस. तुझे भक्त हे प्रभुनामाचे व्यापारी आहेत. ते प्रभुनामरूपी भांडवलाने सत्यरूप नामाचा व्यापार करतात. दास नानक अशा भक्तांवर आपले सर्वस्व समर्पित करतो. ॥४ ॥३ ॥१६८ ॥

रागु गउडी माझ २ महला ५

॥१ ओआंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

तूं मेरा बहु माण करते तूं मेरा बहु माणु ॥
जोरि तुमारै सुखि वसा सचु सबदु नीसाणु ॥१ ॥रहाउ ॥
सभे गला जातीआ सुणि कै चुप कीआ ॥
कद ही सुरति न लधीआ माइआ मोहडिया ॥१ ॥
देइ बुझारत सारता से अखी डिठडिया ॥
कोई जि मुरखू लोभीआ मूलि न सुणी कहिआ ॥२ ॥
इकसु दुहु चहु किआ गणी सभ इकतु सादि मुठी ॥
इकु अधु नाइ रसीअडा का विरली जाइ वुठी ॥३ ॥

खंड २ [१६१]

भगत सचे दरि सोहदे अनद करहि दिन राति ॥

रंगि रते परमेसरै जन नानक तिन बलि जात ॥४॥१॥१६९॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१७)

शब्दार्थ : माणु – सन्मान, आदर; जोरि – शक्ती, बल; निसाण – चिन्ह, खूण, निशाणी; गला – वार्ता; लधीआ – प्राप्त केले; मोहडिआ – मोहित; बुझारत – कोडे, कूट प्रश्न; सारता – संकेत; अखी – डोळ्यांनी; डिठडिआ – पाहिले; मूलि – मुळीच; सादि – स्वाद; मुठी – फसले; नाइ – प्रभुनाम; रसीअडा – रममाण झाला; वुठी – स्थान; सोहदे – शोभा देते; जातीआ – जपले.

भावार्थ : हे कर्ता प्रभू! तुझा मला खूप अभिमान वाटतो. तुझ्याच सामर्थ्याने मी सुखी जीवन जगतो. तुझ्या सत्य शब्दाचे कृपाचिन्ह मला प्राप्त झाले आहे. तुझे नाम हेच माझ्या जीवनाचे मार्गदर्शक तत्त्व आहे. ॥१॥रहाउ॥ हे प्रभो! तुझे सारे सांगणे मला कळते, पण मोहमायेत रममाण झाल्याने मी त्याकडे दुर्लक्ष केले. मी कधी भानावर आलोच नाही. मनाला कधी सुबुद्धी सुचलीच नाही. मी सदैव मोहमायेच्या मोहातच रममाण झालो. ॥१॥ प्रभू परमात्मा नाना प्रकारांनी संकेत देत असतो की ही माया खोटी आहे. माणूस ते जाणतही असतो. पण मायेने मोहवश झाल्याने तो मूर्खासारखा त्याकडे मुळीच लक्ष देत नाही. ॥२॥ एक, दोन, चार, किती गणती करू? सारे जीव ह्या मोहमायेत फसले आहेत. कुठे एखादा जीव प्रभुनामात रुची दाखवतो, पण असे जीवही विरळेच. ॥३॥ असे प्रभू परमात्म्याचे भक्त सत्यरूप प्रभूच्या दरबारात सन्मान प्राप्त करतात व रात्रंदिवस आत्मिक आनंद उपभोगतात. दास नानक अशा प्रभुसेवकांवर आपले सर्वस्व समर्पित करतात. ॥४॥१॥१६९॥

॥ गडडी महला ५ मांझ ॥

दुख भंजनु तेरा नामु जी दुख भंजनु तेरा नामु ॥

आठ पहर आराधीऐ पूरन सतिगुर गिआनु ॥१॥रहाउ॥

जितु घटि वसै पारब्रहमु सोई सुहावा थाउ ॥

जम कंकरु नेडि न आवई रसना हरि गुण गाउ ॥१॥

सेवा सुरति न जाणीआ ना जापै आराधि ॥

ओट तेरी जगजीवना मेरे ठाकुर अगम अगाधि ॥२॥

भए क्रिपाल गुसाईआ नठे सोग संताप ॥

तती वाउ न लगई सतिगुरि रखे आपि ॥३॥

गुरु नाराइणु दयु गुरु गुरु सचा सिरजणहारु ॥

गुरि तुठै सभ किछु पाइआ जन नानक सद बलिहार ॥४॥२॥१७०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१८)

शब्दार्थ : भंजनु – नष्ट करणे; आरधिऐ – आराधना करणे; गिआनु – ज्ञान; जितु – ज्या; घटि – देह; सुहावा – सुंदर; कंकरु – किंकर, दास; नेडि – जवळ; सुरति – जाण; ओट – आश्रय; नठे – नाहिसे होतात; तातिवाउ – तप्त वायू; दुःख क्लेश; दयु – पूज्य देव; सिरजणहारु – सृजन करणारा; तुठै – संतुष्ट, प्रसन्न;

भावार्थ : हे प्रभो! तुझे नाम दुःख हरण करणारे आहे. तुझ्या नामस्मरणाने जीवाची सारी दुःखे दूर होतात. पूर्ण सतगुरूची हीच शिकवण आहे की अशा ह्या प्रभू परमात्म्याचे अष्टौप्रहर स्मरण करावे. ॥१॥रहाउ॥ ज्या देहात परब्रह्म परमात्म्याचा

वास आहे तोच देह सुंदर होय. ज्याची रसना सदैव हरिगुण गाते, त्याच्या जवळ यम फिरकतही नाही. हे अगम्य अगाध परमेश्वरा ! जगाला जीवन देणाऱ्या प्रभू मला कधी तुझी सेवा करण्याची बुद्धी झाली नाही. मी कधी प्रभुनामाचा जप केला नाही. असा मी आता तुझ्या आश्रयाला आलो आहे. ॥२॥ सृष्टीच्या पालनकर्त्या प्रभू परमात्म्याची कृपा झाल्याने सारे क्लेष, साऱ्या चिंता नष्ट होतात. ज्याचे सतगुरू रक्षण करतो त्यास दुःखाचा ताप जराही भोगावा लागत नाही. ॥३॥ हे जीवा ! सतगुरू हा नारायणस्वरूप आहे. सतगुरू खरा सृजनकर्ता आहे. असा सतगुरू प्रसन्न झाल्यास सारे काही प्राप्त होते. अशा सतगुरूवर दास नामक सर्वस्व समर्पित करतो. ॥४॥२॥१७०॥

॥ गडडी माझ महला ५ ॥

हरि राम राम राम रामा ॥

जपि पूरन होए कामा ॥१॥रहाउ ॥

राम गोविंद जपेदिआ होआ मुखु पवित्रु ॥

हरि जसु सुणीए जस ते सोई भाई मित्रु ॥१॥

सभि पदारथ सभि फला सरब गुणा जसु माहि ॥

किउ गोविंदु मनहु विसारीए जसु सिमरत दुख जाहि ॥२॥

जिसु लडि लगीए जीवीए भवजलु पईए पारि ॥

मिलि साधू संगि उधारु होइ मुख ऊजल दरबारि ॥३॥

जीवन रूप गोपाल जसु संत जना की रासि ॥

नानक उबरे नामु जपि दरि सचै साबासि ॥४॥३॥१७१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २१८)

शब्दार्थ : जपेदिआ – जप केल्याने; विसारीए – विसरणे; लडि – जवळीक; रासि – संपत्ती; साबासि – शाबासकी;

भावार्थ : हे जीवा ! प्रभू परमात्म्याचा राम, राम, राम, राम असा जप केल्याने सर्व कामना पूर्ण होतात. ॥१॥रहाउ ॥ ज्या मुखाने राम गोविंद असा जप केला जातो ते मुख पवित्र होते. जो भक्त प्रभू परमात्म्याचे यशोगान ऐकवतो तोच खरा मित्र, तोच खरा बंधू. ॥१॥ सारे पदार्थ, सारे साफल्य, सारे गुण अंगात सामावलेल्या, पृथ्वीचे पालन करणाऱ्या प्रभू परमात्म्यास कधीही विसरू नकोस. प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केल्यानेच जीवाचे दुःख दूर होते. ॥२॥ प्रभू परमात्म्याशी जवळीक साधल्याने भवसागर पार करता येतो. संतसंगती प्राप्त झाल्याने जीवाचा उद्धार होतो व प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात त्याचे मुख उज्ज्वल होते. ॥३॥ प्रभू परमात्म्याचे यशोगान ही संतजनांची संपत्ती आहे. नानक सांगतात, नामजप केल्याने सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. ॥४॥३॥१७१॥

॥ गडडी माझ महला ५ ॥

मीठ हरि गुण गाउ जिंदू तूं मीठे हरि गुण गाउ ॥

सचे सेती रतिआ मिलिआ निथावे थाउ ॥१॥रहाउ ॥

होरि साद सभि फिकिआ तनु मनु फिका होइ ॥

विणु परमेसर जो करे फिटु सु जीवणु सोइ ॥१॥

अंचलु गहि कै साध का तरणा इहु संसारु ॥

खंड २ [१६३]

पारब्रह्म आराधीए उधरै सभ परवारु ॥२॥

साजनु बंधु सुमित्रु सो हरि नामु हिरदै देइ ॥

अउगण सभि मिटाइ कै परउपकारु करेइ ॥३॥

मालु खजाना थेहु घरु हरि के चरण निधान ॥

नानकु जाचकु दरि तरै प्रभ तुध नो मंगै दानु ॥४॥४॥१७२॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१८)

शब्दार्थ : जिंदु – जीव; सेती – सह, सवे, बरोबर; रतिया – रममाण; निआवे – निराधार; थाउ – स्थान, आधार; हेरि – अन्य; साद – स्वाद; फिकिआ – फिके, बेचव, नीरस; पिटु – धिक्कार; अंचळु – पदर; गहि – पकडून, आधार घेऊन; अउगण – अवगुण, दोष; परउपकार – परोपकार; मालु – धन, संपत्ती; खजाना – भांडार; थेहु – गाव; जाचकु – याचक; दरी – दारी; मंगै – मागतो.

भावार्थ : हे जीव ! तू प्रभूचे गोड गुण सदैव गा. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी रममाण झाल्याने निराश्रित जीवनास आधार प्राप्त होतो. ॥१॥रहाउ ॥ प्रभुनामाच्या गोडीपुढे अन्य सर्व स्वाद (कर्मकांड) फिकेच होत. त्यांचे, मोहमायेचे सेवन केल्याने जीवन नीरस व बेचव होते. प्रभुनामविरहित जीवन हे तिरस्करणीय, धिक्कारणीय होय. ॥१॥ प्रभुभक्तांचा पदर पकडून त्यांना शरण जाऊन हा संसारसागर तरून जाता येतो. जो परब्रह्म परमात्म्याची आराधना करतो त्याच्या सर्व परिवाराचा उद्धार होतो. ॥२॥ जो प्रभू परमात्म्यास हृदयात स्थापित करण्यास साहाय्य करतो तोच खरा प्रियकर, तोच खरा बंधू. तोच खरा मित्र. त्याच्या साहाय्याने आपल्यामधील सर्व अवगुण नष्ट होतात व परोपकार करण्याची, दुसऱ्याचे भले करण्याची बुद्धी प्राप्त होते. ॥३॥ प्रभुचरण हेच धन, हेच सुवर्ण भांडार व जीवाचे खरे आश्रयस्थान होय. हे प्रभो ! हा नानक याचक बनून तुझ्या दारी तुझ्या नामाचे दान मागत आहे. ॥४॥४॥१७२॥

रागु गउडी महला ९

॥ १ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

साधो मन का मानु तिआगउ ॥

कामु क्रोधु संगति दुरजन की ता ते अहनिसी भागउ ॥रहाउ ॥

सुखु दुखु दोनो सम करि जानै अउरू मानु अपमाना ॥

हरखु सोग ते रहै अतीता तिनि जगि ततु पछाना ॥१॥

उसतति निंदा दोऊ तिआगै खोजै पदु निरबाना ॥

जन नानक इहु खेलु कठनु है किनहं गुरमुखि जाना ॥२॥१॥

शब्दार्थ : साधो – संतजन, सज्जन, साधु. मानु – मान, अभिमान, अहंकार. तिआगउ – त्याग कर, सोडून दे, टाकून दे. क्रोधु – क्रोध, राग. संगति – सोबत, संगत, साथ, मैत्री. ता ते – त्यापासून. अहनिसी – अहार्निश, रात्रंदिवस, सदोदित. भागउ – दूर राहा. आउरू – आणि. हरख – हर्ष. सोग – शोक, दुःख. अतीता – अतीत, पलीकडे. तिनि – त्यांनी. पछाना – ओळखले, उसतति – स्तुती, दोऊ – दोन्हीही. तिआगै – त्यागून, सोडून, खोजै – शोधावे, पदु निरबाना – निर्वाण, वासनारहित अवस्था, अंतिम सत्य. खेलु – खेळ, काम. गुरमुखि – गुरु उपदेशाने वागणारा. रहाउ – थांबा.

भावार्थ : हे साधु जनहो ! मनातील अहंभावाचा त्याग करा. काम, क्रोध, दुर्जनांची संगत ह्यापासून सदैव दूर रहा. ॥ रहाउ ॥ सुख व दुःख यांना समान माना. मान अपमान ह्यांनाही सारखेच माना. हर्ष व शोक ह्यापासून अलिप्त रहा. असे जो करतो त्यानेच ह्या संसाराचे रहस्य जाणले आहे. ॥ १ ॥ स्तुती व निंदा दोन्हीचा त्याग करतो त्यासच निर्वाणपद, परमपद प्राप्त होते. नानक सांगतात, हे साध्य करणे कठीण आहे. गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्या कोणा विरळ्या भक्तच ते साध्य करतो. ॥ २ ॥ १ ॥

साधोरचना राम बनाई ॥

इकि बिनसै इक असथिरू मानै अचरजु लखिओ न जाई ॥१॥ रहाउ ॥

काम क्रोध मोह बसि प्रानी हरि मूरति बिसराई ॥

झूठा तनु साचा करि मानिओ जिउ सुपना रैनाई ॥१॥

जो दीसै सो सगल बिनासै जिउ बादर की छाई ॥

जन नानक जगु जानिओ मिथिआ रहिओ राम सरनाई ॥२॥२॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१९)

शब्दार्थ : रचना - सृष्टीची रचना. बनाई - निर्माण केली. बिनसै - नाशवंत; असमथिरू - चिरंतन, स्थिर. अचरजु - आश्चर्य; लखिओ न जाई - लिहिणे शक्य नाही, समाजावून सांगणे अशक्य आहे; बसि - अधीन झाल्याने; मूरति - स्वरूप; बिसराई - विसरून जाणे; झूठा - खोटे, नश्वर; तनु - देह; साचा - सत्य. जिउ - ज्याप्रमाणे; रैनाई - रात्र; बादर - मेघ, ढग; दिसै - दिसते. जानिओ - जाणा, ओळखा; मिथिआ - मिथ्या, खोटे; राहिओ - राहिला, राहाणे.

भावार्थ : साधक जनहो ! ही सृष्टी त्या प्रभू परमात्म्याने निर्माण केली. पण काय आश्चर्य आहे पाहा, कोणाला ती अस्थिर, नाशवंत वाटते तर तीच सृष्टी दुसऱ्याला शाश्वत, चिरंतन, स्थिर आहे असे वाटते. परमेश्वराने निर्माण केलेली ही सृष्टी व तिचे व्यवहार हे एक गहन गूढच आहे. ॥ १ ॥ रहाउ ॥ काम, क्रोध, मोह आदी मायापाशात अडकल्याने माणूस परमेश्वराचे अस्तित्व विसरून गेला आहे. माणूस स्वप्न पाहतो. स्वप्नात असेपर्यंत स्वप्नात पाहिलेली प्रत्येक गोष्ट सत्यच आहे असे त्यास वाटत असते. त्याचप्रमाणे आपले हे शरीर नाशवंत असूनही जगात माणूस जणू काही अमरपट्टाच घेऊन आला आहे असे वागत असतो. ॥ १ ॥ ढगाची सावली आता दिसते पण क्षणात नष्ट होते. त्याचप्रमाणे ह्या सृष्टीत आपणास जे जे दिसते ते सारे नष्ट होणारे आहे, हे नीट लक्षात घ्या. नानक म्हणतात, सारा सृष्टीचा पसारा, हे जग, सारे सारे नश्वर आहे. केवळ तो प्रभू परमात्मा सत, नित्य, स्थिर राहणारा आहे. हे ज्याने जाणले तो प्रभू परमात्म्यास शरण जातो व त्या परमेश्वराच्या इच्छेप्रमाणे जीवन व्यतीत करतो. ॥२॥२॥

प्रानी कउ हरि जसु मनि नही आवै ॥

अहिनिंसि मगनु रहै माइआ मै कहु कैसे गुन गावै । रहाउ ॥

पूत मीत माइआ ममता सिउ इह बिधि आपु बंधावै ॥

म्रिग त्रिसना जिउ झूठो अिहु जग देखि तासि उठि धावै ॥१॥

भुगति मुकति का कारनु सुआमी मूड ताहि बिसरावै ॥

जन नानक कोटन मै कोऊ भजनु राम को पावै ॥२॥३॥

शब्दार्थ : काउ - ला. जसु - गुण, स्तुती. आवै - येणे, मगनु - मग्न, मस्त. माइआ - माया, विकार. पूत - पुत्र, मुलेबाळे. मीत - मित्र. सिउ - त्यांच्या बरोबर. इह - ह्या, अशा. बिधि - पद्धतीने, प्रकारे. बंधावै - बांधून घेतो, बांधला जातो. म्रिग त्रिसना - मृगजळ. जिउ - ज्याप्रमाणे. झूठी - खोटी. देखि - पाहून. तासि - त्याप्रमाणे. सुआमी - स्वामी. मुड खंड २ [१६५]

- मूढ, मूर्ख. कोटन - कोटी कोटी. कोऊ - कोणीतरी एखादाच, विरळा, क्वचित एखादा.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याचे स्तवन करावे, आराधना करावी, असे मनुष्य प्राण्यास वाटत नाही ! तो सदैव मायेच्या मोहापाशात मग्न असल्याने प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण कसा करणार ? ॥ रहाउ ॥ आपला संसार, पत्नी, मुले, आपला मित्र परिवार, सखे, सोबती यांच्या माया ममतेत त्याने स्वतःस बांधून घेतले असल्याने तो त्यातच रममाण होतो. त्यास प्रभू परमात्म्याची आठवणसुद्धा होत नाही. ज्याप्रमाणे तहानलेले हरिण मृगजळामागे धावत असते. त्यास कळत नाही की हे असत्य आहे, खोटे आहे, केवळ माया आहे. तो त्यामागे धावतच सुटतो व अखेर प्राणास मुक्ततो. मानव प्राण्याचेही तसेच आहे. खऱ्या सुखाच्या शोधात तो ह्या संसाराच्या मोहमायारूपी मृगजळामागे धावत राहतो. ॥ १ ॥ भुक्तिमुक्तिदात्या परमेश्वरास पूर्णपणे विसरून जातो. काय ही दुर्दशा! नानक म्हणतात, कोटी कोटी मानवप्राण्यातून एखादाच असा विरळा मानव निघतो, की जो ह्या संसाराच्या मिथ्यत्वास जाणतो व त्या मोहपाशातून मुक्त होऊन प्रभू परमात्म्याकडे धाव घेऊन राम भजनात मन लावतो व अखेर त्यास प्राप्त करतो. ॥ २ ॥ ३ ॥

साधो इहु मनु गहिओ न जाई ॥

चंचल त्रिसना संगि बसतु है या ते थिरू न रहाई ॥ रहाउ ॥ १ ॥

कठन करोध घट ही के भीतरि जिह सुधि सभ बिसराई ॥

रतनु गिआनु सभ को हिरि लीना ता सिउ कछु न बसाई ॥ १ ॥

जोगी जतन करत सभि हारे गुनी रहे गुन गाई ॥

जन नानक हरि भए दइआला तउ सभ बिधि बनि आई ॥ २ ॥ ४ ॥

शब्दार्थ : इहु - हे. गहिउ न जाई - नियंत्रणात ठेवता येत नाही. बसतु - अधीन राहणे. घट - शरीर, मन. सुधि - अक्कल, भान; बिसराई - विसरून जातो; रतनु - श्रेष्ठ; हिरि - हरण करणे, नष्ट करणे; ता - म्हणून; सिउ - त्यात; बसाई - राहणे, वास करणे; भए - झाले; तउ - तेव्हा; सभ - सगळे; बिधि - प्रयास, खटपट; बनि आई - सफल होतात.

भावार्थ : साधक हो ! हे मन इतके चंचल आहे की ते बांधून ठेवणे अशक्य आहे. संसार सुखाच्या, ह्या चंचल मायावी हव्यासाच्या, ते इतके आधीन झाले आहे की ते एका ठिकाणी स्थिर राहूच शकत नाही. ॥ १ ॥ रहाउ ॥ क्रोध हा असा भयंकर आहे की जीव आपली सारी शुद्ध बुद्ध हरवून बसतो. हा क्रोध जीवापासून त्याचे सारे ज्ञानरूपी रत्न हिरावून घेतो. अखेर त्याच्याजवळ शिल्लक असे काही उरतच नाही. ॥ १ ॥ योगिजन आपल्या साऱ्या योग सामर्थ्यानेही ह्या मनास बांधून ठेवू शकले नाहीत. सारे विद्वान पंडितही आपल्या बुद्धीच्या जोरावर मनास बांधून ठेवण्यात यशस्वी झाले नाहीत. नानक सांगतात, की तुमच्यावर जर त्या परम दयाळू परमेश्वराची कृपा झाली, तर मात्र मनास काबूत ठेवण्याचे तुमचे सगळे प्रयत्न सफल होतील. ॥ २ ॥ ४ ॥

साधो गोबिंद के गुन गावउ ॥

मानस जनमु अमोलकु पाइयो बिरथा काहि गवावउ ॥ १ ॥ रहाउ ॥

पतित पुनीत दीन बंध हरि सरनि ताहि तुम आवउ ॥

गज को त्रासु मिटिओ जिह सिमरत तुम काहे बिसरावउ ॥

तजि अभिमान मोह माइआ फुनि भजन राम चितु लावउ ॥

नानक कहत मुकति पंथु अिहु गुरमुखि होइ तुम पावउ ॥ २ ॥ ५ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१९)

शब्दार्थ : जनमु - जन्म. अमोलकु - दुर्लभ, अनमोल. बिरथा - वृथा, वाया. सरनि - शरण. ताहि - त्याला. तजि - त्यजून, त्यागून, सोडून देऊन. फुनि - पुन्हा. लावउ - लावा, निमग्न व्हा. अिहु - हेच. गुरूमुखि- गुरुमार्गाने जाणारा (भक्त). पावउ - मिळवा, प्राप्त करा.

भावार्थ : हे साधका! तू गोविंदाचे, परमेश्वराचे स्मरण कर. त्याचे गुणगान कर. अत्यंत दुर्लभ, अमोल असा हा मानवजन्म तुला लाभला आहे. तो का व्यर्थ, वाया घालवतोस ? ॥ १ ॥ रहाउ ॥ पतित, दीनांचा उद्धारकर्त्या परमेश्वरास शरण जा आणि ह्या मानवजन्माचे सार्थक कर. अरे, ज्या परमेश्वराच्या नामस्मरणाने त्या गर्जेद्राचे सर्व क्लेश दूर होऊन त्यास मुक्ती प्राप्त झाली, त्या प्रभुपरमेश्वरास कसा विसरतोस ? ॥ १ ॥ तुझा हा अहंकार सोडून दे. मोहमायेच्या पाशातून मुक्त होऊन त्या प्रभू परमात्म्याच्या ठायी तुझे चित्त एकाग्र कर. नानक सांगतात, हाच केवळ मोक्षप्राप्तीचा एकमात्र मार्ग आहे. गुरूने दाखवून दिलेल्या मार्गावर अग्रेसर हो आणि प्रभुकृपेस पात्र होऊन ह्या दुर्लभ नर जन्माचे सार्थक कर. ॥ २ ॥ ५ ॥

कोऊ माई भुलिओ मनु समझावै ॥

बेद पुरान साध मग सुनि करि निमख न हरि गुन गावै ॥ रहाउ ॥

दुरलभ देह पाइ मानस की बिरथा जनमु सिरावै ॥

माइआ मोह महा संकट बन ता सिउ रूच उपजावै ॥ १ ॥

अंतरि बाहरि सदा संगि प्रभु ता सिउ नेहु न लावै ॥

नानक मुकति ताहि तुम मानहु जिह घटि रामु समावै ॥ २ ॥ ६ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २१९)

शब्दार्थ : सिरावै - संपविणे, घालवणे. ता सिउ - त्याच्याशी. रूच - रुची, आवड. उपजावै - निर्माण करणे. नेहू - प्रेम, प्रीती. लावै - लावतो. मानहु - मानावा, जाणावा, समजावा. समावै - सामावलेला आहे, वास केला आहे. कोऊ माई - हे माते, निमिख - निमिष, क्षण, पळभर. साध मग - संतजनांनी दाखविलेला मार्ग.

भावार्थ : हे माते ! ह्या भरटकलेल्या मनाला जरा तरी समजाव ग! वेद, पुराणे, संतजनांनी केलेला उपदेश ऐकूनही क्षणभर सुद्धा हे मन परमेश्वराचे नाव घेऊ इच्छित नाही. ॥ रहाउ ॥ हा दुर्लभ मानव देह मिळूनही तो वाया घालवत आहे. मायामोहाच्या बिकट जंजाळात ते पूर्ण गुरफटून गेले आहे. एवढेच नव्हे तर त्यातच त्याला आनंद वाटू लागला आहे. ॥ १ ॥ तो प्रभू परमात्मा ह्या देहाच्या आतच आहे. एवढेच नव्हे तर त्या बाहेरही ह्या चराचर सृष्टीत तो भरून राहिला आहे. पण मोहमायेत रममाण झालेल्या ह्या जीवास त्या परमेश्वराची जाणीवही होत नाही. त्याच्याशी सख्य जोडावे असे त्यास जराही वाटत नाही. नानक म्हणतात, ज्या मानवाच्या मनात, तो प्रभू परमात्मा सदैव वास करून राहिला आहे, तोच मुक्त होय. असे जाण. ॥ २ ॥ ६ ॥

साधो राम सरनि बिसरामा ॥

बेद पुरान पड़े को इह गुन सिमरे हरि को नामा ॥ १ ॥ रहाउ ॥

लोभ मोह माइआ ममता फुनि अउ बिखिअन की सेवा ॥

हरख सोग परसै जिह नाहनि सो मूरति है देवा ॥ १ ॥

सुरग नरक अंग्रित बिखु ए सभ तिउ कंचन अरू पैसा ॥

उसतति निंदा ए सभ जा कै लोभु मोहु फुनि तैसा ॥ २ ॥

दुखु सुखु ए बाधे जिह नाहनि तिह तुम जानउ गिआनी ॥

नानक मुकति ताहि तुम मानउ इह बिधि को जो प्रानी ॥ ३ ॥ ७ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२०)

शब्दार्थ : सरनि - शरण. बिसरामा - विश्राम, आधार, आसरा. इहु - हे. गुन - गुण, बोध. सिमरे - स्मरण करतो. फुनि - पुनः. अउ - आणि. बिखिन - विष, विकार, वासना. परसै - स्पर्श. नाहनि - नाही. पैसा - तांबे. तिह - त्याला. जानहु - जाणा, ओळखा. गिआनी - ज्ञानी, परमेश्वराचे ज्ञान प्राप्त झालेला, परमेश्वराशी एकरूप झालेला. बिधि - विचारांचा, गुणांचा, प्रकाराचा.

भावार्थ : हे साधका ! प्रभुनामाचा आसरा घे. वेद पुराणांचाही हाच संदेश आहे की, हे मानवा तुला मुक्ती प्राप्त करायची असेल तर हरिनामाचे स्मरण कर.॥ १ ॥ रहाउ ॥ ज्या माणसाला लोभ, मोह, माया, विषयवासना, हर्ष, शोक हे विकार स्पर्शही करू शकत नाहीत, तो माणूस प्रत्यक्ष भगवंताची मूर्तीच होय.॥ १ ॥ स्वर्ग, नरक, अमृत, विष, सोने, तांबे ह्या सर्वांस जो समान लेखतो, त्याची कोणी स्तुती करा वा निंदा करा त्याने तो विचलित होत नाही. लोभ, मोह त्यास ढळवू शकत नाहीत.॥ २ ॥ ज्यास सुख, दुःख बाधा पोहचवू शकत नाहीत. तो ज्ञानी पुरुष होय असे जाणावे. नानक म्हणतात, असा मानवच मुक्त होय.॥ ३ ॥ ७ ॥

मन रे कहा भइओ तै बउरा ॥

अहिनिसि अउध घटै नही जानै भइओ लोभ संगि हउरा ॥रहाउ ॥

जो तनु तै अपनो करि मानिओ अरू सुन्दर ग्रिह नारी ॥

इन मै कछु तेरो रे नाहनि देखो सोच बिचारी ॥१ ॥

रतन जनमु अपनो तै हारिओ गोबिंद गति नही जानी ॥

निमख न लीन भइओ चरनन सिंउ बिरथा अउध सिरानी ॥२ ॥

कहु नानक सोइ नरू सुखिआ राम नाम गुन गावै ॥

अउर सगल जगु माइआ मोहिआ निरभै पदु नही पावै ॥३ ॥८ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२०)

शब्दार्थ : कहा - कोठे. भइओ - झालास. बउरा - वेडा, खुळा, भरकटलेला. अउध - आयुष्य. इनमै - ह्यात. कछु - काहीही नाही- नाही. देखो - पाहा. रतनु - रत्नासारखा मौल्यवान. हारिओ - वाया घालवतोस. सोइ - तोच. अउर - आणि, इतर. निरभै - निर्भय, अभय.

भावार्थ : हे मना! तू इतका कसा रे सैरभैर, वेडा झालास, बावचळलास? जाणाऱ्या प्रत्येक क्षणाला तुझे आयुष्य कमी कमी होत आहे. हे लक्षात न घेता तू मोहमायेपायी असा कसा रे हावरा झाला आहेस?॥ रहाउ ॥ हे तुझे शरीर, तुझे घरदार, पत्नी, मुलंबाळं सारे सारे जे तू माझे माझे म्हणतोस ह्या पैकी कोणीही तुला साथ देणार नाही. ह्या गोष्टींचा तू नीट, गंभीरपणे विचार कर.॥ १ ॥ ह्या मोहमायेच्या हव्यासापोटी परमेश्वराने तुला दिलेले हे सोन्यासारखे मौल्यवान आयुष्य तू उधळून टाकत आहेस. तुला परमेश्वराचे, ईश्वरप्राप्तीचे महत्त्वच कळले नाही. क्षणभरही प्रभुपदी लीन न होता तू तुझे आयुष्य वाया घालवत आहेस.॥ २ ॥ नानक म्हणतात - जो माणूस प्रभुनामाचे गुणगान करतो, त्यात रममाण होतो, तो खऱ्या सुखाची प्राप्ती करतो. बाकी सगळे मोहमायेच्या पाशात फसून प्रभुकृपेस व निर्भय पदास पारखे होतात.॥ ३ ॥ ८ ॥

नर अचेत पाप ते डरू रे ॥

दीन दइयाल सगल भै भंजन सरनि ताहि तुम परू रे ॥१ ॥रहाउ ॥

बेद पुरान जास गुन गावत ता को नामु हीऐ मो धरू रे ॥

पावन नामु जगति मैं हरि को सिमरि सिमरि कसमल सभ हरू रे ॥१ ॥

मानस देह बहुरि नह पावै कछु उपाउ मुकति का करू रे ॥

नानक कहत गाड़ करूना मै भव सागर कै पार उतरू रे ॥२॥१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२०)

शब्दार्थ : अचेत- चेतनाहीन, बेफिकीर; भै भंजन-भय दूर करणारा; परू-पडा; जास - ज्याचे; हिए - हृदयात; मो - मध्ये; धरू - धारण कर; कसमल - पाप; सभि - सर्व; बहुरि - पुन्हा; कछु - काही; उपाउ -उपाय.

भावार्थ : हे निर्बुद्ध माणसा! अरे जरा पापाची भीती बाळग आणि त्या प्रभू परमात्म्याला, जो दीनांचा कैवारी, सकल भय हरण करणारा आहे, त्याला शरण जा. तोच तुला या भवसागरातून तारून नेईल.॥ १ ॥ रहाउ ॥ वेद, पुराणे ज्याचे सदैव गुण गातात त्या प्रभू परमात्म्यास तू हृदयाशी धर. त्याला शरण जा. प्रभूचे नाम सर्व पापांपासून मुक्ती देऊन, पवित्र करणारे आहे. त्याचे तू सदैव स्मरण कर. तोच तुझ्या सर्व कर्मांपासून तुला मुक्त करील.॥ १ ॥ अरे हा मानव देह फार दुर्मिळ आहे. तो परत परत मिळत नसतो. हे लक्षात घे, मुक्ती मिळविण्यासाठी काहीतरी प्रयत्न कर. नानक सांगतात, 'हे मानवा! त्या करुणामय परमेश्वराच्या गुणगानात निमग्न होऊन हा भवसागर तरून जा.'॥ २ ॥ १ ॥

रागु गउड़ी असटपदीआ महला १ गउड़ी गुआरेरी

॥१ ओअंकार सतिनाम करता पुरखू गुर प्रसादि ॥

(परमेश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. त्याचे नाम 'सत' आहे.
तो कर्तापुरुष आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

निधि सिधि निरमल नामु बीचारु ॥ पूरन पूरि रहिआ बिखु मारि ॥

त्रिकुटी छूटी बिमल मझारि ॥ गुर की मति जीइ आई कारि ॥१॥

इन बिधि राम रमत मनु मानिआ ॥ गिआन अंजनु गुर सबदि पछानिआ ॥१॥ रहाउ ॥

इकु सुखु मानिआ सहजि मिलाइआ ॥ निरमल बाणी भरमु चुकाइआ ॥

लाल भए सूहा रंगु माइआ ॥ नदरि भई बिखु ठाकि रहाइआ ॥२॥

उलट भई जीवत मरि जागिआ ॥ सबदि रवे मनु हरि सिउ लागिआ ॥

रामु संग्रहि बिखु परहरि तिआगिआ ॥ भाइ बसे जम का भउ भागिआ ॥३॥

साद रहे बादं अहंकारा ॥ चितु हरि सिउ राता हुकमि अपारा ॥

जाति रहे पति के आचारा ॥ द्रिसटि भई सुखु आतम धारा ॥४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२०)

शब्दार्थ : निधि - संपत्ती; सिधि - सिद्धी; बीचारु - चिंतन करावे; पूरि - परिपूर्ण; बिखु - विष; त्रिकुटी - त्रिगुणात्मक, सत्त्व-रज-तम - युक्त; बिमल - विमल; मझारि - मध्ये, मधील; मति - उपदेश; जीइ - आत्मा; आई कारि - लाभदायक; इनि बिधि - अशा प्रकारे; माविआ - अनुभवले; गिआन अंजनु - ज्ञानांजन; पछानिआ - ओळखले; मिलाइआ - एकरूप झाला, मिळून गेला; सूहा माइआ - माया; नदरि - कृपादृष्टी; ठाकि - थांबवणे; जागिआ - जागे झाले; तिआगिआ - त्यागले; भाइ - प्रेम, भाव; साद - स्वाद; बादं - वादविवाद; चितु - चित्त; राता - स्मरण झाले; मीतु - मित्र.

भावार्थ : नऊ निधी व अष्ट सिद्धी हे प्रभू-परमात्म्याच्या निर्मल नामाचे चिंतन करणे होय. त्यामुळे (प्रभुनामामुळे) मोहमायेचे विष नष्ट होते व प्रभू परमात्मा सर्वत्र भरून राहिलेला दिसू लागतो. त्रिगुणात्मक माया निर्मल प्रभुनामाने नष्ट

झाली, गुरूकडून प्राप्त झालेला उपदेश माझ्या हृदयात सामावून गेला. ॥१॥ अशाप्रकारे प्रभुनामात मन रममाण झाल्याने, मी गुरूने दिलेल्या ज्ञानांजनामुळे प्रभू परमात्म्यास ओळखले. ॥१॥ रहाउ ॥ सतगुरूच्या निर्मल वाणीने माझ्या मनातील सारे भ्रम नष्ट झाले. मायेच्या, वरून सुंदर दिसणाऱ्या, रंगातील कच्चेपणा (फोलपणा) मी जाणला आहे. प्रभू परमात्म्याने कृपा केल्यामुळे मनातील विषयवासना व मोहमाया नष्ट झाली आहे. आता मला खरे सुख प्राप्त झाले आहे व सहजसमाधी प्राप्त झाली आहे. ॥२॥ माझ्या जीवनात आता पूर्णपणे बदल झाला आहे. मनातील मोहमाया व विषयविकारांचा विनाश करून (मारून टाकून) मी आता आत्मिक जीवन जगत आहे. मी माझे मन प्रभुनामात एकाग्र केल्याने ते प्रभू-परमात्म्याशी एकरूप झाले आहे. आता मी विषयविकारांचा त्याग करून नामरसाचा संग्रह करतो. प्रभुनामात तल्लीन झाल्यामुळे मृत्यूचे भय नष्ट झाले. ॥३॥ माझी निरनिराळ्या रसाचा स्वाद घेणारी, वादविवाद करणारी अहंकारी बुद्धी आता नष्ट झाली आहे. माझे चित्त त्या अपार प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेत रममाण झाले. लोकलज्जेने व जातिगत व्यवहारामुळे मी आजपर्यंत जी कार्ये करत होतो ती आता सोडून दिली आहेत. प्रभू परमात्म्याच्या कृपेने मी आत्मचिंतनात मग्न झालो आहे. ॥४॥

तुझ बिनु कोइ न देखउ मीतु ॥ किसु सेवउ किसु देवउ चीतु ॥
 किसु पूछउ किसु लागउ पाइ ॥ किसु उपदेसि रहा लिव लाइ ॥५॥
 गुर सेवी गुर लागउ पाइ ॥ भगति करी राचउ हरि नाइ ॥
 सिखिआ दीखिआ भोजन भाउ ॥ हुकमि संजोगी निज घरि जाउ ॥६॥
 गरब गतं सुख आतम धिआना ॥ जोति भई जोती माहि समाना ॥
 लिखतु मिटै नही सबदु नीसाना ॥ करता करणा करता जाना ॥७॥
 नह पंडितु नह चतुरु सिआना ॥ नह भूलो नह भरमि भुलाना ॥
 कथउ न कथनी हुकमु पछाना ॥ नानक गुरमति सहजि समाना ॥८॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२०)

शब्दार्थ : किसु – कोणाची; देवउ – देणे; चीतु – चिंतन; पूछउ – विचारू; लागउ – लागू; राचउ – रंगून जाणे; हरिनाई – हरिनामात; नामे सिखिआ – शिकवण; दीखिआ – दीक्षो; संजोगी – संलग्न होऊन, एकरूप होऊन; गरब – गर्व; जोति – आत्मज्योत; लिखतु – लिहिलेले; मिटै – नष्ट होणे; नीसाना – चिन्ह; नह – नाही.

भावार्थ : हे प्रभो! हे मित्रा! आता मला तुझ्याशिवाय अन्य काहीही दिसत नाही. सर्वत्र तूच भरला आहेस. हे मी जाणले आहे. आता मी अन्य कोणाची सेवा करावी? आता मी कोणाचे चिंतन करू? माझ्या शंका कोणाला विचारू? मी कोणाच्या पाया पडू? कुणाच्या उपदेशात माझे चित्त एकाग्र करू? ॥५॥ हे जीवा! तू सतगुरूची सेवा कर. सतगुरूचे पाय धर. प्रभू परमात्म्याची भक्ती कर आणि हरिनामात चित्त एकाग्र कर. मी प्रभू परमात्म्याची भक्ती करून प्रभुनामाशी एकरूप झालो आहे. आता हीच माझी शिक्षा (शिक्षण) दीक्षा आणि भोजन! प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेत लीन होऊन मी माझे स्वस्वरूप जाणले आहे. ॥६॥ आता माझ्या मनातील अहंकार नष्ट झाला आहे. मी माझ्या स्वस्वरूपात मग्न झालो आहे. आत्मज्योत प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीत एकरूप झाली आहे. माझ्या प्रारब्धातच तसे लिहिले होते. म्हणूनच प्रभू परमात्म्याचे नामरूप चिन्ह माझ्या तनमनात कोरले गेले आहे. आता कर्ता व कारण एकमेव प्रभू परमात्माच आहे हे मी जाणले आहे. ॥७॥ आता मी पंडित नाही, चतुर-शहाणा नाही व मोहमायेच्या भ्रमात भटकणाराही नाही. त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याची आज्ञा मी जाणली आहे. आता अन्य काही ऐकण्या-बोलण्याची गरजच उरली नाही. नानक सांगतात. सतगुरूच्या उपदेशामुळे आता मी सहज समाधीत प्रभूशी एकरूप झालो आहे. ॥८॥१॥

॥ गउडी गुआरेरी महला १ ॥

मनु कुंचरु काइआ उदिआनै ॥
गुरु अंकसु सचु सबदु नीसानै ॥
राज दुआरै सोभ सु मानै ॥१ ॥
चतुराई नह चीनिआ जाइ ॥
बिनु मारे किउ कीमति पाइ ॥१ ॥ रहाउ ॥
घर महि अंग्रितु तसकरु लेई ॥
नंनाकारु न कोइ करेई ॥
राखै आपि वडिआई देई ॥२ ॥
नील अनील अगनि इक ठाई ॥
जलि निवरी गुरि बूझ बुझाई ॥
मनु दे लीआ रहसि गुण गाई ॥३ ॥
जैसा घरि बाहरि सो तैसा ॥
बैसि गुफा महि आखउ कैसा ॥
सागरि डूगरि निरभउ ऐसा ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२१)

शब्दार्थ : कुंचरु – हत्ती; काइआ – शरीर; उदिआवै – उद्यान; अंकसु – अंकुश; नीसानै – चिन्ह; सोभ – शोभा; मानै – सन्मान; चीनिआ जाइ – ओळखणे; तसकरु – तस्कर; लेई – चोरतात; नंनाकारु – नकार; नील – सर्वांत मोठी संख्या, असीम; अनील – अपरिमेय; निवरी – दूर झाली; रहसि – प्रसन्न होऊन; हूगरि – पर्वतावर.

भावार्थ : ह्या शरीररूपी उद्यानात मनरूपी हत्ती आहे. सतगुरुरूपी अंकुश आहे. शब्दरूपी, प्रभुनामरूपी झेंडा आहे. असा जीव प्रभुरूपी सम्राटाचे दारी सन्मान प्राप्त करतो. ॥१ ॥ चलाखी दाखवून प्रभू परमात्मा प्राप्त होत नाही. मनातील विषयविकार, मोहमाया, अहंकार मारून टाकून, मन ताब्यात ठेवल्याशिवाय प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात सन्मान प्राप्त होत नाही. ॥१ ॥ रहाउ ॥ ह्या शरीररूपी घरात प्रभुनामरूपी अमृताची संपत्ती आहे. चोर त्यांना लुटत आहेत. पण कोणीही त्यांना अडवत नाही. असा प्रभू परमात्मा मोठेपणा देऊन जीवाचा सन्मान करतो. ॥२ ॥ अनंत रूपे धारण करणारी मोहमायारूपी तृष्णा व विषयविकारांचा अग्नी मनात थैमान घालत होता. पण सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाने मला ज्ञान प्राप्त झाले व प्रभुनामरूपी जलाने हा अग्नी विझून गेला. आता मी माझे मन सतगुरूचरणी समर्पित केले आहे. आता मी प्रसन्न मनाने प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो. ॥३ ॥ तो प्रभू परमात्मा माझ्या अंतरात वास करतो. बाहेरही सर्वत्र तोच आहे. तो सर्वव्याप्त आहे. गुहेत बसून मी त्याचे कसे वर्णन करू शकेन? सागरात व पर्वतातही तोच निर्भय प्रभू परमात्मा भरून राहिला आहे. ॥४ ॥

मूए कउ कहु मारे कउनु ॥
निडरे कउ कैसा डरु कवनु ॥
सबदि पछानै तीने भउन ॥५ ॥
जिनि कहिआ तिनि कहनु वखानिआ ॥

जिनि बूझिआ तिनि सहजि पछानिआ ॥
 देखि बीचारि मेरा मनु मानिआ ॥६ ॥
 कीरति सूरति मुकति इक नाई ॥
 तही निरंजनु रहिआ समाई ॥
 निज घरि बिआपि रहिआ निज ठाई ॥७ ॥
 उसतति करहि केते मुनि प्रीति ॥
 तनि मनि सूचै साचु सु चीति ॥
 नानक हरि भजु नीता नीति ॥८ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२१)

शब्दार्थ : मूए – मेलेला; निडरे – निर्भय; कीरति – कीर्ती, यश; सुरति – सुंदर; मुकति – मुक्ती; तही – तेथे, त्रिभुवनात; निजघरि – स्वस्वरूपात; बिआपै – व्याप्त; उसतति – स्तुती; सूचै – पवित्र; सुचीति – चित्तात; नीता – नीती; सदा – सर्वदा.

भावार्थ : ज्याने ह्या जीवनातच विषयविकारांना मारून टाकून आपले जीवन व्यवहार चालवले आहेत त्याला आता कोण मारू शकेल? त्याला परत मोहमाया, विषयविकार स्पर्शही करू शकत नाहीत. जो प्रभुनामाने निर्भय झाला, त्यास कोणतेही भय व्यापू शकत नाही. ज्याने प्रभुनामाने प्रभू परमात्म्यास जाणले आहे त्यास कळून चुकले आहे की त्रिभुवनात सर्वत्र तोच प्रभू परमात्मा भरून राहिला आहे. ॥५ ॥ काही लोक प्रभू परमात्म्याचे वर्णन करून सांगतात, पण ते केवळ शब्द पांडित्य असते. पण ज्याने प्रभुनामाच्या साहाय्याने प्रभू परमात्म्यास जाणले आहे, तो सहजावस्थेत स्थिर होऊन प्रभुनामात रंगून जातो. प्रभू परमात्माच्या दर्शनाने व त्याच्या चिंतनाने माझे मन संतुष्ट झाले आहे. ॥६ ॥ प्रभुनामातच सौंदर्य, कीर्ती, मुक्ती, सर्व काही आहे. प्रभुनामातच तो मायारहित निष्कलंक प्रभू परमात्मा सामावलेला आहे. तो प्रभू परमात्मा आपल्या स्वगृही वास करतो तसाच तो सर्वत्र सर्वव्याप्त ही आहे. ॥७ ॥ अनेक मुनीजन पवित्र तन-मनाने प्रभू परमात्म्यास आपल्या चित्तात साठवून, प्रभुप्रेमात रंगून जाऊन, प्रभू परमात्म्याची स्तुतिस्तोत्रे गातात. नानक सांगतात, सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करावे. ॥८ ॥२ ॥

॥ गउडी गुआरेरी महला १ ॥

ना मनु मरै न कारजु होइ ॥
 मनु वसि दूता दुरमति दोइ ॥
 मनु मानै गुर ते इकु होइ ॥१ ॥
 निरगुण रामु गुणह वसि होइ ॥
 आपु निवारि बीचारे सोइ ॥१ ॥ रहाउ ॥
 मनु भूलो बहु चित्तै विकारु ॥
 मनु भूलो सिरि आवै भारु ॥
 मनु मानै हरि एकंकारु ॥२ ॥
 मनु भूलो माइआ घरि जाइ ॥
 कामि बिरूधउ रहै न ठाइ ॥

खंड २ [१७२]

हरि भजु प्राणी रसन रसाइ ॥३॥

गैवर हैवर कंचन सुत नारी ॥

बहु चिंता पिड़ चालै हारी ॥

जूए खेलणु काची सारी ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२२)

शब्दार्थ : दूता – विकारांचे दूत; दुरमति – दुष्ट बुद्धी; दोड़ – द्वैत; वसि – वंश; आपु – अहंभाव, गर्व; निवारि – निवारण, नष्ट; बिचारे – विचार; चितै – चिंतन करतो; एकंकारू – ओंकार; बिरूधउ – आसक्त; रसन – जिव्हेने; रसाइ – रसाळ; गैवर – घोडे; हैवर – हत्ती; कंचन – सोने; पिड़ – संसाररूपी क्रीडांगण; काची – कच्ची; सारी – सोंगटी.

भावार्थ : मनातील विषयविकार नष्ट होत नाहीत. त्यामुळे इच्छित कार्य-(प्रभुप्राप्ती) साध्य होत नाही. मनात विषयविकारांचे दूत, दुष्ट बुद्धी व द्वैतभाव थैमान घालत असतात. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मन प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जाते. ॥१॥ निर्गुण प्रभू परमात्मा सतगुणानी वश होतो. ज्याने आपल्या मनातील अहंभाव नष्ट केला तोच प्रभू परमात्म्याचे चिंतन करतो. ॥१॥ रहाउ ॥ मन हे चंचल आहे. ते प्रभू परमात्म्यास विसरते व विषयविकारात रमून जाते व त्यामुळे जीवाच्या डोक्यावर पापाचे ओझे निर्माण होते. पण मन जर प्रभू परमात्म्याची आज्ञा मानून प्रभुनामाचे चिंतन करील, तर तो जीव ओंकारस्वरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जाईल. ॥२॥ मोहमायेत रमलेले मन मायेतच रममाण होते. कामविकाराने ग्रस्त झालेले मन कधीही स्थिर होत नाही. हे जीवा तू तुझ्या जिव्हेने सदैव प्रभुनामाचे स्मरण कर. ॥३॥ हत्ती, घोडे, सोने नाणे, पुत्र, पत्नी ह्यांच्याच चिंतेत गुंतून पडलेला जीव संसाररूपी क्रीडांगणात जीवनरूपी खेळात पराभूत होतो. असे जीवन जगणे म्हणजे कच्चे दान घेऊन कच्च्या सोंगट्यांनी द्यूत खेळण्यासारखे आहे. ॥४॥

संपउ संची भए विकार ॥

हरख सोक उभे दरवारि ॥

सुखु सहजे जपि रिदै मुरारि ॥५॥

नदरि करे ता मेलि मिलाए ॥

गुण संग्रहि अउगण सबदि जलाए ॥

गुरमुखि नामु पदारथु पाए ॥६॥

बिनु नावै सभ दूख निवासु ॥

मनमुख मूड़ माइआ चित वासु ॥

गुरमुखि गिआनु धुरि करमि लिखिआसु ॥७॥

मनु चंचलु धावतु फुनि धावै ॥

साचे सूचे मैलु न भावै ॥

नानक गुरमुखि हरिगुण गावै ॥८॥३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२२)

शब्दार्थ : संपउ – संपत्ती; संचि – संचय; मनमुख – स्वेच्छाचारी; मूड़ – मूर्ख; धूरि – धूळ; लिखिआसु – लिहिलेले; फुनि – पुन्हा, परत परत; साचे – सत्यरूप; सूचे – पवित्र.

भावार्थ : संपत्तीचा संचय केल्याने मनात विकार वाढीस लागतात. हर्ष व शोक दोघेही हातात हात घालून दारी उभे

असतात. संपत्ती वाढली की हर्ष होतो. संपत्ती कमी झाली की दुःख होते. अशा रीतीने जीव सदैव हर्ष-शोकात बुडून जातो. पण प्रभुनामाचे चिंतन केल्याने मन स्थिर होऊन सहज सुख प्राप्त होते. ॥५॥ ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते. त्यास तो आपल्यात सामावून घेतो. प्रभुनामाने त्याच्या अंतःकरणातील दुर्गुण नष्ट होतात व तो दैवी गुणांचा संग्रह करतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने प्रभुनामाची प्राप्ती होते. ॥६॥ प्रभुनामविहीन माणसाचे जीवन दुःखाने भरलेले असते. स्वेच्छाचारी जीवाच्या मनात सदैव मोहमायेचा वास असतो. ज्याच्या कर्म लेखात लिहिलेले असते, तोच सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान प्राप्त करतो. ॥७॥ हे चंचल मन पुनः पुन्हा मोहमायेकडे, विषयविकारांकडे धाव घेते. जे प्रभुनामाने सत्याचरणी झाले, पवित्र झाले, त्यांना मोहमायेचा मळ मुळीच आवडत नाही. नानक सांगतात, जो जीव सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो. तो प्रभू परमात्म्याचे गुण गातो. ॥८॥३॥

॥ गडडी गुआरेरी महला १ ॥

हउमै करतिआ नह सुखु होइ ॥ मनमति झूठी सचा सोइ ॥
 सगल बिगूते भावै दोइ ॥ सो कमावै धुरि लिखिआ होइ ॥१॥
 ऐसा जगु देखिआ जूआरी ॥ सभि सुख मागै नामु बिसारी ॥१॥ रहाउ ॥
 अदिसटु दिसै ता कहिआ जाइ ॥ बिनु देखे कहणा बिरथा जाइ ॥
 गुरमुखि दीसै सहजि सुभाइ ॥ सेवा सुरति एक लिव लाइ ॥२॥
 सुखु मांगत दुखु आगल होइ ॥ सगल विकारी हारु परोइ ॥
 एक बिना झूठे मुकति न होइ ॥ करि करि करता देखै सोइ ॥३॥
 त्रिसना अगनि सबदि बुझाए ॥ दूजा भरमु सहजि सुभाए ॥
 गुरमती नामु रिदै वसाए ॥ साची बाणी हरि गुण गाए ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२२)

शब्दार्थ : हउमै – अहंकार; करतिआ – कृत्य केलेले; मनमति – अहंभाव; सचा – सत्यरूप प्रभू; बिगूते – दुःख होते; भावै दोइ – द्वैतभाव; धुरि – भाग्यात; देखिआ – पाहिले; जुआरी – जुगारी; अदिसटु – अदृश्य; मांगत – मागितल्याने; आगल – अधिक; परोइ – घातली; रिदै – हृदय; साची – सत्य.

भावार्थ : अहंकाराने केलेल्या कोणत्याही कामाने सुख प्राप्त होत नाही. मन सांगत असलेले सर्व खोटे आहे. केवळ प्रभू परमात्माच सत्य आहे. जे द्वैतभावात बुडून गेले आहेत ते दुःखी होतात. जीवाच्या भाग्य लेखात जे लिहिले असेल, तसेच तो जीव कार्य करतो. ॥१॥ हा संसार हा जणू जुगार आहे. प्रत्येक जण प्रभुनाम विसरतो. पण प्रभूकडे सांसारिक सुखाची मागणी मात्र करतो. ॥१॥ रहाउ ॥ प्रभू-परमात्मा अदृश्य आहे. ज्ञानचक्षूने त्यास पाहिल्यास त्याचे थोडेबहुत वर्णन करता येते. परंतु प्रभू परमात्म्यास पाहिल्याशिवाय काहीही सांगणे व्यर्थ आहे. जो जीव सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो. त्यास सहजस्थिती प्राप्त होते व स्वाभाविकपणे त्यास प्रभू परमात्म्याचे दर्शन घडते. असा जीव प्रभुनामाचे स्मरण करून प्रभुसेवेत लीन होतो. ॥२॥ सुख मागितल्याने खूप दुःख प्राप्त होते. जीव सर्व विषयविकारांना पुष्पमालेप्रमाणे धारण करतो. म्हणजेच विषयविकारांत आनंद मानतो. पण प्रभू परमात्म्याशिवाय सारे काही खोटे आहे. अन्य कशानेही मुक्ती प्राप्त होत नाही. तो प्रभू परमात्माच सान्या जीवांना उत्पन्न करतो व संभाळ करतो. ॥३॥ विषयविकारांचा तृष्णारूपी अग्नी प्रभुनामाने विझून जातो व द्वैतात रममाण झालेल्या जीवास सहजसमाधी प्राप्त होऊन तो प्रभुनामात तल्लीन होतो. गुरूकडून प्राप्त झालेले प्रभुनाम हृदयात स्थान प्राप्त करते व असा जीव सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या वाणीने प्रभू परमात्म्याचे गुण गातो. ॥४॥

तन महि साचो गुरमुखि भाउ ॥ नाम बिना नाही निज ठाउ ॥
 प्रेम पराडण प्रीतम राउ ॥ नदरि करे ता बूझै नाउ ॥५ ॥
 माइआ मोहु सरब जंजाला ॥ मनमुख कुचील कुछित बिकराला ॥
 सतिगुरु सेवे चूकै जंजाला ॥ अंग्रित नामु सदा सुखु नाला ॥६ ॥
 गुरमुखि बूझै एक लिव लाए ॥ निज घरि वासै साचि समाए ॥
 जंमणु मरणा ठाकि रहाए ॥ पूरे गुर ते इह मति पाए ॥७ ॥
 कथनी कथउ न आवै ओरु ॥ गुरु पुछि देखिआ नाही दुरु होरु ॥
 दुखु सुखु भाणै तिसै रजाइ ॥ नानकु नीचु कहै लिव लाइ ॥८ ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२२)

शब्दार्थ : निज ठाउ – स्वस्थान, परमपद; कुचील – मलिन; कुछित – ककुत्सित, तिरस्करणीय; बिकराला – विक्राळ; नाला – संगतीत; बूझै – जाणतो; जंमणु – जन्मणे; ठाकि रहाए – रोखून ठेवतात; ओरु – अंत; पुछि – विचारले; दुरु – दार, आश्रयस्थान; होरु – अन्य.

भावार्थ : प्रत्येक जीवाच्या ठायी सत्यरूप प्रभू परमात्मा वास करतो; पण ही गोष्ट सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने समजते व मनात प्रभू-परमात्म्याविषयी प्रेम उत्पन्न होते. प्रभुनामाशिवाय जीवास आत्मस्वरूपाचे ज्ञान प्राप्त होत नाही. प्रभू-परमात्मा प्रेमाचा भुकेला आहे. जो जीव प्रभू परमात्म्यावर प्रेम करतो. त्यासच प्रभुकृपा प्राप्त होते व त्यास प्रभुनामाचे महत्त्व समजते. ॥५ ॥ हे जग मोहमायेचे जंजाल आहे. स्वेच्छाचारी जीव ह्या मोहमायेत गुंतून आपले जीवन मलिन, तिरस्करणीय बनवतो. सतगुरूच्या सेवेने ह्या मोहमायेच्या जंजालातून मुक्ती प्राप्त होते. प्रभूच्या अमृतमय नामामुळे सर्व सुखे प्राप्त होतात. ॥६ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने प्रभू परमात्म्याविषयीचे ज्ञान प्राप्त होते व मन प्रभुनामात तल्लीन होऊन जाते. असा जीव स्वगृही आत्मरूपात वास करून प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. पूर्णगुरूकडून हे ज्ञान प्राप्त होते. ॥७ ॥ प्रभू परमात्म्याचे कोणीही कितीही वर्णन केले, तरी कोणासही त्याचा पार लागत नाही. म्हणून मी माझ्या सतगुरूस विचारले. कारण मला अन्य कुठलीही जागा दिसली नाही, की जो मला प्रभूपरमात्म्याचे दर्शन घडवील. नानक सांगतात. सुख-दुःख सारे काही त्या प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेने प्राप्त होते. ॥८ ॥४ ॥

॥ गडडी महला १ ॥

दूजी माइआ जगत चित वासु ॥ काम क्रोध अहंकार बिनासु ॥१ ॥
 दूजा कउणु कहा नही कोई ॥ सभ महि एकु निरंजनु सोई ॥१ ॥ रहाउ ॥
 दूजी दुरमति आखै दोइ ॥ आवै जाइ मरि दूजा होइ ॥२ ॥
 धरणि गगन नह देखउ दोइ ॥ नारी पुरख सबाई लोइ ॥३ ॥
 रवि ससि देखउ दीपक उजिआला ॥ सरब निरंतरि प्रीतमु बाला ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२३)

शब्दार्थ : दूजी – द्वैतभाव; विनासु – विनाश; दूजा – दुसरा कोणी; दुरमति – दुर्बुद्धी; आखै – सांगे; नह – नाही; सबाई – सर्व; लोइ – लोक; बाला – युवक.

भावार्थ : माया व द्वैतभावाने सारे जग व्यापले आहे. काम, क्रोध व अहंकाराने हा सारा संसार नष्ट होत आहे. ॥१॥ दुसऱ्या कोणास काही म्हणून काय उपयोग ? कारण सर्व जीवात, सर्व गोष्टीत तो एकमेव प्रभू परमात्माच वास करतो. मोहमाया, द्वैतभाव ही सुद्धा त्याचीच रूप आहेत. ॥१॥ रहाउ ॥ दुर्मती व द्वैतभाव जीवा-जीवात भेदभाव करण्यास शिकवतात. त्या द्वैतभावामुळेच जीव जन्ममरणाच्या चक्रात गुंतून पडतो. ॥२॥ धरती व आकाश ह्यात द्वैत नाही. त्याचप्रमाणे स्त्री, पुरुष, सर्वलोक एकमेकांपासून भिन्न नाहीत, सर्वांच्यात तो प्रभू परमात्मा वास करतो. ती सारी त्याचीच रूपे आहेत. ॥३॥ प्रभू परमात्मा सूर्य चंद्राच्या रूपाने सर्वांना प्रकाश देतो. त्याचप्रमाणे सर्व जीवांचे ठायी चिरतरुण प्रभू प्रगट होतो. ॥४॥

करि किरपा मेरा चितु लाइआ ॥ सतिगुरि मोकउ एकु बुझाइआ ॥५॥

एकु निरंजनु गुरमुखि जाता ॥ दूजा मारि सबदि पछाता ॥६॥

एको हुकमु वरतै सभ लोई ॥ एकसु ते सभ ओपति होई ॥७॥

राह दोवै खसमु एको जाणू ॥ गुर कै सबदि हुकमु पछाणु ॥८॥

सगल रूप वरन मन माही ॥ कहु नानक एको सालाही ॥९॥५॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२३)

शब्दार्थ : पछाता – ओळखतो, जाणतो; वरतै – कार्य करतात; ओपति – उत्पत्ती; राह – मार्ग; दोवै – दोन; जाणु – जाण; वरन – रंग, वर्ण; सालाही – स्तुती.

भावार्थ : माझ्या सतगुरूने मला हे रहस्य समजावून सांगितले आहे. सतगुरूची कृपा झाल्याने माझे चित्त प्रभुनामात लीन झाले ॥५॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मला त्या मायारहित निष्कलंक प्रभू परमात्म्याचे रहस्य समजले. माझ्या मनातील द्वैतभाव नष्ट होऊन प्रभुनामाच्या माध्यमातून मी प्रभू परमात्म्यास जाणले आहे. ॥६॥ त्या प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेनेच जगाचे सारे व्यवहार चालतात. सर्व जीवांची उत्पत्ती त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्यापासूनच झाली आहे. ॥७॥ असे असूनही काही लोक गुरुमुख होतात. तर काही मनमुख होतात. हे दोनही मार्ग त्या प्रभू परमात्म्यानेच निर्माण केले आहेत. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामानेच मी प्रभू परमात्म्याची आज्ञा जाणली आहे. ॥८॥ नानक सांगतात, जो प्रभू परमात्मा सर्व मनात, सर्व रूपात, सर्व वर्णात भरून राहिला आहे, त्याचीच केवळ स्तुती करावी. ॥९॥५॥

॥ गउड़ी महला १ ॥

अधिआतम करम करे ता साचा ॥ मुकति भेदु किआ जाणै काचा ॥१॥

ऐसा जोगी जुगति बीचारै ॥ पंच मारि साचु उरिधारै ॥१॥ रहाउ ॥

जिस कै अंतरि साचु वसावै ॥ जोग जुगति की कीमति पावै ॥२॥

रवि ससि एको ग्रिह उदिआनै ॥ करणी कीरति करम समानै ॥३॥

एक सबद इक भिखिआ मागै ॥ गिआनु धिआनु जुगति सचु जागै ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२३)

शब्दार्थ : अधिआतम – अध्यात्म; ता – तो; भेदु – रहस्य; काचा – कच्चा, अज्ञानी; पंच-पंच – वीर; उरिधारै – हृदयात धारण केले; वसावै – वास करतो; किमति – किंमत, मूल्य; ग्रिह – घर; उदियानै – उगवले; कीरती – कीर्ती, यश; करम – कर्मकांड; समानै – समान; भिखिआ – भिक्षा.

भावार्थ : आध्यात्मिक जीवन प्राप्त करण्यासाठी जो कर्म करतो, तोच जीव सत्याचरणी होय. जो जीव अद्याप आत्मिकदृष्ट्या कच्चा आहे. तो मुक्तीचे मर्म कसे जाणणार ? ॥१॥ तोच खरा योगी जो असे कर्म करतो, की ज्यामुळे पंचविकार नष्ट होऊन

खंड २ [१७६]

सत्यरूप प्रभू परमात्म्यास आपल्या हृदयात धारण करतो. ॥१॥ रहाउ ॥ ज्याच्या हृदयात प्रभू परमात्मा वास करतो, त्याची योगसाधना सफल झाली. ॥२॥ ज्याला घरातील मायेची ऊब व अरण्यातील वनवास, चंद्राची शीतलता व सूर्याची दाहकता, सर्व काही सारखेच वाटते, त्याचा प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करणे हा सामान्य व्यवहार बनून जातो. ॥३॥ तो प्रभू परमात्म्याकडे प्रभुनामाची भिक्षा मागतो. त्यास ज्ञान ध्यानाची युक्ती प्राप्त होऊन त्याच्या हृदयात सत्यरूप प्रभू परमात्म्याविषयीचे प्रेम जागृत होते. ॥४॥

भै रचि रहे न बाहरि जाइ ॥ कीमति कउण रहै लिव लाइ ॥५॥

आपे मेले भरमु चुकाए ॥ गुर परसादि परम पदु पाए ॥६॥

गुर की सेवा सबदु वीचारु ॥ हउमै मारे करणी सारु ॥७॥

जप तप संजम पाठ पुराणु ॥ कहु नानक अपरंपर मानु ॥८॥६॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२३)

शब्दार्थ : कउण – कोण; आपे – प्रभू परमात्मा; मेळे – प्राप्त झाला; करणीसारु – श्रेष्ठ कर्म; अपरंपर – अपार प्रभू.

भावार्थ : अशा भक्ताच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आदरयुक्त भीती सदैव जागती राहते व तो कधीही प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेबाहेर जात नाही. तो अशा प्रकारे प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो की त्याचे मूल्य कोणीही जाणू शकत नाही. ॥५॥ भक्त मनातील मोहमायेने निर्माण केलेले सारे भ्रम नष्ट करून प्रभू परमात्म्यात विलीन होतो. अशा प्रभुसेवकास प्रभुकृपेने परमपद प्राप्त होते. ॥६॥ प्रभुनामाचे चिंतन हीच सतगुरूची सेवा होय व मनातील अहंकार नष्ट करणे हेच श्रेष्ठ कर्म. ॥७॥ जप, तप, संयम, पूजा पाठ, पुराण श्रवण ह्या सर्व गोष्टी मनाला ताब्यात ठेवण्यासाठी केलेल्या क्रिया आहेत. नानक सांगतात, त्या अपार प्रभू परमात्म्याच्या गुणगानातच ह्या सर्व गोष्टी सामावलेल्या आहेत. ॥८॥६॥

॥ गउड़ी महला १ ॥

खिमा गही ब्रतु सील संतोखं ॥

रोगु न बिआपै ना जम दोखं ॥

मुकत भए प्रभ रुप न रेखं ॥१॥

जोगी कउ कैसा डरु होइ ॥

रुखि बिरखि ग्रिहि बाहरि सोइ ॥१॥रहाउ ॥

निरभउ जोगी निरंजनु धिआवै ॥

अनदिनु जागै सचि लिव लावै ॥

सो जोगी मेरै मनि भावै ॥२॥

कालु जालु ब्रहम अगनी जारे ॥

जरा मरण गतु गरबु निवारे ॥

आपि तरै पितरी निसतारे ॥३॥

सतिगुरु सेवे सो जोगी होइ ॥

भै रचि रहै नु निरभउ होइ ॥

जैसा सेवै तैसो होइ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२३)

शब्दार्थ : खिमा – क्षमा; गही – ग्रहण केली; ब्रतु – ब्रत; सील – शील; संतोखं – संतोष; बिआपै – व्यापतो; दोखं – दुःख; रुखि – वठलेले रूक्ष; सचि – सत्य; भावै – आवडतो; कालु-जालु – मृत्यूचे जाळे; जरा – वृद्धत्व; गतु – चंचलता; गरबु – गर्व; जैसा सेवै – जशी सेवा करतो.

भावार्थ : क्षमा धारण (ग्रहण) करणे, हे ब्रत धारण (ग्रहण) केल्यासारखेच आहे. संतुष्ट राहणे हेच शील आहे. अशा व्यक्तीला भव रोग व्यापत नाही व त्यास आत्मिक मृत्यूचे भय उरत नाही. अशी व्यक्ती मुक्त होते व निर्गुण निराकार प्रभूशी एकरूप होते. ॥१॥ योग्याला भीती कसली ? कारण तो जाणतो की शरीरात व शरीराबाहेर, रानावनात सर्वत्र प्रभू-परमात्मा भरलेला आहे. ॥१॥ राहाउ ॥ निर्भय योगी मायारहित निष्कलंक प्रभू परमात्म्याचे ध्यान करतो. तो रात्रंदिवस मोहमायेपासून जागृत राहून सत्यरूपी परमात्म्यात आपले मन लीन करतो. असा योगी माझ्या मनाला आवडतो. ॥२॥ तो ब्रह्मज्ञानरूपी अग्नीने यमपाश जाळून टाकतो. स्वतःच्या मनातील अहंकार जाळल्यामुळे तो वृद्धत्व व मृत्यू ह्यांस पार करून जातो. तो भवसागर पार करून जातो व आपल्या पूर्वजांचाही उद्धार करतो. ॥३॥ जो सतगुरूंची सेवा करतो, तो योगी होतो. ज्याच्या मनात प्रभू-परमात्म्याविषयी आदरयुक्त भीती असते, तो मोहमायेने निर्माण केलेल्या भीतीपासून निर्भय होतो. ज्या दैवताची तो पूजा करतो, त्यासारखाच तो होतो. ॥४॥

नर निहकेवल निरभउ नाउ ॥
 अनाथह नाथ करे बलि जाउ ॥
 पुनरपि जनमु नाही गुण गाउ ॥५॥
 अंतरि बाहरि एको जाणै ॥
 गुर कै सबदे आपु पछाणै ॥
 साचै सबदि दरि नीसाणै ॥६॥
 सबदि मरै तिसु निज घरि वासा ॥
 आवै न जावै चूकै आसा ॥
 गुर कै सबदि कमलु परगासा ॥७॥
 जो दीसै सो आस निरासा ॥
 काम क्रोध बिखु भूख पिआसा ॥
 नानक बिरले मिलहि उदासा ॥८॥७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२३)

शब्दार्थ : निहकेवल – शुद्ध, पवित्र; नाउ – प्रभुनाम; अनाथह – अनाथ; कमलु – हृदय कमल; आस – आशा; निरासा – निराशा

भावार्थ : जीव निर्भय प्रभूच्या नामस्मरणाने वासनारहित व पवित्र होतो. असा जीव अनाथांना सनाथ बनवतो. त्याच्यावर मी माझे प्राण समर्पित करतो. प्रभू-परमात्म्याचे गुणगान केल्याने जन्ममरणाच्या चक्रातून जीव मुक्त होतो. ॥५॥ असा प्रभुसेवक आपल्या अंतःकरणात व बाहेर सर्वत्र एकमेव प्रभू-परमात्माच भरलेला आहे हे जाणतो. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामामुळे तो स्वस्वरूपास जाणतो. सत्यरूप प्रभुनामामुळे तो प्रभुदरबारी पोहोचतो. ॥६॥ ज्याने प्रभुनामामुळे आपले विषयविकार नष्ट केले आहेत. तो स्वस्वरूपात वास करतो. त्याच्या इच्छा-आकांक्षा समाप्त होतात व तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. सतगुरूच्या उपदेशाने त्याचे हृदयकमल प्रफुल्ल होते. ॥७॥ जगात जिकडे पाहावे तिकडे कोणी आशा

करत जगतो तर काही निराश होऊन बसतात. सर्वजण काम-क्रोध, विषयविकारांसाठी भुकेले व हपापलेले असतात. नानक सांगतात, क्वचित एखादा संसारात राहूनही सर्व मोहमायेपासून, विषयविकारांपासून मुक्त राहतो. ॥८ ॥७ ॥

॥ गउड़ी महला १ ॥

ऐसो दासु मिलै सुखु होई ॥ दुखु विसरै पावै सचु सोई ॥१ ॥
दरसनु देखि भई मति पूरी ॥ अठसठि मजनु चरनह धूरी ॥१ ॥रहाउ ॥
नेत्र संतोखे एक लिव तारा ॥ जिहवा सूची हरि रस सारा ॥२ ॥
सजु करणी अभ अंतरि सेवा ॥ मनु त्रिपतासिआ अलख अभेवा ॥३ ॥
जह जह देखउ तह तह साचा ॥ बिनु बूझे झगरत जगु काचा ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२४)

शब्दार्थ : पावै – प्राप्त होतो; अठसठि – अडुसष्ट तीर्थे; मजनु – स्नान; चरनह – चरणांची; धूरी – धूळ; सूची – पवित्र; सारा – श्रेष्ठ; त्रिपतासिआ – तृप्त झाला; अलख – अलक्ष्य, चर्मचक्षूंना न दिसणारे; अभेवा – अभेद्य; झगरत – भांडण करतो; काचा – कच्चा, खोटा.

भावार्थ : अशा मुक्त प्रभुसेवकाची भेट झाल्याने जीवाला आत्मिक आनंद प्राप्त होतो. दुःखाचा विसर पडतो व सत्यरूप प्रभू परमात्मा त्याला प्राप्त होतो. ॥१ ॥ अशा प्रभू सेवकाच्या दर्शनाने माझी मती पूर्ण झाली. त्याची चरणधूळ हीच मला अडुसष्ट तीर्थे वाटतात. ॥१ ॥ रहाउ ॥ त्याच्या दर्शनाने नेत्र संतुष्ट होतात. मन प्रभुरूपात तल्लीन होते. श्रेष्ठ असे प्रभुनामामृत प्राशन केल्याने जिव्हा पवित्रा होते. ॥२ ॥ ज्याचा व्यवहार सत्याचरणी आहे, ज्याच्या अंतःकरणात सेवाभाव आहे त्याचे मन अलक्ष्य व अभेद्य प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनाने तृप्त हाते. ॥३ ॥ तो जिकडे पाहतो तिकडे तिकडे त्यास सत्यरूप प्रभू परमात्माच दिसतो. पण अन्य लोक हे प्रभूचे माहात्म्य न जाणल्याने मायेच्या प्रभावाने आपापसात झगडत राहतात. ॥४ ॥

गुरु समझावै सोझी होई ॥ गुरुमुखि विरला बूझे कोई ॥५ ॥
करि किरपा राखहु रखवाले ॥ बिनु बूझे पसू भए बेताले ॥६ ॥
गुरि कहिआ अवरु नही दूजा ॥ किसु कहु देखि करउ अन पूजा ॥७ ॥
संत हेति प्रभि त्रिभवण धारे ॥ आतमु चीनै सु ततु बीचारे ॥८ ॥
साचु रिदै सचु प्रेम निवास ॥ प्रणवति नानक हम ता के दास ॥९ ॥८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२४)

शब्दार्थ : सोझी – समज, ज्ञान; पसू – पशू; बेताले – प्रेतासारखे, ताळतंत्र सोडलेला; हेति – हितासाठी; चीनै – शोधतो; रिदै – हृदयात; प्रणवति – विनंती करतो.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याचे रहस्य सतगुरू ज्यास समजावून देतो त्यासच ते समजते. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो असा कोणी विरळा प्रभुभक्त हे जाणतो. ॥५ ॥ जीवांच्या रक्षणकर्त्या प्रभू! माझे रक्षण कर, आम्ही तुला जाणले नाही व पशुसमान बनून ताळतंत्र सोडून वागत राहिलो. ॥६ ॥ माझ्या सतगुरूने मला समजावून सांगितले आहे, की प्रभू परमात्म्याइतका पूजनीय अन्य कोणीही नाही. आता मी अन्य कोणाची सेवा का करू ? ॥७ ॥ संतजनांच्या हितासाठीच प्रभू परमात्म्याने हे त्रिभुवनात्मक विश्व निर्माण केले आहे. ज्याने आपल्या स्वस्वरूपास जाणले तोच ही वास्तविकता जाणतो. ॥८ ॥ नानक सांगतात, ज्याच्या हृदयात सत्याचा वास आहे, ज्याचे सत्य व प्रेम हेच जीवन आहे अशांचा मी दास आहे. ॥९ ॥८ ॥

॥ गउडी महला १ ॥

ब्रह्मै गरबु कीआ नही जानिआ ॥
बेद की बिपति पड़ी पछुतानिआ ।
जह प्रभ सिमरे तही मनु मानिआ ॥१ ॥
ऐसा गरबु बुरा संसारै ॥
जिसु गुरु मिलै तिसु गरबु निवारै ॥१ ॥रहाउ ॥
बलि राजा माइआ अहंकारी ॥
जगन करै बहु भार अफारी ।
बिनु गुर पुछे जाइ पइआरी ॥२ ॥
हरीचंदु दानु करै जसु लेवै ॥
बिनु गुर अंतु न पाइ अभेवै ॥
आपि भुलाइ आपे मति देवै ॥३ ॥
दुरमति हरणाखसु दुराचारी ॥
प्रभू नाराइणु गरब प्रहारी ॥
प्रह्लाद उधारे किरपा धारी ॥४ ॥
भूलो रावणु मुगधु अचेति ॥
लूटी लंका सीस समेति ॥
गरबि गइआ बिनु सतिगुर हेति ॥५ ॥
सहसबाहु मधु कीट महिखासा ॥
हरणाखसु ले नखहु बिधासा ॥
दैत संघारे बिनु भगति अभिआसा ॥६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२४)

शब्दार्थ : ब्रह्मै – ब्रह्मदेवाने; गरबु – गर्व; पछुतानिआ – पश्चात्ताप; सिमरे – स्मरण केले; बुरा – वाईट; निवारै – दूर झाला; जगन – यज्ञ; अफारी – अभिमान; पइआरी – पाताळ; हरिचंदु – हरिश्चंद्र; अभेवै – अज्ञेय; हरणाखसु – हिरण्यकश्यपू; मुगधु – मूढ; अचेति – अज्ञानी; सीस – शिर; सहसबाहु – सहस्रबाहु (सहस्रार्जुन); मधु – मधुदैत्य; कीट – कैटभ दैत्य; महिखासा – महिषासुर; नखहु – नखाने; बिधासा – फाडले.

भावार्थ : ब्रह्मदेवाचा अहंकार जागृत झाला. त्याने प्रभू-परमात्म्याची अनंत शक्ती जाणली नाही. पण वेदांची चोरी केल्याचा आळ आल्यावर त्याला पश्चात्ताप झाला व त्याला प्रभू-परमात्म्याच्या अपार शक्तीची जाणीव झाली. ॥१ ॥ जगात सांसारिक लोकांमध्ये अहंकार हा फार वाईट दुर्गुण आहे. ज्यास सतगुरू प्राप्त झाला, त्याचा अहंकार नष्ट होतो. ॥१ ॥रहाउ ॥ बळीराजाला आपल्या धनसंपनेचा अहंकार निर्माण झाला. त्याने इंद्रपदप्राप्तीसाठी यज्ञ सुरू केला. सतगुरूच्या आज्ञेचा अवमान केल्याने त्यास शेवटी पाताळात जावे लागले. ॥२ ॥ हरिश्चंद्राने झोपेत दान केले व यज्ञ प्राप्त केले; पण सतगुरूशिवाय त्यालाही त्या अज्ञेय प्रभू-परमात्म्याची ओळख पटली नाही. प्रभू-परमात्मा अशारीतीने जीवास मोहमायेत भुलवतो व त्यातून बाहेर पडण्याची बुद्धीही तोच देतो. ॥३ ॥ दुष्ट हिरण्यकश्यपूने भक्त प्रह्लादाचे हाल केले. प्रभू

नारायणाने त्याचे गर्वहरण करून भक्त प्रल्हादाचा उद्धार केला. ॥४॥ मूर्ख रावण प्रभू-परमात्म्यास विसरला, त्यामुळे त्याची सोन्याची लंका लुटली गेली व प्राण गमवावे लागले. सतगुरूचा उपदेश न मानल्याने तो गर्विष्ठ होऊन शेवटी नष्ट झाला. ॥५॥ सहस्रबाहू, मधुदैत्य, कैटभ, महिषासुर आदी राक्षसही गर्वाने फुगून गेल्याने नष्ट झाले. हिरण्यकश्यपूचा प्रभू-परमात्म्याने नखाने फाडून नाश केला. प्रभू-परमात्मा दैत्यांचा संहार करून भक्तांचे असे रक्षण करतो. ॥६॥

जरासंधि कालजमुन संघारे ॥
रक्तबीजु कालुनेमु बिदारे ॥
दैत संघारि संत निसतारे ॥७॥
आपे सतिगुरु सबदु बीचारे ॥
दूजै भाइ दैत संघारे ॥
गुरमुखि साचि भगति निसतारे ॥८॥
बूडा दुरजोधनु पति खोई ॥
रामु न जानिआ करता सोई ॥
जन कउ दूखि पचै दुखु होई ॥९॥
जनमेजै गुर सबदु न जानिआ ॥
किउ सुखु पावै भरमि भुलानिआ ॥
इकु तिलु भूले बहुरि पछुतानिआ ॥१०॥
कंसु केसु चांडरु न कोई ॥
रामु न चीनिआ अपनी पति खोई ।
बिनु जगदीस न राखै कोई ॥११॥
बिनु गुर गरबु न मेटिआ जाइ ॥
गुरमति धरमु धीरजु हरि नाइ ॥
नानक नामु मिलै गुण गाइ ॥१२॥९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२४)

शब्दार्थ : जरासंधि – जरासंध; कालजमुन – कालयवन; रक्तबीजु – रक्तबीज; कालनेमु – कालनेमी; दूजैभाई – द्वैतभाव; दैत – दैत्य; संघारे – संहार केला; साचि – खरे; बूडा – बुडाला; दुरजोधनु – दुर्योधना; पति – पत, सन्मान; पचै – पोचवतो, देतो; जनमेजै – जनमेजन; केसु – केशी; कंसु – कंस; चांडरु – चाणूर; चीनिआ – ओळखणे; गुरमति – गुरूचा उपदेश; धीरजु – धैर्य.

भावार्थ : जरासंध, रक्तबीज, कालयवन, कालनेमी आदी दैत्यांचा प्रभूने संहार केला व संतजनांचे रक्षण केले. ॥७॥ हे सर्व करणारा प्रभू परमात्मा सतगुरूरूपाने प्रभुनामाचे चिंतन करतो व द्वैतभावात बुडालेल्या दैत्यांचा संहार करतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्या प्रभुसेवकांच्या सत्य व भक्तीवर प्रसन्न होऊन तो प्रभू त्यांना संसारसागरातून तारून नेतो. ॥८॥ दुर्योधन अहंकारात बुडाल्याने तो पत घालवून बसला. कारण त्याने कर्त्या प्रभू-परमात्मास जाणले नाही. जो प्रभुसेवकांना दुःख देतो, तो स्वतःच दुःखाने नष्ट होतो. ॥ ९ ॥ जनमेजयाने सतगुरूचा उपदेश मानला नाही व मोहमायेच्या भ्रमात भुलून गेला. त्यास कसे बरे सुख प्राप्त व्हावे? केवळ क्षणभर प्रभूस विसरल्याने त्यास शेवटी पश्चात्ताप करावा

लागला. ॥१०॥ कंस, केशी, चाणूर महाबलाढ्य होते; पण प्रभू-परमात्मास न ओळखल्यामुळे ते आपली पत-प्रतिष्ठा घालवून बसले. ॥११॥ प्रभू परमात्म्यास शरण गेल्याशिवाय अहंकार नष्ट होत नाही. गुरुपदेश मनात धारण केल्याने प्रभुनामाच्या उच्चाराने धर्म व धैर्य प्राप्त होते. नानक सांगतात, प्रभू-परमात्माचे गुणगान केल्यानेच प्रभुनाम प्राप्त होते. ॥१२॥१॥

॥ गउडी महला १ ॥

चोआ चंदनु अंकि चडावउ ॥
 पाट पटंबर पहिरि हढावउ ॥
 बिनु हरि नाम कहा सुखु पावउ ॥१॥
 किआ पहिरउ किआ ओढि दिखावउ ॥
 बिनु जगदीस कहा सुखु पावउ ॥१॥रहाउ ॥
 कानी कुंडल गलि मोतीअन की माला ॥
 लाल निहाली फूल गुलाला ॥
 बिनु जगदीस कहा सुखु भाला ॥२॥
 नैन सलोनी सुंदर नारी ॥
 खोड़ सीगार करै अति पिआरी ॥
 बिनु जगदीस भजे नित खुआरी ॥३॥
 दर घर महला सेज सुखाली ॥
 अहिनिंसि फूल बिछावै माली ॥
 बिनु हरि नाम सु देह दुखाली ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२५)

शब्दार्थ : चोआ – अत्तर; अंकि – शरीरावयव; पाट – रेशीम; पटंबर – रेशमी वस्त्र; पहिरि – परिधान करणे; हढावउ – वापरणे; गलि – गळ्यात; भाला – प्राप्त होणे; सलोनी – सुंदर; खोड़ – सोळा; खुआरी – दुःखी, अपमानित; सुखाली – सुखकर; बिछावै – पसरतो; सुखाली – दुःखमय.

भावार्थ : जरी अंगाला अत्तर लावले, चंदनाची उटी लावली, रेशमी उंची वस्त्रे परिधान केली, तरी प्रभुनामाशिवाय सुख प्राप्त होत नाही. ॥१॥ काहीही पोशाख केला, किती ही देखावा केला तरीही प्रभुनामाशिवाय सुख कसे प्राप्त होणार ? ॥१॥रहाउ ॥ कानात कुंडले, गळ्यात मोत्यांचा हार, बसायला लाल फुलांची गादी आदी सारे वैभव असूनही प्रभुनामाशिवाय सुख कसे प्राप्त होणार ? ॥२॥ सुंदर नेत्राची पत्नी सोळा शृंगार करून मनास रिझवत असली, तरी असा जीव प्रभुनामाशिवाय दुःखच भोगतो. ॥३॥ सुंदर महालात सुंदर सजवलेली शेज असेल, रोज माळी त्यावर फुले पसरत असेल तरी अशी मृदू मुलायम शेजही प्रभुनामाशिवाय दुःखमयच होते. ॥४॥

हैवर गैवर नेजे वाजे ॥
 लसकर नेब खवासी पाजे ॥
 बिनु जगदीस झूठे दिवाजे ॥५॥
 सिधु कहावउ रिधि सिधि बुलावउ ॥

खंड २ [१८२]

ताज कुलह सिरि छत्रु बनावउ ॥
 बिनु जगदीस कहा सजु पावउ ॥६ ॥
 खानु मलूकु कहावउ राजा ॥
 अबे तबे कूड़े है पाजा ॥
 बिनु गुर सबद न सवरसि काजा ॥७ ॥
 हउमै ममता गुर सबदि विसारी ॥
 गुरमति जानिआ रिदै मुरारी ॥
 प्रणवति नानक सरणि तुमारी ॥८ ॥१० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२५)

शब्दार्थ : नेजे – सेना; वाजे – वाद्ये; नेब – सहायक; खवासी – सरकारी, सेवक; पाजे – प्यादे, पायदळातील शिपाई; दिवाज – देखावा, बाह्य अवडंबर; सिधु – सिद्ध; रिधि सिधि – ऋद्धी सिद्धी; ताज – राजमुकुट; कुलह – टोपी; सिरि – डोक्यावर; छात्रु – छत्री; खानु – खान; मलूकु – मालक; अबे तबे – हीन लेखणे; कूड़े – खोटे; पाजा – देखावा; सवरसि – सावरणे, यशस्वी करणे; काजा – कार्य; हउमै – अहंकार; जानिआ – जाणले; रिदै – हृदयात; प्रणवति – प्रार्थना करणे.

भावार्थ : अश्वदळ, गजदळ, पायदळ, चतुरंग सेना, रणवाद्ये आहेत, दिमतीला सेनापती, वजीर अन्य सेवक वर्ग. सर्व राजवैभव आहे. पण हे सर्व प्रभुनामाशिवाय प्रभूकृपेशिवाय निव्वळ पोकळ देखावाच होय. ॥५ ॥ कोणी आपणास सिद्ध म्हणवतो. ऋद्धी सिद्धी त्याची सेवा करतात. डोक्यावर छत्र धारण करतो, राजमुकुट धारण करतो, तरीही प्रभूकृपेशिवाय वास्तविक सत्याचे ज्ञान प्राप्त होत नाही. ॥६ ॥ स्वतःस खान, बादशाहा, म्हणवून घेऊन दुसऱ्यावर जुलूम करणे, हक्क गाजवणे हे सारे काही व्यर्थ आहे, खोटा देखावा आहे. सतगुरूकडून नाम प्राप्त झाल्याशिवाय कोणतेही कार्य यशस्वी होत नाही. ॥७ ॥ सतगुरूकडून प्रभुनाम प्राप्त झाल्याने मनातील अहंकार मोहमाया नष्ट होतात. सतगुरूने दिलेल्या ज्ञानाने प्रभू परमात्मा आपल्या हृदयातच आहे हे कळते. नानक सांगतात, हे प्रभो ! मी तुला प्रार्थनापूर्वक शरण आलो आहे. ॥८ ॥१० ॥

॥ गउड़ी महला १ ॥

सेवा एक न जानसि अवरै ॥
 परपंच बिआधि तिआगै कवरै ॥
 भाइ मिलै सजु साचै सचु रे ॥१ ॥
 ऐसा राम भगतु जनु होई ॥
 हरि गुण गाइ मिलै मलु धोई ॥१ ॥रहाउ ॥
 ऊंधो कवलु सगल संसारै ॥
 दुरमति अगनि जगत परजारै ॥
 सो उबरै गुर सबदु बीचारै ॥२ ॥
 भिंग पतंगु कुंचरु अरु मीना ॥
 मिरगु मरै सहि अपुना कीना ॥
 त्रिसना राचि ततु नही बीना ॥३ ॥

खंड २ [१८३]

कामु चितै कामणि हितकारी ॥
क्रोधु बिनासै सगल विकारी ॥
पति मति खोवहि नामु विसारी ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२५)

शब्दार्थ : अवरे – अन्य; कवरे – कटू; ऊंधो – उलटे; परजारै – जाळते; उबरै – उद्धार; भिंग – भुंगा, भ्रमर; कुंचरु – हत्ती; मीना – मासा; मिरगु – मृग, हरीण; मरै – मरतो; राचि – फसलेला; ततु – मूलतत्त्व; कामु – कामातुर; बिनासै – नाश करणे; पति – पत, प्रतिष्ठा; मति – बुद्धी; खोवहि – घालवून बसतो.

भावार्थ : जो प्रभुसेवक एकमात्र प्रभू परमात्म्याची सेवा करतो, तो अन्य कोणत्याही देव देवतांना मानत नाही. तो संसार, प्रपंचाला व्याधी मानतो. त्यास कटू मानून त्याचा त्याग करतो. असा सेवक, प्रभू परमात्म्याशी प्रेमभावाने स्वतःस जोडतो व सत्यरूप प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करून त्याच्याशी एकरूप होऊन जातो. ॥१॥ प्रभू परमात्म्याचा खरा सेवक असा असतो, की जो प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करून आपल्या मनातील विषय विकारांचा मळ धुऊन टाकतो. ॥१॥ ॥१॥ ॥१॥ पण संसारातील साऱ्या जीवांची बुद्धी उलटीच चालते. ती सदैव दुष्टबुद्धीच्या अग्रीत जळत असते. जो सतगुरूच्या उपदेशाचा विचार करतो व त्याप्रमाणे आचरण करतो, त्याचा उद्धार होतो ॥२॥ ॥ भ्रमर, पतंग, हत्ती, मासा, हरिण प्रत्येक जण आपापल्या केलेल्या कर्माची फळे भोगतो. वासनेच्या आहारी जाऊन मरणाला कवटाळतात. ॥३॥ कामातुर जीव कामविकाराच्या अधीन होऊन कामिनीचाच विचार करतो, विकारीजनांचा क्रोध नाश करतो. प्रभुनामाचा विसर पडल्यामुळे जीव आपली बुद्धी व प्रतिष्ठा गमावून बसतो. स्वेच्छाचारी जीव परस्त्रीवर डोळा ठेवतो त्यामुळे त्याच मन चंचल बनते. जगातील मोहव्यास व्यवहारात गुंतल्यामुळे त्याच्या गळ्यातील विषयविकारांचा, वासनेचा फास अधिकच दृढ होतो. ॥४॥

पर घरि चीतु मनमुखि डोलाइ ॥
गलि जेवरी धंधै लपटाइ ॥
गुरुमुखि छूटसि हरि गुण गाइ ॥५॥
जिउ तनु बिधवा पर कउ देई ॥
कामि दामि चितु पर वसि सेई ॥
बिनु पिर त्रिपति न कबहूं होई ॥६॥
पडि पडि पोथी सिंप्रिति पाठा ॥
बेद पुराण पडै सुणि थाटा ॥
बिनु रस राते मनु बहु नाटा ॥७॥
जिउ चात्रिक जल प्रेम पिआसा ॥
जिउ मीना जल माहि उलासा ॥
नानक हरि रसु पी त्रिपतासा ॥८॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२५)

शब्दार्थ : चितु – चित्त; डोलाइ – दोलत्यमान; गलि – गळ्यात; जेवरी – साखळी, दोरी; धंधै लपटाइ – धंघ्यात संसारिक व्यवहारा अडकून पडतो; जिउ – ज्या प्रमाणे; बिधवा – विधवा; पर – परका; पिर – पती; पडि – वाचून; थाटा – थाटमाट; नाटा – नाचलो; चात्रिक – चातक; उलासा – उल्हास, प्रसन्नता.

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागून प्रभू परमात्म्याचे गुणगान केल्याने जीवाची विकारातून मुक्तता होते. ॥५॥ जसे

विधवा स्त्री आपले शरीर परक्याच्या स्वाधीन करते, कामवासनेमुळे वा द्रव्याच्या मोहाने व्याप्त होऊन ती आपले मन परपुरुषाच्या अधीन करते पण पतीशिवाय तिला कधीही तृप्तता लाभत नाही (त्या प्रमाणे प्रभुसेवकास पतिप्रभूच्या प्राप्तीशिवाय तृप्ती लाभत नाही.) ॥६॥ पोथी वाचली, स्मृती पाठ केली, वेद-पुराणांचे पठण केले तरी तो केवळ वरवरचा देखावा ठरतो. जो पर्यंत मन प्रभुनामात रममाण होत नाही, तोवर हे सर्व पाठपठण केवळ शुष्क पांडित्यच ठरते. ॥७॥ ज्या प्रमाणे चातक मेघजलासाठी आसुसलेला असतो, मासा पाण्यात प्रसन्न असतो, त्या प्रमाणे नानक प्रभुनामामृत प्राशन करून तृप्त होतो. ॥८॥११॥

॥ गउडी महला १ ॥

हठु करि मरै न लेखै पावै ॥
वेस करै बहु भसम लगावै ॥
नामु बिसारि बहुरि पछुतावै ॥१॥
तूं मनि हरि जीउ तूं मनि सूख ॥
नामु बिसारि सहहि जम दूख ॥१॥ रहाउ ॥
चोआ चंदन अगर कपूरि ॥
माइआ मगनु परम पदु दूरि ॥
नामि बिसारिऐ सभु कूड़ो कूरि ॥२॥
नेजे वाजे तखति सलामु ॥
अधकी त्रिसना विआपै कामु ॥
बिनु हरि जाचे भगति न नामु ॥३॥
वादि अहंकारि नाही प्रभ मेला ॥
मनु दे पावहि नामु सुहेला ॥
दूजै भाइ अगिआनु दुहेला ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२६)

शब्दार्थ : हठु – हट्ट; वेस – वेश; भसम – भस्म; बहुरि – परत; पछुतावै – पश्चात्ताप करतो; सहहि – सहन करणे; कूड़ो – खोटे; कूरि – खोटे; नेजे – भाला; तखति – सिंहासन; सलामु – सलाम, प्रणाम; अधकी – अधिक; विआपै – व्यापते; जाचे – याचना; वादि – वादविवाद, भांडण; दुजै – द्वैतभाव; दुहेला – दुःखदायक; सुहेला – सुखदायक

भावार्थ : हठ योगी शरीरास हट्टाने कष्ट देऊन प्रभुप्राप्तीचा प्रयत्न करतात; पण प्रभुप्राप्तीसाठी त्याचा काहीही उपयोग होत नाही. काही लोक वेगवेगळे वेश धारण करून, अंगाला भस्म लावून प्रभुप्राप्तीचा प्रयत्न करतात पण प्रभुनामाचा विसर पडल्याने त्यांना शेवटी पश्चात्ताप करावा लागतो. ॥१॥ हे जीवा! तू तुझ्या मनात प्रभू परमात्म्याची स्थापना कर म्हणजे तुझ्या मनाला सुख लाभेल. प्रभुनामाला विसरलास, तर तुला यमयातना भोगाव्या लागतील. ॥१॥ रहाउ ॥ जो जीव अत्तर, चंदन, अगरबत्ती, कापूर आदी सुगंधात रमून जातो, तो मोहमायेत मग्न होऊन परमपद प्राप्त करण्यापासून दुरावतो. प्रभुनामाला विसरल्याने मन सर्व खोट्या व्यवहारात गुंतून राहते. ॥२॥ एखादा जीव सिंहासनावर बसला, जवळ सैन्य बाळगले, निरनिराळी वाद्ये त्याचे जयगीत गाऊ लागली, लोक त्याला प्रणाम करू लागले, तर त्यामुळे माणसाची विषयविकाराची वासना अधिकच वाढते. प्रभू परमात्म्याची याचना केल्याशिवाय मनात प्रभूभक्ती जागृत होत नाही व प्रभुनामाची प्राप्ती होत नाही. ॥३॥ वादविवाद, अहंकार ह्या गोष्टी प्रभुप्राप्तीच्या मार्गातील अडथळे ठरतात. मन प्रभू-परमात्म्याच्या पायी अर्पण

केल्याने प्रभुनामाची प्राप्ती होते. मनात द्वैतभाव ठेवल्याने अज्ञान आणि दुःख प्राप्त होते. ॥४॥

बिनु दम के सउदा नही हाट ॥
बिनु बोहिथ सागर नही वाट ॥
बिनु गुर सेवे घाटे घाटि ॥५॥
तिस कउ वाहु वाहु जि वाट दिखावै ॥
तिस कउ वाहु वाहु जि सबदु सुणावै ॥
तिस कउ वाहु वाहु जि मेलि मिलावै ॥६॥
वाहु वाहु तिस कउ जिस का इहु जीउ ॥
गुर सबदी मथि अंग्रितु पीउ ॥
नाम वडाई तुधु भाणै दीउ ॥७॥
नाम बिना किउ जीवा माइ ॥
अनदिनु जपतु रहउ तेरी सरणाइ ॥
नानक नामि रते पति पाइ ॥८॥१२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२६)

शब्दार्थ : दम – दाम, मोल; बोहिथ – जहाज; वाट – वाट, मार्ग; घाटे घाटी – तोटाच तोटा; वाहु वाहु – वाहवा, प्रशस्ती; मथी – घुसळून, मंथन करून; जीवा – जगणे; माइ – माता.

भावार्थ : बाजारात कोणत्याही वस्तूचे योग्य मूल्य दिल्याशिवाय ती गोष्ट प्राप्त होत नाही. प्रभुनामरूपी जहाजाचा आश्रय घेतल्याखेरीज भवसागर पार करता येत नाही. प्रभुनामाचे स्मरण न केल्याने सर्वत्र तोटाच होतो. ॥५॥ जो जीवास प्रभुप्राप्तीचा साधा-सोपा मार्ग दाखवतो, त्याची वाखाणणी करावी. जो प्रभुनाम ऐकवतो, त्याचीही प्रशंसा करावी. जो प्रभू-परमात्म्याशी मिलन घडवून आणतो, त्याची तर खूप वाहवा करावी. ॥६॥ ज्या प्रभू-परमात्म्याने हा जीव निर्माण केला, त्याचे प्रती कृतज्ञता व्यक्त करावी. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाचे विचाररूपी रवीने मंथन करून नामामृत प्राशन करावे. प्रभू-परमात्म्याच्या आज्ञेत राहिल्याने प्रभुनामरूपी सन्मान प्राप्त होतो. ॥७॥ हे माते! मी प्रभुनामाशिवाय कसा जगू शकेन? हे प्रभो! मी तुला शरण आलो आहे व रात्रंदिवस तुझाच जप करीत आहे. नानक सांगतात, प्रभुनामात तल्लीन झाल्याने जीवास प्रभुदरबारी सन्मान प्राप्त होते. ॥८॥१२॥

॥ गउडी महला १ ॥

हउमै करत भेखी नही जानिआ ॥ गुरमुखि भगति विरले मनु मानिआ ॥१॥
हउ हउ करत नही सचु पाईऐ ॥ हउमै जाए परम पदु पाईऐ ॥१॥रहाउ ॥
हउमै करि राजे बहु धावहि ॥ हउमै खपहि जनमि मरि आवहि ॥२॥
हउमै निवरै गुर सबदु वीचारै ॥ चंचल मति तिआगै पंच संधारै ॥३॥
अंतरि साचु सहज घरि अवाहि ॥ राजनु जाणि परम गति पावहि ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२६)

शब्दार्थ : हउमै – अहंकार; करत – कर्म करणे; भेखी – वेश; जानिआ – जाणणे; धावहि – धावणे; खपहि – दुःखी; निवरै – नष्ट होते; विचारै – विचार केल्याने; पंच – पाच विकार; संधारै – संहारिले; राजनु – प्रभू-परमात्मा;

खंड २ [१८६]

भावार्थ : अहंकारात मग्न होऊन, भिन्न भिन्न वेश धारण करून प्रभूचे ज्ञान प्राप्त होत नाही. क्वचित कोणी माणूस सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून भक्तीच्या माध्यमातून प्रभू-परमात्म्यास प्राप्त करतो. ॥१॥ मी मी असे म्हणत अहंभावात मग्न झाल्याने सत्यरूप प्रभू-परमात्मा प्राप्त होत नाही. अहंकाराचा त्याग केल्यानेच परमपद प्राप्त होते. ॥१॥ राहाउ ॥ अहंकाराने प्राप्त झालेले राजे इकडे तिकडे खूप धावपळ करतात आणि ते जन्ममृत्यूच्या चक्रात फिरत राहतात. ॥२॥ सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाचा विचार करून जो त्याप्रमाणे आचरण करतो, तो चंचल बुद्धीचा त्याग करून पाचही विषयविकारांना नष्ट करतो. ॥३॥ ज्याच्या अंतःकरणात सत्यरूप प्रभू-परमात्मा वास करतो, तो सहजावस्था प्राप्त करून, पूर्ण ज्ञानी होऊन स्व-स्वरूपात लीन होतो. प्रभू-परमात्म्यास जाणल्याने परमगती प्राप्त होतो. ॥४॥

सचु करणी गुरु भरमु चुकावै ॥ निरभउ कै घरि ताड़ी लावै ॥५॥

हउ हउ करि मरणा किआ पावै ॥ पूरा गुरु भेटे सो झगरु चुकावै ॥६॥

जेती है तेती किहु नाही ॥ गुरुमुखि गिआन भेटी गुण गाही ॥७॥

हउमै बंधन बंधि भवावै ॥ नानक राम भगति सुखु पावै ॥८॥ १३ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२६)

शब्दार्थ : ताड़ी लावै – ध्यान लावतात; पावै – प्राप्त होणे; झगरु – झगडा, भांडण; जेती – जे दिसते; ते ती – ते भेरी – प्राप्त होते; गाही – गातो, अवगाहन करतो;

भावार्थ : सत्याचरण करणाऱ्या भक्ताचे भ्रम सतगुरू नष्ट करतो. असा भक्त निर्भय प्रभू-परमात्म्याचे ध्यान करतो. ॥५॥ जो मी-मी करतो, तो अहंकाराने मरून जातो. त्याला प्रभू-परमात्मा कसा प्राप्त होणार ? पण ज्यास पूर्ण गुरू प्राप्त झाला. त्याच्या मनातील सारे वादविवाद, झगडे नष्ट होतात. ॥६॥ जे जे काही आपण डोळ्यांनी पाहतो, ते ते सारे मिथ्या आहे. ज्याला सतगुरूकडून हे ज्ञान प्राप्त होते, तो प्रभू-परमात्म्याचे गुण गातो. ॥७॥ अहंकारी मनुष्य अहंकाराच्या बंधनात इतस्ततः भटकत राहतो. नानक सांगतात, प्रभुभक्तीने सुख प्राप्त होते. ॥८॥ १३ ॥

॥ गाउड़ी महला १ ॥

प्रथमे ब्रहमा कालै घरि आइआ ॥

ब्रहम कमलु पाइआलि न पाइआ ॥

आगिआ नही लीनी भरमि भुलाइआ ॥१॥

जो उपजै सो कालि संघारिआ ॥

हम हरि राखे गुर सबदु बीचारिआ ॥१॥ राहाउ ॥

माइआ मोहे देवी सभि देवा ॥

कालु न छोडै बिनु गुर की सेवा ॥

ओहु अबिनासी अलख अभेवा ॥२॥

सुलतान खान बादिसाह नही रहना ॥

नामहु भूलै जम का दुखु सहना ॥

मै धर नामु जिउ राखहु रहना ॥३॥

चउधरी राजे नही किसै मुकामु ॥

साह मरहि संचहि माइआ दाम ॥

खंड २ [१८७]

मै धनु दीजै हरि अंग्रित नामु ॥४ ॥

रयति महर मुकदम सिकदारै ॥

निहचलु कोइ न दिसै संसारै ॥

अफरिउ कालु कूडु सिरि मारै ॥५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२७)

शब्दार्थ : प्रथमे – प्रथम, कालै – काळाच्या, मृत्यूच्या; पइआलि – पाताळात; आअगिआ – आमा; उपजै – उत्पन्न झाले; संघारिआ – संहार केला; ओहु – तो. अबिवासी – अविनाशी; अलख – अलक्ष्य; अभेवा – अभेद्य; सुलतान – सम्राट; मै – मला; मुकामु – स्थायी; सचहि – संचय करून; दाम – धन; रयति – रयत, प्रजा; महर – मुख्य; मुकदम – अधिकारी; सिकदारै – सरदार; निहचलु निश्चल अफरिउ – अपरिहार्य, अटळ; कूडु – असत्याच;

भावार्थ : सर्वप्रथम ब्रह्मदेव मृत्यूच्या सापळ्यात अडकला. त्याने आपल्या गुरूची अवज्ञा केली. आपल्या जन्माचे रहस्य जाणण्यासाठी नाभी कमलाचा शोध घेत तो पाताळापर्यंत जाऊन पोहोचला पण त्यास त्याचा अंत लागला नाही. प्रभूची अवज्ञा केल्याने तो मोहमायेच्या भ्रमात भटकत राहिला. ॥१ ॥ तेव्हापासून जो जो जीव ह्या जगात जन्म घेतो, त्याचा काळ नाश करतो. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचे चिंतन केल्यामुळे माझे रक्षण झाले. ॥१ ॥ रहाउ ॥ सर्व देव देवता मोहमायेत फसलेले आहेत. सतगुरूची सेवा केल्याशिवाय काळापासून सुटका होत नाही. केवळ एकमेव प्रभू-परमात्मा अविनाशी आहे. अलक्ष्य आहे. अभेद्य आहे. तोच फक्त अमर आहे. ॥२ ॥ सुलतान, खान, बादशहा कोणीही येथे कायम राहत नाही. जो प्रभुनाम विसरला त्यास यमाचे दुःख भोगावे लागते. हे प्रभो! मला तुझाच आधार आहे. प्रभुनामाचाच मला आधार आहे. तू जसे ठेवशील तसा मी राहीन. ॥३ ॥ चौधरी, राजे, महाराजे कोणीही येथे कायम मुक्कामास आलेले नाहीत. सावकाराने कितीही संपत्ती साठवली तरी त्यास मरण अटळ आहे. हे प्रभो! मला नामधन दे. त्या आधारे मी जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होईन. ॥४ ॥ राजा, प्रजा, पुढारी, सरदार, चौधरी कोणीही संसारात कायम टिकू शकत नाही. तो अटळ मृत्यू असत्याचरण करणाऱ्याचे शिरी घाव घालतो. ॥५ ॥

निहचलु एकु सचा सचु सोई ॥

जिनि करि साजी तिनहि सभ गोई ॥

ओहु गुरमुखि जापै तां पति होई ॥६ ॥

काजी सेख भेख फकीरा ॥

वडे कहावहि हउमै तनि पीरा ॥

कालु न छोडै बिनु सतिगुर की धीरा ॥७ ॥

कालु जालु जिहवा अरु नैणी ॥

कानी कालु सुणै बिखु बैणी ॥

बिनु सबदै मूठे दिनु रैणी ॥८ ॥

हिरदै साचु वसै हरि नाइ ॥

कालु न जोहि सकै गुण गाइ ॥

नानक गुरमुखि सबदि समाइ ॥९ ॥१४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२७)

शब्दार्थ : रणी जिनि – ज्याने; गोइ – नष्ट करतो; ता – तेव्हा; पीरा – पीडा; नैणी – डोळे; कानी – कान; बैणी –

वाणी; मुठे – लुटले जातात; जोहि – पाहणे;

भावार्थ : तो एकमेव सत्यरूप प्रभू परमात्माच केवळ निश्चल आहे. ज्या प्रभू परमात्माने ही सृष्टी निर्माण केली तोच त्याचा नाशही करतो. जीव जर सतगुरूकडून उपदेश घेऊन त्याप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाचे स्मरण करील, तर त्यास प्रभू-परमात्म्याच्या दरबारात सन्मान प्राप्त होईल. ॥६॥ काजी, शेख, फकिरी वेश धारण करणारे स्वतःस श्रेष्ठ समजतात. त्यांचे अंगी अहंकार असतो. त्यामुळे त्यांना काळ सोडत नाही. त्यांना मृत्युदंड सोसावा लागतो. सतगुरूच्या आधाराशिवाय काळाच्या मृत्यूच्या पंजातून सुटका होत नाही. ॥७॥ कान, डोळे, जिह्वा आदींच्या माध्यमातून काळ आपले जाळे पसरतो. परनिंदा, कुवचन ऐकणे हे कानाचे मरण आहे. जिह्वेने अभद्र बोलणे हा जिभेचा मृत्यू आहे. डोळ्यांनी हीन दृष्य पाहणे हे डोळ्यांचे मरण आहे. प्रभुनामाशिवाय जीव काळाकडून रात्रंदिवस लुटले जातात. ॥८॥ प्रभुनामामुळे हृदयात सत्यरूप प्रभू-परमात्मा वास करतो. प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करणाऱ्याकडे काळ आपली नजरसुद्धा वळवत नाही. नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामात लीन होता येते. ॥९॥१४॥

॥ गउडी महला १ ॥

बोलहि साचु मिथिआ नही राई ॥
चालहि गुरमुखि हुकमि रजाई ॥
रहहि अतीत सचे सरणाई ॥१॥
सच घरि बैसै कालु न जोहै ॥
मनमुख कउ आवत जावत दुखु मोहै ॥१॥रहाउ ॥
अपिउ पीअउ अकथु कथि रहीऐ ॥
निज घरी बैसि सहज धरू लहीऐ ॥
हरि रसि माते इहु सुखु कहीऐ ॥२॥
गुरमति चाल निहचल नही डोलै ।
गुरमति साचि सहजि हरि बोलै ॥
पीवै अंग्रितु ततु विरोलै ॥३॥
सतिगुरु देखिआ दीखिआ लीनी ॥
मनु तनु अरपिओ अंतरगति कीनी ॥
गति मिति पाई आतमु चीनी ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२७)

शब्दार्थ : बोलहि – बोलतो; साचु – सत्य; मिथिआ – मिथ्या, खोटे; राई – तिळमात्र; चालहि – चालतो; हुकमि – आदेश; रजाई – प्रभुआज्ञा; रहहि – राहतो; अपिउ – अमृत; पिअउ – पितो; माते – मस्त; ततु – मूलतत्त्व; विरोलै – मंथन केले; अंतरगति – अंतःकरणात धारण केली;

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा सदैव प्रभुआज्ञेत राहतो. तो सदैव सत्यच बोलतो. तिळभरही खोटे बोलत नाही. तो सदैव प्रभू परमात्म्यास शरण जाऊन मोहमायेपासून अलिप्त राहतो. ॥१॥ जो सत्याचरणी आहे त्याच्याकडे मृत्यू फिरकतही नाही. स्वेच्छाचारी जीव जन्ममरणाच्या चक्रात गुंतून दुःख भोगतो. ॥१॥रहाउ ॥ जो कोणी प्रभुनामामृत प्राशन करून सदैव अवर्णनीय प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो, तो सहजावस्था प्राप्त करून आत्मरूपात लीन होतो. तो

प्रभुप्रेमात मस्त होऊन खरे आत्मिक सुख भोगतो. ॥२॥ जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागतो, त्याचे मन-बुद्धी स्थिर होते. मन कधीही दोलायमान, चंचल होत नाही. सतगुरूच्या उपदेशाने जीव सहजावस्था प्राप्त करून सत्यरूप प्रभूच्या नामात तल्लीन होतो. प्रभुनामामृताचे प्राशन करून परमतत्त्वाचे मंथन करतो. ॥३॥ ज्याने सतगुरू प्राप्त केला, त्याच्याकडून प्रभुनाम प्राप्त केले, त्यास आपले तनमन अर्पण केले, त्यास आपल्या अंतःकरणात धारण केले, अशा जीवास आत्मस्वरूपाचे ज्ञान प्राप्त होते व तो परमगती प्राप्त करतो. ॥४॥

भोजनु नामु निरंजन सारु ॥
 परम हंसु सचु जोति अपार ॥
 जह देखउ तह एकंकारु ॥५॥
 रहै निरालमु एका सचु करणी ॥
 परम पदु पाइआ सेवा गुर चरणी ॥
 मन ते मनु मानिआ चूकी अहं भ्रमणी ॥६॥
 इन बिधि कउणु कउणु नही तारिआ ॥
 हरि जसि संत भगत निसतारिआ ॥
 प्रभ पाए हम अवरु न भारिआ ॥७॥
 साच महलि गुरि अलखु लाखाइआ ॥
 निहचल महलु नही छाइआ माइआ ॥
 साचि संतोखे भरमु चुकाइआ ॥८॥
 जिन कै मनि वसिआ सचु सोई ॥
 तिन की संगति गुरमुखि होई ॥
 नानक साचि नामि मलु खोई ॥९॥१५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२७)

शब्दार्थ : निरालमु – निरालंब, कोणत्याही आधाराशिवाय; निसतारिआ – तारून नेले; भारिआ – शोधणे;

भावार्थ : जो त्या निष्कलंक मायातीत प्रभूच्या नामाचे भोजन करतो त्यास परमहंस पदप्राप्त होते. प्रभू परमात्म्याच्या परमज्योतीचा साक्षात्कार होतो. तो जिकडे पाहतो तिकडे त्यास ओंकारस्वरूप चैतन्यरूप प्रभू परमात्माच दिसतो व त्यास प्रभू परमात्म्याच्या सर्व व्यापित्वाचे दर्शन होते. ॥५॥ अशा अवस्थेप्रत पोहोचलेला प्रभुसेवक कोणत्याही आलंबाशिवाय सत्याचरणात निमग्न राहतो. सतगुरुचरणांची सेवा करून परमपद प्राप्त करतो. आपल्या अंतःकरणातील आत्मज्योतीची साक्ष पटल्याने त्याचा अहंभाव नष्ट होतो. ॥६॥ ह्या मार्गाने जाणाऱ्या कोणाचा उद्धार झाला नाही ? सर्वांचाच झाला. प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करणारे संतजन, प्रभुसेवक सारेजण हा भवसागर पार करून गेले. प्रभू परमात्मा प्राप्त झाल्याने माझी त्याला अन्यत्र शोधण्याची धावपळ संपली. ॥७॥ सतगुरूने मला प्रभू परमात्म्याचा महाल व त्यात राहत असलेला अलक्ष्य प्रभू परमात्म्याचे प्रत्यक्ष दर्शन घडवले. ते स्थान तो प्रभू परमात्मा सदैव स्थिर आहे. त्या ठिकाणी मायेची छाया सुद्धा पडत नाही. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या दर्शनाने माझे मन संतुष्ट झाले आहे. आता माझ्या मनातील सारे भ्रम नष्ट झाले आहेत. ॥८॥ ज्यांच्या मनात प्रभू परमात्मा वास करतो अशांची संगत सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने प्राप्त होते. नानक सांगतात, सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या नावाशी एकरूप झाल्याने अंतःकरणातील मोहमायेचा, विषयविकारांचा मळ निघून जातो. ॥९॥१५॥

॥ गउडी महला १ ॥

रामि नामि चितु रापै जा का ॥ उपजंपि दरसनु कीजै ता का ॥१ ॥

राम न जपहु अभागु तुमारा ॥ जुगि जुगि दाता प्रभू रामु हमारा ॥१ ॥रहाउ ॥

गुरमति रामु जपै जनु पूरा ॥ तितु घट अनहत बाजे तूरा ॥२ ॥

जो जन राम भगति हरि पिआरि ॥ से प्रभि राखे किरपा धारि ॥३ ॥

जिन कै हिरदै हरि हरि सोई ॥ तिन का दरसु परसि सुखु होई ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२८)

शब्दार्थ : रापै – रंगून गेले; उपजंपि – सूर्योदय; तूरा – फुंक, वाद्य; परसि – स्पर्श;

भावार्थ : ज्याचे चित्त रामनामात रंगून गेले आहे त्याचे सूर्योदय बरोबर दर्शन करावे. ॥१ ॥ रामाचा जप न केल्याने तुम्ही दुर्भागी होता. तो प्रभुराम आमचा युगानुयुगांचा दाता आहे. ॥१ ॥रहाउ ॥ सतगुरूकडून उपदेश प्राप्त करून जो रामनामाचा जप करतो, तो आत्मिकदृष्ट्या परिपूर्ण होतो, त्याच्या अंतःकरणात प्रभू परमात्म्याचा अनाहत सूर्यनाद गुंजत राहतो. ॥२ ॥ जो भक्त प्रभू परमात्म्याच्या भक्तिप्रेमात रंगून जातो, त्याचे प्रभू परमात्मा मोहमायेपासून व विषयविकारांपासून रक्षण करतो. ॥३ ॥ ज्याच्या अंतःकरणात प्रभू परमात्मा वास करतो. त्याच्या दर्शनाने, स्पर्शाने सुख प्राप्त होते. ॥४ ॥

सरब जीआ महि एको रवै ॥ मनमुखि अहंकारी फिरि जूनी भवै ॥५ ॥

सो बूझै जो सतिगुरु पाए ॥ हउमै मारे गुर सबदे पाए ॥६ ॥

अरध उरध की संधि किउ जानै ॥ गुरमुखि संधि मिलै मनु मानै ॥७ ॥

हम पापी निरगुण कउ गुणु करीए ॥ प्रभ होइ दइआलु नानक जन तरीए ॥८ ॥१६ ॥

सोलह असटपदीआ गुआरेरी गउडी कीआ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२८)

शब्दार्थ : रवै – रममाण; जूनी – योनी; अरध – खाली; उरध – वर; संधि – मिलन;

भावार्थ : सर्व जीवांच्या ठायी तो एकमेव प्रभू परमात्मा रममाण झाला आहे. पण स्वेच्छाचारी माणूस हे न जाणता अहंकारात गढून जातो व त्यामुळे त्याला अनेक योनीतून भटकत फिरावे लागते. ॥५ ॥ ज्याला सतगुरू प्राप्त होतो, तो हे जाणतो व मनातील अहंकार मारून सतगुरूकडून प्रभुनाम प्राप्त करतो. ॥६ ॥ सामान्य माणसांना प्रभू परमात्मा व जीव यांच्या एकरूपतेचे ज्ञान नसते. सतगुरूच्या उपदेशाने हे कळते की आत्मा आणि परमात्मा एकरूप आहेत. अशा ज्ञानी भक्तास प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. ॥७ ॥ नानक सांगतात, हे प्रभो! आम्ही पापी आहोत, अवगुणी आहोत. तू आम्हास गुणवान कर व आम्हास ह्या भवसागरातून तारून ने ॥८ ॥१६ ॥ (गउडी गुआरेही रागातील सोळा अष्टपदी पूर्ण झाल्या.)

गउडी बैरागणि महला १

॥१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. तो सतगुरूकृपेने प्राप्त होतो.)

जिउ गाई कउ गोइली राखहि करि सारा ॥

अहिनिसी पालहि राखि लेहि आतम सुखु धारा ॥१ ॥

इत उत राखहु दीन दइआला ॥

तउ सरणागति नदरि निहाला ॥१॥रहाउ ॥
जह देखउ तह रवि रहे रखु राखनहारा ॥
तूं दाता भुगता तूंहै तूं प्राण अधारा ॥२॥
किरतु पड़आ अध ऊरधी बिनु गिआन बीचारा ॥
बिनु उपमा जगदीस की बिनसै न अंधिआरा ॥३॥
जगु बिनसत हम देखिआ लोभे अहंकारा ॥
गुरसेवा प्रभु पाइआ सचु मुकति दुआरा ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२८)

शब्दार्थ : जिउ – ज्या प्रकारे; गोइली – गवळी; पालहि – पालन करतो; इत – येथे, इहलोकी उत – तेथे, परलोकात;
तउ – तुला; रखु – रक्षण करतो; राखन हारा – रक्षणकर्ता; भुगता – भोगतो; किरतु – कर्म; अध – पाताळात; ऊरधी
– वर स्वर्गात; बिनसत – विनाश;

भावार्थ : ज्याप्रमाणे गोपाळ आपल्या गाईचे प्रेमपूर्वक पालन करतो, त्याप्रमाणे प्रभू परमात्मा सर्व जीवांचे रक्षण करतो व त्यांना अत्मसुख देतो. ॥१॥ तो दीनदयाळू प्रभू परमात्मा सर्व जीवांचे ह्यालोकी व परलोकी रक्षण करतो. हे प्रभो! मी तुला शरण आलो आहे. माझ्याकडे कृपादृष्टीने पाहा. ॥१॥ रहाउ ॥ हे रक्षणकर्त्या प्रभू! मी जिकडे पाहतो तिकडे तूच रममाण झालेला दिसतोस. हे प्रभो! तूच देणारा आहेस आणि उपभोग घेणाराही तूच आहेस. सर्व जीवांचा प्राणाधारही तूच आहेस. ॥२॥ जीव आपल्या कर्मानुसार व अज्ञानामुळे स्वर्ग वा नरक प्राप्त करतो. प्रभू परमात्म्याचे गुणगान केल्याशिवाय अज्ञान अंधकार नष्ट होत नाही. ॥३॥ हे जग लोभाने, अहंकाराने नष्ट होताना मी रोज पाहतो. सतगुरूची सेवा केल्याने प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. स्थिरपद प्राप्त होते व मुक्तीचे द्वार उघडले जाते. ॥४॥

निजघरि महलु अपार को अपरंपरु सोई ॥
बिनु सबदै थिरु को नही बूझै सुखु होई ॥५॥
किआ लै आइआ ले जाइ किआ फासहि जम जाला ॥
डोलु बधा कसि जेवरी आकासि पताला ॥६॥
गुरमति नामु न वीसरै सहजे पति पाईऐ ॥
अंतरि सबदु निधानु है मिलि आपु गवाईऐ ॥७॥
नदरि करे प्रभु आपणी गुण अंकि समावै ॥
नानक मैलु न चुकई लाहा सचु पावै ॥८॥१॥१७॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२८)

शब्दार्थ : फासहि – पाशात; डोलु – दोलायमान; बधा – बांधलेला; जेवरी – दोर; निधानु – संपत्ती; मैलु – मेळ, मिलन; लाहा – लाभ;

भावार्थ : आपल्या अंतःकरणातच तो प्रभू परमात्मा वास करतो. तोच प्रभू सर्वत्र भरलेला आहे. त्याच्या व्याप्तीचा कोणासही पार लागत नाही. प्रभुनामाशिवाय काहीही स्थिर नाही. शाश्वत नाही. हे ज्ञान, हे रहस्य जो जाणतो तो सुखी होतो. ॥५॥ हे जीवा! तू ह्या जगात काय घेऊन आलास? काय घेऊन जाणार आहेस? तू रिक्त हस्ते आलास व रिक्त हस्तेच ह्या जगातून जाणार आहेस. पण मोहमायेच्या नादी लागून तू यमाच्या पाशात अडकतोस. रहाटगाडग्यात बंदिस्त झालेले मडके ज्याप्रमाणे विहिरीत खालीवर फिरत राहते, त्याप्रमाणे हा जीव जन्ममृत्यूच्या चक्रात फिरत राहतो. ॥६॥ जो

सतगुरूकडून प्राप्त झालेले प्रभुनाम कधीही विसरत नाही, त्यास प्रभू दरबारी सन्मान प्राप्त होतो. सर्व सुखाचे भांडार प्रभुनाम ते आपल्या अंतःकरणातच आहे, ह्या सत्याची जो अनुभूती घेतो त्याचा अहंकार गळून पडतो. ॥७॥ ज्या जीवावर प्रभू कृपा करतो, तो आत्मिक गुण प्राप्त करून प्रभू परमात्म्याच्या अंकावर विराजमान होतो. नानक सांगतात, अशा प्रकारे जीवात्मा व परमात्मा यांचे झालेले मीलन कधीही तुटत नाही व जीवास सदैव अस्तित्वमान असलेले प्रभू पद प्राप्त होते. ॥८॥१॥१७॥

॥ गडडी महला १ ॥

गुर परसादी बूझि ले तउ होइ निबेरा ॥
 घरि घरि नामु निरंजना सो ठाकुरु मेरा ॥१॥
 बिनु गुर सबद न छुटीऐ देखहु बीचारा ॥
 जे लख करम कमावही बिनु गुर अंधिआरा ॥१॥रहाउ ॥
 अंधे अकली बाहरे किआ तिन सिउ कहीऐ ॥
 बिनु गुर पंथु न सूझई कितु बिधि निरबहीऐ ॥२॥
 खोटे कउ खरा कहै खरे सार न जाणै ॥
 अंधे का नाउ पारखू कली काल बिडाणै ॥३॥
 सूते कउ जागतु कहै जागत कउ सूता ॥
 जीवत कउ मूआ कहै मूए नही रोता ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२९)

शब्दार्थ : निबेरा – निर्णय; देखहु – पाहा; अकली बाहरे – अकलशून्य; पंथु – जीवनमार्ग; सुझाई – सुचणे, दिसणे; निरबहीऐ – निर्वाह; पारखु – पारख, परीक्षा; बिडाणै – आश्चर्य.

भावार्थ : जेव्हा जीवास सतगुरूकडून हे ज्ञान प्राप्त होते की तो निष्कलंक मायारहित प्रभू परमात्मा प्रत्येक जीवाच्या हृदयात वास करतो व तोच माझा मालक आहे, तेव्हा जीवाच्या मनातील साऱ्या भ्रमाचे, साऱ्या शंकाकुशंकाचे निवारण होते. ॥१॥ हे जीवा, नीट विचार करून पाहा. सतगुरूकडून प्रभुनामाची प्राप्ती झाल्याशिवाय मुक्ती प्राप्त होत नाही. हे जीवा! तू लाखो कर्मकांडे केलीस तरीही सतगुरूकृपेशिवाय तुझी मोहमायेच्या, विषयविकारांच्या अज्ञान अंधकारातून सुटका होणार नाही. ॥१॥रहाउ ॥ जे मोहमायेने अंध झाले आहेत व त्यातच आनंद मानत आहेत अशा अंध व अकलशून्य लोकांना कोण काय समजावून सांगणार ? सतगुरूशिवाय प्रभुप्राप्तीचा मार्ग अन्य कोणीही दाखवू शकत नाही. अन्य कोणत्याही मार्गाने प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होत नाही. ॥२॥ ह्या कलियुगात काय आश्चर्य आहे पाहा, जे खोटे आहे त्यास खरे म्हणतात. खोटे व खरे ह्यातील भेद, मर्म जाणतच नाहीत. मायेने अंध झालेल्यास ज्ञानी प्रभुमार्ग जाणणारा पारखी समजतात. ॥३॥ जो महानिद्रेत झोपला आहे, त्याला सचेत सावध जागृत म्हणतात व जो ह्या संसारातील अशाश्वतता जाणून त्यापासून उदासीन राहतो त्यास झोपलेला समजतात. आध्यात्मिकदृष्ट्या जीवित असलेल्यास मृत समजतात पण आत्मिकदृष्ट्या मेलेल्यासाठी मात्र कोणी रडत नाही. ॥४॥

आवत कउ जाता कहै जाते कउ आइआ ॥
 पर की कउ अपुनी कहै अपुनो नही भाइआ ॥५॥
 मीठे कउ कउडा कहै कडूए कउ मीठा ॥
 राते की निंदा करहि ऐसा कलि महि डीठा ॥६॥

खंड २ [१९३]

चेरी की सेवा करहि ठाकुरु नही दीसै ॥
 पोखरु नीरु विरोलीऐ माखनु नही रीसै ॥७ ॥
 इसु पद जो अरथाइ लेइ सो गुरु हमारा ॥
 नानक चीनै आप कउ सो अपर अपारा ॥८ ॥
 सभु आपे आपि वरतदा आपे भरमाइआ ॥
 गुर किरपा ते बूझीऐ सभू ब्रहमु समाइआ ॥९ ॥२ ॥१८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२९)

शब्दार्थ : डीठा – पाहिले, दिसले; चेरी – दासी; पोखरु – तलाव; विरोलीऐ – घुसळणे; रिसै – निघणे, प्राप्त होणे; अरथाइ – अर्थ जाणेल, तात्पर्य जाणेल; चीनै – जाणले, ओळखले; अपर अपारा – अपरंपार; वरतदा – व्याप्त; भरमाइआ – भ्रमलेला;

भावार्थ : येणाऱ्याला जाणारा म्हणतात तर जाणाऱ्याला येणारा म्हणतात; भाव असा की जो प्रभुमार्गी झाला त्याला वाया गेला असं म्हणतात. पण जो मायेच्या मागे धाऊन प्रभुमार्गापासून दूर गेला त्यास जग योग्य मार्गावर आला असे मानते. जी संपत्ती दुसऱ्याची आहे, नश्वर आहे तिला आपली मानतो. व जो प्रभू परमात्मा आपला आहे त्याच्यावर मात्र प्रेम करत नाही. भाव असा की धन दौलत, घरदार जे वास्तविक परक्याचेच आहे जे आपल्या बरोबर अंती येणार नाही त्यास मनुष्य आपले म्हणून कवटाळून बसतो व जे शाश्वत आहे, जीवाबरोबर अंती येणार आहे त्या प्रभुनामाबद्दल मात्र त्यास जराही आवड नसते. ॥५ ॥ गोड, हितकर गोष्टीस कडू मानते व कडू, अहितकारक गोष्टींना गोड मानते. भाव असा प्रभुनाम, जे जीवास भवसागर तारून नेते ते जीवाला कडू वाटते व जी माया त्याला भ्रमात फसवून चौऱ्याऐंशी लक्ष योनीत फिरत ठेवते त्याच्या विषयी मात्र त्याच्या मनात प्रेम असते. ती अहितकारी मायाच त्याला गोड वाटते. ॥६ ॥ दासीची सेवा करतात पण त्या दासीचा जो मालक तो मात्र त्यास दिसत नाही. जीव प्रभू परमात्म्याची जी दासी माया तिच्या मागे लागतो पण प्रभू परमात्म्यास मात्र विसरतो. तलावाच्या पाण्याचे कितीही मंथन केले तरी त्यातून नवनीत प्राप्त होत नाही. भाव असा, की मायेत बुडून कितीही कर्मकांड केले तरी त्यातून प्रभुनामरूपी नवनीत प्राप्त होत नाही. ॥७ ॥ नानक सांगतात, जो ह्या पदाचा खरा अर्थ सांगेल तो माझा गुरु! नानक सांगतात, ज्याने आपले आत्मस्वरूप ओळखले, तो त्या अपार प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥८ ॥ प्रभू परमात्मा स्वतः सर्व जीवांमध्ये कार्यशील आहे. तोच जीवांना मोहमायेच्या भ्रमात ठेवतो. सतगुरूच्या कृपेने हे ज्ञान प्राप्त होते की परब्रह्म परमात्माच सर्वत्र सामावलेला आहे. ॥९ ॥२ ॥१८ ॥

रागु गउड़ी गुआरेरी महला ३, असटपदीआ

॥१ ओअंकार प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होते.)

मन का सूतकु दूजा भाऊ ॥ भरमे भूले आवउ जाउ ॥१ ॥
 मनमुखि सूतकु कबहि न जाइ ॥ जिचरु सबदि न भीजै हरि कै नाइ ॥१ ॥रहाउ ॥
 सभो सूतकु जेता मोहु आकारु ॥ मरि मरि जंमै वारो वार ॥२ ॥
 सूतकु अगनि पउणै पाणी माहि ॥ सूतकु भोजनु जेता किछु खाहि ॥३ ॥
 सूतकि करम न पूजा होइ ॥ नामि रते मनु निरमलु होइ ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२९)

शब्दार्थ : सूतकु – सुतक, अपवित्रता; जिचरु – जोपर्यंत; भीजै – आनंदित होणे; नाइ – नामात; सभो – सर्व; जेता – जितका;

भावार्थ : द्वैतभाव ही मनाची अपवित्रता, मनुष्य मोहमायेच्या भ्रमात अडकून जन्ममरणात फिरत राहतो. ॥१॥ स्वेच्छाचारी माणसाची अपवित्रता केव्हाच जात नाही. जोपर्यंत माणसाचे मन प्रभुनामात भिजून चिंब होत नाही, तोपर्यंत मनाची अपवित्रता धुतली जात नाही ॥१॥ राहाउ ॥ दृश्यमान पदार्थाचा मोह हा सर्व अपवित्रतेचे मूळ कारण आहे. ह्या मोहामुळेच मनुष्य वारंवार जन्मतो आणि मरतो ॥२॥ अपवित्रता नाही कोठे? अग्नी, वारा, पाणी सारे काही अपवित्र आहे. कारण त्याने जीवजंतूंची हत्या होते. असा विचार करत गेलो तर मनुष्य जे काही खातो ते सारे काही अपवित्रच आहे. ॥३॥ अशा अपवित्रतेच्या कल्पनेने मूर्तीची पूजा करणेही शक्य नाही. कारण पूजेसाठी वापरले गेलेले सर्वकाही अपवित्रच असते. जो प्रभुनामात रत झाला त्याचे मन निर्मळ होते. ॥४॥

सतिगुरु सेविऐ सूतकु जाई ॥ मरै न जनमै कालु न खाइ ॥५॥

सासत सिंघ्रिति सोधि देखहु कोइ ॥ विणु नावै को मुकति न होइ ॥६॥

जुग चारे नामु उतमु सबहु बीचारि ॥ कलि महि गुरमुखि उतरसि पारि ॥७॥

साचा मरै न आवै जाइ ॥ नानक गुरमुखि रहै समाइ ॥८॥१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २२९)

शब्दार्थ : मोह आकारु – आकाराचा मोह; दृश्यमान – पदार्थाचा मोह; पडणै – पवन, वारा; जाई – जाते; सोधि – शोधा; उतरसि पारी – पार करून जातो.

भावार्थ : सतगुरूच्या सेवेने अपवित्रता दूर होते, अशा माणसास काळ खात नाही. तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ॥५॥ शास्त्रे, स्मृती, सर्व धर्मग्रंथ शोधून पाहा. ते एकमुखाने हेच सांगतील की प्रभुनामाशिवाय मुक्ती नाही. ॥६॥ चारही युगात प्रभुनामाचे चिंतन हाच उत्तम मार्ग आहे. कलियुगातही जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो तो ह्या भवसागरातून पार होतो. ॥७॥ सत्याचरणी मनुष्य मरतही नाही व जन्मतही नाही. नानक सांगतात, जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो तो प्रभुरूपात सामावून जातो. ॥८॥१॥

॥ गडडी महला ३ ॥

गुरमुखि सेवा प्रान अधारा ॥

हरि जीउ राखहु हिरदै उर धारा ॥

गुरमुखि सोभा साच दुआरा ॥१॥

पंडित हरि पडु तजहु विकारा ॥

गुरमुखि भउजलु उतरहु पारा ॥१॥ राहाउ ॥

गुरमुखि विचहु हउमै जाइ ॥

गुरमुखि मैलु न लागै आइ ॥

गुरमुखि नामु वसै मनि आइ ॥२॥

गुरमुखि करम धरम सचि होई ॥

गुरमुखि अहंकारु जलाए दोई ॥

गुरमुखि नामि रते सुखु होई ॥३॥

खंड २ [१९५]

आपणा मनु परबोधहु बूझहु सोई ॥ लोक समझावहु सुणे न कोई ॥

गुरुमुखि समझहु सदा सुखु होई ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २२९)

शब्दार्थ : भउजल – भवसागर; विचहू – मधील; हउमै – अहंकार; वसै – वास; आपणा – आपले; परबोध – प्रबोधन.

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याची सेवा करणे हाच मानवी जीवनाचा प्राणाधार आहे. हे जीवा ! त्या प्रभू परमात्म्यास हृदयात धारण कर. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागणारा प्रभू परमात्म्याच्या दारी शोभा प्राप्त करतो. ॥१ ॥ बा पंडिता ! तू केवळ प्रभुनामाचा जप कर व विषयविकारांचा त्याग कर. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो, तो भवसागर पार करून जातो. ॥१ ॥ रहाउ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मनातील अहंकार नष्ट होतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्याच्या अंतःकरणात प्रभुनामाचे वास्तव्य होते. ॥२ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागणाऱ्याचे सर्व कर्म, धर्म, सत्याधारी होते. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने मनातील अहंकार नष्ट होतो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामात रंगून जातो, त्यास सुख प्राप्त होते. ॥३ ॥ लोकांना तू कितीही समजावले तरी कोणीही तुझे ऐकत नाही कारण तू स्वतःच प्रापंचिक मोहात अडकला आहेस. हे जीवा! आपल्या मनाचे प्रबोधन कर व प्रभू परमात्म्यास जाण. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा हे जाणतो म्हणून तो सदैव सुखी होतो. ॥४ ॥

मनमुखि डंफु बहुतु चतुराई ॥ जो किछु कमावै सु थाइ न पाई ॥

आवै जावै ठउर न काई ॥५ ॥

मनमुख करम करे बहुतु अभिमाना ॥ बग जिउ लाइ बहै नित धिआना ॥

जमि पकड़िआ तब ही पछुताना ॥६ ॥

बिनु सतिगुर सेवे मुकति न होई ॥ गुर परसादी मिलै हरि सोइ ॥

गुरु दाता जुग चारे होई ॥७ ॥

गुरुमुखि जाति पति नामे वडिआई ॥ साइर की पुत्री बिदारि गवाई ॥

नानक बिनु नावै झूठी चतुराई ॥८ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३०)

शब्दार्थ : बूझहु – जाण, समज; सोइ – तोच प्रभू; समझावहु – समजावतात; समझहू – समजा; डंफु – दंभ; बग जीउ – बगळ्याप्रमाणे; लाइ – लावून; साइर – सागर; बिदारी – मारली; झूठी – खोटी.

भावार्थ : स्वेच्छाचारी जीवाचे आचरण दंभाने भरलेले असते. त्याने कितीही चतुराई केली तरी त्यास प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होत नाही. त्याला इह-परलोकी कोठेही स्थान प्राप्त होत नाही. तो जन्ममरणाच्या चक्रात अडकून फिरत राहतो. ॥५ ॥ स्वेच्छाचारी जीव कर्म करतो पण त्याच्या मनात कर्माचा गर्व असतो. बगळ्याप्रमाणे ध्यान लावून तो भक्षाच्या प्रतीक्षेत असतो. पण जेव्हा यम त्याची मानगुट पकडतो तेव्हा मात्र त्याच्यावर पश्चातापाची पाळी येते. ॥६ ॥ सतगुरूच्या सेवेशिवाय मुक्ती प्राप्त होत नाही. सतगुरूकृपेने त्यास प्रभू प्राप्त होतो. चारही युगात सतगुरूच प्रभुनामाचे दान देतो. ॥७ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्याची जात, प्रतिष्ठा प्रभुनामामुळे प्राप्त होणाऱ्या मोठेपणात सामावलेली असते. कारण असा जीव सागरकन्या लक्ष्मीरूपी मायेस मारून मोहमायेपासून मुक्त झालेला असतो. नानक सांगतात, जीवाने कितीही चतुराई केली तरी प्रभुनामाशिवाय सर्व काही खोटे आहे. ॥८ ॥२ ॥

॥ गउडी म. ३ ॥

इसु जुग का धरमु पड़हु तुम भाई ॥
पूरै गुरि सभ सोझी पाई ॥
ऐथै अगै हरि नामु सखाई ॥१ ॥
राम पड़हु मनि करहु बीचारु ॥
गुर परसादी मैलु उतारु ॥१ ॥रहाउ ॥
वादि विरोधि न पाइआ जाइ ॥
मनु तनु फीका दूजै भाइ ॥
गुर कै सबदि सचि लिव लाइ ॥२ ॥
हउमै मैला इहु संसारा ॥
नित तीरथि नावै न जाइ अहंकारा ॥
बिनु गुर भेटे जमु करे खुआरा ॥३ ॥
सो जनु साचा जि हउमै मारै ॥
गुर कै सबदि पंच संघारै ॥
आपि तरै सगले कुल तरै ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३०)

शब्दार्थ : इसु – ह्या; पड़हु – वाचा; सोझी – ज्ञान, जाण; ऐथै – येथे; अगै – परलोकात; सखाइ – सहायक; मैलु – मळ; फीका – नीरस; बेचव; पंच – पांच विचार; संघारै – संहार केला.

भावार्थ : हे मित्रा ! ह्या कलियुगाचा धर्म काय आहे ह्याचा तू नीट अभ्यास कर. पूर्णगुरूकडून तुला हे सारे ज्ञान प्राप्त होईल. इहलोकी आणि परलोकीही प्रभुनाम तुला सहायक होईल. ॥१ ॥ हे बंधू ! तू रामाला जाण, मनात त्याचाच विचार कर. असे केल्याने सतगुरूच्या कृपेने तुझ्या अंतःकरणातील मोहमायेचा, विषयविकाराचा, अहंकाराचा मळ धुऊन जाईल. ॥१ ॥रहाउ ॥ वादविवाद करून, भांडणतंटा करून ईश्वर प्राप्त होत नाही. द्वैतभावाने जीवन नीरस होते. सतगुरूच्या उपदेशाने त्याच्याकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामामुळे प्रभू परमात्म्याशी मन एकरूप करता येते. ॥२ ॥ हा सारा संसार अहंकाराने मलिन झाला आहे. तीर्थस्थानी जाऊन कितीही वेळा तीर्थात स्नान केले, तरी अंतःकरणातील अहंकाराचा मळ धुतला जात नाही. सतगुरू भेटला नाही, तोपर्यंत आत्मिक स्तरावर यमयातना भोगाव्या लागतात. ॥३ ॥ जो मनुष्य सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाच्या साहाय्याने पंचविकारांचा संहार करतो, मनातील अहंकार नष्ट करतो त्यास सत्यरूप परमात्मा प्राप्त होतो व तो स्वतः तर भवसागर तरून जातोच पण आपल्या संपूर्ण कुलालाही भवसागर तारून नेतो. ॥४ ॥

माइआ मोहि नटि बाजी पाई ॥
मनमुख अंध रहे लपटाई ॥
गुरमुखि अलिपत रहे लिव लाई ॥५ ॥
बहुते भेख करै भेखधारी ॥
अंतरि तिसना फिरै अहंकारी ॥
आपु न चीनै बाजी हारी ॥६ ॥

खंड २ [१९७]

कापड़ पहिरि करे चतुराई ॥
 माइआ मोहि अति भरमि भुलाई ॥
 बिनु गुर सेवे बहुतु दुखु पाई ॥७ ॥
 नामि रते सदा बैरागी ॥
 ग्रिही अंतरि साचि लिव लागी ॥
 नानक सतिगुरू सेवहि से वडभागी ॥८ ॥३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३०)

शब्दार्थ : नटी – नट; बाजी – खेळ; लपटाई – गुंतून पडतो; अलिपत – अलिप्त; चिनै – ओळखणे; पहिरि – परिधान करणे; ग्रिही अंतरि – गृहस्थाश्रमात.

भावार्थ : त्या प्रभू परमात्मरूपी नटाने ह्या संसारात हा मोहमायेचा खेळ मांडला आहे. स्वेच्छाचारी जीव मोहमायेने अंधळा होऊन स्वतःस त्यात लिप्त करून घेतो. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा स्वतःस मोहमायेपासून अलिप्त राखून आपले चित्त प्रभुनामात एकाग्र करतो. ॥५ ॥ काही लोक निरनिराळे मार्ग चोखाळून प्रभू परमात्म्यास प्राप्त करण्याचा प्रयत्न करतात पण त्याच्या मनाची मोहमायेची तृष्णा कमी होत नाही. ते सदैव अहंकाराने ग्रासलेले असतात. तो स्वतःचे आत्मरूप जाणत नाही त्यामुळे जीवनाच्या खेळात तो पराभूत होतो. ॥६ ॥ काही लोक निरनिराळे कपडे घालून बुद्धिचातुर्याने आपण फार धार्मिक आहोत असा देखावा निर्माण करतात. पण ते मोहमायेच्या बंधनात अडकून भ्रमात फिरत असतात. सतगुरूची सेवा न केल्याने त्यास अनंत दुःखे सहन करावी लागतात. ॥७ ॥ जो प्रभुनामात सदैव रंगून जातो तोच खरा विरक्त. असा माणूस गृहस्थ धर्माचे पालन करत असतानाही सदैव सत्यरूप परमात्म्यात आपले मन एकाग्र करतो. नानक सांगतात, जो सतगुरूची सेवा करतो तोच खरा भाग्यवान. ॥८ ॥३ ॥

॥ गउडी महला ३ ॥

ब्रहमा मूलु वेद अभिआसा ॥
 तिस ते उपजे देव मोह पिआसा ॥
 त्रै गुण भरमे नाही निज घरि वासा ॥१ ॥
 हम हरि राखे सतिगुरू मिलाइआ ॥
 अनदिनु भगति हरि नामु द्रिडाइआ ॥१ ॥रहाउ ॥
 त्रै गुण बाणी ब्रहम जंजाला ॥
 पड़ि वादु वखाणहि सिरि मारे जमकाला ॥
 ततु न चीनहि बंनहि पंड पराला ॥२ ॥
 मनमुख आगिआनि कुमारगि पाए ॥
 हरि नामु बिसारिआ बहु करम द्रिडाए ॥
 भवजलि डूबे दूजै भाए ॥३ ॥
 माइआ का मुहताजु पंडितु कहावै ॥
 बिखिआ राता बहुतु दुखु पावै ॥
 जम का गलि जेवड़ा नित कालु संतावै ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३०)

खंड २ [१९८]

शब्दार्थ : अभिआसा – अभ्यास केला; तिसचे – त्याजून; पिआसा – तृष्णा, तहान; प्रै गुण – सत्त्व, रज, वम हे त्रिगुण; निजघर – प्रभू परमात्मा; जंजाला – जंजाळ, बंधन; तंतु – आत्मतत्त्व; चिनहि – समजले नाही, जाणले नाही; बंनही – बंधनात; पंड पराल – कर्मकांडाचे गाठोडे; बिखिआ – विषयविकार; गलि – गळ्यात; जेवडा – दोरखंड.

भावार्थ : सर्वप्रथम ब्रह्माने वेदांचा अभ्यास केला. त्यातून साऱ्या देव-देवता निर्माण झाल्या. पण ते सर्व मोहात गुंतल्यामुळे त्रिगुणातच फिरत राहिले. त्यामुळे त्यांना आत्मज्ञान प्राप्त झाले नाही. प्रभू दरबारात त्यांना निवास प्राप्त झाला नाही. ॥१॥ सतगुरू प्राप्त झाल्यामुळे प्रभू परमात्म्याने माझे मोहमायेपासून रक्षण केले. सदैव प्रभू परमात्म्याची भक्ती करून माझ्या चित्तात प्रभुनाम दृढ झाले. ॥१॥ रहाउ ॥ ब्रह्मदेवाची वाणी त्रिगुणाच्या जंजाळात अडकून पडली आहे. त्यामुळे त्याची व्याख्या करताना पंडित लोक बराच शुष्क वादविवाद करतात. त्यांच्या डोक्यावर यम आपला सोटा मारतो. त्यांना मूळ तत्त्वाची ओळख न पटल्याने ते केवळ कर्मकांडाचाच भार वाहातात. ॥२॥ स्वेच्छाचारी जीव अज्ञानवश कुमार्गाला लागतो. प्रभुनामाचा विसर पडल्याने तो नाना कर्मात गुंतून पडतो व शेवटी द्वैतभावामुळे तो भवसागरात बुडून जातो. ॥३॥ धनाचा लोभी स्वतःस पंडित म्हणवतो. तो विषयविकारात रममाण होऊन खूप दुःख भोगतो. त्याचा गळा सदैव यमपाशाने बांधलेला असतो. तो सदैव काळाचे दुःख भोगतो. ॥४॥

गुरमुखि जमकालु नेडि न आवै ॥
हउमै दूजा सबदि जलावै ॥
नामे राते हरि गुण गावै ॥५॥
माइआ दासी भगता की कार कामावै ॥
चरणी लागै ता महलु पावै ॥
सद ही निरमलु सहजि समावै ॥६॥
हरि कथा सुणहि से धनवंत दिसहि जुग माही ॥
तिन कउ सभि निवहि अनदिनु पूज कराही ॥
सहजे गुण खहि साचे मन माही ॥७॥
पूरै सतिगुरि सबदु सुणाईआ ॥
त्रै गुण मेटे चउथै चितु लाइआ ॥
नानक हउमै मारि ब्रहम मिलाइआ ॥८॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३०)

शब्दार्थ : संतावै – सतावतो, त्रास देतो; कार – सेवा; निवहि – विनम्र होतात; चउथै – चतुर्थ पद, तूर्थावस्था.

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्याच्या जवळपासही यम फिरकत नाही. तो प्रभुनामाच्या साहाय्याने मनातील अहंकार व द्वैतभाव जाळून टाकतो. तो सदैव प्रभुनामात रममाण होऊन प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गातो. ॥५॥ अशा प्रभुभक्तांची दासी बनून मोहमाया त्यांची सेवा करते. जो जीव अशा प्रभुभक्तांची चरणसेवा करतो, त्यास प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होते. तो सदैव निर्मळ राहून सहजसमाधीत निमग्न होऊन राहतो. ॥६॥ ह्या कलियुगात जो हरिकथा ऐकतो तोच श्रीमंत समजला जातो. सारे लोक त्याच्या पुढे नम्र होऊन त्याची पूजा करतात. त्याचा आदर सत्कार करतात. असा भक्त सदैव सहजावस्थेत राहून मनात सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करतो. ॥७॥ ज्याला पूर्णसतगुरूने प्रभुनाम ऐकवले तो त्रिगुणात्मक मायेतून मुक्त होऊन चतुर्थावस्था प्राप्त करतो. नानक सांगतात, असा भक्त आपल्या मनातील अहंकार मारून परब्रह्मरूपात विलीन होतो. ॥८॥४॥

॥ गउडी महला ३ ॥

ब्रहमा वेदु पडै वादु वखाणै ॥
अंतरि तामसु आपु न पछाणै ॥
ता प्रभु पाए गुर सबदु वखाणै ॥१ ॥
गुर सेवा करउ फिरि कालु न खाइ ॥
मनमुख खाघे दूजै भाइ ॥१ ॥रहाउ ॥
गुरमुखि प्राणी अपराधी सीधे ॥
गुर कै सबदि अंतरि सहजि रीधे ॥
मेरा प्रभु पाइआ गुर कै सबदि सीधे ॥२ ॥
सतिगुरि मेले प्रभि आपि मिलाए ॥
मेरे प्रभ साचे कै मनि भाए ॥
हरि गुण गावहि सहजि सुभाए ॥३ ॥
बिनु गुर साचे भरमि भुलाए ॥
मनमुख अंधे सदा बिखु खाए ॥
जम डंडु सहहि सदा दुखु पाए ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३१)

शब्दार्थ : पडै – वाचले; तामस – तमोगुण, क्रोध; आपु – स्वक्त, स्वतःच्या आत्मरूपास.

भावार्थ : ब्राह्मण वेदांचा अभ्यास करून वादविवाद करून त्याची व्याख्या करतात. पण आपल्या मनातील अहंकार, मनातील तमोगुण मात्र जाणत नाहीत. जो सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचे चिंतन-मनन करतो, त्यासच प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥१ ॥ जो सतगुरूची सेवा करतो त्यास काळ खाऊ शकत नाही. स्वेच्छाचारी द्वैतभावात रमल्याने त्यास काळ खाऊन टाकतो. ॥१ ॥रहाउ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा, अपराध्यांना-दुराचाऱ्यांना पवित्र करून त्यांना सरळ मार्गावर म्हणजे प्रभुभक्तीच्या मार्गावर आणतो. सतगुरूच्या उपदेशाने त्याचे मन संतुष्ट होते. सतगुरूच्या पवित्र शब्दाने मला प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला. ॥२ ॥ प्रभू परमात्म्याची इच्छा झाली तर तो भक्तास सतगुरूच्या माध्यमातून आपल्यात सामावून घेतो. असा भक्त सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचा आवडता होतो. तो सहजावस्था प्राप्त करून स्वाभाविकपणे प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करण्यात रंगून जातो. ॥३ ॥ ज्यास सतगुरू प्राप्त झाला नाही तो मोहमायेच्या भ्रमात फिरत राहतो. स्वेच्छाचारी जीव मोहमायेने अंध होऊन सदैव विषयविकारात मग्न होऊन राहतो. त्यामुळे त्यास यमाचा मार सहन करून अपार दुःख भोगावे लागते. ॥४ ॥

जमूआ न जोहै हरि की सरणाई ॥
हउमै मारि सचि लिव लाई ॥
सदा रहै हरि नामि लिव लाई ॥५ ॥
सतिगुरु सेवहि से जन निरमल पविता ॥
मन सिउ मनु मिलाइ सभु जगु जीता ॥
इन बिधि कुसलु तेरै मेरे मीता ॥६ ॥

खंड २ [२००]

सतिगुरू सेवे सो फुल पाए ॥
 हिरदै नामु विचहु आपु गवाए ॥
 अनहद बाणी सबदु वजाए ॥७॥
 सतिगुर ते कवनु कवनु न सीधो मेरे भाई ॥
 भगती सीधे दरि सोभा पाई ॥
 नानक राम नामि वडिआई ॥८॥५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३१)

शब्दार्थ : खाद्यै – खाल्ले गेले; अपराधी सीधे – अपराध्यांना पवित्र करतो; रीघे – संतुष्ट, प्रसन्न; सीधा – शुद्ध; जमुआ – यम; पविता – पवित्र; कुसलु – कुशल, कल्याण.

भावार्थ : जो प्रभू परमात्म्यास शरण गेला त्याच्याकडे यम पाहतही नाही. असा मनुष्य अहंकारास मारून सत्यरूप परमात्म्याशी एकरूप होतो व सदैव हरिनामात तल्लीन होऊन राहतो. ॥५॥ जो सतगुरूची सेवा करतो त्याचे जीवन निर्मल व पवित्र होते. तो आपली आत्मज्योत प्रभू परमात्म्याच्या ज्योतीत एकरूप करून साऱ्या जगास जिकतो. हे माझ्या मित्रा! ह्या मार्गाने गेलास तर तुझेही कल्याण होईल. ॥६॥ सतगुरूच्या सेवेचे फळ म्हणून सेवकाच्या हृदयात प्रभुनाम वास करते. अंतःकरणातील अहंभाव नष्ट होतो. त्याच्या अंतःकरणात प्रभुनामाचा अनाहत नाद गुंजत राहतो. ॥७॥ हे माझ्या बंधू! सतगुरूच्या संगतीने पवित्र झाले नाही असे कोण आहे? ज्यांनी ज्यांनी सतगुरूच्या संगतीत राहून प्रभुभक्ती केली ते पवित्र होऊन त्यांना प्रभुदारी सन्मान प्राप्त झाला. नानक सांगतात, रामनामामुळे जीवास महती प्राप्त होते. ॥८॥५॥

॥गउड़ी महला ३॥

त्रै गुण वखाणै भरमु न जाइ ॥
 बंधन न तूटहि मुकति न पाइ ॥
 मुकति दाता सतिगुरु जुग माहि ॥१॥
 गुरमुखि प्राणी भरमु गवाइ ॥
 सहज धुनि उपजै हरि लिव लाइ ॥१॥रहाउ ॥
 त्रै गुण कालै की सिरि कारा ॥
 नामु न चेतहि उपावणहारा ॥
 मरि जंमहि फिरि वारो वारा ॥२॥
 अंधे गुरू ते भरमु न जाई ॥
 मूलु छोडि लागे दूजै भाई ॥
 बिखु का माता बिखु माहि समाई ॥३॥
 माइआ करि मूलु जंत्र भरमाए ॥
 हरि जीउ विसरिआ दूजै भाए ॥
 जिमु नदरि करे सो परम गति पाए ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३१)

शब्दार्थ : धुनि – ध्वनी; खिरिकारा – सरकार; सिरि – कपाळी; कार – रेघ; चेतहि – चिंतन; उपावणहारा – उत्पन्न करणारा; मूलु – मूळ तत्त्व;

खंड २ [२०१]

भावार्थ : केवळ त्रिगुणाची व्याख्या केल्याने, त्यावर प्रवचन केल्याने, मोहमायेने उत्पन्न केलेला भ्रम नाहीसा होत नाही. मोहमायेची बंधने तुटत नाहीत, मुक्ती प्राप्त होत नाही. ह्या कलियुगात सतगुरूच मुक्तिदाता आहे. ॥१॥ जो मनुष्यप्राणी सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो त्याचा भ्रम नष्ट होतो. तो सहजावस्था प्राप्त करतो. त्याच्या अंतःकरणात प्रभुनामाचा ध्वनी निर्माण होतो व तो प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥१॥ रहाउ ॥ त्रिगुणात्मक प्रकृतीच्या अधीन झालेल्या जीवाच्या कपाळी काळाची रेघ (आत्मिक मृत्यू) लिहिलेली असते. जे आपल्या चित्तात त्या सृजनकर्त्या प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करत नाहीत ते वारंवार जन्मतात व मरतात. ॥२॥ जो स्वतः मोहमायेत गुंतलेला आहे अशा अंध गुरूकडून भक्ताच्या मनातील मोहमायेचे भ्रम नष्ट होत नाहीत. ते प्रभू परमात्म्यास, मूळ तत्त्वास सोडून द्वैतभावाचे नादी लागतात. विषयविकारांनी मातलेला अखेर विषयविकारातच नष्ट होतात. ॥३॥ ज्या जीवाने मोहमायेला मूळ तत्त्व मानले. तो मोहमायेतच भ्रमत राहतो. द्वैतभावात रममाण झाल्याने तो प्रभू परमात्म्यास विसरून जातो. पण ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपावंत होतो त्यास परमगती प्राप्त होते. ॥४॥

अंतरि साचु बाहरि साचु वरताए ॥
 साचु न छपै जे को रखै छपाए ॥
 गिआनी बूझहि सहजि सुभाए ॥५॥
 गुरमुखि साचि रहिआ लिव लाए ॥
 हउमै माइआ सबदि जलाए ॥
 मेरा प्रभु साचा मेलि मिलाए ॥६॥
 सतिगुरू दाता सबदु सुणाए ॥
 धावतु राखै ठाकि रहाए ॥
 पूरे गुर ते सोझी पाए ॥७॥
 आपे करता खिसटि सिरजि जिनि गोई ॥
 तिसु बिनु दूजा अवरु न कोई ॥
 नानक गुरमुखि बूझै कोई ॥८॥६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३१)

शब्दार्थ : माता – मस्त; जंत्र – जीव, जंतू; छपै – लपवून; धावतु – धावणाऱ्या, चंचल; खिसाटि – सृष्टी; सिरजि – उत्पन्न केली; गोई – नाश केली; तिसु – तुझ्या.

भावार्थ : ज्याच्या अंतःकरणात सत्यच सामावलेले आहे, त्याचे बाह्यआचरण ही सत्याचरणच असते. कारण सत्य कितीही लपवण्याचा प्रयत्न केला तरी ते कधीही लपून राहत नाही. ज्ञानी मनुष्य अगदी सहजपणे ही गोष्ट ओळखतो ॥५॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे वागणारा प्रभुनामाच्या सामर्थ्याने अहंकारास, मोहमायेस जाळून टाकतो व सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन जातो. अशा रीतीने माझा सत्यरूप प्रभू परमात्मा आपल्या भक्तांना आपल्यात सामावून घेतो. ॥६॥ सतगुरू आपल्या भक्तास प्रभुनामाचे दान देतो व त्याचे चंचल मन स्थिर करतो. पूर्णगुरूकडूनच हे ज्ञान प्राप्त होते. ॥७॥ ह्या सृष्टीचा निर्माता प्रभू परमात्माच त्या सृष्टीचा लयही करतो. त्याच्या शिवाय अन्य कोणातही हे सामर्थ्य नाही. नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून क्वचित कोणी हे रहस्य जाणतो. ॥८॥६॥

॥ गउडी महला ३ ॥

नामु अमोलकु गुरमुखि पावै ॥ नामो सेवे नामि सहजि समावै ॥
अंग्रितु नामु रसना नित गावै ॥ जिस नो क्रिपा करे सो हरि रसु पावै ॥१ ॥
अनदिनु हिरदै जपउ जगदीसा ॥ गुरमुखि पावउ परम पदु सूखा ॥१ ॥रहाउ ॥
हिरदै सूखु भइआ परगासु ॥ गुरमुखि गावहि सचु गुणतासु ॥
दासनि दास नित होवहि दासु ॥ ग्रिह कुटंब महि सदा उदासु ॥२ ॥
जीवन मुकतु गुरमुखि को होई ॥ परम पदारथु पावै सोई ॥
त्रै गुण मेटे निरमलु होई ॥ सहजे साचि मिलै प्रभु सोई ॥३ ॥
मोह कुटंब सिउ प्रीति न होइ ॥ जा हिरदै वसिआ सचु सोइ ॥
गुरमुखि मनु बेधिआ असथिरु होइ ॥ हुकमु पछाणै बूझै सचु सोइ ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३२)

शब्दार्थ : जिस नो – ज्याने; पावउ – प्राप्त केली; गुणतासु – गुणांचे भांडार; परम पदासथ – परमपद; पावै – प्राप्त; मेटे – नष्ट करून; बेधिआ – बद्ध झालेला; असथिरु – स्थिर;

भावार्थ : जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो, त्यास सतगुरूकडून अमोल अशा प्रभुनामाची प्राप्ती होते. नामाच्या माध्यमातून जो प्रभू परमात्म्याची सेवा करतो तो प्रभुनामात एकरूप होऊन जातो. त्याची जिव्हा सदैव अमृतरूपी प्रभुनामाचे उच्चारण करते. ज्यांच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते त्यासच हरिरसाची प्राप्ती होते. ॥१ ॥ हे जीवा ! तू आपल्या हृदयात सदैव प्रभुनामाचा जप कर, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने परमपद प्राप्त होते व आत्मिक सुखाचा लाभ होतो. ॥१ ॥रहाउ ॥ जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो त्याच्या हृदयात प्रभू परमात्म्याचा प्रकाश पसरतो व तो सुखी होतो. जो गुणसागर सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गातो, तो नम्र होतो, प्रभू परमात्म्याच्या दासांच्या दासाचा दास होऊन त्यांची सेवा करतो. संसारात राहूनही कुटुंबात राहूनही तो त्यापासून मनाने अलिप्त असतो. ॥२ ॥ जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो तो जीवनमुक्त होतो. त्यास परमपद प्राप्त होते. तो त्रिगुणापासून मुक्त होतो. त्याचे अंतःकरण निर्मळ होते. तो सहजावस्था प्राप्त करून प्रभुरूपात विलीन होतो. ॥३ ॥ ज्याच्या हृदयात सत्यरूप प्रभू परमात्माचा वास होतो त्याच्या मनातील कुटुंबाविषयीचा मोह नष्ट होतो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून आपल्या मनास ताब्यात ठेवून मन स्थिर करतो, तो प्रभू परमात्म्याच्या आज्ञेत राहून सत्यरूप प्रभू परमात्म्यास जाणतो. ॥४ ॥

तूं करता मै अवरु न कोइ ॥ तुझु सेवी तुझ ते पति होई ॥
किरपा करहि गावा प्रभु सोइ ॥ नाम रतनु सभ जग महि लोइ ॥५ ॥
गुरमुखि बाणी मीठी लागी । अंतरु बिगसै अनदिनु लिव लागी ॥
सहजे सचु मिलिआ परसादी ॥ सतिगुरु पाइआ पूरै वडभागी ॥६ ॥
हउमै ममता दुरमति दुख नासु ॥ जब हिरदै राम नाम गुणतासु ॥
गुरमुखि बुधि प्रगटी प्रभ जासु ॥ जब हिरदै रविआ चरण निवासु ॥७ ॥
जिसु नामु देइ सोई जनु पाए ॥ गुरमुखि मेले आपु गवाए ॥
हिरदै साचा नामु वसाए ॥ नानक सहजे साचि समाए ॥८ ॥७ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३२)

खंड २ [२०३]

शब्दार्थ : लोड – प्रकाश; अतरु – अंतःकरण; लिवलागी – एकरूप झाले; परसादी – कृपाप्रसादाने; दुरमति – दुष्ट बुद्धी; जासु – यश; रविआ – स्मरण केले; आपु – अहंकार; गवाए – दूर केला, नष्ट केला.

भावार्थ : हे प्रभो ! सर्व सृष्टीचा कर्ता केवळ एकमेव तूच आहेस. तुझ्या शिवाय मला अन्य कोणी दिसत नाही. मी सदैव तुझी सेवा करतो. तूच मला पत-प्रतिष्ठा देतोस. तुझी कृपा झाल्यानेच मी तुझे गुण गातो. प्रभुनामरत्नाने सारे जग प्रकाशित झाले आहे. ॥५॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणाऱ्यास प्रभुनाम गोड वाटते. त्याचे अंतःकरण विकसित होते. तो सदैव प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन राहतो. प्रभुकृपेने तो सहजावस्था प्राप्त करून सत्यरूप प्रभू परमात्म्यात विलीन होऊन जातो. ज्याचा कर्मलेख पुसला गेला, ज्याचे भाग्य पूर्ण झाले त्यासच सतगुरू प्राप्त होतो. ॥६॥ जेव्हा गुणांचे भांडार प्रभुनाम प्रभू सेवकाच्या हृदयात वास करते, तेव्हा प्रभुसेवकाच्या मनातील अहंकार, मोहमाया, दुष्ट बुद्धी, दुःख ह्या साऱ्यांचा नाश होतो. प्रभू परमात्म्याचे यशोगान केल्याने सतगुरूस शरण जाऊन त्याचे उपदेशाप्रमाणे आचरण करण्याची बुद्धी प्रगट होते. जेव्हा प्रभुसेवक प्रभुनामाचे स्मरण करतो, तेव्हाच प्रभू परमात्मा त्याच्या अंतःकरणात वास करतो. ॥७॥ नानक सांगतात, ज्याला प्रभू परमात्मा प्रभुनाम प्रदान करतो त्यासच ते प्राप्त होते. असा भक्त सहजावस्था प्राप्त करून सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥८॥७॥

॥ गउडी महला ३ ॥

मन ही मनु सवारिआ भै सहजि सुभाइ ॥
सबदि मनु रंगिआ लिव लाइ ॥
निज घरि वसिआ प्रभ की रजाइ ॥१॥
सतिगुरु सेविए जाइ अभिमानु ॥
गोविदु पाईए गुणी निधानु ॥१॥ रहाउ ॥
मनु बैरागी जा सबदि भउ खाइ ॥
मेरा प्रभु निरमला सभ तै रहिआ समाइ ॥
गुर किरपा ते मिलै मिलाइ ॥२॥
हरि दासन को दासु सुखु पाए ॥
मेरा हरि प्रभु इन बिधि पाइआ जाए ॥
हरि किरपा ते राम गुण गाए ॥३॥
ध्रिगु बहु जीवणु जितु हरि नामि न लगै पिआरु ॥
ध्रिगु सेज सुखाली कामणि मोह गुबारु ॥
तिन सफलु जनमु जिन नामु अधारु ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३२)

शब्दार्थ : सवारिआ – सावरतो; रंगिआ – रंगून गेले; रजाइ – इच्छा, आज्ञा; जाइ – जातो, नष्ट होतो; बैरागी – विरक्त; भउ – भय; सभते – सर्वांमध्ये, सर्वत्र; ध्रिगु – धिक्कार; गुबारु – गडद.

भावार्थ : मनात प्रभू परमात्म्याविषयी आदरयुक्त भीती निर्माण झाल्याने स्वाभाविकपणे मनाने मनास मोहमायेपासून सावरले. मन प्रभुनामात रंगून एकाग्र झाले. प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेने त्याने आत्मस्वरूपात वास केला. ॥१॥ सतगुरूची सेवा केल्याने अहंकार नष्ट होतो आणि गुणांचे भांडार असलेला प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥१॥ रहाउ ॥ ज्याच्या मनात प्रभू

परमात्म्याविषयी भीतीयुक्त आदर आहे त्याचे मन मोहमायेपासून विरक्त होते. माझा प्रभू परमात्मा निर्मल आहे. तो सर्वत्र वास करतो. तो सर्वव्याप्त आहे. सतगुरूच्या कृपेने प्रभुनामाशी एकरूप झालेल्या भक्तास प्रभू परमात्मा आपल्यामध्ये विलीन करून घेतो. ॥२॥ जो प्रभू परमात्म्याच्या सेवकांचा नम्र सेवक होतो, त्यास सुख प्राप्त होते. अशा प्रकारे विनम्र होऊनच प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. प्रभुकृपेनेच प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करण्याची बुद्धी प्राप्त होते. ॥३॥ ज्याला प्रभुनाम प्रिय वाटत नाही अशा माणसाचे जीवन जरी तो दीर्घायुषी असला तरी ते धिक्कारणीय होय. ज्या सुंदर स्त्रीच्या मनात मोहाचा गडद अंधकार आहे, तिची सुखमय शेज ही धिक्कारार्ह आहे. ज्या जीवाने प्रभुनामाचा आधार घेतला त्याचे जीवन सफल होते. ॥४॥

धिगु धिगु ग्रिहु कुटंबु जितु हरि प्रीति न होइ ॥
 सोई हमारा मीतु जो हरि गुण गावै सोइ ॥
 हरि नाम बिना मै अवरु न कोइ ॥५॥
 सतिगुर ते हम गति पति पाई ॥
 हरि नामु धिआइआ दूखु सगल मिटाई ॥
 सदा अनंदु हरि नामि लिव लाई ॥६॥
 गुरि मिलिऐ हम कउ सरीर सुधि भई ॥
 हउमै त्रिसना सभ अगिन बुझई ॥
 बिनसे क्रोध खिमा गहि लई ॥७॥
 हरि आपे क्रिपा करे नामु देवै ॥
 गुरमुखि रतनु को विरला लेवै ॥
 नानकु गुण गावै हरि अलख अभेवै ॥८॥८॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३३)

शब्दार्थ : मीतु – मित्र; सुधि – ज्ञान; बुझई – विझाली, निमाली; बिनसे – विनाश; खिमा – क्षमा; गहि – ग्रहण करणे; अलख – अलक्ष्य; अभेवै – अभेद्य.

भावार्थ : ज्या घरात, ज्या कुटुंबात प्रभू परमात्म्याबद्दल प्रेम नाही. त्याचा धिक्कार असो. जो प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गातो. तोच माझा मित्र. कारण मी प्रभुनामाहून वेगळा नाही. मी व प्रभुनाम एकरूप होऊन गेलो आहोत ॥५॥ सतगुरूमुळेच मला पत-प्रतिष्ठा प्राप्त झाली व परमगतीही प्राप्त झाली. हरिनामाचे स्मरण केल्याने सर्व दुःख दूर झाले. हरिनामात चित्त एकाग्र केल्याने मन सदैव आनंद प्राप्त करते. ॥६॥ सतगुरूकडून ह्या देहातील गुणावगुणाचे ज्ञान झाले व त्यामुळे मनातील अहंकार व मोहमायेची तृष्णा समूळ नष्ट झाली. क्षमाशील वृत्ती धारण केल्याने मनातील क्रोध नष्ट झाला. ॥७॥ प्रभू परमात्मा स्वतः कृपापूर्वक प्रभुनामाचे दान देतो. कोणी एखादाच सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाचे रत्न प्राप्त करतो. नानक सांगतात, मी सतगुरूकृपेनेच त्या अलक्ष्य व अभेद्य प्रभू परमात्म्याचे गुण गातो. ॥८॥८॥

रागु गउड़ी बैरागणि महला ३ ॥

॥१॥ ओअंकार सतिगुरू प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होतो.)

सतिगुर ते जो मुह फेरे ते वेमुख बुरे दिसंनि ॥

खंड २ [२०५]

अनदिनु बधे मारीअनि फिर वेला ना लहंनि ॥१॥
 हरि हरि राखहु क्रिपा धारि ॥
 सतसंगति मेलाइ प्रभ हरि हिरदै गुण सारि ॥१॥ रहाउ ॥
 से भगत हरि भावदे जो गुरमुखि भाइ चलंनि ॥
 आपु छोडि सेवा करनि जीवत मुए रहंनि ॥२॥
 जिस दा पिंडु पराण है तिस की सिरि कार ॥
 ओहु किउ मनहु विसारीए हरि रखीए हिरदै धारि ॥३॥
 नामि मिलिऐ पति पाईऐ नामि मंनिऐ सुखु होइ ॥
 सतिगुर ते नामु पाईऐ करमि मिलै प्रभू सोइ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३३)

शब्दार्थ : मुह फेरे – पाठ फिरविली; वेमुख – विन्मुख; बधे – बद्ध; मारीअनि – मार खातात, मारले जातात; वेला – वेळ, संधी; लहनि – प्राप्त होणे; सारि – स्मरण करणे; भावदे – आवडतात; चलंनि – चालतात; रहंनि – राहतात; ओहु – त्याला; मांनिऐ – मनन करणे.

भावार्थ : जो सतगुरूकडे पाठ फिरवतो अशा सतगुरू विमुख व्यक्तीस वाईट दिवस प्राप्त होतात. तो सदैव मोहमायेत बांधला जाऊन पदोपदी मायेकडून मार खातो. त्याला प्रभुप्राप्तीसाठी प्राप्त झालेली ही मानवजन्मरूपी संधी परत प्राप्त होत नाही. ॥१॥ हे प्रभो! माझ्यावर कृपा कर. माझे मोहमायेपासून, विषयविकारांपासून रक्षण कर. मला संतजनांची संगत प्राप्त होऊ दे. माझ्या मनास प्रभू परमात्म्याचे गुणगान करण्याची बुद्धी प्राप्त होऊ दे. ॥१॥ रहाउ ॥ प्रभू परमात्म्यास तेच लोक आवडतात, जे सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून आपले जीवन व्यतीत करतात. असे लोक आपल्या मनातील अहंकाराचा त्याग करतात. मोहमायेपासून विषयविकारांपासून मुक्त होऊन सदैव प्रभू परमात्म्याच्या सेवेत निमग्न राहतात. ॥२॥ ज्या प्रभू परमात्म्याने हे शरीर, हे प्राण दिले त्याची सेवा करणे हे प्रत्येक जीवाचे कर्तव्य आहे. त्याला का बरे विसरावे? हे जीवा, तू त्या प्रभू परमात्म्यास सदैव हृदयात धारण कर. ॥३॥ प्रभुनामाशी एकरूप झाल्याने प्रभू दरबारी प्रतिष्ठा प्राप्त होते. प्रभुनामाचे मनन-चिंतन केल्याने सुख प्राप्त होते. सतगुरूकडून प्रभुनामाची प्राप्ती होते. भाग्यात लिहिले असेल तर सतगुरू जीवाची प्रभू परमात्म्याशी भेट घडवून आणतो. ॥४॥

सतिगुर ते जो मुहू फेरे ओइ भ्रमदे ना टिकंनि ॥
 धरति असमानु न झलई विचि विसटा पए पचंनि ॥५॥
 इहु जगु भरमि भुलाइआ मोह ठगउली पाइ ॥
 जिना सतिगुरु भेटिआ तिन नेडि न भिटै माइ ॥६॥
 सतिगुरु सेवनि सो सोहणे हउमै मैलु गवाइ ॥
 सबदि रते से निरमले चलहि सतिगुर भाइ ॥७॥
 हरिप्रभ दाता एकु तूं तूं आपे बखसि मिलाइ ॥
 जनु नानकु सरणागती जिउ भावै तिवै छडाइ ॥८॥१॥९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३३)

शब्दार्थ : भ्रमदे – भरकटतात; टिकनि – टिकणे; झलई – आधार; नेडि – जवळ; भिटै – भेटणे; माइ – माया; सोहणे – सुंदर, शोभिवंत; बखसि – बक्षीस, कृपा; छडाइ – सुटका, सोडवणूक.

भावार्थ : जो सतगुरूकडे पाठ फिरवतो. तो मोहमायेत भरकटत राहतो. त्यास कधीही स्थिरता लाभत नाही. त्यास इहलोकात व परलोकात कोठेही आधार प्राप्त होत नाही. तो विषयविकारांच्या विष्टेत जळत राहतो. ॥५॥ हे सारे जग झिंग आणणाऱ्या मुळीचे सेवन केल्याप्रमाणे मोहमायेच्या नशेत भ्रमत राहते. पण ज्यास सतगुरू लाभला, त्याचा जवळपासही माया फिरकत नाही. ॥६॥ जे सतगुरूची सेवा करतात, ते अहंकाराचा मळ नष्ट करून आपले जीवन सुंदर करतात. ते प्रभुनामात रंगून जाऊन आपले आचरण निर्मळ करतात व सतगुरूस प्रिय होतात. ॥७॥ नानक म्हणतात, हे प्रभू! तूच एकमेव दाता आहेस. तूच माझ्यावर कृपा कर व मला तुझ्यात एकरूप कर. दास नानक सांगतात. हे प्रभो! मी तुला शरण आलो आहे. तुझी इच्छा असेल त्याप्रमाणे तू माझी ह्या मोहमायेतून सुटका कर. ॥८॥ ११ ॥ ११ ॥

रागु गउड़ी पूरबी महला ४ करहले

॥१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होतो.)

करहले मन परदेसीआ किउ मिलीऐ हरि माइ ॥

गुरू भागि पूरै पाइआ गलि मिलिआ पिआरा आइ ॥१॥

मन करहला सतिगुरू पुरखु धिआइ ॥१॥ रहाउ ॥

मन करहला वीचारीआ हरि राम नाम धिआइ ॥

जिथै लेखा मंगीऐ हरि आपे लए छडाइ ॥२॥

मन करहला अति निरमला मलु लागी हउमै आइ ॥

परतखि पिरु घरि नालि पिआरा विछुडि चोटा खाइ ॥३॥

मन करहला मेरे प्रीतमा हरि रिदै भालि भालाइ ॥

उपाइ कितै न लभई गुरू हिरदै हरि देखाइ ॥४॥

मन करहला मेरे प्रीतमा दिन रैणि हरि लिव लाइ ॥

घरु जाइ पावहि रंग महली गुरु मेले हरि मेलाइ ॥५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३४)

शब्दार्थ : करहले – उंट वृत्तीचे मन; भागि पुरै – पूर्ण भाग्य; विचारीआ – विचारी; जिथै – जेथे; लेखा – हिशोब; मंगीऐ – मागितला जातो; परतखि – प्रत्यक्ष; विछुडि – वियुक्त; भालि – शोधून; भालाइ – हुडकून.

भावार्थ : उंटासारखे वाकडे चालणारे मन, ह्या परदेशात म्हणजे संसारात रममाण झालेले मन मातृवत प्रभू परमात्म्याला कसे प्राप्त करू शकेल ? कर्मलेख संपून ज्याचे भाग्य पूर्ण होते त्यास सतगुरू प्राप्त होतो व त्याच्या कृपेने प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥१॥ हे उंटासारखे वक्रचालीने चालणाऱ्या मना ! सतगुरूकडून प्रभुनाम घेऊन त्या परमपुरुष परमात्म्याचे ध्यान कर. ॥१॥ रहाउ ॥ हे अविचारी मना ! विचारवंत होऊन प्रभुनामाचे स्मरण कर. असे केल्याने जेथे परलोकात तुला तुझ्या मानवजन्मातील कर्मांचा हिशोब मागितला जातो त्यातून प्रभू परमात्मा स्वतः तुला मुक्त करील. ॥२॥ हे वाईट मार्गाने जाणाऱ्या मना ! तू मूलतः अत्यंत निर्मळ आहेस. पण तुला अहंकाराचा मळ लागला आहे. तुझ्या अंतःकरणात प्रत्यक्ष प्रभू परमात्मा वास करत आहे. पण त्यास विसरून मोहमायेच्या नादी लागल्याने, प्रभुपासून विभक्त झाल्याने तू संसारात सदैव ठोकरा खातोस. ॥३॥ हे उंटासारखे इतस्ततः भटकणाऱ्या मना ! तू आपल्या अंतःकरणातच शोध घे. मात्र ते अन्य कोणत्याही उपायाने शक्य नाही. केवळ सतगुरूस शरण गेल्यानेच तोच तुला तुझ्या हृदयातील प्रभू परमात्म्याचे दर्शन घडवील. ॥४॥

हे उंट वृत्तीच्या माझ्या प्रिय मना रात्रंदिवस तू प्रभुनामात एकरूप होऊन राहा. असे केल्याने प्रभू परमात्म्याच्या महालात प्रेमपूर्वक प्रवेश प्राप्त होईल. पण हे केवळ सतगुरूच्या साहाय्यानेच शक्य होईल. ॥५॥

मन करहला तूं मीतु मेरा पाखंडु लोभु तजाइ ॥
पाखंडि लोभी मारीऐ जम डंडु देइ सजाइ ॥६॥
मन करहला मेरे प्रान तूं मैलु पाखंडु भरमु गवाइ ॥
हरि अंग्रित सरु गुरि पूरिआ मिलि संगती मलु लहि जाइ ॥७॥
मन करहला मेरे पिआरिआ इक गुर की सिख सुणाइ ॥
इहु मोहु माइआ पसरिआ अंति साथि न कोई जाइ ॥८॥
मन करहला मेरे साजना हरि खरचु लीआ पति पाइ ॥
हरि दरगह पैनाइआ हरि आपि लइआ गलि लाइ ॥६॥
मन करहला गुरि मंनिआ गुरमुखि कार कमाइ ॥
गुर आगै करि जोदडी जन नानक हरि मेलाइ ॥१०॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३४)

शब्दार्थ : उपाइ – उपाय; अंग्रित सरु – अमृताचे सरोवर; पैनाइआ – पेहेराव, पोशाख; करि – कर, हात; जोदडी – जोडून; करहला – उंडासारखा वाकडे चालणारे मन.

भावार्थ : हे वक्र मार्गी माझ्या प्रिय मना, हे माझ्या मित्रा! तू लोभ व पाखंडाचा त्याग कर. कारण पाखंडी व लोभी लोकांना यम आपल्या दंडाने शिक्षा करतो. ॥६॥ हे माझ्या दुर्वर्तनी मना! तू विषयविकारांचा, मोहमायेचा, पाखंडाचा मळ धुवून टाक. प्रभू परमात्मा हे अमृताने काठोकाठ भरलेले सरोवर आहे. सतगुरूच्या कृपेने संतजनांच्या संगतीत राहून प्रभुनामरूपी अमृत सरोवरात स्नान केल्याने अंतःकरणातील सर्व मळ साफ धुवून जाईल. ॥७॥ हे माझ्या प्रिय चंचल मना! सतगुरूचा उपदेश नीट ध्यानपूर्वक ऐक व त्याप्रमाणे आचरण कर. हे सारे जग हा मोहमायेचा पसारा आहे, हे ओळख. ह्यातील ह्या संसारातील काहीही शेवटी तुझ्या बरोबर येणार नाही. ॥८॥ हे माझ्या इतस्ततः भटकणाऱ्या सज्जन मना! ज्याने ह्या जगात जीवन जगताना चरितार्थासाठी प्रभुनामरूपी धन साठवले, त्यासच इह, परलोकी पत-प्रतिष्ठा प्राप्त होते. प्रभू परमात्मा स्वतः त्यास आलिंगन देतो. ॥९॥ हे अति चंचल मना! सतगुरूचा उपदेश मान. सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण कर. नानक सांगतात, सतगुरू पुढे दोन्ही हात जोडून प्रार्थना कर, की हे गुरू! माझे प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडवून आण. ॥१०॥१॥

॥ गडडी महला ४ ॥

मन करहला वीचारीआ वीचारि देखु समालि ॥
बन फिरि थके बन वासीआ पिरु गुरमति रिदै निहालि ॥१॥
मन करहला गुरू गोविंदु समालि ॥१॥ रहाउ ॥
मन करहला वीचारीआ मनमुख फाथिआ महा जालि ॥
गुरमुखि प्राणी मुकतु है हरि हरि नामु समालि ॥२॥
मन करहला मेरे पिआरिआ सतसंगति सतिगुरू भालि ॥
सतसंगति लागि हरि धिआईऐ हरि हरि चलै तैरै नालि ॥३॥

खंड २ [२०८]

मन करहला वडभागीआ हरि एक नदरि निहालि ॥

आपि छडाए छुटीए सतिगुर चरण समालि ॥४ ॥

मन करहला मेरे पिआरिआ विचि देही जोति समालि ॥

गुरि नउ निधि नामु विखालिआ हरि दाति करी दइआलि ॥५ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३४)

शब्दार्थ : वीचारीआ – विचारपूर्वक; वीचारि – विचार कर; समालि – संभाळून, सूक्ष्मपणे, खोलवर; बन – वन; पिरु – प्रभू परमात्मा; निहालि – आनंद; फाथिआ – फसला; महाजालि – मोहमायेच्या मोठ्या जाळ्यात; भालि – शोध; छडाई – सोडवतो; छुटीए – सुटका होते; विकालिआ – दाखवले.

भावार्थ : हे भटकणाऱ्या मना ! तू विचारपूर्वक सूक्ष्मपणे विचार करून पाहा. ह्या संसाररूपी वनात प्रभू परमात्म्यास शोधता शोधता तू थकून गेला आहेस. वास्तविक तो प्रभू परमात्मा तुझ्या अंतःकरणातच आहे. सतगुरूकडून मार्गदर्शन प्राप्त करून तू त्याचा तुझ्या अंतरातच शोध घे. ॥१ ॥ हे भटकणाऱ्या मना ! तू सतगुरूरूपी प्रभू परमात्म्यास आपल्या हृदयात सांभाळून ठेव. ॥१ ॥ रहाउ ॥ हे चंचल मना ! तू विचार कर. स्वेच्छाचारी माणूस मोहमायेच्या महाजालास फसतो, तर सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करणारा गुरुमुखी जीव प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाने मोहमायेच्या जाळ्यातून मुक्त होतो. ॥२ ॥ हे चंचल मना, माझ्या प्रिय मना ! तू संतसंगतीत राहून सतगुरूचा शोध घे. कारण संतसंगतीत राहून प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केल्याने तो प्रभू परमात्मा आपल्या बरोबरच चालत आहे. ह्याची प्रचिती येईल. ॥३ ॥ हे चंचल असणाऱ्या मना ! हे जाण की ज्याच्याकडे तो प्रभू परमात्मा कृपादृष्टीने पाहतो तो भाग्यवान होतो. त्याने केलेल्या सतगुरूच्या चरणसेवेमुळे प्रभू परमात्मा स्वतः त्यास मोहमायेच्या जाळ्यातून सोडवतो. ॥४ ॥ हे चंचल मना, माझ्या प्रिय मना ! तुझ्या अंतःकरणात वास करत असलेली प्रभू परमात्म्याची आत्मज्योत नीट संभाळून ठेव. सतगुरूने प्रभुनामात सर्व नऊनिधी सामावलेले आहेत, हे दाखवून दिले आहे व प्रभू परमात्म्याने तुझ्यावर दया करून ते तुला प्रदान केले आहे. ॥५ ॥

मन करहला तूं चंचला चतुराई छडि विकरालि ॥

हरि हरि नामु समालि तूं हरि मुकति करे अंत कालि ॥६ ॥

मन करहला वडभागीआ तूं गिआनु रतनु समालि ॥

गुर गिआनु खड्गु हथि धारिआ जमु मारिअडा जमकालि ॥७ ॥

अंतरि निधानु मन करहले भ्रमि भवहि बाहरि भालि ॥

गुरु पुरखु पूरा भेटिआ हरि सजणु लधडा नालि ॥८ ॥

रंगि रतडे मन करहले हरि रंगु सदा समालि ॥

हरि रंगु कदे न उतरै गुर सेवा सबदु समालि ॥६ ॥

हम पंखी मन करहले हरि तरवरु पुरखु अकालि ॥

वडभागी गुरमुखि पाइआ जन नानक नामु समालि ॥१० ॥२ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३५)

शब्दार्थ : छडी – सोडली, त्याग केला. खड्गु – खड्ग, शस्त्र; पंखी – पक्षी; तरवरु – वृक्ष; अकालि – कालातीत.

भावार्थ : हे चंचल मना ! तू महाभयानक कपट बुद्धी सोडून अंतःकरणपूर्वक प्रभुनाम संभाळून ठेव. असे केल्याने तो प्रभू परमात्मा अंतकाळी तुला मुक्ती प्रदान करील. ॥६ ॥ हे चंचल मना ! तू भाग्यवान आहेस. तुला प्राप्त झालेले प्रभू परमात्म्याचे ज्ञानरूपी रत्न तुझ्या हृदयात संभाळून ठेव. सतगुरूकडून प्राप्त झालेले ज्ञानरूपी शस्त्र हाती धरून अंतकाळी यमास मारून

टाक. म्हणजे तुला वारंवार जन्ममरणाच्या यातना भोगाव्या लागणार नाहीत. ॥७॥ हे वेड्या मना ! तो प्रभुनामरूपी खजिना तुझ्या अंतरातच आहे. पण तू मात्र त्यास मोहमायेच्या भ्रमाने बाहेर शोधत हिंडत आहेस. ज्यास प्रभुरूप सतगुरू प्राप्त झाला. अशा मनुष्यास प्रभू परमात्मा आपल्या जवळच आहे. हे कळते. ॥८॥ हे इतस्ततः भटकणाऱ्या मना ! मोहमायेच्या रंगात रंगून गेलेल्या मना ! तू प्रभू परमात्म्याच्या रंगात रंगून जा. सतगुरूची सेवा करून जे प्रभुनाम तुला प्राप्त झाले आहे. ते नीट संभाळून ठेव. कारण प्रभुनामाचा रंग इतका गडद आहे, की तो कधीही फिका होत नाही. ॥९॥ हे चंचल मना ! आपण सर्व जीव पक्षी आहोत. तो अकाल पुरुष विशाल वृक्ष आहे. आपणा सर्वांना त्याच्याच आधार आहे. नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून महाभाग्याने प्रभुनाम प्राप्त होते. ते संभाळून ठेवल्याने प्रभू परमात्मारूपी वृक्षाचा आधार प्राप्त होतो. ॥१०॥२॥

रागु गउड़ी गुआरेरी महला ५ असटपदीआ

॥१॥ ओं सतिनामु करता पुरख गुरू प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. त्याचे नाम सत आहे. तो कर्तापुरुष आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

जब इहु मन महि करत गुमाना ॥ तब इहु बावरु फिरत बिगाना ॥

जब इहु हुआ सगल की रीना ॥ ता ते रमईआ घटि घटि चीना ॥१॥

सहज सुहेला फलु मसकीनी ॥ सतिगुर अपुनै मोहि दानु दीनी ॥१॥ रहाउ ॥

जब किस कउ इहु जानसि मंदा ॥ तब सगले इसु मेलहि फंदा ॥

मेर तेर जब इनहि चुकाई ॥ ता ते इसु संगि नही बैराई ॥२॥

जब इनि अपुनी अपनी धारी ॥ तब इस कउ है मुसकलु भारी ॥

जब इनि करणैहारु पछाता ॥ तब इस नो नाही किछु ताता ॥३॥

जब इनि अपुनो बाधिओ मोहा ॥ आवै जाइ सदा जमि जोहा ॥

जब इस ते सभ बिनसे भरमा ॥ भेदु नाही है पारब्रहमा ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३५)

शब्दार्थ : इहु – हे; गुमाना – गर्व; बावरु – वेडे; बिगाना – पिसाट, चरण धूळ; रमईआ – सर्वत्र रममाण असलेला; सुहेला – सुखदायक; मसकीनी – नम्रता; मोहि – मला; जानसि – जाणतो; मंदा – वाईट, मूर्ख, धोकादायक; फंदा – फास; मेर तेर – माझे तुझे, भेदभाव; बैराई – वैर, शत्रुभाव; मुसकलु – मुश्किल, अवघड; करणैहारु – करणारा, कर्ता; पछाता – ओळखले; बाधिओ – बांधून घेतले; मोहा – मोह; जोहा – पाहिले.

भावार्थ : जेव्हा मन गर्व करते तेव्हा ते वेडे होऊन मोहमायेमागे पिसाटासारखे धावत सुटते. पण तेच मन जेव्हा अत्यंत नम्र होऊन सगळ्यांची पायधूळ होते, तेव्हा ते प्रत्येक देहात रममाण झालेल्या प्रभू परमात्म्यास ओळखते. ॥१॥ विनम्रता धारण केल्याचे फळ म्हणून मी सुखदायक अशी सहजावस्था प्राप्त करून मोहमायेतून मुक्त झालो. माझ्या सतगुरूनेच मला ही देणगी दिली. ॥१॥ रहाउ ॥ जोपर्यंत एखादा माणूस स्वतः सोडून इतर सर्वांना मूर्ख समजतो, तोपर्यंत सारे लोक आपल्याला फसवायलाच टपले आहेत. असे त्यास वाटते. पण जेव्हा त्याच्या मनातील आपपर भाव नष्ट होतो. तेव्हा त्याच्या मनातील वैरभाव संपून जातो. ॥२॥ जोपर्यंत त्याच्या मनात माझे, माझे असा स्वार्थी भाव होता, तोपर्यंत त्यास अनेक आपर्तीना तोंड द्यावे लागत होते. पण जेव्हा सर्व काही करणारा तो एकमेव प्रभू परमात्माच आहे हे त्याने जाणले तेव्हा त्याच्या मनातील ईर्ष्या नष्ट झाली. ॥३॥ जोपर्यंत त्याने आपणास मोहमायेत बांधून घेतले होते, तोपर्यंत तो जन्ममृत्यूच्या चक्रात

अडकून पडला होता. पण जेव्हा त्याने आपल्या मनातील मोहमायेचे सारे भ्रम नष्ट केले, तेव्हा तो व प्रभू परमात्मा ह्यातील अंतर संपून गेले. तो परब्रह्म परमात्म्याशी एकरूप झाला. ॥४॥

जब इनि किछु करि माने भेदा ॥ तब ते दूख डंड अरु खेदा ॥
जब इनि एको एकी बूझिआ ॥ तब ते इस नो सभु किछु सूझिआ ॥५॥
जब इहु धावै माइआ अरथी ॥ नह त्रिपतावै नह तिस लाथी ॥
जब इस ते इहु होइओ जउला ॥ पीछै लागि चली उठि कउला ॥६॥
करि किरपा जउ सतिगुरु मिलिओ ॥ मन मंदर महि दीपकु जलिओ ॥
जीत हार की सोझी करी ॥ तउ इसु घर की कीमति परी ॥७॥
करन करावन सभु किछु एकै ॥ आपे बुधि बीचारि बिबेकै ॥
दूरि न नैरे सभ कै संगी ॥ सचु सालाहणु नानक हरि रंगी ॥८॥१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३५)

शब्दार्थ : माने – मानले; भेदा – भेदभाव; अरु – आणखी; खेदा – खेद; सुझिआ – समजले, जाणले; माइआ अरथी – मायेमागे; पैशामागे; नह – नाही; तृपतावै – तृप्तता; तिस – तृष्णा; लाथी – शमन झाला; जउला – विभक्त; कउला – कमला, लक्ष्मी; सोझी – जाण, ज्ञान; घर – मन, हृदय; कीमति – किंमत, मोल; नैरे – जवळ; सालाहणु – प्रशंसा; ताता – ईर्ष्या.

भावार्थ : जोपर्यंत त्याच्या प्रत्येक कृतीत उच्च-नीच भेद होता, तोपर्यंत त्यास दुःख, दंड व खेद भोगावे लागले. जेव्हा त्याने त्या एकमेव कर्त्या प्रभू परमात्म्यास ओळखले, तेव्हा त्यास सर्व ज्ञान प्राप्त झाले. ॥५॥ जेव्हा तो मायार्थी बनून पैशाच्या पाठीमागे धावत होता. तेव्हा त्याची संपत्तीची हाव कधीही तृप्त झाली नाही. पण जेव्हा त्याने मायेकडे पाठ फिरवली, तेव्हा लक्ष्मीच त्याच्या मागे मागे फिरू लागली. ॥६॥ जेव्हा प्रभू परमात्म्याने कृपा करून त्यास सतगुरूशी भेट घडवली, तेव्हा त्याच्या मनमंदिरात ज्ञानदीप प्रज्वलित झाला. जीवनात वास्तविक जय म्हणजे काय व पराजय म्हणजे काय ह्याचे ज्ञान प्राप्त झाले व ह्या मनावदेहाची मानवजन्माची खरी किंमत कळली. ॥७॥ नानक सांगतात, तो एकमेव प्रभू परमात्माच सर्व काही करणारा कर्ता आहे. तोच बुद्धी, विचार, विवेक देणारा आहे. तो दूर नाही, अगदी जवळ म्हणजे प्रत्येक जीवाच्या अंतःकरणात सामावलेला आहे. अशा ह्या सदैव अस्तित्वमात्र सदास्थिर असणाऱ्या प्रशंसनीय कार्य करणाऱ्या प्रभू परमात्म्याचे प्रेमपूर्वक स्मरण करावे. त्याच्या रंगात रंगून जावे. ॥८॥१॥

॥ गउडी महला ५ ॥

गुर सेवा ते नामे लागा ॥ तिस कउ मिलिआ जिअु मसतकि भागा ॥
तिस कै हिरदै रविआ सोइ ॥ मनु तनु सीतलु निहचलु होइ ॥१॥
ऐसा कीरतनु करि मन मेरे ॥ ईहा ऊहा जो कामि तेरे ॥१॥ रहाउ ॥
जासु जपत भउ अपदा जाइ ॥ धावत मनूआ आवै ठाइ ॥
जासु जपत फिरि दूखु न लागै ॥ जासु जपत इह हउमै भागै ॥२॥
जासु जपत वसि आवहि पंचा ॥ जासु जपत रिदै अंभ्रितु संचा ॥
जासु जपत इह त्रिसना बुझै ॥ जासु जपत हरि दरगह सिझै ॥३॥
जासु जपत कोटि मिटहि अपराध ॥ जासु जपत हरि होवही साध ॥

खंड २ [२११]

जासु जपत मनु सीतलु होवै ॥ जासु जपत, मलु सगली खोवै ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३६)

शब्दार्थ : तिस – त्याला; मिलिआ – मिळाले, प्राप्त झाले; रविआ – रममाण झाला, एकरूप झाला; निहचलु – निश्चले ईहा – इहलोकात; ऊहा – परलोकात; जासु – ज्याचे; भउ – भये; अपना – आपत्ती; आवै ठाइ – स्थिर होते; वसि – ताब्यात; पंचा – पाचज्ञानेंद्रिये; संचा – संचय; सिझै – सत्कार; साध – साधक.

भावार्थ : ज्याच्या भाग्यात प्रभू परमात्म्याने लिहून ठेवले असेल, त्यासच सतगुरू भेटतो. सतगुरूची सेवा केल्याने त्यास प्रभुनाम प्राप्त होते. अशा प्रभुसेवकांच्या हृदयात प्रभू परमात्मा वास करतो. त्यामुळे त्याचे तनमन शांत व स्थिर होते. ॥११ ॥ हे माझ्या मना! तू प्रभू परमात्म्याचे असे गुण कीर्तन कर, की जे इहलोकी व परलोकी सर्वत्र तुझ्या कामी येईल. ॥११ ॥ रहाउ ॥ प्रभुनामाचा जप केल्याने भय व संकटे नष्ट होतात. चंचल मनाचे संकल्प विकल्प थांबतात. मन स्थिर होते. प्रभुनामाचा जप केल्याने परत जन्ममरणाचे दुःख भोगावे लागत नाही. प्रभुनामाचा जप केल्याने मनातील अहंकार नष्ट होतो. ॥२ ॥ प्रभुनामाचा जप केल्याने पंच ज्ञानेंद्रिये ताब्यात येतात. प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केल्याने अंतःकरणात प्रभुनामामृताचा संचय होतो. प्रभुनामाचा जप केल्याने, विषयविकारांची मोहमायेची तृष्णा नष्ट होते. प्रभुनामाचा जप केल्याने प्रभू दरबारात सन्मान प्राप्त होतो. ॥३ ॥ प्रभुनामाचा जप केल्याने कोटी कोटी अपराध क्षम्य होतात. प्रभुनामस्मरणाने मनुष्य साधक बनतो. (प्रभुनामाच्या जपाने प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो) प्रभुनामाचा जप केल्याने मन शांत होते व मनातील अहंकाराचा विषयविकारांचा, मोहमायेचा मळ नष्ट होतो. ॥४ ॥

जासु जपत रतनु हरि मिलै ॥ बहुरि न छोडै हरि संगि हिलै ॥

जासु जपत कई बैकुंठ वासु ॥ जासु जपत सुख सहजि निवासु ॥५ ॥

जासु जपत इह अगनि न पोहत ॥ जासु जपत इहु कालु न जोहत ॥

जासु जपत तेरा निरमल माथा ॥ जासु जपत सगला दुखु लाथा ॥६ ॥

जासु जपत मुसकलु कधू न बनै ॥ जासु जपत सुणि अनहत धुनै ॥

जासु जपत इह निरमल सोइ ॥ जासु जपत कमलु सीधा होइ ॥७ ॥

गुरि सुभ द्रिसटि सभ ऊपरि करी ॥ जिस कै हिरदै मंत्रु दे हरी ॥

अखंड कीरतनु तिनि भोजनु चूरा ॥ कहु नानक जिसु सतिगुरु पूरा ॥८ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३६)

शब्दार्थ : पोहत – स्पर्श करणे; जोहत – पाहणे; लाथा – दूर होणे; मुसकलु – अवघड; सुभ – शुभ; मंत्रु – नाममंत्र; चूरा – अन्न

भावार्थ : प्रभुनामाचा जप केल्याने प्रत्यक्ष प्रभू परमात्म्याची प्राप्ती होते. असा प्रभुसेवक प्रभुरूपात निमग्न होतो व प्रभू परमात्म्याच्या इच्छेप्रमाणे चालतो. तो प्रभू परमात्म्यापासून परत कधीही दूर जात नाही. प्रभुनामाचा जप करून काही लोकांनी वैकुंठ प्राप्त केले तर काही लोक सहजावस्थेत स्थिर होऊन सुखी झाले. ॥५ ॥ प्रभुनामाचा जप केल्याने मनास मोहमायेचा, विषयविकारांचा अग्नी स्पर्शही करत नाही, मृत्यूही त्याला ग्रासत नाही. प्रभुनामाचा जप केल्याने साधकांचे विचार, बुद्धी, निर्मळ होते. प्रभुनाम स्मरणाने सर्व दुःखे लयाला जातात. ॥६ ॥ प्रभुनामाचा जप केल्याने कोणतीही गोष्ट अवघड वाटत नाही. प्रभुनाम जपाने प्रभू परमात्म्याचा अनाहत ध्वनी ऐकू येऊ लागतो. प्रभुनामाचा जप केल्याने सेवक

अंतर्बाह्य निर्मळ होतो. प्रभुनामाचा जप केल्याने साधकांचे हृदयकमळ प्रभुगामी होते. ॥७॥ ज्यांना प्रभू परमात्म्याने नाममंत्र दिला त्या सर्वांकडे प्रभू परमात्मा सतगुरूच्या माध्यमातून आपल्या शुभ दृष्टीने पाहतो. नानक सांगतात, ज्यास पूर्णगुरू प्राप्त झाला, अशा भक्तास अखंड प्रभुनाम कीर्तनरूपी सुग्रास भोजन प्राप्त होते. ॥८॥२॥

॥ गडडी महला ५ ॥

गुर का सबदु रिद अंतरि धारै ॥ पंच जना सिउ संगु निवारै ॥
दस इंद्री करि राखै वासि ॥ ता कै आतमै होइ परगासु ॥१॥
ऐसी द्विडता ता कै होई ॥ जा कउ दइआ मइआ प्रभ सोइ ॥१॥रहाउ ॥
साजनु दुसटु जा कै एक समानै ॥ जेता बोलणु तेता गिआनै ॥
जेता सुनणा तेता नामु ॥ जेता पेखनु तेता धिआनु ॥२॥
सहजे जागणु सहजे सोइ ॥ सहजे होता जाइ सु होइ ॥
सहजि बैरागु सहजे ही हसना ॥ सहजे चूप सहजे ही जपना ॥३॥
सहजे भोजनु सहजे भाउ ॥ सहजे मिटिओ सगल दुराउ ॥
सहजे होआ साधू संगु ॥ सहजि मिलिओ पारब्रहमु निसंगु ॥४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३६)

शब्दार्थ : रिद – हृदय; संगु – संगत, स्नेह; निवारै – दूर करणे; साजनु – सज्जन; दुसटु – दुष्ट, दुर्जन; पेखनु – पाहणे; धिआनु – ध्यान; जगणु – जागृत राहणे, जगणे; बैरागु – वैराग्य; भाउ – प्रेम; मिटिओ – भेटणे; दुराउ – दुरावा; निसंगु – निःसंग;

भावार्थ : ज्याने सतगुरूकडून प्राप्त झालेले प्रभुनाम आपल्या हृदयात दृढपणे धारण केले, तो पंचविकाराच्या संगतीतून मुक्त होतो. तो आपली दहाही इंद्रिये ताब्यात ठेवतो. त्याच्या अंतःकरणात आत्मज्ञानाचा प्रकाश पसरतो. ॥१॥ ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो, ज्यास प्रभू परमात्म्याचे प्रेम प्राप्त होते, त्याच्याच मनात प्रभुनाम दृढ होते. ॥१॥रहाउ ॥ अशा प्रभुभक्तास सज्जन-दुर्जन दोघेही सारखेच वाटतात. तो जे काही बोलतो ते सारे आत्मिक ज्ञानाचेच बोल बोलतो. तो जे काही ऐकतो, ते सर्व प्रभुनामच असते. तो फक्त प्रभुनामाचेच श्रवण करतो. अन्य गोष्टी त्याच्या कानात शिरतच नाहीत. तो जे काही पाहतो ते प्रभुध्यानच पाहतो. ॥२॥ तो सहजावस्थेत जागृत असतो व झोपेतही सहजावस्थेतच असतो. तो सहजावस्थेत संसारापासून विरक्त असतो व सहजावस्थेतच प्रसन्न हास्य करतो. तो सहजावस्थेत मौन धारण करतो व सहजावस्थेतच प्रभुनामाचे स्मरण करतो. ॥३॥ तो जागेपणीही व झोपेतही सहजावस्थेत असतो. सहजावस्थेत राहूनच जीवनाच्या भोजन आदी क्रिया करतो व सहजावस्थेत राहूनच सर्व जीवांवर प्रेम करतो. सहजावस्था प्राप्त झाल्याने त्याच्या मनातील सारे भेदभाव, सारा दुरावा नाहीसा होतो. सहजावस्था प्राप्त झाल्याने त्यास संतजनांची संगत प्राप्त होते. सहजभावात राहून त्यास प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥४॥

सहजे ग्रिह महि सहजि उदासी ॥ सहजे दुबिधा तन की नासी ॥
जा कै सहजि मनि भइआ अनंदु ॥ ता कउ भेटिआ परमानंदु ॥५॥
सहजे अंप्रितु पीओ नामु ॥ सहजे कीनो जीअ को दानु ॥
सहज कथा महि आतमु रसिआ ॥ ता कै संगि अबिनासी वसिआ ॥६॥

सहजे आसणु असथिरु भाइआ ॥ सहजे अनहत सबदु वजाइआ ॥
 सहजे रुणझुणकारु सुहाइआ ॥ ता कै घरी पारब्रहमु समाइआ ॥७ ॥
 सहजे जा कउ परिओ करमा ॥ सहजे गुरु भेटिओ सचु धरमा ॥
 जा कै सहजु भइआ सो जाणै ॥ नानक दास ता कै कुरबाणै ॥८ ॥३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३६)

शब्दार्थ : ग्रिह – घरात, संसारात; उदास – उदासीन, विरक्त; दुबिधा – द्विधावृत्ती; आतमु – आत्मा; रसिआ – असथिरु – स्थिर; परिओ – प्राप्त झाले; कुरबाणु – समर्पण.

भावार्थ : सहजावस्था प्राप्त झाल्याने तो संसारात असूनही सांसारिक मोहमायेपासून विरक्त असतो. सहजावस्था प्राप्त झाल्याने त्याच्या मनातील द्वैतभावना, द्विधा मनोवृत्ती नष्ट होते. ज्याच्या मनात सहजावस्थेमुळे आनंद निर्माण होतो त्यास परमानंदाची प्राप्ती होते. ॥५ ॥ ज्याने सहजावस्थेत राहून प्रभुनामामृत प्राशन केले तो इतर जीवांनाही आत्मिक जीवनाचे दान देतो. सहजावस्था प्राप्त झाल्याने प्रभुकथेतच त्याचा आत्मा रममाण होतो. अशा सहजावस्थेत पोहोचलेल्या भक्ताच्या अंतःकरणात तो अविनाशी प्रभू परमात्मा वास करतो. ॥६ ॥ सहजावस्था प्राप्त झालेला भक्त स्थिर आसनात राहतो. सहजावस्थेत स्थिर राहिल्याने त्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याचा अनाहत नाद निनादत राहतो. सहजभावात राहिल्याने त्यास स्वर्गीय संगीताचे रुणझुणु स्वर ऐकू येतात व तो परब्रह्माला परमात्म्याशी एकरूप होतो. ॥७ ॥ ज्याच्या कर्मात सहजावस्थेचा योग लिहिला असेल, त्यास सतगुरूकडून सत्यधर्म प्राप्त करतो. ज्याला सहजावस्था प्राप्त झाली त्यासच त्यातील आनंद कळतो. अशा प्रभुसेवकावर दासनानक आपला जीव समर्पित करतो. ॥८ ॥३ ॥

॥ गउडी महला ५ ॥

प्रथमे गरभ वास ते टरिआ ॥ पुत्र कलत्र कुटुंब संगि जु रिआ ॥
 भोजनु अनिक प्रकार बहु कपरे ॥ सरपर गवनु करहिगे बपुरे ॥१ ॥
 कवनु असथानु जो कबहु न टरै ॥ कवनु सबदु जितु दुरमति हरै ॥१ ॥रहाउ ॥
 इंद्र पुरी महि सरपर मरणा ॥ ब्रहम पुरी निहचलु नही रहणा ॥
 सिव पुरी का होइगा काला ॥ त्रै गुण माइआ बिनसि बिताला ॥२ ॥
 गिरि तर धरणि गगन अरु तारे ॥ रवि रसि पवणु पावकु नीरारे ॥
 दिनसु रैणि बरत अरु भेदा ॥ सासत सिम्रिति बिनसहिगे बेदा ॥३ ॥
 तीरथ देव देहुरा पोथी ॥ माला तिलकु सोच पाक होती ॥
 धोती डंडउति परसादन भोगा ॥ गवनु करैगो सगलो लोगा ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३७)

शब्दार्थ : टरिआ – बाहेर आला; जु रिआ – जोडला गेला; सरपर – निश्चितपणे; गवनु – गरम करणे, निघून जाणे; बपुरे – बिचारा, बापुडा; असथानु – स्थान; टरै – नष्ट होते, अस्थिर होणे; बिताला – बेताल, योग्य मार्गापासून ढळलेला; गिरि – पर्वत; तर – वृक्ष; रसि – चंद्र; पावकु – अग्नी; नीरारे – जल, पाणी; बरत – व्रत; बिनसहिगे – विनाश; सोच – पवित्र; होती – हवन करणारा, यजमान; डंडउति – दंडवत करणारा; परसादन – प्रसाद; भोगा – उपयोग.

भावार्थ : सर्व प्रथम जीव गर्भवासाच्या यातना भोगून बाहेर येऊन जगात प्रवेश करतो. मग तो पत्नी-पुत्र-कुटुंब यांच्याशी जोडला जातो. अशा रीतीने जन्मापासूनच तो मोहमायेच्या पाशात अडकतो. नाना प्रकारचे भोजन, नानाप्रकारचे कपडे

घालून तो भौतिक सुखांचा उपभोग घेतो. पण शेवटी हे सर्व सोडून त्याला ह्या जगातून निघून जावेच लागते. ॥१॥ असे कोणते स्थान आहे की जे कधीही नाश पावत नाही? असा कोणता शब्द आहे की ज्यामुळे दुष्ट बुद्धीचा नाश होतो? ॥१॥ रहाउ ॥ इंद्रपुरीही हमखास नष्ट होते. ब्रह्मपुरीही निश्चित राहत नाही. शिवपुरीचाही काल नाश करतो, ही सारी त्रिगुणात्मक माया शेवटी विनाश पावणार आहे. ॥२॥ हे मित्रा! हे सारे जे काही दिसते भासते, ते पर्वत, वृक्ष, व्रत, नेम, वेद, स्मृती, शास्त्रे सारे काही नश्वर आहे. नाश पावणारे आहे. ॥३॥ तीर्थस्थाने, देवस्थाने, मंदिरे, धर्मग्रंथ, माला, टिळा, पवित्र अन्न, धोतर, दंडवत, प्रसाद, भोग सारे सारे काही नश्वर आहे. कधीना कधी नष्ट होणार आहे. ॥४॥

जाति वरन तुरक अरु हिंदु ॥ पसु पंखी अनिक जोनि जिंदू ॥
सगल पासारु दीसै पासारा ॥ बिनसि जाइगो सलग आकारा ॥५॥
सहज सिफति भगति ततु गिआना ॥ सदा अनंदु निहचलु सचु थाना ॥
तहा संगति साध गुण रसै ॥ अनभउ नगरु तहा सद वसै ॥६॥
तह भउ भरमा सोगु न चिंता ॥ आवणु जावणु मिरतु न होता ॥
तह सदा अनंद अनहत आखारे ॥ भगत वसहि कीरतन आधारे ॥७॥
पारब्रहम का अंतु न पारु ॥ कउणु करै ता का बीचारु ॥
कहु नानक जिसु किरपा करै ॥ निहचल थानु साध संगि तरै ॥८॥४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३७)

शब्दार्थ : वरण – वर्ण; जिंदू – जीवजंतू; आकारा – दृश्यमान सृष्टी; सिपति – स्तुती; ततु गिआन – तत्त्वज्ञान; निहचलु – निश्चल, स्थिर; सचु – सत्य; मिरतु – मृत्यू; वसहि – राहतात;

भावार्थ : जाती, वर्ण, हिंदू, मुसलमान, पशु, पक्षी, अनेक योनीतील जीवजंतू हा सारा दिसणारा पसारा हा मायेने निर्माण केलेला पसारा आहे. हे सर्व आकार प्रकार नष्ट होणार आहेत. ॥५॥ सहजावस्था, सहजसमाधी, प्रभू परमात्म्याची स्तुती, भक्ती मूलतत्त्वाचे ज्ञान, हे मात्र सदैव आनंद देणारे व सदा अस्तित्वमान व स्थिर रहाणारे आहे. अशा ठिकाणी त्या अभयनगरात वास करून संतजनांच्या संगतीत प्रभूच्या गुणरसाचा आनंद प्राप्त होतो. ॥६॥ तेथे भय, भ्रम, शोक, चिंता काहीही नसते. तेथे जन्म नसतो, मृत्यूही नसतो. तेथे सदैव प्रभू परमात्म्याच्या अनाहत नादाच्या आनंदच फक्त असतो. त्या ठिकाणी प्रभूचे भक्त हरिकीर्तनाचे आधारे वास्तव्य करतात. ॥७॥ त्या परब्रह्म परमात्म्याच्या पसान्याचा कोणासही अंत लागला नाही. तो अपार आहे. त्याच्या अपार शक्तीचा कोणी विचारही करू शकत नाही. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्मा ज्याच्यावर कृपा करतो, त्यास तो निश्चल असणारे अढळस्थान देतो. त्या अढळस्थानी राहूनही संतसंगतीने जीव हा भवसागर तरून जातो. ॥८॥४॥

॥ गउड़ी महला ५ ॥

जो इसु मारे सोई सूरु ॥ जो इसु मारे सोई पूरा ॥
जो इसु मारे तिसहि वडिआई ॥ जो इसु मारे तिस का दुखु जाई ॥१॥
ऐसा कोई जि दुबिधा मारि गवावै ॥ इसहि मारि राजजोगु कमावै ॥१॥ रहाउ ॥
जो इसु मारे तिस कउ भउ नाहि ॥ जो इसु मारे सु नामि समाहि ॥
जो इसु मारे तिस की तिसना बुझै ॥ जो इसु मारे सु दरगह सिझै ॥२॥
जो इसु मारे सो धनवंता ॥ जो इसु मारे सो पतिवंता ॥

खंड २ [२१५]

जो इसु मारे सोई जाती ॥ जो इसु मारे तिसु होवै गती ॥३ ॥

जो इसु मारे तिस का आइआ गनी ॥ जो इसु मारे सु निहचलु धनी ॥

जो इसु मारे सो वडभागा ॥ जो इसु मारे सु अनदिनु जागा ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २३७)

शब्दार्थ : इसु – ह्या द्वैतभावाला; सूरु – शूर; पूरा – पूर्ण; वडिआई – मोठेपणा; सिद्धै – सन्मान प्राप्त करतो; पतिवंता – प्रतिष्ठित; जती – यती; गनी – सफल गणला जातो.

भावार्थ : जो मनुष्य आपल्या मनातील द्वैतभाव नष्ट करतो तोच खरा शूरवीर, जो द्वैतभावास मारतो त्याचे जीवन सफल होते. त्यास प्रभुदरबारात मोठेपणा प्राप्त होतो. जो द्वैतभाव मारून टाकतो. त्याचे सर्व दुःख नष्ट होते. ॥१ ॥ असा कोणी जीव आहे का की ज्याने आपल्या मनातील द्वैतभाव मारून टाकला आहे ? असा जो कोणी असेल त्यास राजयोगाची प्राप्ती होते. तो संसारातील सारे उपभोग भोगूनही संसारापासून अलिप्त राहतो. ॥१ ॥ राहाउ ॥ ज्याच्या मनातील द्वैतभाव नष्ट झाला त्याला कोणतेही भय उरत नाही तो प्रभुनामात सामावून जातो. जो कोणी आपल्या मनातील द्वैतभाव मारून टाकील त्याची मोहमायेची, विषयविकारांची तृष्णा नष्ट होते. त्यास प्रभुदरबारात सन्मान प्राप्त होतो. ॥२ ॥ जो मनुष्य द्वैतभाव नष्ट करतो, तो प्रभुनामरूपी धनाचा संचय करून धनवंत होतो. जो आपल्या मनातील द्वैतभाव नष्ट करतो, त्यास प्रभुदरबारी पतप्रतिष्ठा प्राप्त होते. जो द्वैतभावास मारतो तो यती, त्यास परमगती प्राप्त होते. ॥३ ॥ जो आपल्या मनातील द्वैतभाव नष्ट करतो त्याचा मानवजन्म सफल होतो. तो अढळपदाचा धनी होतो. जो द्वैतभावास मारतो, तो खरोखर महाभाग्यवान. तो सदैव मोहमायेपासून, विषयविकारांपासून जागृत असतो. ॥४ ॥

जो इसु मारे सु जीवन मुकता ॥ जो इसु मारे तिस की निरमल जुगता ॥

जो इसु मारे सोई सुगिआनी ॥ जो इसु मारे सु सहज धिआनी ॥५ ॥

इसु मारी बिनु थाइ न परै ॥ कोटी करम जाप तप करै ॥

इसु मारी बिनु जनमु न मिटै ॥ इसु मारी बिनु जम ते नाही छुटै ॥६ ॥

इसु मारी बिनु गिआनु न होई ॥ इसु मारी बिनु जूठि न धोई ॥

इसु मारी बिनु सभु किछु मैला ॥ इसु मारी बिनु सभु किछु जउला ॥७ ॥

जा कउ भए क्रिपाल क्रिपा निधि ॥ तिसु भई खलासी होई सगल सिधि ॥

गुरि दुबिधा जा की है मारी ॥ कहु नानक सो ब्रहम बीचारी ॥८ ॥५ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३८)

शब्दार्थ : जागा – जागृत; जुगता – आचरण; सुगिआनी – सज्ञ; जूठी – खोटेपणा; जउला – नश्वर; खलासी – मुक्ती; सगलसिधि – पूर्ण सिद्धी, सर्व सिद्धी.

भावार्थ : जो द्वैतभावास नष्ट करतो तो जीवनमुक्त होतो. त्याचे सर्व आचरण निर्मळ होते. तो सुज्ञ होतो व सहजावस्था प्राप्त करून प्रभुनामाचे स्मरण करतो. ॥५ ॥ कोटी कोटी कर्मकांडे केली, जप, तप, केले तरी द्वैतभाव मारल्याशिवाय जन्ममरणाच्या चक्रातून सुटका होत नाही व यमापासूनही सुटका होत नाही. ॥६ ॥ द्वैतभाव मारल्याशिवाय आत्मज्ञान प्राप्त होत नाही व खोटेपणाही नष्ट होत नाही. द्वैतभाव नष्ट न केल्यास तन-मन सारे काही मोहमायेच्या विषयविकाराच्या मळाने मलिन होते. त्यास मारल्याशिवाय सारे काही नश्वर आहे, अस्थिर आहे. ॥७ ॥ ज्याच्यावर त्या कृपानिधी प्रभू परमात्म्याची कृपा होते, त्यास द्वैतभावापासून मुक्ती प्राप्त होते व त्याची सर्व कार्ये सिद्धीस जाऊन जीवनयात्रा सफल होते. नानक सांगतात, ज्याचा द्वैतभाव सतगुरुने नष्ट केला तो ब्रह्मविचारी होतो. ॥८ ॥५ ॥

॥ गउडी महला ५ ॥

हरि सिउ जुरै त सभु को मीतु ॥ हरि सिउ जुरै त निहचलु चीतु ॥
हरि सिउ जुरै न विआपै काढा ॥ हरि सिउ जुरै त होइ निसतारा ॥१ ॥
रे मन मेरे तूं हरि सिउ जोरु ॥ काजि तुहारै नाही होरु ॥१ ॥रहाउ ॥
वडे वडे जो दुनीआदार ॥ काहू काजि नाही गावार ॥
हरि का दासु नीच कुलु सुणहि ॥ तिस कै संगि सिन महि उधरहि ॥२ ॥
कोटि मजन जा कै सुणि नाम ॥ कोटि पूजा जा कै है धिआन ॥
कोटि पुंन सुणि हरि की बाणी ॥ कोटि फला गुर ते बिधि जाणी ॥३ ॥
मन अपुने महि फिरि फिरि चेत ॥ बिनसि जाहि माइआ के हेत ॥
हरि अबिनासी तुमरै संगि ॥ मन मेरे रचु राम कै रंगि ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३८)

शब्दार्थ : जुरै – जोडला जातो; निहचलु – निश्चल, स्थिर; काढा – शोकचिंता; निसतारा – सुटका, मुक्ती; काजि – कार्य; तुहारै – तुझे; दुनीआदार – संसारी जीव; काहू – कोणतेही; गावार – गावंढळ, मूर्ख; सुणहि – म्हटले जातात; खिन महि – क्षणात; उधरहि – उद्धार होतो; मजन – तीर्थस्नान; धिआन – ध्यान; पुंन – पुण्य; फला – फळ; चेत – स्मरण, चिंतन; हेत – मोह, प्रेम;

भावार्थ : जो प्रभू परमात्म्याशी जोडला गेला तो सर्वांचा मित्र होतो. जो प्रभू परमात्म्याशी जोडला गेला, त्याचे चित्त स्थिर होते, निश्चल होते. जो हरीशी जोडला गेला त्यास शोक-चिंता व्यापत नाहीत. हरीशी जोडला गेला तो मुक्त झाला. ॥१ ॥ हे माझ्या मना ! तू हरीशी एकरूप हो. त्याशिवाय तुला अन्य कोणतेही कर्तव्य नाही. ॥१ ॥रहाउ ॥ ह्या जगात जे बडे बडे लोक आहेत, ते सारे मूर्ख आहेत. गावंढळ आहेत ते काहीही कामाचे नाहीत. प्रभूचा सेवक तथाकथित नीच कुळातील गणला जात असला तरी तो क्षणात उद्धारला जातो. ॥२ ॥ प्रभुसेवकास प्रभुनामाचे श्रवण हे कोटी तीर्थात स्नान करण्यासमान आहे. प्रभूची वाणी ऐकणे हे कोटी पुण्य कर्म केल्यासमान आहे. सतगुरूकडून प्रभुमिलनाचा विधी जाणणे हे कोटी कर्मकांडाच्या फळासमान आहे. ॥३ ॥ हे मना ! तू सावध राहा सदैव प्रभुनामाचे स्मरण कर म्हणजे मोहमायेचे सारे हेतू विफल होतील. तो अबिनाशी प्रभू परमात्मा तुझ्या संगतीला आहे. माझ्या मना ! तू सदैव रामरंगात रंगून राहा ॥४ ॥

जा कै कामि उतरै सभ भूख ॥ जा कै कामि न जोहहि दूत ॥
जा कै कामि तेरा वड गमरु ॥ जा कै कामि होवहि तूं अमरु ॥५ ॥
जा के चाकर कउ नही डान ॥ जा के चाकर कउ नही बान ॥
जा कै दफतरि पुछै न लेखा ॥ ता की चाकरी करहु बिसेखा ॥६ ॥
जा कै ऊन नाही काहू बात ॥ एकहि आपि अनेकहि भाति ॥
जा की द्रिसटि होइ सदा निहाल ॥ मन मेरे करि ता की घाल ॥७ ॥
ना को चतुरु नाही को मूडा ॥ ना को हीणु नाही को सूरु ॥
जितु को लाइआ तित ही लागा ॥ सो सेवकु नानक जिसु भागा ॥८ ॥६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३८)

शब्दार्थ : कामि – कामना, इच्छा; दूत – यमदूत; जो हहि – पाहणे; वड – मोठा; गमरु – प्रताप; डान – दंड, शिक्षा;

बान – व्यसन; दफतरि – कार्यालयात; बिसेखा – विशेषतः; निहाल – ??; घाल – सेवा; मूडा – मूढ, मूर्ख; हीणू – हीन; सूरा – शूर;

भावार्थ : ज्या प्रभू परमात्म्याच्या सेवेत मग्न झाल्याने मोहमायेची विषयविकाराची सारी भूक नष्ट होते; ज्या प्रभुसेवेत मग्न झालेल्या प्रभुसेवकाकडे यम आपली दृष्टी वळवतही नाही; ज्या प्रभू परमात्म्याच्या सेवेने प्रभुसेवकाचा प्रताप सर्वत्र जाहीर होतो; त्या प्रभूची सेवा केल्याने प्रभुसेवक अमरपद प्राप्त करतो. ॥५॥ ज्या प्रभू परमात्म्याच्या सेवकास कोणीही दंडीत करू शकत नाही, त्यास कशाचीही वाण पडत नाही. अशा प्रभुसेवकास प्रभूच्या दरबारात कर्माचा कोणताही हिशोब मागितला जात नाही. हे जीवा! तू विशेष करून प्रभू परमात्म्याची सेवा कर. ॥६॥ त्या प्रभू परमात्म्याकडे कोणत्याही गोष्टीची कमतरता नाही. तो एकमेव असूनही नानारूपे धारण करतो. ज्याच्या कृपापूर्वक दृष्टिक्षेपाने मन सदैव प्रसन्न होते. हे माझ्या मना! अशा प्रभू परमात्म्याची तू मनोभावे सेवा कर. ॥७॥ प्रभू परमात्म्याकडे कोणीही शहाणा नाही, कोणीही मूर्ख नाही. कोणीही बलहीन नाही, कोणीही शूरवीर नाही. प्रभू परमात्म्याने ज्यास ज्या कामास लावले तेच काम तो करतो. नानक सांगतात, ज्याच्या भाग्यात असेल तोच प्रभुसेवक बनून प्रभू परमात्म्याची सेवा भक्ती करतो. ॥८॥६॥

॥ गडडी महला ५ ॥

बिनु सिमरन जैसे सरप आरजारी ॥ तितु जीवहि साकत नामु बिसारी ॥१॥

एक निमख जो सिमरन महि जीआ ॥ कोटि दिनस लाख सदा थिरु थीआ ॥१॥रहाउ ॥

बिनु सिमरन ध्रिगु करम करास ॥ काग बतन बिसटा महि वास ॥२॥

बिनु सिमरन भए कूकर काम ॥ साकत बेसुआ पूत निनाम ॥३॥

बिनु सिमरन जैसे सीड छतारा ॥ बोलहि कूरु साकत मुखु कारा ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३९)

शब्दार्थ : सिमख – स्मरण; आरजारी – आयुष्य; सरप – सर्प; जीवही – जिणे जगतो; साकत – शाक्त; दिनस – दिवस; थीआ – झाले; ध्रिगु – धिक्कार; करास – करतो; काग – कावळा; बतन – वदन, मुख; बिसटा – विष्टा; कूकर – कुत्रा; बेसुआ – वेश्या; निनाम – नामरहित; ज्याच्या बापाचे नाव सांगता येत नाही असा; अनौरस, सिड – शिंग; छतारा – मेंढा; कारा – काळे;

भावार्थ : सर्पाला दीर्घायुष्य असते पण ते निरर्थक असते, त्याचप्रमाणे जो प्रभुनाम विसरला, ज्याने प्रभू परमात्म्याचे स्मरणही केले नाही त्याचे आयुष्य व्यर्थ जाते. ॥१॥ ज्याने क्षणभर का होईना प्रभुनामाचे स्मरण केले त्याचे मन चिरकाल स्थिर राहते. ॥१॥रहाउ ॥ प्रभुनामाच्या स्मरणाशिवाय जीवन जगणाऱ्याचा धिक्कार करावा. जशी कावळ्याची चोच विष्टेने बरबटलेली असते तसे त्याचे जीवन मोहमायेने व विषयविकाराने लडबडलेले असते. ॥२॥ प्रभुनामाशिवाय केलेले कर्म हे कुत्र्याचे जिणे होय. प्रभुपासून दूर गेलेल्याचे जिणे वेश्येच्या पुत्रासारखे असते. जसे त्यास आपल्या पित्याचे नाव माहीत नसते तसे शाक्तास प्रभुनाम माहीत नसते. ॥३॥ प्रभुनामाच्या स्मरणाशिवाय जीवन हे शिंगवाल्या बकऱ्यासारखे असते. तो आपल्या मुखाने असत्य बोलतो. ॥४॥

बिनु सिमरन गरधभ की निआई ॥ साकत थान भरिसट फिराही ॥५॥

बिनु सिमरन कूकर हरकाइआ ॥ साकत लोभी बंधु न पाइआ ॥६॥

बिनु सिमरन है आतम घाती ॥ साकत नीच तिसु कुलु नही जाती ॥७॥

खंड २ [२१८]

जिसु भइआ क्रिपालु तिसु सतसंगि मिलाइआ ॥

कहु नानक गुरि जगतु तराइआ ॥८ ॥७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३९)

शब्दार्थ : गरधभ – गाढव; निआई – समान; थान – स्थान; भरिसट – भ्रष्ट; हरवगइआ – पिसाळलेला; बंधू – बांधणे; तिसु – त्याला;

भावार्थ : प्रभुनामाचे स्मरण न करणाऱ्या शाक्ताचे जीवन हे गाढवासारखे असते. गाढव जसे उकिरडे फुंकत हिंडतो तसे शाक्त मोहमायेचे, विषयविकाराने भ्रष्ट झालेले जिणे जगतो. ॥५ ॥ प्रभुनामविहीन व्यक्तीचे जिणे हे पिसाळलेल्या कुत्र्यासारखे असते. पिसाळलेल्या कुत्र्यास कशाचे बंधन नसते, त्याच प्रमाणे शाक्तमाणसाच्या लोभी वृत्तीला कोणीही बंधन घालू शकत नाही. ॥६ ॥ प्रभू परमात्म्यापासून दूर गेलेला मनुष्य प्रभुनाम विसरून स्वतःचाच घात करून घेतो. अशा आत्मघातकी माणसाला कोणतीही जात नसते, कोणताही वर्ण नसतो. त्यास समाजात प्रतिष्ठा प्राप्त होत नाही. ॥७ ॥ नानक सांगतात, ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपावंत होतो त्यास तो संतसंगती प्राप्त करून देतो. अशाप्रकारे परमात्मा जगाचा उद्धार करतो. ॥८ ॥७ ॥

॥ गउडी महला ५ ॥

गुर कै बचनि मोहि परम गति पाई ॥ गुरि पुरै मेरी पैज रखाई ॥१ ॥

गुर कै बचनि धिआइओ मोहि नाउ ॥ गुरपरसादि मोहि मिलिआ थाउ ॥१ ॥रहाउ ॥

गुर कै बचनि सुणि रसन वखाणी ॥ गुर किरपा ते अंम्रित मेरी बाणी ॥२ ॥

गुर कै बचनि मिटिआ मेरा आपु ॥ गुर की दइआ ते मेरा वड परतापु ॥३ ॥

गुर कै बचनि मिटिआ मेरा भरमु ॥ गुर कै बचनि पेखिओ सभु ब्रहमु ॥४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३९)

शब्दार्थ : पैज – लाज, प्रतिष्ठा; थाउ – स्थान; आपु – अहंकार; वड – महा, मोठा; परतापु – प्रताप, कीर्ती;

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशामुळे मला परमगती प्राप्त झाली. पूर्णगुरूने माझी लाज राखली. ॥१ ॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे मी प्रभुनामाचे स्मरण केले. सतगुरूच्या कृपेनेच मला प्रभुदरबारी स्थान प्राप्त झाले. ॥१ ॥रहाउ ॥ गुरूचा उपदेश ऐकून माझी जिव्हाही प्रभुनामाचा उच्चार करू लागली. गुरूकृपेनेच माझी वाणी अमृत मधुर झाली. ॥२ ॥ सतगुरूचे उपदेशाने माझ्या मनातील अहंभाव नष्ट झाला. सतगुरूच्या कृपेनेच मला महान कीर्ती प्राप्त झाली. ॥३ ॥ सतगुरूच्या उपदेशामुळे माझ्या मनातील सारे भ्रम नष्ट झाले. सतगुरूच्या उपदेशाने प्रभू परमात्मा सर्वत्र भरून राहिला आहे हे मला दिसून आले. ॥४ ॥

गुर कै बचनि कीनो राजु जोगु ॥ गुरकै संगि तरिआ सभु लागु ॥५ ॥

गुर कै बचनि मेरे कारज सिधि ॥ गुर कै बचनि पाइआ नाउ निधि ॥६ ॥

जिनि जिनि कीनी मेरे गुर की आसा ॥ तिस की कटीऐ जम की फासा ॥७ ॥

गुर कै बचनि जागिआ मेरा करमु ॥ नानक गुरु भेटिआ पारब्रहमु ॥८ ॥८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३९)

शब्दार्थ : राजु जोगु – राजयोग; संगि – संगतीने; कारज – कार्य; सिधि – सिद्धी; जागिआ – जागे झाले;

भावार्थ : सतगुरूच्या उपदेशानेच मी संसारातील सारे उपभोग भोगूनही संसारापासून अलिप्त राहू शकलो. सतगुरूच्या

संगतीने सर्व लोक भवसागर तरून जातात. ॥५॥ सतगुरूच्या उपदेशानेच माझी सर्व कार्ये सिद्धीस गेली. सतगुरूच्या उपदेशानेच मला प्रभुनामरूपी नऊनिधी प्राप्त झाले. ॥६॥ ज्यांनी ज्यांनी माझ्या सतगुरूचा आसरा घेतला त्याचे यमाचे पाश तुटून गेले. ॥७॥ नानक सांगतात, सतगुरूमुळे माझे भाग्य जागे झाले व मला परब्रह्म परमात्मा प्राप्त झाला. ॥८॥८॥

॥ गउडी महला ५ ॥

तिसु गुर कउ सिमरउ सासि सासि ॥ गुर मेरे प्राण सतिगुर मेरी रासि ॥१॥रहाउ ॥

गुर का दरसनु देखि देखि जीवा ॥ गुर के चरण धोइ धोइ पीवा ॥१॥

गुर की रेणु नित मजनु करउ ॥ जनम जनम की हउमै मलु हरउ ॥२॥

तिसु गुर कउ झूलवाउ पाखा ॥ महा अगनि से हाथु दे राखा ॥३॥

तिसु गुर कै ग्रिहि ढोवउ पाणी ॥ जिसु गुर ते अकल गति जाणी ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३९)

शब्दार्थ : रासि – संपत्ती; जीवा – जगतो; धोइ – धुवून; रेणु – चरणधूळ; हरउ – दूर करणे, नष्ट करणे; झुलावउ पाखा – पंख्याने वारा घालीन, हाथू – हात; ढोवउ – भरीन; अकल – अकृत्रिम;

भावार्थ : जो सतगुरू माझा प्राण आहे. माझी धनदौलत आहे. अशा सतगुरूचे मी प्रत्येक श्वासागणिक स्मरण करतो. ॥१॥ मी सतगुरूच्या सदैव दर्शनानेच जीवन जगतो. सतगुरूचे चरण धुवून चरणामृत प्राशन करतो. ॥२॥ त्या सतगुरूस मी पंख्याने वारा घालतो. त्यानेच मायारूपी महाअग्नीपासून हाती धरून माझे रक्षण केले. ॥३॥ त्या सतगुरूच्या घरी मी पाणी भरतो. त्यानेच मला त्या निराकार प्रभू परमात्म्याच्या गतिविधीचे ज्ञान दिले. ॥४॥

तिसु गुरकै ग्रिहि पीसउ नीत ॥ जिसु परसादि वैरी सभ मीत ॥५॥

जिनि गुरि मोकउ दीना जीउ ॥ आपुना दासरा आपे मुलि लीउ ॥६॥

आपे लाईओ अपना पिआरु ॥ सदा सदा तिसु गर कउ करी नमसकारु ॥७॥

कलि कलेस भै भ्रम दुख लाथा ॥ कहु नानक मेरा गुरु समराथा ॥८॥९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २३९)

शब्दार्थ : पीसउ – दळण दळणे; मो कउ – मला; दीना – दान दिले; आपुना – आपल्या; दासरा – क्षूद्र, दास; मुलि – मोल; कलि – कलह; कलेस – क्लेष, दुःख; लाथा – नष्ट झाले; समराथा – समर्थ;

भावार्थ : ज्या सतगुरूच्या कृपाप्रसादाने माझे वैरी माझे मित्र झाले, त्या सतगुरूकडे मी दळण दळतो. ॥५॥ ज्या सतगुरूने मला आध्यात्मिक जीवन दिले, त्यानेच त्या मोलात खरेदी करून मला आपला क्षूद्र दास बनविले आहे. ॥६॥ ज्या सतगुरूने स्वतः माझ्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम जागृत केले, त्यास मी सदैव विनम्रभावाने नमस्कार करतो. ॥७॥ नानक सांगतात, माझा सतगुरू इतका समर्थ आहे, की त्याने माझ्या मनातील सारी द्वंदे, सारे क्लेष, भय, भ्रम, दुःख आदी सर्व नष्ट केले. ॥८॥९॥

॥ गउडी महला ५ ॥

मिलु मेरे गोबिंद अपना नामु देहु ॥ नाम बिना धिगु धिगु असनेहु ॥१॥रहाउ ॥

नाम बिना जो पहिरै खाइ ॥ जिउ कूकरु जूठन महि पाए ॥१॥

खंड २ [२२०]

नाम बिना जेता बिउहारु ॥ जिउ मिरतक मिथिआ सीगारु ॥२ ॥

नामु बिसारि करे रस भोग ॥ सुखु सुपनै नही तन महि रोग ॥३ ॥

नामु तिआगि करे अन काज ॥ बिनसि जाइ झूठे सभि पाज ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४०)

शब्दार्थ : मिलु – भेट; नाम देहु – नाम दे; असनेहु – स्नेह, प्रेम; पहिरै – परिधान केले; खाइ – खाल्ले; जूठन – उष्टे; जेता – जितका; बिउहारु – व्यवहार; जिउ – ज्याप्रमाणे; मिरतक – मढे, कलेवर; मिथिआ – मिथ्या, निरर्थक; सिगारु – शृंगार;

भावार्थ : हे प्रभो मला भेट. मला तुझ्या नामाचे दान दे. प्रभुनामाशिवाय सर्व लौकिक प्रेम आदि गोष्टी धिक्कारह आहेत. ॥१ ॥ नामस्मरणाशिवाय भक्षण केलेले अन्न, परिधान केलेले वस्त्र हे ज्याप्रमाणे कुत्रा उष्टे-खरकटे खातो, त्याप्रमाणे अपवित्र होय ॥१ ॥ प्रभुनामाशिवाय केलेला सर्व व्यवहार हा मढ्यावर सजवलेल्या शृंगारासारखा निरर्थक होय. ॥२ ॥ प्रभुनामाशिवाय घेतलेला रसास्वाद घेणाऱ्यास स्वप्नातही सुख देत नाहीत उलट त्याने त्याचे शरीर विषयविकाराने रोगजर्जर होते. ॥३ ॥ प्रभुनामाचा त्याग करून केलेले सर्व कार्य हे केवळ बाह्य अवडंबर आहे. असे कर्म नष्ट होते, निष्फळ होते. ॥४ ॥

नाम संगि मनि प्रीति न लावै ॥ कोटि करम करतो नरकि जावै ॥५ ॥

हरि का नामु जिनि मनि न आराधा ॥ चोर की निआई जम पुरि बाधा ॥६ ॥

लाख अडंबर बहुतु बिसथारा ॥ नाम बिना झूठे पासारा ॥७ ॥

हरि का नामु सोई जनु लेइ ॥ करि किरपा नानक जिमु देइ ॥८ ॥१० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४०)

शब्दार्थ : रस भोग – रसास्वाद; पाज – देखावा, अवडंबर; करतो – करून; निआइ – सारखे; अडंबर – अवडंबर; बिसथारा – विस्तार;

भावार्थ : ज्याच्या अंतःकरणात प्रभुनामाविषयी प्रेम नाही अशाने कोटी कोटी कर्मकांडे केली तरी तो नरकातच जातो. ॥५ ॥ ज्याने आपल्या मनात प्रभुनामाची आराधना केली नाही. त्यास चोराप्रमाणे बांधून यमपुरीस नेले जाते. ॥६ ॥ पूजा-अर्चा, व्रत, तीर्थस्नान आदी कर्मकांडाचा पसारा मांडला तरी प्रभुनामाशिवाय हा सारा मायेचा खोटा पसाराच होय. ॥७ ॥ नानक सांगतात, ज्या जीवनावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते. त्यास तो स्वतः नामाचे दान देतो व तोच जीव प्रभुनामाचे स्मरण करतो. ॥८ ॥१० ॥

॥ गउड़ी महला ५ ॥

आदि मधि जो अंति निबाहै ॥ सो साजनु मेरा मनु चाहै ॥१ ॥

हरि की प्रीति सदा संगि चालै ॥ दइआल पुरख पूरन प्रतिपालै ॥१ ॥रहाउ ॥

बिनसत नाही छोडि न जाइ ॥ जह पेखा तह रहिआ समाइ ॥२ ॥

सुंदरु सुघडु चतुर जीअ दाता ॥ भाई पूतु पिता प्रभु माता ॥३ ॥

जीवन प्रान आधार मेरी रासि ॥ प्रीति लाई करि रिदै निवासि ॥४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४०)

शब्दार्थ : आदि – सुरुवात, अर्धा; मधी – मध्ये; अंति – शेवटी; निबाहे – साथ देतो;

भावार्थ : जो प्रभू परमात्मा जीवनाच्या आधी, जीवनाच्या मध्ये जीवनाच्या शेवटीही साथ देतो असा साजण प्रभू परमात्मा

माझ्या मनास आवडतो.॥१॥ प्रभू परमात्म्याशी जोडलेली प्रीती सदैव आपल्या बरोबर येते. तो दयाळू पूर्ण पुरुष प्रभू परमात्मा जीवांचा सदैव प्रतिपाळ करतो. ॥१॥ राहाउ ॥ प्रभू परमात्मा कधीही नष्ट होत नाही. कधीही सोडून जात नाही. जिकडे पाहावे. तिकडे तो भरून राहिलेला दिसतो. ॥२॥ तो सुंदर आहे, सुस्वरूप आहे, चतुर आहे. जीवनदाता आहे. बंधू-पुत्र, पिता, माता सर्वकाही तो प्रभू परमात्माच आहे. ॥३॥ तो प्रभू परमात्मा माझ्या जीवनाचा प्राणाधार आहे. तोच धनसंपदा आहे. मी त्यास माझ्या हृदयात धारण करून त्याच्याशी प्रीती जोडली आहे. ॥४॥

माझा सिलक काटी गोपालि ॥ करि अपुना लीनो नदरि निहालि ॥५॥

सिमरि सिमरि काटे सभि रोग ॥ चरण धिआन सरब सुख भोग ॥६॥

पूरन पुरखु नवतनु नित बाला ॥ हरि अंतरि बाहरि संगि रखवाला ॥७॥

कहु नानक हरि हरि पदु चीन ॥ सरबसु नामु भगत कउ दीन ॥८॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४०)

शब्दार्थ : सिलक – दोर; रखवाला – रक्षणकर्ता; चीन – जाण; सरबसु – सर्वस्व;

भावार्थ : त्या गोपाळाने, प्रभू परमात्म्याने माझ्या भोवतीचे मोहमायेचे पाश तोडून टाकून माझ्यावर कृपा करून मला आपलेसे केले आहे. ॥५॥ प्रभू परमात्म्याचे सदैव नामस्मरण केल्याने सारे भवरोग नष्ट होतात, प्रभुचरणाचे ध्यान केल्याने सर्व सुखोपभोग प्राप्त होतात. ॥६॥ तो पूर्ण पुरुष प्रभू परमात्मा नित्य नूतन, नित्य तरुण आहे. तो प्रभू अंतरबाह्य संगतीत राहून सेवकाचे रक्षण करतो. ॥७॥ नानक सांगतात, मी प्रभू परमात्म्याच्या चरणांना ओळखले आहे. तो आपल्या भक्तांना नामरूपाने आपले सर्वस्व देऊन टाकतो. ॥८॥११॥

॥ रागु गउडी माझ महला ५ ॥

॥१ ओअंकार प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

खोजत फिरे असंख अंतु न पारीआ ॥ सेई होए भगत जिना किरपारीआ ॥१॥

हउ वारीआ हरि वारीआ ॥१॥ राहाउ ॥

सुणि सुणि पंथु डराउ बहुतु भैहारीआ ॥ मै तकी ओट संताह लेहु उबारीआ ॥२॥

मोहन लाल अनूप सरब साधारीआ ॥ गुर निवि निवि लागउ पाइ देहु दिखारीआ ॥३॥

मै कीए मित्र अनेक इकसु बलिहारीआ ॥ सभ गुण किस् ही नाहि हरि पूर भंडारीआ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४०)

शब्दार्थ : खोजत – शोधत; असंख – असंख्य; पारीआ – प्राप्त झाला; सेई – तेच; जिना – ज्यांच्यावर; किरपारीआ – कृपा झाली; वारीआ – समर्पित; पंथु – मार्ग; डराउ – भीतीदायक; भैहारिआ – भयभीत; तकी – शेवटी; ओट – आधार, आश्रय; लेहु उबारिआ – वाचवून नेले; साधारिआ – सर्वधार; निवि – नम्रतापूर्वक; दिखारीआ – दर्शन दे; किए – केली; इकसु – एकमात्र, एकमेव; पूर – पूर्ण; भांडारिआ – भांडार;

भावार्थ : असंख्य लोक प्रभू परमात्म्याच्या शोधात खूप फिरले पण कोणासही त्याचा ठाव लागला नाही. तेच लोक भक्त होतात, ज्यांच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते. ॥१॥ मी प्रभू परमात्म्यावर माझे सर्वस्व ओवाळून टाकतो. ॥१॥ राहाउ ॥

खंड २ [२२२]

मी वारंवार ऐकले आहे की प्रभुप्राप्तीचा मार्ग फार भीतीदायक आहे. त्याने मी घाबरून गेलो आहे. शेवटी मी संतजनांना शरण गेलो व त्यांची प्रार्थना केली की माझे रक्षण करा. ॥२॥ हे प्रभू मोहना, हे अनुपमेया, हे सर्वाधाराप्रभू परमात्मारूपी सतगुरू! मी अत्यंत नम्रतापूर्वक तुझ्या चरणांना स्पर्श करून, तुला प्रार्थना करतो, की मला तुझे दर्शन घडू दे. ॥३॥ मी अनेकांशी मैत्री केली पण त्याचा काहीही लाभ झाला नाही. अखेर मी प्रभुचरणी माझे सर्वस्व समर्पित केले, एक प्रभू परमात्मा सोडून कोणीही सर्वगुणसंपन्न नाही. केवळ प्रभू परमात्म्याकडेच सर्व गुणांचे परिपूर्ण भरलेले भांडार आहे. ॥४॥

चहु दिसि जपीऐ नाउ सुखि सवारीआ ॥
 मै आही ओडि तुहारि नानक बलिहारीआ ॥५॥
 गुरि काढिओ भुजा पसारी मोह कूपारीआ ॥
 मै जीतिओ जनमु अपारु बहुरि न हारीआ ॥६॥
 मै पाइओ सरब निधानु अकथु कथारीआ ॥
 हरि दरगह सोभावंत बाह लुडारीआ ॥७॥
 जन नानक लधा रतनु अमोलु अपारीआ ॥
 गुर सेवा भउजलु तरीऐ कहउ पुकारीआ ॥८॥१२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४०)

शब्दार्थ : आहि – इच्छा केली; ओडि – आश्रय; तुहारि – तुझा; काढिओ – काढले; मोह कुपारिआ – मोहाच्या खाईतून; बाह – हात; लुडारीआ – हलवत; लधा – प्राप्त झाला; कहउ – सांगतो; पुकारीआ – ओरडून;

भावार्थ : चारही दिशांना सर्वत्र सर्व लोक तुझ्याच नामाचा जप करतात व त्या नामजपामुळे ते सुख प्राप्त करतात. हे प्रभो! मी केवळ तुझ्याच आधाराची इच्छा केली. हा नानक तुझ्या चरणी आपले सर्वस्व समर्पित करतो. ॥५॥ माझ्या सतगुरूने दोन्ही हात पुढे करून मला मोहमायेच्या खाईतून बाहेर काढले. आता माझ्या मानवजन्माचे सार्थक झाले. आता मी परत कधीही मोहमायेच्या पाशात अडकणार नाही. ॥६॥ आता मला प्रभू परमात्म्याचा नामरूपी सर्व खजिना प्राप्त झाला आहे. त्याचे वर्णनही करता येणार नाही. आता मी प्रभू दरबारात आनंदाने हात उंचाऊन सन्मान प्राप्त केला आहे. ॥७॥ दास नानक सांगतात, मला प्रभुरूपी अमोल रत्न प्राप्त झाले आहे. आता मी सर्व जगाला ओरडून सांगतो की जन हो! सतगुरूची सेवा केल्याने हा भवसागर पार करता येतो. ॥८॥१२॥

॥ गउडी महला ५ ॥

॥१॥ ओंअंकार सतिगुर प्रसदि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओअंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

नाराइण हरि रंग रंगो ॥ जपि जिहवा हरि एक मंगो ॥१॥ रहाउ ॥
 तजि हउमै गुर गिआन भजो ॥ मिलि संगति धुरि करम लिखिओ ॥१॥
 जो दीसै सो संगि न गइओ ॥ साकतु मूडु लगे पचि मुइअे ॥२॥
 मोहन नामु सदा रवि रहिओ ॥ कोटि मधे किनै गुरमुखि लहिओ ॥३॥
 हरि संतन करि नमो नमो ॥ नउनिधि पावहि अतुलु सुखो ॥४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४१)

शब्दार्थ : मंगो – माग, इच्छा कर; भजो – स्मरण करा; धुरि – पूर्वीच्या; गइओ – जाणे; साकतु – शाक्त; मुडु – मूढ,

मूर्ख; पचि – जळून; रवि रहिओ – सर्वत्र भरून राहिलेला; किनै – क्वचित कोणी; लहिओ – प्राप्त केला; अतुलु – अतुलनीय;

भावार्थ : हे जीवा ! तू स्वतः प्रभू परमात्म्याच्या रंगात रंगून जा. मुखाने त्याचे नामस्मरण करताना केवळ प्रभुप्राप्तीची इच्छा धर. ॥१॥ राहाउ ॥ हे जीवा ! अहंकाराचा त्याग कर आणि सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या ज्ञानाचे स्मरण कर. पूर्वकर्मानुसार ज्याच्या भाग्यात तसे लिहिले असेल त्यासच संतसंगत प्राप्त होते. ॥१॥ जे काही दिसते त्यापैकी काहीही शेवटी बरोबर येत नाही. पण तरी ही प्रभुविन्मुख लोक मूर्खासारखे मोहमायेच्या नादी लागून अखेर विकारांच्या अग्नीत जळून मरतात. ॥२॥ कोटी कोटी लोकातून क्वचित एखादा सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनाम प्राप्त करतो. तो मोहन प्रभू परमात्मा सर्वत्र भरून राहिला आहे. ॥३॥ जो प्रभू परमात्म्याच्या सेवकांना, संतजनांना वारंवार नमस्कार करतो त्यास नऊ निधी प्राप्तीचे अतुलनीय सुख प्राप्त होते. ॥४॥

नैन अलोवउ साध जनो ॥ हिरदै गावहु नाम निधो ॥५॥
काम क्रोध लोभु मोहु तजो ॥ जनम मरन दुहु ते रहिओ ॥६॥
दूखु अंधेरा घर ते मिटिओ ॥ गुरि गिआनु द्विडाइओ दीप बलिओ ॥७॥
जिनि सेविआ सो पारि परिओ ॥ जन नानक गुरमुखि जगतु तरिओ ॥८॥१॥१३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४१)

शब्दार्थ : पावहि – प्राप्त होते; नैन – डोळे; अलोवउ – पाहतो; तजो – त्याग करा; बलिओ – पेटवा; पारि – पार; परिओ – पडला.

भावार्थ : हे संतजन हो, तुम्ही आपल्या ज्ञानचक्षूंच्या साहाय्याने त्या प्रभू परमात्म्यास प्रत्यक्ष पाहा व हृदयात त्याच्या नामरूपी निधीचे गुणगान करा. ॥५॥ जो काम, क्रोध, लोभ, मोह आदी विकारांचा त्याग करतो, तो जन्म व मरण ह्या दोन्हीतून मुक्त होतो. ॥६॥ त्याच्या अंतःकरणातील दुःखाचा अंधकार नष्ट होतो कारण त्याने सतगुरूचा उपदेशरूपी दिवा प्रज्वलित करून तो आपल्या अंतःकरणात दृढतापूर्वक धारण केला आहे. ॥७॥ ज्याने प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केले, तो भवसागर पार करून गेला, नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून सारे जग तरून गेले. ॥८॥१॥१३॥

॥ महला ५ गउडी ॥

हरि हरि गुरु गुरु करत भरम गए ॥ मेरै मनि सभि सुख पाइओ ॥१॥ राहाउ ॥
बलतो जलतो तउकिआ गुर चंदनु सीतलाइओ ॥१॥
अगिआन अंधेरा मिटि गइआ गुर गिआनु दीपाइओ ॥२॥
पावकु सागरु गहरो चरि संतन नाव तराइओ ॥३॥
ना हम करम न धरम सुच प्रभि गहि भुजा आपाइओ ॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४१)

शब्दार्थ : बलतो जलतो – जळत होतो; तउकिआ – शिडकावा केला; चंदनु – चंदनाप्रमाणे; सीतलाइओ – शीतलता; गहरो – अथांग; चरि – चढून; सुच – पवित्र; गहि – धरून; अपाइओ – आपलासा केला.

भावार्थ : हरी, हरी, गुरू, गुरू, असे प्रभूचे नामस्मरण केल्याने मनातले भ्रम नष्ट झाले व माझ्या मनास सुख प्राप्त झाले. ॥१॥ राहाउ ॥ माझे मन विकाराग्नीने जळत होते त्यावर सतगुरूने प्रभुनामरूपी जलाचा शिडकावा केला, त्यामुळे

मनास चंदनाची शीतलता प्राप्त झाली. ॥१॥ सतगुरूच्या ज्ञानरूपी दिव्यामुळे माझ्या मनातील मोहमायेचा अंधकार नाहीसा झाला. ॥२॥ संसाररूपी अग्नीचा समुद्र फार खोल आहे. पण संतजनांच्या नामरूपी नावेच्या साहाय्याने मी तो पार केला. ॥३॥ मी धार्मिक नाही, मी कर्मकांडही केले नाही, मी पवित्रही नाही पण प्रभू परमात्म्याने मला हाताला धरून आपलासा केला. ॥४॥

भउ खंडनु दुख भंजनो भगति वछल हरि नाइओ ॥५॥

अनाथह नाथ क्रिपाल दीन संप्रिथ संत ओटाइओ ॥६॥

निरगुनीआरे की बेनती देहु दरसु हरि राइओ ॥७॥

नानक सरनि तुहारी ठाकुर सेवकु दुआरै आइओ ॥८॥ २ ॥ १४ ॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४१)

शब्दार्थ : संप्रिथ – समर्थ; ओटासओ – आश्रय; निरगुनीआरे – गुणहीन; बेनती – विनंती

भावार्थ : तो प्रभू परमात्मा भयाचे खंडन करणारा, दुःखाचा नाश करणारा आहे. तो भक्तांचा प्रेमपूर्वक संभाळ करणारा भक्तवत्सल आहे. ॥५॥ तो अनाथांचा नाथ आहे. दीनांवर कृपा करणारा आहे. तो सर्वसमर्थ आहे. संतसज्जनांचा आधार आहे. ॥६॥ हे प्रभो! मी गुणहीन तुला विनम्र भावे विनंती करतो, की मला तुझे दर्शन घडू दे. ॥७॥ नानक सांगतात, हे स्वामी, हा तुझा सेवक शरणागत होऊन तुझ्या दारी आला आहे. ॥८॥ २ ॥ १४ ॥

॥ गउड़ी महला ५ ॥

रंग संगि बिखिआ के भोगा इन संगि अंध न जानी ॥१॥

हउ संचउ हउ खाटता सगली अवध बिहानी ॥रहाउ ॥

हउ सूर परधानु हउ को नाही मुझहि समानी ॥२॥

जोबनवंत अचार कुलीना मन महि होइ गुमानी ॥३॥

जिउ उलझाइओ बाध बुधि का मरतिआ नही बिसरानी ॥४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४२)

शब्दार्थ : रंग – प्रेम आनंद; बिखिआ – विषयविकार; भोगा – उपभोग; अंध – अंधळा; जानी – जाणणे; संचउ – संचय करतो; खाटता – कमावतो, मिळवतो; अवध – वेळ, आयुष्य; बिहानी – व्यतीत करतो; सूर – शूरवीर; मुझहि – माझ्या; जोबनवंत – यौवनाने मुसमुसलेला; अचार – श्रेष्ठ आचरण; कुलीना – उच्च कुळातील; गुमानी – गर्व, अहंकार; उलझाइओ – फसलेला; बाध बुधी – कुबुद्धी, अज्ञानी बुद्धी; मरतिआ – मरेपर्यंत.

भावार्थ : माणूस मोठ्या आनंदाने विषयविकारात रममाण होतो. मोहमायेने आंधळा झालेल्या त्या वेड्यास आपण काय करत आहोत ते कळतही नाही. ॥१॥ मी कमावतो आहे, मी साठवतो आहे अशा अहंकारात धनसंपत्तीच्या मागे धावण्यात, सगळे आयुष्य वाया घालवतो. ॥रहाउ ॥ मी शूर, वीर, मी प्रधान, माझ्यासारखा जगात कोणी नाही. ॥२॥ मी चिरतरुण, मी श्रेष्ठ आचरण करणारा. मी उच्चकुलीन. अशा मी पणाच्या अहंकाराने तो फुगून जातो. ॥३॥ माणूस जन्मापासून मरेपर्यंत ह्या मोहमायेतच अडकून पडतो. ॥४॥

भाई मीत बंधप सखे पाछे तिनहू कउ संपानी ॥५॥

जितु लागो मनु बासना अंति साई प्रगटानी ॥६॥

अहंबुधि सुचि करम करि इह बंधन बंधानी ॥७॥

खंड २ [२२५]

दड़आल पुरख किरपा करहु नानक दास दसानी ॥८ ॥३ ॥१५ ॥४४ ॥ जुमला ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४२)

शब्दार्थ : बंधप – बांधव; पाछे – नंतर; संपानी – सोपवावी; बासना – वासना; सुचि – पावित्र.

भावार्थ : मेल्यानंतर त्याने जमवलेली सर्व संपत्ती त्याचे भाऊ, मित्र, सखे, ह्यांच्यात कोणी घ्यावी ह्यासाठी भांडणे होतात. ॥५ ॥ माणूस जन्मभर ज्या वासनेच्या मागे धावत असतो, ती वासना इतकी बलिष्ठ असते की मरणकालीही ती तीव्रपणे आपले अस्तित्व प्रगट करते. ॥६ ॥ ज्याचे मन अहंकाराने भरलेले आहे, त्याने केलेले पवित्रकर्मही त्याच अहंकाराच्या बंधनाने बांधले जाते. ॥७ ॥ नानक म्हणतात, हे प्रभो! मला अहंकाराचा वारा लागू नये म्हणून तुझ्या दासांचा दास कर म्हणजे मी सदैव नम्र राहीन. ॥८ ॥३ ॥१५ ॥४४ ॥ एकूण एकंदर ॥

॥ रागु गउडी पूरबी छंत महला १ ॥

॥१ ओअंकार सतिनामु करता पुरखु गुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. त्याचे नाव सत्य आहे. तो कर्तापुरुष आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

मुंध रैणि दुहेलडीआ जीउ नीद न आवै ॥

सा धन दुबलीआ जीउ पिर कै हावै ॥

धन थीई दुबलि कंत हावै केव नैणी देखए ॥

सीगार मिठ रस भोग भोजन सभु झूठु कितै न लेखए ॥

मै मत जोबनि गरबि गाली दुधा थणी न आवए ॥

नानक सा धन मिलै मिलार्ई बिनु पिर नीद न आवए ॥१ ॥

मुंध निमानडीआ जीउ बिनु धनी पिआरे ॥

किउ सुखु पावैगी बिनु उर धारे ॥

नाह बिनु घर वासु नाही पुछहु सखी सहेलीआ ॥

बिनु नाम प्रीति पिआरु नाही वसहि साचि सुहेलीआ ॥

सचु मनि सजन संतोखि मेला गुरमती सहु जाणिआ ॥

नानक नामु न छोडै सा धन नामि सहजि समाणीआ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४२)

शब्दार्थ : मुंध – मुग्ध, निरागस; दुहेलडीआ – दुःखी; नीद – झोपा; साधन – स्त्री; दुबलिआ – दुबळी, खंगलेली; हावै – चिंता, काळजी; धन – स्त्री; थीई – झाली; नैणी – डोळ्यांनी; सीगार – शृंगार; मिठ – गोड; कितै – कोणत्या; लेखए – गणती; मैमत – दारू पिऊन मस्त झालेला; जोबनि – यौवना; गरबि – गर्व; दुधा – दोहन केलेले; थणी – स्तनात; निमानडीआ – गरीब, मानहीन; नाह – नाथ, पती; वासु – निवास; वसहि – वास करते; साचि – सत्यामध्ये; सुहेलीआ – सुखी; सजन – सज्जन; संतोखि – संतुष्ट; मेला – मिलन.

भावार्थ : प्रभुपतीच्या वियोगाने निरागस पत्नी (जीवस्त्री) उसासे टाकीत रात्र दुःखात घालवते. तिला झोप लागत नाही. ती पतिविरहाने खंगून जाते. अशी ही दुर्बल झालेली स्त्री रात्रंदिवस हाच विचार करत असते की मी केव्हा एकदा माझ्या डोळ्यांनी माझा प्रभुपती पाहीन. शृंगार, स्वादिष्ट भोजन सारे काही तिला कडू लागते. ते सर्व भोग तिच्या खिजगणतीतही

नसतात. यौवनाने मुसमुसलेली गर्विष्ठ स्त्री (जीव) दारू पिऊन मस्त झाल्यासारखी वागते. अशा स्त्रीचे पतीशी मिलन होत नाही व सौभाग्यही प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, अशा स्त्रीच्या नशिबी जीवन्मूर्ती रात्रभर प्रभुपतीची भेट नसते व तिला मनःशांतीही प्राप्त होत नाही. ॥१॥ अशी ही मुग्धास्त्री पतिवियोगाने निराश व हताश झाली आहे. प्रभुपतीच्या आलिंगनाशिवाय, प्रभुपतीने प्रेमाने तिला हृदयाशी धरल्याशिवाय, तिला कसे सुख प्राप्त होणार ? तिच्या सतसंगी सख्यांना विचारून पाहा त्या हेच सांगतील की प्रभुनामाशिवाय प्रभुपतीचे प्रेम प्राप्त होत नाही व हृदयात सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचा वास झाल्याशिवाय आत्मिक सुखाची प्राप्ती होत नाही. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचा मनात वास असेल तर सतगुरुच्या कृपेने प्रभू परमात्म्याविषयीची जाण प्राप्त होते व प्रभुपतीशी संतोषपूर्ण मिलन होते. नानक सांगतात, अशी स्त्री (जीव) प्रभुनाम आपल्या हृदयात घट्ट धरून ठेवते. तिला प्रभुनामाचा कधीही विसर पडत नाही. ती प्रभुनामाशी एकरूप होऊन सहजावस्था प्राप्त करते. ॥२॥

मिलु सखी सहेलडीहो हम पिरु रावेहा ॥
 गुर पुछि लिखउगी जीउ सबदि सनेहा ॥
 सबदु साचा गुरि दिखाइआ मनमुखी पछुताणीआ ॥
 निकसि जातउ रहै असथिरु जामि सचु पछाणिआ ॥
 साच की मति सदा नउतन सबदि नेहु नवेलओ ॥
 नानक नदरी सहजि साचा मिलहु सखी सहेलीहो ॥३॥
 मेरी इछ पुनी जीउ हम घरि साजनु आइआ ॥
 मिलि वरु नारी मंगलु गाइआ ॥
 गुण गाइ मंगलु प्रेमि रहसी मुंध मनि ओमाहओ ॥
 साजन रहंसे दुसट विआपे साचु जपि सचु लाहओ ॥
 कर जोडि सा धन करै बिनती रैणि दिनु रसि भिनीआ ॥
 नानक पिरु धन करहि रलीआ इछ मेरी पुनीआ ॥४॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४२)

शब्दार्थ : सह - पती परमात्मा; रावेहा - स्मरण करते; सनेहा - संदेश; पछुताणीआ - पश्चात्ताप करते; निकसि - बाहेर पडणे; जातउ - जाते; असथिरु - स्थिर; जामि - जेव्हा; नउतन - नूतन; नेहु - स्नेह; नवेलओ - नवीन; इछ - इच्छा; पुनी - पूर्ण; ओमाहओ - उल्लसित; रहंसे - प्रसन्न; दुसट - दुष्ट; विआपै - दुःखी झाले; लाहओ - लाभ होतो; रलिआ - आनंद.

भावार्थ : सतसंगी सख्यांनो या ! आपण सगळ्याजणी मिळून आपल्या प्रियकराचे, प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करूया. मी सतगुरुच्या मार्गदर्शनाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याची आळवणी करीन. त्याच्या प्राप्तीसाठी मी आतुर झाले आहे हा संदेश मी त्यास पाठवीन. सतगुरूने प्रभुप्राप्तीचा मार्ग दाखवला आहे. पण स्वेच्छाचारी जीवास मात्र कळत नाही. आपल्या मनाप्रमाणे वागल्याने त्यास अखेर पश्चात्ताप करावा लागतो. सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान झाल्याने मन मोहमायेच्या पाशातून मुक्त होऊन स्थिर होते. ज्या जीवास सत्याचे ज्ञान झाले त्याची बुद्धी ताजी राहते. प्रभुनामाविषयीचे प्रेमही सदैव टवटवीत राहते. नानक सांगतात, सतसंगी सख्यांनो ! प्रभुकृपेने सहजावस्था प्राप्त होऊन प्रभुपतीशी मिलन होते. ॥३॥ जेव्हा माझ्या मनात माझ्या प्रिय पतीने वास केला, तेव्हा माझी इच्छा पूर्ण झाली. प्रभू परमात्मा पती म्हणून प्राप्त झाल्याने जीवस्त्री मंगल गाणी गात आहे. नवयौवना मुग्धस्त्री उल्लसित होऊन प्रेमरसाने चिंब होऊन प्रभुपतीचे गुणगान करत आहे. प्रभुपती प्रसन्न झाल्याने आता दुष्टजन मोहमाया विलाप करू लागले आहेत. सत्यरूप प्रभूचे नामस्मरण केल्याने सत्याचा

लाभ होतो. नानक सांगतात, आता ही जीवरूपी स्त्री रात्रंदिवस प्रभुप्रेमरसाने ओलीचिंब होऊन, दोन्ही कर जोडून प्रभूस विनंती करते, की हे प्रभो! तुझे माझे मिलन हे असेच चिरकाल टिको. ही माझी इच्छा पूर्ण करा. ॥४॥१॥

॥ गउड़ी छंत महला १ ॥

सुणि नाह प्रभू जीउ एकलड़ी बन माहे ॥
किउ धीरैगी नाह बिना प्रभ वेपरवाहे ॥
धन नाह बाझहु रहि न साकै बिखम रैणि घणेरीआ ॥
नह नीद आवै प्रेमु भावै सुणि बेनंती मेरीआ ॥
बाझहु पिआरे कोइ न सारे एकलड़ी कुरलाए ॥
नानक सा धन मिलै मिलार्इ बिनु प्रीतम दुखु पाए ॥१॥
पिरि छोडिअड़ी जीउ कवणु मिलारै ॥
रसि प्रेमि मिली जीउ सबदि सुहारै ॥
सबदे सुहारै ता पति पावै दीपक देह उजारै ।
सुणि सखी सहेली साचि सुहेली साचे के गुण सारै ॥
सतिगुरि मेली ता पिरि रावी बिगसी अंप्रित बाणी ॥
नानक सा धन ता पिरु रावे जा तिस कै मनि भाणी ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४३)

शब्दार्थ : नाह – नाथ; एकलड़ी – एकटी; बन – वन, संसाररूपी अरण्य; धीरैगी – धैर्य धारण करणे; वे परवाह – बेपर्वा, निष्काळजी; बाझहु – शिवाय; बिखम – कठीण; घाणेरीआ – पुष्कळ; मेरिआ – माझी; सारे – संभाळ करणे; कुरलाए – विलाप करते; सा धन – ती स्त्रीजीव; पिरि – पताने; छोडिअड़ी – सोडलेली; कवणु – कोण; सुहारै – सुंदर; सुहेली – सुखी.

भावार्थ : हे प्रभुपती, मी (स्त्री जीवात्मा) ह्या संसाररूपी जंगलात एकटी पडले आहे. हे बेपर्वा प्रभुपती! तुझ्याशिवाय ह्या एकाकी अवस्थेत मी (स्त्री जीवात्मा) धैर्य तरी कसे धरणार. ह्या जीवनरूपी भयाणरात्री मी (स्त्री जीवात्मा) पतीशिवाय राहू शकत नाही. मला तुझ्या विरहाने झोप लागत नाही. हे प्रभुपती! प्रेमभावे मी तुला विनंती करते, ती ऐक. पती (प्रभू परमात्मा) शिवाय माझा संभाळ करणारा कोणीही नाही. मी एकाकीपणे विलाप करत आहे. नानक सांगतात, विरहिणी पत्नी प्रभुपतीस तेव्हाच भेटते, जेव्हा सतगुरू तिचे (जीवात्म्याचे) प्रभुपतीशी मिलन घडवून आणतो. तो पर्यंत तिला (जीवात्मा) विरहाचे दुःख सहन करावेच लागले. ॥१॥ जिला (जीवात्म्याला) पतीने (प्रभूने) सोडले आहे तिचा प्रभुपतीशी कोण मिलाप घडवून आणिल ? प्रभुनामरूपी सुंदर शब्दांनी तिचे प्रभू पतीशी मिलन होईल. प्रभुनामात लीन झाल्याने तिच्या अंतरात आत्मज्योत प्रकाशित होईल व तिचे तन-मन उज्वल होईल. हे सखे ऐक, सत्याचरणाने सुख प्राप्त होते व सत्यरूप प्रभू परमात्म्याचे गुण स्मरण केले जाते. सतगुरूने जेव्हा जीवात्मारूपी कामिनीचे पतिप्रभूशी मिलन घडवून आणले, तेव्हा प्रभुरूपात रममाण होऊन प्रभू परमात्म्याच्या अमृतवाणीने तिचे चित्त प्रफुल्लित झाले. नानक सांगतात, तीच स्त्री (जीवात्मा) प्रभुपतीशी रममाण होते जी त्याला आवडते. ॥२॥

माइआ मोहणी नीघरीआ जीउ कूडि मुठी कूडिआरे ॥
किउ खल्लै गल जेवड़ीआ जीउ बिनु गुर अति पिआरे ॥

खंड २ [२२८]

हरि प्रीति पिआरे सबदि वीचारे तिस ही का सो होवै ॥
 पुंन दान अनेक नावण किउ अंतर मलु धोवै ॥
 नाम बिना गति कोइ न पावै हठि निग्रहि बेबाणै ॥
 नानक सच घरु सबदि सिजापै दुबिधा महलु कि जाणै ॥३॥
 तेरा नामु सचा जीउ सबदु सचा वीचारो ॥
 तेरा महलु सचा जीउ नामु सचा वापारो ॥
 नाम का वापारु मीठा भगति लाहा अनदिनो ॥
 तिसु बाझु वखरु कोइ न सूझै नामु लेवहु खिनु खिनो ॥
 परखि लेखा नदरि साची करमि पूरै पाइआ ॥
 नानक नामु महा रसु मीठा गुरि पूरै सचु पाइआ ॥४॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४३)

शब्दार्थ : सारै – स्मरण; रावी – आवडली; बिगसी – विकसित; विघरीआ – बेघर, अनाथ; कूडि – खोटे; मुठी – फसली गेली; कूडिआरे – असत्याचरणी; खुलै – मुक्त होईल; जेवडीआ – फास; नावण – तीर्थस्नान; हठी – हटयोगाने; निग्रहि – इंद्रिये ताब्यात ठेवून; सिजापै – ओळखणे; दुबिआ – द्वेषभाव; लाहा – लाभ; वखरु – सौदा; परखि – पारख करणे;

भावार्थ : मोहमायेने (जीवात्मा) स्त्रीस प्रभू परमात्म्यापासून विभक्त केले आहे व ती असत्यात फसली आहे. तिच्या गळ्यातील हा मायापाश अत्यंत प्रिय सतगुरुशिवाय अन्य कोण सोडवू शकेल? जो कोणी जीव प्रभू परमात्म्यावर प्रेम करील व प्रभुनामाचे प्रेमपूर्वक चिंतन करील, तोच प्रभुरूपात एकरूप होऊन जातो. अनेक पुण्यकार्ये केली, दान केले, तीर्थस्नान केले, तरी अंतःकरणातील मळ त्याने दूर होत नाही. हटयोगाने, इंद्रियनिग्रह करून वनात वास केला तरी प्रभुनामाशिवाय जीवास परमगती प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, शब्दाच्या, प्रभुनामाशिवाय जीवास परमगती प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, शब्दाच्या, प्रभुनामाच्या माध्यमातूनच सत्यरूप प्रभू परमात्म्याची ओळख पटते. द्वैतात राहून मनाच्या द्विधा अवस्थेत प्रभू परमात्म्याच्या महालाचे ज्ञान प्राप्त होत नाही. ॥३॥ हे प्रभो! तुझे नाम सत्य आहे, तुझे गुणगान करणारे शब्द सत्य आहेत. तुझ्या गुणांचे मनन-चिंतन करणे हे सत्याचरण आहे. तुझा दरबारही सत्य आहे. तुझ्या नामाचा व्यापारही सत्य आहे. प्रभुनामाचा व्यापार केल्याने दररोज भक्तिरूपी लाभ होतो. प्रभुनामाशिवाय अन्य कोणताही सौदा योग्य वाटत नाही. हे जीवा! तू क्षणोक्षणी प्रभुनामाचे स्मरण कर ज्या जीवाने नीट विचारपूर्वक नामाचा व्यापार केला त्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते व त्याचे कर्म पूर्ण होते. त्यास प्रभू प्राप्त होतो. नानक सांगतात, प्रभुनामारूपी महारस अत्यंत मधुर असतो व पूर्णगुरूच्या कृपेने तो प्राप्त होतो. ॥४॥२॥

॥ रागु गउडी पूरबी छंत महला ३ ॥

॥१ ओअंकार सतिनामु करता पुरखु गुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. त्याचे नाम सत्य आहे. तो कर्तापुरुष आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

सा धन बिनउ करे जीउ हरि के गुण सारे ॥
 खिनु पलु रहि न सकै जीउ बिनु हरि पिआरे ॥
 बिनु हरि पिआरे रहि न साकै गुर बिनु महलु न पाईऐ ॥

खंड २ [२२९]

जो गुरु कहै सोई परु कीजै तिसना अगनि बुझाईए ॥
 हरि साचा सोई तिसु बिनु अवरु न कोई बिनु सेविए सुखु न पाए ॥
 नानक सा धन मिलै मिलीजै जिस नो आपि मिलाए ॥१॥
 धन रैणि सुहेलडीए जीउ हरि सिउ चितु लाए ॥
 सतिगुरु सेवे भाउ करे जीउ विचहु आपु गवाए ॥
 विचहु आपु गवाए हरि गुण गाए अनदिनु लागा भाओ ॥
 सुणि सरखी सहेली जीअ की मेली गुर कै सबदि समाओ ॥
 हरि गुण सारी ता कंत पिआरी नामे धरी पिआरो ॥
 नानक कामणि नाह पिआरी राम नामु गलि हारो ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४३)

शब्दार्थ : बिनउ – विनंती, प्रार्थना; सारे – संभाळ; खिनु – क्षण; पलु – पळ; पाईए – प्राप्त होते; परु – चांगल्या
 रीतीने; जिस नो – ज्याला; आपि – प्रभू स्वतः; सुहेलडीए – सुखात; भाउ – प्रेम; मेली – मैत्रीण; सारी – स्मरण कर.
 ता – तेव्हा; नाह – नाथ; गलि – गळ्यात.

भावार्थ : स्त्री (जीवात्मा) प्रभू परमात्म्याची प्रार्थना करते, “ हे प्रभू! मी तुझ्या गुणांचा संभाळ करते. स्मरण करते. हे प्रिय
 प्रभुपती मी तुझ्याशिवाय एक क्षणही राहू शकत नाही.” स्त्री (जीवात्मा) प्रिय प्रभू परमात्म्याशिवाय राहू शकत नाही. पण
 सतगुरुशिवाय प्रभुप्राप्तीचा मार्ग अन्य कोणी दाखवू शकत नाही. सतगुरुने केलेल्या उपदेशाचे योग्य प्रकारे आचरण केल्याने
 मोहमायेचा अग्नी विझून जातो. केवळ एकमात्र प्रभू परमात्मा सत्य आहे. त्याला सोडून अन्य कशानेही, अन्य कोणाचीही
 सेवा केल्याने सुख प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, त्याच स्त्रीरूपी जीवात्म्याचे प्रभू परमात्म्याशी मिलन होते जिला तो
 स्वतः आपल्याशी एकरूप करून घेतो. ॥१॥ जी स्त्री (जीवात्मा) प्रभू परमात्म्याशी आपले चित्त एकाग्र करते तिचीच
 जीवनरूपी रात्र सुखात जाते. जी स्त्री (जीवात्मा) सतगुरूची प्रेमपूर्वक सेवा करते तिच्या अंतःकरणातील अहंभाव नष्ट
 होतो. अहंभाव नष्ट झालेली स्त्री (जीवात्मा) सदैव प्रभू परमात्म्याच्या गुणगानात मग्न होऊन राहते. सख्यांनो ऐका,
 सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाशी एकरूप होऊन जा. जी स्त्री प्रभू परमात्म्याचे गुण आपल्या हृदयात दृढपणे धारण
 करील ती पतिप्रभूस प्रिय होते. नानक सांगतात, ज्या कामिनीने नामरूपी माला गळ्यात धारणा केली आहे ती प्रभुपतीस
 प्रिय होते. ॥२॥

धन एकलडी जीउ बिनु नाह पिआरे ॥
 दूजै भाइ मुठी जीउ बिनु गुर सबद करारे ॥
 बिनु सबद पिआरे कउणु दुतरु तारे माइआ मोहि खुआई ॥
 कूडि विगुती ता पिरि मुती सा धन महलु न पाई ॥
 गुर सबदे राती सहजे माती अनदिनु रहै समाए ॥
 नानक कामणि सदा रंगि राती हरि जीउ आपि मिलाए ॥३॥
 ता मिलीए हरि मेले जीउ हरि बिनु कवणु मिलाए ॥
 बिनु गुर प्रीतम आपणे जीउ कउणु भरमु चुकाए ॥
 गुरु भरमु चुकाए इउ मिलीए माए ता सा धन सुखु पाए ॥

गुर सेवा बिनु घोर अंधारु बिनु गुर मगु न पाए ॥

कामणि रंगि राती सहजे माती गुर कै सबदि वीचारे ॥

नानक कामणि हरि वरु पाइआ गुर कै भाइ पिआरे ॥४॥१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४४)

शब्दार्थ : एकलड़ी – एकटी; करारे – प्रबळ, प्रभावी; मुठी – फसवली जाते; दुतरु – दुस्तर; खुआई – घालवली; विगुती – अडकली; मुती – त्याग केला; राती – रममाण; माती – मस्त; रंगी – प्रेम भावात.

भावार्थ : जी जीवस्त्री प्रभुपतीशिवाय एकाकी पडली आहे ती सतगुरूकडून आधार देणारे प्रभुनाम प्राप्त न झाल्याने द्वैतभावात सापडून मोहमायेकडून फसवली जाते. प्रिय प्रभुनामाशिवाय हा दुस्तर भवसागर अन्य कोण तारून नेऊ शकेल ? बिचारी जीवस्त्री मोहमायेच्या पाशात अडकून दुःखी होऊन जन्ममरणाच्या चक्रात भटकत राहिल. ही जीव स्त्री असत्याचरणात रममाण झाली, तेव्हा तिच्या प्रिय पतीने तिला सोडून दिले. अशा स्त्री जीवास प्रभुपतीच्या महालात प्रवेश प्राप्त होत नाही. जी जीवस्त्री सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामात रंगून सहजावस्थेत मस्त होऊन राहते, ती सदैव प्रभुपतीशी एकरूप होऊन राहते. नानक सांगतात, जी जीव स्त्री सदैव प्रभुपतीच्या रंगात रंगून जाते तिला प्रभुपती स्वतःशी एकरूप करून घेतो. ॥३॥ हे जीवा ! प्रभू परमात्मा तेव्हाच प्राप्त होतो, जेव्हा तो स्वतः येऊन भेटतो. अन्य कोणीही ते करू शकत नाही. हे जीवा आपल्या प्रिय सतगुरूशिवाय आपल्या मनातील मोहमायेने निर्माण केलेले भ्रम अन्य कोण दूर करणार ? सतगुरूची सेवा न केल्यास जीव घोर अज्ञान, अंधकारात बुडून जातो. सतगुरूशिवाय प्रभुप्राप्तीचा मार्ग, मुक्तीचा मार्ग प्राप्त होत नाही. जी जीवस्त्री प्रभुनामाचे सतत मनन-चिंतन करते, ती प्रभूच्या रंगात रंगून जाऊन सहजावस्थेत मस्त होते. नानक सांगतात, सतगुरूच्या कृपेनेच जीवस्त्रीस प्रभू परमात्मा पती म्हणून प्राप्त होतो. ॥४॥१॥

॥ गडडी महला ३ ॥

पिर बिनु खरी निमाणी जीउ बिनु पिर किउ जीवा मेरी माई ॥

पिर बिनु नीद न आवै जीउ कापडु तनि न सुहाई ॥

कापरु तनि सुहावै जा पिर भावै गुरमती चितु लाईऐ ॥

सदा सुहागणि जा सतिगुरु सेवे गुर कै अंकि समाईऐ ॥

गुर सबदै मेला ता पिरु रावी लाहा नामु संसारे ॥

ननाक कामणि नाह पिआरी जा हरि के गुण सारे ॥१॥

सा धन रंगु माणे जीउ आपणे नालि पिआरे ॥

अहिनिंसि रंगि राती जीउ गुर सबदु वीचारे ॥

गुर सबदु वीचारे हउमै मारे इन बिधि मिलहु पिआरे ॥

सा धन सोहागणि सदा रंगि राती साचै नामि पिआरे ॥

अपने गुर मिलि रहिऐ अंम्रितु गहिऐ दुबिधा मारि निवारे ॥

नानक कामणि हरि वरु पाइआ सगले दूख विसारे ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४४)

शब्दार्थ : पिर – पती, परमेश्वर; खरी – खूप; निमाणी – दीन; जीवा – जगणे; सुहाई – सुखावह, आनंददायक; कापरु – वस्त्र; सुहावै – सुंदर; जा – जेव्हा; गुरमती – सतगुरूचा उपदेश; मेला – मिलन झाले; ता – तेव्हा; रावी – रममाण, उपभोग; लाहा – लाभ; संसारे – सांसारिक जीवनात; सारे – स्मरण करणे; रंगुमाणे – द्विधा.

खंड २ [२३१]

भावार्थ : हे माते ! प्रभुपतीच्या मिलनाशिवाय माझा जीव विरहव्यथेने खूप व्याकूळ झाला आहे. मी प्रभुपतीशिवाय जगूच शकत नाही. प्रिय पतीशिवाय मला झोप सुद्धा येत नाही. सुंदर कपडेही अंगाला टोचतात. मनाला आनंद देत नाहीत. सतगुरूकडून प्राप्त झालेला उपदेश चित्तात धारण करून त्याप्रमाणे आचरण करणारी स्त्री (जीवात्मा) प्रभुपतीस प्रिय होते. तिलाच कपडे सुंदर दिसतात. सतगुरूची सेवा करून ती स्त्री सौभाग्यवान होऊन प्रभुपतीशी एकरूप होते. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाच्या साहाय्याने प्रभुपतीशी मिलन झालेली स्त्री (जीवात्मा) प्रभुपतीच्या सहवासात रममाण होते व संसारात प्रभुनामाचा लाभ प्राप्त करते. नानक सांगतात, जी स्त्री (जीवात्मा) सदैव प्रभुनामाचे स्मरण करते, तीच स्त्री प्रभुपतीस प्रिय होते. ॥१॥ अशी स्त्री आपल्या प्रिय पतिप्रभूशी सदैव रममाण होऊन राहते. प्रभुनामाच्या साहाय्याने प्रभुनामाच्या सततच्या चिंतनाने ती रात्रंदिवस पती प्रेमाच्या रंगात रंगून जाते. सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचे सतत स्मरण केल्याने अहंकार नष्ट होतो व प्रभुपतीशी मिलन होते. अशी ही सौभाग्यवती स्त्री सत्यरूप प्रिय प्रभूच्या नामस्मरणाने सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या प्रेमात रंगून जाते. आपल्या सतगुरूशी एकरूप होऊन ती त्याच्याकडून प्रभुनामामृत प्राप्त करते व त्या आधारे मनातील द्वैतभाव नष्ट करते. नानक सांगतात, स्त्रीरूपी जीवात्म्यास प्रभू परमात्मा पती म्हणून प्राप्त झाल्याने तिचे सर्व दुःख नाहीसे होते. ॥२॥

कामणि पिरहु भुली जीउ माइआ मोहि पिआरे ॥
 झूठी झूठी लगी जीउ कूड़ि मुठी कूड़िआरे ॥
 कूडु निवारे गुरमति सारे जूऐ जनमु न हारे ॥
 गुर सबदु सेवे सचि समावै विचहु हउमै मारे ॥
 हरि का नामु रिदै वसाए ऐसा करे सीगारो ॥
 नानक कामणि सहजि समाणी जिसु साचा नामु अधारो ॥३॥
 मिलु मेरे प्रीतमा जीउ तुध बिनु खरी निमाणी ॥
 मै नैणी नीद न आवै जीउ भावै अनुं न पाणी ॥
 पाणी अनुं न भावै मरीऐ हावै बिनु पिर किउ सुखु पाइऐ ॥
 गुर आगै करउ बिनंती जे गुर भावै जिउ मिल तिवै मिलाईऐ ॥
 आपे मेलि लए सुखदाता आपि मिलिआ घरि आए ॥
 नानक कामणि सदा सुहागणि ना पिरु मरै न जाए ॥४॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४४)

शब्दार्थ : भुली – विसरली; कूड़ि – खोटे, पाप; जूऐ – जुगार; विचहु – मध्ये; तुधु – तुला; जिउ – जसे; तिवै – तसे

भावार्थ : मोहमायेच्या पाशात अडकून स्त्रीरूपी जीवात्मा प्रभुपतीस विसरते. त्यामुळे ती असत्यात बुडून असत्याचरण करून असत्यातच फसली जाते. पण जी स्त्री (जीवात्मा) सतगुरूच्या उपदेशाने असत्याचा विळखा तोडण्यात यशस्वी होते ती जीवनाच्या खेळात कधी हरत नाही. ती सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचे स्मरण करून सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होऊन आपल्या मनातील अहंकारास मारून टाकते. ती प्रभुनाम आपल्या हृदयात दृढपणे धारण करते. हाच तिला प्रभुपतीसाठी केलेला शृंगार वाटतो. नानक सांगतात, अशी स्त्री (जीवात्मा) सत्यरूप प्रभुनामाच्या आधारे सहजावस्थेत सामावून जाते. ॥३॥ हे माझ्या प्रियतम प्रभू! मला येऊन भेट. तुझ्या विरहाने मी दुःखाने व्याकूळ झाले आहे. रात्री मला झोप लागत नाही. अन्न-पाणी गोड लागत नाही. अन्न-पाणी गोड न लागल्याने मी मरणासन्न झाले आहे. पतीशिवाय सुख कसे प्राप्त होणार ? मी सतगुरूपुढे नम्रपणे विनंती करते, की तुला जशी योग्य वाटेल तशी तू माझी पतिप्रभूशी भेट घडव. तो सुखदाता प्रभुपती स्वतः येऊन भेटतो व मनात वास करतो. नानक सांगतात, अशी स्त्री सदैव भाग्यवती राहते. कधीही प्रभुपती तिला सोडून जात नाही. तिला कधीही विरहरूपी मरण प्राप्त होत नाही. ॥४॥२॥

॥ गउडी महला ३ ॥

कामणि हरि रसि बेध जीउ हरि कै सहजि सुभाए ॥
मनु मोहनि मोहि लीआ जीउ दुबिधा सहजि समाए ॥
दुबिधा सहजि समाए कामणि वरु पाए गुरमती रंगु लाए ॥
इहु सरीरु कूडि कुसति भरिआ गल ताई पाप कमाए ॥
गुरमुखि भगति जितु सहज धुनि उपजै बिनु भगती मैलु न जाए ॥
नानक कामणि पिरहि पिआरी विचहु आपु गवाए ॥१॥
कामणि पिरु पाइआ जीउ गुर कै भाइ पिआरे ॥
रैणि सुखि सुती जीउ अंतरि उरि धारे ॥
अंतरि उरि धारे मिलीऐ पिआरे अनदिनु दुखु निवारे ॥
अंतरि महलु पिरु रावे कामणि गुरमती वीचारे ॥
अंघ्रितु नामु पीआ दिन राती दुबिधा मारि निवारे ॥
नानक सचि मिली सोहागणि गुर कै हेति अपारे ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४५)

शब्दार्थ : बेधी – बद्ध, बांधली गेलेली; सुभाए – स्वभाव, स्वाभाविकपणे; दुबिधा – द्विधा, द्वैत; सरीरु – शरीर; कूडि – खोटे, पाप; कुसति – असत्य; भरिआ – भरलेली; गल ताई – गळ्यापर्यंत; धुनि – ध्वनी; उपजै – निर्माण होतो; भाइ – प्रेमाने, प्रेमात; सुती – झोपते; हेति – हित प्रेम.

भावार्थ : जी जीवस्त्री प्रभुनामाशी एकरूप झाली, ती स्वाभाविकपणे सहजावस्था प्राप्त करते. जिचे मन प्रभू परमात्म्याने मोहित केले आहे, तिच्या मनातील द्वैतभाव संपून जातो व ती प्रभुनामात आत्मिक स्थिरता प्राप्त करते. जिच्या मनातील द्वैतभाव नष्ट झाला आहे, अशी स्त्री (जीवात्मा) सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या प्रभुनामात रंगून जाऊन तिला प्रभू परमात्मा पती प्राप्त होतो. हे शरीर तर असत्याने, पापाचरणात आकंठ बुडालेले आहे. ते शरीर सदैव पापाचीच कमाई करते. पण जेव्हा जीव सतगुरूकडून प्राप्त झालेल्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभू परमात्म्याची भक्ती करतो. तेव्हा तो सहजावस्था प्राप्त करतो. त्याच्या अंतःकरणात प्रभू परमात्म्याचा अनाहत ध्वनी उमटतो. प्रभू परमात्म्याची भक्ती केल्याशिवाय मनातील अहंकाराचा, मोहमायेचा मळ नष्ट होत नाही. नानक सांगतात, ज्या स्त्री जीवाने आपल्या मनातील अहंकार नष्ट केला ती आपल्या पतीस (प्रभू परमात्म्यास) प्रिय होते. ॥१॥ जी जीवस्त्री आपल्या आचरणाने सतगुरूस प्रिय होते. तिलाच प्रभुपती प्राप्त होतो. त्यास (प्रभुपतीस) हृदयाशी धरून ती जीवनरूपी रात्र सुखात घालवते. प्रिय प्रभुपतीस अंतःकरणात धारण केल्याने प्रभू परमात्म्याशी मिलनाचा आनंद उपभोगते. रात्रंदिवस प्रभू परमात्म्याचे अंतःकरणात चिंतन केल्याने प्रभू परमात्मा तिचे सर्व दुःख निवारण करतो. जी जीवस्त्री सतगुरूच्या उपदेशाने प्राप्त झालेल्या प्रभुनामाचे मनन-चिंतन करते ती प्रभुपतीच्या मिलनात रममाण होते. जी स्त्री जीव रात्रंदिवस प्रभुनामामृत प्राशन करते तिच्या मनातील द्वैतभाव नष्ट होतो. नानक सांगतात, सतगुरूच्या अपार प्रेमाने जीवरूपी स्त्री सत्यरूप प्रभुपतीशी एकरूप होऊन सौभाग्य प्राप्त करते. ॥२॥

आवहु दइआ करे जीउ प्रीतम अति पिआरे ॥
कामणि बिनउ करे जीउ सचि सबदि सीगारे ॥
सचि सबदि सीगारे हउमै मारे गुरमुखि कारज सवारे ॥

खंड २ [२३३]

जुगि जुगि एको सचा सोई बूझै गुर बीचारे ॥
 मनमुखि कामि विआपी मोहि संतापी किसु आगै जाई पुकारे ॥
 नानक मनमुखि थाउ न पाए बिनु गुर अति पिआरे ॥३॥
 मुंध इआणी भोली निगुणीआ जीउ पिरु अगम अपारा ॥
 आपे मेलि मिलीऐ जीउ आपे बखसणहारा ॥
 अवगण बखसणहारा कामणि कंतु पिआरा घटि घटि रहिआ समाई ॥
 प्रेम प्रीति भाइ भगती पाईऐ सतिगुरि बूझ बुझाई ॥
 सदा अनंदि रहै दिनु राती अनदिनु रहै लिव लाई ॥
 नानक सहजे हरि वरु पाइआ सा धन नउ निधि पाई ॥४॥३॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४५)

शब्दार्थ : आवहु – ये; सीगारे – शृंगार; कारज – कार्य; बूझै – जाणले, समजले; विआपी – व्याप्त; किसु – कोण; थाउ – स्थान; इआणी – अज्ञानी, अजाण; निगुणीआ – गुणहीन; बखसणहारा – क्षमा करणारा; अवगण – अवगुण.

भावार्थ : सत्यरूप प्रभू परमात्म्याच्या नामाचा शृंगार करून जीवरूपी कामिनी आपल्या प्रिय प्रभुपतीस नम्रतापूर्वक विनवणी करते, की हे प्रभो! माझ्यावर दया कर व येऊन माझ्या अंतःकरणात स्थान ग्रहण कर. जी स्त्री (जीवात्मा) प्रभुनामाचा शृंगार करून सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करते, तिचे जीवनकार्य सफल होते. सतगुरूच्या उपदेशाचे मनन-चिंतन केल्याने ज्ञान प्राप्त होते, की युगानुयुगे तो एकमेव प्रभू परमात्माच सत्य आहे, स्थिर आहे, सदैव अस्तित्वमान आहे. स्वेच्छाचारी जीव कामविकाराने व्यापलेला असतो. मोहमायेत अडकल्याने दुःख भोगतो. तो आपले दुःख कोणापुढे व्यक्त करणार ? नानक सांगतात, सतगुरूशिवाय स्वेच्छाचारी जीवस्त्री प्रभू परमात्म्याजवळ स्थान प्राप्त करू शकत नाही. ॥३॥ जीवस्त्री, निरागस, अजाण, भोळी व गुणहीन आहे. पण तिचा प्रिय प्रभुपती अगम्य व अपार आहे. तो स्वतः स्त्रीजीवास क्षमा करून आपल्यामध्ये सामावून घेतो. अवगुणांना क्षमा करणारा, कामिनीचा प्रिय प्रभू सर्व जीवांच्या अंतरात सामावलेला आहे. सतगुरूने हे समजावून सांगितले आहे की, तो प्रभुपती प्रेमपूर्ण भक्ती केल्याने प्राप्त होतो. सतगुरूच्या ह्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने स्त्री जीव रात्रंदिवस प्रभुमिलनाचा आनंद उपभोगते व सदैव प्रभुनामात एकाग्रचित्त होऊन राहते. नानक सांगतात, जी जीव स्त्री सहज अवस्थेत राहून आत्मिक आनंदात मग्न राहून प्रभुपती प्राप्त करते तिला जणू काही जगातले सर्व नऊ निधी प्राप्त झाले आहेत, असे वाटते. ॥४॥३॥

॥ गडडी महला ३ ॥

माइआ सरु सबलु वरतै जीउ किउ करि दुतरु तरिआ जाइ ॥
 राम नामु करि बोहिथा जीउ सबदु खेवटु विचि पाइ ॥
 सबदु खेवटु विचि पाए हरि आपि लघाए इन बिधि दुतरु तरीऐ ॥
 गुरमुखि भगति परापति होवै जीवतिआ इउ मरीऐ ॥
 खिन महि राम नामि किलविख काटे भए पवितु सरीरा ॥
 नानक राम नामि निसतारा कंचन भए मनूरा ॥१॥
 इसतरी पुरख कामि विआपे जीउ राम नाम की बिधि नही जाणी ॥
 मात पिता सुत भाई खरे पिआरे जीउ इबि मुए बिनु पाणी ॥

खंड २ [२३४]

डूबि मुए बिनु पाणी गति नही जाणी हउमै धातु संसारे ॥
जो आइआ सो सभु को जासी उबरे गुर वीचारे ॥
गुरमुखि होवै राम नामु वखाणै आपि तरै कुल तारे ॥
नानक नामु वसै घट अंतरि गुरमति मिले पिआरे ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४५)

शब्दार्थ : सरु – सरोवर, समुद्र; सबलु – बलवान; वरतै – व्याप्त; किउ – कसा; दुतरु – दुस्तर; तरिआ – तरून; बोहिथा – जहाज; खेवटु – नावाडी; लघाए – उल्लंघन, पार करणे; परापति – प्राप्त; जिवतिआ – जिवंतपणी; इउ – अशा प्रकारे; किलविख – किल्मिष; पवितु – पवित्र; निसतारा – सुटका; मनुरा – गंज; इसतरी – स्त्री; कामि – कामवासना; सुत – पुत्र; खरे – अधिक; डूबि – बुडतात; गति – उपाय; धातु – धावपळ; आइआ – आला, जन्माला आला; जासि – जातो, मरण पावतो; उबरे – वाचले, उद्धार झाला; होवै – होते; बखाणै – उच्चार करणे.

भावार्थ : मायारूपी सरोवर काठोकाठ भरले आहे. त्यात प्रचंड लाटा उत्पन्न होत आहेत. असा दुस्तर मायासागर कसा काय तरून जाणार. हे जीवा ! रामनामरूपी जहाजाचा आश्रय घे. सतगुरूच्या शब्दास नावाडी कर. शब्दरूप नावाडी होऊन प्रभू परमात्मा स्वतः तुला हा दुस्तर भवसागर पार करून नेईल. हाच मोहमायेच्या प्रबल सरोवरातून तरून जाण्याचा एकमेव मार्ग आहे. सतगुरूच्या उपदेशाने मनात भक्तिभाव जागृत होतो व जिवंतपणीच विकारांपासून मुक्ती प्राप्त होते. रामनामाच्या उच्चाराने क्षणात सारे किल्मिष नष्ट होते व शरीर पवित्र होते. नानक सांगतात, रामनामामुळे उद्धार होतो ! अहंकाराने, मोहमायेने गंजलेले मन सुवर्णासारखे चमकू लागते. ॥१॥ ह्या जगात सर्व स्त्री-पुरुष कामविकाराने पछाडले गेले आहेत. ते प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करणे जाणत नाहीत. माता, पिता, बंधू, पुत्र सारे त्यांना प्रभुनामापेक्षा अधिक प्रिय वाटतात. अशी माणसे संसारात अहंकाराने धावाधाव करतात. त्यामुळे त्यांना सद्गती प्राप्त होत नाही व ते मोहमायेत बिनपाण्याने बुडून मरतात. जे जे जीव ह्या जगात जन्माला आले, ते सर्व जीव मायेच्या पाशात अडकतात. जन्ममरणाच्या चक्रात फिरत राहतात. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो, तोच ह्या भवसागरातून उद्धरून जातो. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून रामनामाचे स्मरण करतो. तो स्वतः भवसागर तरून जातोच व आपल्या कुलासही तारून नेतो. नानक सांगतात, ज्या जीवाच्या अंतरात प्रभुनामाचा वास आहे. त्यास सतगुरूच्या उपदेशाने प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥२॥

राम नाम बिनु को थिरु नाही जीउ बाजी है संसारा ॥
द्रिडु भगति सची जीउ राम नामु वापरा ॥
राम नामु वापारा अगम अपारा गुरमती धनु पाईऐ ॥
सेवा सुरति भगति इह साची विचहु आपु गावाईऐ ॥
हम मति हीण मूरख मुगध अंधे सतगुरि मारगि पाए ॥
नानक गुरमुखि सबदि सुहावे अनदिनु हरि गुण गाए ॥३॥
आपि कराए करे आपि जीउ आपे सबदि सवारे ॥
आपे सतिगुरु आपि सबदु जीउ जुगु जुगु भगत पिआरे ॥
जुगु जुगु भगत पिआरे हरि आपि सवारे आपे भगती लाए ॥
आपे दाना आपे बीना आपे सेव कराए ॥
आपे गुणदाता अवगुण काटे हिरदै नामु वसाए ॥
नानक सद बलिहारी सचे विटहू आपे करे कराए ॥४॥४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४६)

शब्दार्थ : थिरू – स्थिर; बाजी – खेळ; द्रिडू – दृढ; वापारा – व्यापार; धनु – धन, संपत्ती; सुहावे – सावरणे; दाना – ज्ञाता, सर्वज्ञ; बीना – पाहणारा;

भावार्थ : ह्या विश्वात रामनामाशिवाय अन्य काहीही स्थिर नाही. हा सारा संसार हा एक खेळ आहे. त्यात सारे काही अस्थिर आहे. हे जीवा! तू आपल्या चित्तात प्रभू परमात्म्याची भक्ती दृढपणे धारण कर. व प्रभुनामाचा व्यापार कर. रामनामाचा व्यापार अगम्य आहे. अपार आहे. हे रामनामरूपी धन सतगुरुकृपेने प्राप्त होते. प्रभुनामात चित्त एकाग्र करणे हीच खरी भक्ती. हीच खरी प्रभुसेवा. त्यामुळे मनातील अहंकार नष्ट होतो. आम्ही मतिहीन, मूर्ख, अजाण, मोहमायेने अंध झालो होतो. पण सतगुरूने आम्हास जीवनाचा योग्य मार्ग दाखवला. नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने प्रभुनामात गोडी उत्पन्न होते व जीव रात्रंदिवस हरीचे गुणगान करू लागतो. ॥३॥ हे प्रभो! तूच सर्व काही करणारा आहेस व जीवांकडून तूच कार्य करून घेतोस. प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणानेच जीव संसारातून तरून जातो. हे प्रभो! तूच सतगुरू आहेस तूच प्रभुनाम आहेस. युगानुयुगे भक्तांवर प्रेम करणाराही तूच आहेस. युगानुयुगे भक्तांवर प्रेम करणारा प्रभू परमात्मा स्वतः भक्तांना सावरून घेऊन प्रभुभक्तीच्या मार्गाकडे वळवतो. हे प्रभो तूच सर्वज्ञ आहे. तू सर्व काही पाहतोस व तूच जीवांकडून सेवाभक्ती करून घेतोस. हे प्रभो! तूच जीवांना त्यांच्यातील अवगुण नष्ट करून त्यांना सदगुणांचे दान देतोस व त्यांच्या हृदयात नामरूपाने वास करतोस. नानक सांगतात, प्रभू परमात्माच सर्व काही करणारा व करून घेणारा आहे. अशा प्रभू परमात्म्याच्या चरणी मी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥४॥४॥

॥ गडडी महला ३ ॥

गुर की सेवा करि पिरा जीउ हरि नामु धिआए ॥
मंजहु दूरि न जाहि पिरा जीउ घरि बैठिआ हरि पाए ॥
घरि बैठिआ हरि पाए सदा चितु लाए सहजे सति सुभाए ॥
गुर की सेवा खरी सुखाली जिस नो आपि कराए ॥
नामो बीजे नामो जंमै नामो मंदि वसाए ॥
नानक सचि नामि वडिआई पूरबि लिखिआ पाए ॥१॥
हरि का नामु मीठा पिरा जीउ जा चाखहि चितु लाए ॥
रसना हरि रसु चाखु मुये जीउ अन रस साद गवाए ॥
सदा हरि रसु पाए जा हरि भाए रसना सबदि सुहाए ॥
नामु धिआए सदा सुखु पाए नामि रहै लिव लाए ॥
नामे उपजै नामे बिनसै नामे सचि समाए ॥
नानक नामु गुरमती पाईऐ आपे लए लवाए ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४६)

शब्दार्थ : पिरा – प्रिय; मंजहु – माझ्यापासून; सहजे – सहजावस्था; सुभाए – स्वभाव; सुखाली – सुखदायक; बीजे – पेरले; जंमे – जन्मले, उगवले; मंनि – मनात; पूरबि – पूर्वजन्मी; जा – जर; मुये – मरण्यायोग्य; अन – अन्य; बिनसै – नष्ट होते.

भावार्थ : हे माझ्या प्रिय जीवा, तू सतगुरूची सेवा कर. मनात हरिनामाचे स्मरण कर. हे माझ्या प्रिय जीवा! तू प्रभुनामापासून दूर जाऊ नकोस. सदैव प्रभुनाम मनात दृढपणे धारण कर. असे केल्याने घरबसल्या, अन्य काहीही करावे न लागता तुला

तुझ्या अंतःकरणातच प्रभू प्राप्त होईल. जो जीव सहजावस्थेत राहून मनात सदैव प्रभुनाम धारण करील तो सत्यरूप होऊन जाईल. ज्याला प्रभू परमात्मा तशी प्रेरणा देतो, त्याला सतगुरूची सेवा अधिक सुखदायक होते. अशी व्यक्ती प्रभुनामाची पेरणी करतो, प्रभुनामच प्राप्त करतो व तो सदैव प्रभुनाम आपल्या हृदयात धारण करतो. त्याच्या मनात सदैव प्रभुनामच वास करते. नानक सांगतात, ज्यांच्या कर्मलेखात आधीच तसे प्रभू परमात्म्याने लिहून ठेवले असेल तो सत्यरूप प्रभुनामाचे मोठेपण प्राप्त करतो. ॥१॥ हे माझ्या जीवा! जर तू अंतःकरणापासून प्रभुनामाचे उच्चारण करशील तर ते तुला अधिकच गोड लागेल. हे मृतवत झालेल्या मना, तू हरिरसामृताची चव घे. तुला अन्य सारे रस तुच्छ वाटतील. तू त्यांना टाकून देशील. जो जीव प्रभू परमात्म्यास आवडतो. त्यासच सदैव प्रभुनामरस प्राप्त होतो. त्याच जीवाच्या जिभेवर प्रभुनाम शोभून दिसते. जो सदैव नामस्मरण करतो तोच सदैव सुख प्राप्त करतो. तोच प्रभुनामाशी एकरूप होतो. अशा जीवाच्या मनात नामस्मरणाने प्रभुमिलनाची इच्छा उत्पन्न होते. प्रभुनामाच्या स्मरणानेच त्याच्या मनातील अन्य साऱ्या इच्छा नष्ट होतात व प्रभुनामस्मरणानेच तो सत्यरूप प्रभू परमात्म्याशी एकरूप होतो. नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशानेच प्रभुनामाची प्राप्ती होते व प्रभू परमात्मा स्वतः अशा जीवास प्रभुनामात लीन करतो. ॥२॥

एह विडाणी चाकरी पिरा जीउ धन छोडि परदेसि सिधाए ॥
दूजै किनै सुखु न पाइओ पिरा जीउ बिखिआ लोभि लुभाए ॥
बिखिआ लोभि लुभाए भरमि भुलाए ओहु किउ करि सुखु पाए ॥
चाकरी विडाणी खरी दुखाली आपु वेचि धरमु गवाए ॥
माइआ बंधन टिकै नाही खिनु खिनु दुखु संताए ॥
नानक माइआ का दुखु तदे चूकै जा गुर सबदी चितु लाए ॥३॥
मनमुख मुगध गावरु पिरा जीउ सबदु मनि न वसाए ॥
माइआ का भ्रमु अंधु पिरा जीउ हरि मारगु किउ पाए ॥
किउ मारगु पाए बिनु सतिगुर भाए मनमुखि आपु गणाए ॥
हरि के चाकर सदा सुहेले गुर चरणी चितु लाए ॥
जिस नो हरि जीउ करे किरपा सदा हरि के गुण गाए ॥
नानक नामु रतनु जगि लाहा गुरमुखि आपि बुझाए ॥४॥५॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४६)

शब्दार्थ : एह – ही; विडाणी – परक्याची; धन – स्त्री, पत्नी; सिधाए – निघून गेला; दूजै – द्वैतभाव; बिखिआ – विषयविकार; दुखाली – दुःखदायक; आपु – स्वतःस; वेचि – विकून; संताए – सतावते; तदे – तेव्हा; जा – जेव्हा; भाए – आवडते, चांगले वाटते; सुहेले – सुखी.

भावार्थ : हे माझ्या प्रिय जीवा! तू स्वतःचे घरदार पत्नी सोडून परक्याची चाकरी करण्यासाठी परदेशी का जातोस? दुसऱ्याची चाकरी करणाऱ्यास कधीच सुख प्राप्त होत नाही. भाव असा की स्वतःचे आत्मस्वरूपात स्थिर राहण्याचे सोडून तू दुसऱ्याच्या म्हणजे मोहमायेच्या नादी का लागतोस? मोहमायेच्या मागे लागणारा कधीच सुखी होत नाही. उलट त्याच्या मनातील विषयविकाराबद्दलची हाव अधिकच वाढते. ज्याच्या मनातील विषयविकारांचा लोभ वाढतो, तो मोहमायेच्या भ्रमात भरकटत जातो. अशा जीवास सुख कसे काय प्राप्त होणार? दुसऱ्याची चाकरी, मोहवश होऊन केलेले कार्य अधिक दुःखदायक होते. असा जीव मोहमायेपायी स्वतःचा आत्माच विकतो व आपल्या कर्तव्यासच विसरतो. मोहमायेमुळे उत्पन्न झालेले स्नेहबंध फार काळ टिकत नाहीत. अशा जीवास क्षणोक्षणी दुःखच भोगावे लागते. नानक सांगतात,

सतगुरूकडून प्राप्त झालेले प्रभुनाम चित्तात दृढपणे धारण केल्यानेच मायेने उत्पन्न केलेले दुःख नष्ट होते. ॥३॥ हे स्वेच्छाचारी, मुग्ध अडाणी जीवा ! तू तुझ्या अंतःकरणात प्रभुनाम का धारण करत नाहीस ? हे माझ्या प्रिय मना ! तू मोहमायेच्या भ्रमात अंध झाल्याने तुला प्रभुप्राप्तीचा मार्ग कसा सापडणार ? सतगुरूने दाखवलेल्या मार्गाने चालला नाहीस तर तुला प्रभुप्राप्तीचा मार्ग प्राप्त होणार नाही. स्वेच्छाचारी जीव स्वतःस फार मोठा समजतो. हरीचे सेवक सतगुरूचरणी चित्त एकाग्र केल्याने सदैव सुखी होतात. ज्या जीवावर हरी कृपा करतो तो सदैव हरीचे गुण गातो. नानक सांगतात, जो जीव सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो. त्यास प्रभू परमात्मा स्वतः हे ज्ञान देतो, की ह्या जगात प्रभुनाम हाच एकमेव खरा लाभ आहे. ॥४॥५॥७॥

रागु गउडी १ छंत महला ५

॥१ ओअंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे. तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरूकृपेने तो प्राप्त होतो.)

मेरै मनि बैरागु भइआ जीउ किउ देखा प्रभ दाते ॥
मेरे मीत सखा हरि जीउ गुर पुरख बिधाते ॥
पुरखो बिधाता एकु सिधरु किउ मिलह तुझै उडीणीआ ॥
कर करहि सेवा सीसु चरणी मनि आस दरस निमाणीआ ॥
सासि सासि न घडी विसरै पलु मुरतु दिनु राते ॥
नानक सारिंग जिउ पिआसे किउ मिलीऐ प्रभ दाते ॥१॥
इक बिनउ करउ जीउ सुणि कंत पिआरे ॥
मेरा मनु तनु मोहि लीआ जीउ देखि चलत तुमारे ॥
चलता तुमारे देखि मोही उदास धन किउ धीरए ॥
गुणवंत नाह दइआलु बाला सरब गुण भरपूरए ॥
पिर दोसु नाही सुखह दाते हउ विछुडी बुरिआरे ॥
बिनवंति नानक दइआ धारहु घरि आवहु नाह पिआरे ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४७)

शब्दार्थ: बैरागु – वैराग्य; भइआ – झाले; उडीणीआ – व्याकूळ; निमाणीआ – विनम्र; सिसु – मस्तक, माथा; घडी – घटका; पलु – पळभर; मूरतु – मुहूर्त; सारिंग – चाक; बिनउ – प्रार्थना; कंत – पती; चलत – कौतुक, क्रीडा; धन – स्त्री; धीरए – धीर; नाह – नाथ, स्वामी; बाला – चिरतरुण; दोसु – दोष; विछुडी – दूर, विभक्त; बुरिआरे – वाईट काम; बिनवंति – विनवणी; अरपी – अर्पण.

भावार्थ : माझे मन मोहमायेपासून विरक्त झाले आहे. माझ्या मनाला एकच ध्यास लागला आहे की मला दाता प्रभू परमात्म्याचे दर्शन कसे होईल ? माझा मित्र, माझा सखा, प्रभू परमात्मा, जीवाचा सतगुरू, सृष्टीचा विधाता पुरुष आहे. हे विधात्या पुरुषा. हे एकमेव प्रभू परमात्मा ! हे श्रीधरा ! तुझ्यासाठी व्याकूळ झालेली मी तुला कशी भेटू शकेन ? मी माझ्या हाताने तुझी चरण सेवा करते, माझे शिरकमले तुझ्या चरणी अर्पण करते. तुझे दर्शन व्हावे हीच माझ्या मनात एकमेव आशा आहे. मी रात्रंदिवस, प्रत्येक मुहूर्तावर, प्रत्येक घटीघटका, प्रत्येक क्षण, प्रत्येक श्वासाश्वासाला तुझ्या दर्शनासाठी विनम्र भावाने तुझ्या भेटीची प्रतीक्षा करते. नानक सांगतात, ज्याप्रमाणे चातक पक्षी पावसाची उत्कंठेने प्रतीक्षा करतो. त्या प्रमाणे

विरहिणी स्त्री आपल्या पतिप्रभूच्या भेटीसाठी व्याकूळ झाली आहे. ॥१॥ हे माझ्या प्रिय पती परमात्मा ! मी तुला एक विनंती करते. तुझ्या लीला पाहून माझे तन, मन तुझ्यावर मोहित झाले आहे. पण केवळ तुझ्या लीला पाहून माझ्यासारख्या तुझ्या भेटीसाठी आसुसलेल्या स्त्री (जीवात्म्याचे) चे कसे समाधान होईल ? माझा स्वामी, माझा पती परमेश्वर गुणवान आहे. दयाळू आहे. चिरतरुण आहे. सर्व गुणांनी ओतप्रोत भरलेला आहे. माझ्या पतीचा काहीच दोष नाही. तो सर्व सुखाचा दाता आहे. माझ्या कुकर्मांमुळेच मी त्याच्यापासून दूर गेले आहे. नानक सांगतात, हे माझ्या प्रिय पती, मी तुला विनंती करते. माझ्यावर कृपा कर. माझ्या हृदयात स्थान ग्रहण कर. ॥२॥

हउ मनु अरपी सभु तनु अरपी अरपी सभि देसा ॥
हउ सिरु अरपी तिसु मीत पिआरे जो प्रभ देइ सदेसा ॥
अरपिआ त सीसु सुथानि गुर पहि संगि प्रभू दिखाइआ ॥
खिन माहि सगला दूखु मिटिआ मनहु चिंदिआ पाइआ ॥
दिनु रैणि रलीआ करै कामणि मिटे सगल अंदेसा ॥
बिनवंति नानकु कंतु मिलिआ लोडते हम जैसा ॥३॥
मेरै मनि अनदु भइआ जीउ वजी वाधाई ॥
घरि लालु आइआ पिआरा सभ तिखा बुझाई ॥
मिलिआ त लालु गुपालु ठाकुरु सखी मंगलु गाइआ ॥
सभ मीत बंधप हरखु उपजिआ दूत थाउ गवाइआ ॥
अनहत वाजे वजहि घर महि पिर संगि सेज विछाई ॥
बिनवंति नानकु सहजि रहै हरि मिलिआ कंतु सुखदाई ॥४॥१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४७)

शब्दार्थ : सभि देसा – सर्वस्व; सिरु – शिर, मस्तके; मीत – मित्र; पिआरे – प्रियकर; सदेसा – संदेश; सुयानि – सुस्थान, संतसंगत; पहि – जवळ, पाशी; चिंदिआ – चिंतिलेले, इच्छिलेले; रत्नीआ – आनंद; कामणि – कामिनी; अंदेसा – चिंता, शंका; लोडते – शोधते; अनदु – आनंद; वजी – वाजतात; वाधाई – अभिनंदन; तिखा – तृष्णा; दूत – मायेचे दूत, पंचविकार

भावार्थ : जो कोणी माझा मित्र माझ्या पतिप्रभूचा संदेश मला आणून पोहोचवेल. त्यास मी तन, मन, माझे सर्वस्व अर्पण करीन. जेव्हा मी संतजनांच्या संगतीत राहून सतगुरुचरणी माझे मस्तक समर्पित केले, तेव्हा त्याने मला माझा पतिप्रभू भेटवला. माझे सर्व दुःख क्षणात नाहीसे झाले. माझे सारे मनोरथ पूर्ण झाले. साऱ्या चिंता दूर झाल्याने कामिनी (जीवात्मा) रात्रंदिवस आनंद उपभोगत आहे. नानक सांगतात, सारे जीव ज्या प्रभू परमात्माला शोधत असतात. तो पती प्रभू मला, कामिनीला (जीवात्म्यास) प्राप्त झाला आहे. ॥३॥ हे सखे ! माझ्या हृदयात माझा पती परमेश्वर आता वास करत आहे. त्यामुळे माझी मोहमायेची तृष्णा शांत झाली व माझ्या मनास आनंद प्राप्त झाला. अंतःकरणात आता कृतार्थतेची वाद्ये वाजत आहेत. मला माझा पती परमेश्वर भेटल्याने माझ्या संतसंगतीतील सख्यांनी मंगलवाद्याचा गजर केला. माझ्या सर्व मित्र परिवारास, माझ्या सर्व बांधवांना आनंद झाला. माझ्या मनातील मोहमायेचा, विषयविकारांचा काम, क्रोधादी पंचदूतांचा समूळ नायनाट झाला. आता माझ्या मनात पती परमेश्वराचा अनाहत नाद रुंजी घालत आहे. आता मी माझ्या प्रिय पतीच्या संगीत पूर्णपणे रममाण झाले आहे. नानक सांगतात, ज्या स्त्रीला (जीवात्म्यास) पतिप्रभू प्राप्त झाला, ती स्त्री प्रभुपतीच्या सहवासात सहजावस्था प्राप्त करून सुखी होते. ॥४॥१॥

॥ गउडी महला ५ ॥

मोहन तेरे ऊचे मंदर महल अपारा ॥
मोहन तेरे सोहनि दुआर जीउ संत धरम साला ॥
धरम साल अपार दैआर ठाकुर सदा कीरतनु गावहे ॥
जह साध संत इकत्र होवहि तहा तुझहि धिआवहे ॥
करि दइआ मइआ दइआल सुआमी होहु दीन क्रिपारा ॥
बिनवंति नानक दरस पिआसे मिलि दरसन सुखु सारा ॥१ ॥
मोहन तेरे बचन अनूप चाल निराली ॥
मोहन तूं मानहि एकु जी अवर सभ राली ॥
मानहि त एकु अलेखु ठाकुरु जिनहि सभ कल धारीआ ॥
तुधु बचनि गुर कै वसि कीआ आदि पुरखु बनवारीआ ॥
तूं आपि चलिआ आपि रहिआ आपि सभ कल धारीआ ॥
बिनवंति नानक पैज राखहु सभ सेवक सरनि तुमारीआ ॥२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४८)

शब्दार्थ : ऊचे – उंच; सोहनि – सुंदर; दैआर – दयाळू; होहु – होतो; क्रिपारा – कृपावंत; सारा – श्रेष्ठ; अवर – अन्य; राली – धूळ; कल धारिआ – कला धारण करणारा, क्षमता असलेले; बनवारीआ – वनमाळी; पैज – लाज, पत, प्रतिष्ठा.

भावार्थ : हे मनमोहना, हे प्रभू परमात्मा तुझा महाल उंच आहे. अपार आहे. तुझ्या धर्मस्थानाच्या दारी संतजन शोभून दिसतात. तुझ्या द्वारी धर्मस्थानी एकत्र जमलेले संतजन तुझ्या अपार दयाळूपणाची कीर्ती गातात. जिथे-जिथे संतजन एकत्र येतात, तिथे-तिथे ते तुझेच स्मरण करतात. हे प्रभो! तू दयावंत होऊन दीनांवर कृपा कर. नानक बिनवणी करतात, हे प्रभो! आम्ही सारे तुझ्या दर्शनासाठी तहानलेले आहोत. आम्हास सर्वश्रेष्ठ सुख असे तुझे दर्शन प्राप्त होवो. ॥१ ॥ हे मनमोहना! तुझे बोल अनुपमेय आहेत. तुझी कार्य करण्याची तऱ्हा वेगळीच, अनाकलनीय आहे. हे मनमोहना! सारे जीव एकमेव तुलाच मान देतात. त्यांच्या दृष्टीने बाकी सारे काही तुच्छ, धुळीसमान आहेत. हे मनमोहना! तू एकमेव साऱ्या सृष्टीचा स्वामी आहेस. तू अगोचर आहेस. सर्व काही करण्याची क्षमता केवळ एकमात्र तुझ्यातच आहे. हे आदिपुरुषा वनमाळी! तुझ्या भक्तांनी सतगुरूच्या कृपेने तुला वश केले आहे. तू स्वतः ही सृष्टी चालवतोस. पण तू मात्र सदैव स्थिर असतोस. तूच सर्व कला धारण करतोस. नानक म्हणतात, हे प्रभो! माझी लाज राख. तुझे सारे सेवक अखेर तुलाच शरण येतात. ॥२ ॥

मोहन तुधु सतसंगति धिआवै दरस धिआना ॥
मोहन जमु नेडि न आवै तुधु जपहि निदाना ॥
जमकालु तिन कउ लगै नाही जो इक मनि धिआवहे ॥
मनि बचनि करमि जि तुधु अराधहि से सभे फल पावहे ॥
मल मूत मूड जि मुगध होते सि देखि दरसु सुगिआना ॥
बिनवंति नानक राजु निहचलु पूरन पुरख भगवाना ॥३ ॥
मोहन तूं सुफलु फलिआ सणु परवारे ॥

मोहन पुत्र मीत भाई कुटुंब सभि तारे ॥
तारिआ जहानु लहिआ अभिमानु जिनी दरसनु पाइआ ॥
जिनी तुध नो धंनु कहिआ तिन जमु नेडि न आइआ ॥
बेअंत गुण तेरे कथे न जाही सतिगुर पुरख मुरारे ॥
बिनवंति नानक टेक राखी जितु लागि तरिआ संसारे ॥४॥२॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४८)

शब्दार्थ : जमु – यम; नेडि – जवळ; निदाना – शेवटी; मल मूत – मलमूत्र; राजु – राज्य; सुफलु – सुंदर फळे; फलिआ – प्रफुल्लित; जहानु – संसार; सणु – सह; टेक – आश्रय.

भावार्थ : हे मनमोहना ! तुझे सारे भक्त संतसंगतीत तुझेच स्मरण करतात. तुझ्या दर्शनासाठी तुझे ध्यान करतात. एकाग्रचित्ताने तुझे ध्यान करणाऱ्याच्या जवळमुद्धा यम फिरकत नाही. जे काया, वाचा, मने तुझी आराधना करतात, त्यांना सर्व फले प्राप्त होतात. विषयविकाराने लडबडलेले मूढ, मुग्ध जनही तुझ्या दर्शनाने ज्ञानवंत होतात. नानक विनंतीपूर्वक सांगतात, की हे पूर्णपुरुषा ! हे भगवंता ! साऱ्या विश्वावर एकमात्र तुझी अढळ सत्ता राहाणार आहे. ॥३॥ हे मनमोहना ! हे प्रभो ! ह्या संसाराच्या रूपाने तूच फळाफुलांनी बहरलेला वृक्ष आहेस. ह्या जगातील सारे जीव तुझीच सुंदर रूपे आहेत. पुत्र, बंधू, मित्र आदींच्यासह अनेक परिवारांना तू भवसागरातून पार केले आहेस. ज्यांना ज्यांना तुझे दर्शन प्राप्त झाले, त्यांच्या मनातील अहंकारभाव नष्ट झाला. अशा रीतीने सारा संसार तू तारून नेतोस. ज्यांनी ज्यांनी तुझी गुण-स्तुती केली, त्यांना आत्मिक मरण येत नाही. हे सतगुरूरूपी पुरुष परमात्मा ! तू अनंत गुणांनी मंडित आहेस. तुझ्या गुणांचे वर्णन करणे अशक्य आहे. नानक म्हणतात, हे प्रभो ! मला केवळ तुझाच आसरा आहे. तुझ्याच आधाराने मी हा भवसागर तरून जात आहे. ॥४॥२॥

॥ गउडी ३ महला ५ ॥

॥ सलोकु ॥ पतित असंख पुनीत करि पुनह पुनह बलिहार ॥
नानक राम नामु जपि पावको तिन किलबिख दाहनहार ॥१॥
॥ छंत ॥ जपि मना तूं राम नराइणु गोविंदा हरि माधो ॥
धिआइ मना मुरारि मुकंदे कटीऐ काल दुख फाधो ॥
दुख हरण दीन सरण सिधर चरन कमल अराधीऐ ॥
जम पंथु बिखड़ा अगनि सागरु निमख सिमरत साधीऐ ॥
कलि मलह दहता सुधु करता दिनसु रैणि अराधो ॥
बिनवंति नानक करहु किरपा गोपाल गोबिंद माधो ॥१॥
सिमरि मना दामोदरु दुखहरु भै भंजनु हरि राइआ ॥
स्त्रीरंगो दइआल मनोहरु भगति वछलु बिरदाइआ ॥
भगति वछल पुरख पूरन मनहि चिंदिआ पाईऐ ॥
तम अंध कूप ते उधारै नामु मंनि वसाईऐ ॥
सुर सिध गण गंधरब मुनि जन गुण अनिक भगती गाइआ ॥
बिनवंति नानक करहु किरपा पारब्रहम हरि राइआ ॥२॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २४८)

शब्दार्थ : पावको – अग्नी; किलबिख – किल्मिष, पाप, कलंक; दाहन हारा – दाहक, जाळणारा; कटीऐ – कापले
खंड २ [२४१]

गेले; फाधो – पाश; बिखडा – कठीण; कलिमलह – पाप; दहता – जाळणारा; सुधु – शुद्ध; बिरदाइआ – ब्रीद, स्वभाव; चिंदिआ – इच्छिलेले; सुर – देव; गंधरब – गंधर्व; बिनवंति – विनवणी;

भावार्थ : ज्याने असंख्य पतितांना पवित्र केले त्या प्रभू परमात्म्याच्या चरणी सर्वस्व समर्पित करावे. नानक सांगतात, जसे अग्नीमुळे गवत संपूर्ण जळून खाक होते, त्याप्रमाणे रामनामरूपी अग्नीने सर्व पापे जळून जातात. म्हणून हे जीवा ! तू सदैव रामनामाचा जप कर. ॥१॥ छंत ॥ हे मना ! तू राम, नारायण, गोविंद, हरी, माधव असा जप कर. ज्यामुळे कळीकाळाचे दुःखरूपी पाश कापले जातात. त्या मुकुंद मुरारीच्या नामाचा तू जप कर. तो प्रभू परमात्मा दुःखाचे हरण करतो, दीनांशरणागतांचे रक्षण करतो. त्या श्रीधराच्या चरणकमलांचे तू ध्यान कर. अवघड व ज्वलज्जहाल असा यमाचा मार्ग प्रभू परमात्म्याच्या क्षणभराच्या स्मरणाने सरळ साधा होतो. नानक विनवणी करतात, हे गोपाला, गोविंदा, माधवा माझ्यावर कृपा कर. ॥१॥ हे मना ! त्या दुःख हरण करणाऱ्या, भयनष्ट करणाऱ्या दामोदराचे, हरिरायाचे स्मरण कर. त्या श्रीरंगाचे दयाळू, मनोहर भक्तवत्सल हे ब्रीद आहे. अशा ह्या भक्तवत्सल, पूर्ण प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केल्याने भक्ताच्या मनातील सर्व इच्छा पूर्ण होतात. प्रभू परमात्म्याचे नाम हृदयात धारण केल्याने संसारातील मोहमायेच्या अज्ञान, अंधकाराच्या खाईतून उद्धार होतो. सर्व देवदेवता सिद्ध, गण, गंधर्व, मुनिजन अनेक भक्त त्या प्रभू परमात्म्याचे गुण गातात. नानक विनवणी करतात, हे परब्रह्म परमात्मा हरिराया माझ्यावर कृपा कर. ॥२॥

चेति मना पारब्रह्म परमेसरु सरब कला जिनि धारी ॥
करुणामै समरथु सुआमी घट घट प्राण अधारी ॥
प्राण मन तन जीअ दाता बेअंत अगम अपारो ॥
सरणि जोगु समरथु मोहनु सरब दोख बिदारो ॥
रोग सोग सभि दोख बिनसहि जपत नामु मुरारी ॥
बिनवंति नानक करहु किरपा समरथ सभ कल धारी ॥३॥
गुण गाउ मना अचुत अबिनासी सभ ते ऊच दइआल ॥
बिसंभरु देवन कउ एकै सरब करै प्रतिपाला ॥
प्रतिपाल महा दइआल दाना दइआ धारे सभ किसै ॥
कालु कंटकु लोभु मोहु नासै जीअ जा कै प्रभु बसै ॥
सुप्रसंन देवा सफल सेवा भई पूरन घाला ॥
बिनवंत नानक इछ पुनी जपत दीन दैआला ॥४॥३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४८)

शब्दार्थ : चेति – स्मरण; दोख – दोष; बिदारो – निवारण, नाश करणारा; अचुत – अच्युत; बिसंभरु – विश्वभंरु; देवन – देणारा; दाना – ज्ञाता, सर्वज्ञ; कंटकु – काटा; नासै – नाश करणारा; घाला – परिश्रम, कष्ट.

भावार्थ : हे मना ! परब्रह्म परमात्मा सर्व शक्तिमान प्रभूचे मनात स्मरण कर. तो करुणामय, समर्थ स्वामी प्रत्येक जीवाचा प्राणाधार आहे. तो अगम्य अनंत, अपार प्रभू जीवास तन, मन, प्राणाचे दान देतो. तो प्रभू परमात्मा शरण जाण्यायोग्य मनाला मोहित करणारा व दोष दूर करणारा आहे. अशा ह्या मुरारीच्या नामाचा जप केल्याने सर्व भवरोग, शोक, दोष नष्ट होतात. नानक विनंती करतात, हे सर्व शक्तिमान समर्थ प्रभो माझ्यावर कृपा कर. ॥३॥ हे मना ! तू त्या अढळ, अविनाशी सर्वश्रेष्ठ, दयाळू प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गा. तो विश्वंभर सर्व काही देणारा व सर्वांचा प्रतिपालक करणारा एकमेव आहे. तो प्रतिपालक, महादयाळू, दानी, प्रभू सर्वांवर दया करून सर्वांची धारणा करतो. ज्याच्या मनात प्रभू परमात्मा वास करतो

त्याच्या मनातील मोह, लोभ, काळरूपी काटे नष्ट होतात. ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा प्रसन्न होतो. त्याची सेवा सफल होते. प्रभुप्राप्तीसाठी केलेले सारे परिश्रम पूर्ण होतात. नानक सांगतात, त्या दीनदयाळ प्रभू परमात्म्याचे स्मरण केल्याने सर्व इच्छा पूर्ण होतात. ॥४॥३॥

॥ गउडी महला ५ ॥

सुणि सखीए मिलि उदमु करेहा मनाइ लैहि हरि कंतै ॥
 मानु तिआगि करि भगति ठगउरी मोहह साधू मंतै ॥
 सखी वसि आइआ फिरि छोडि न जाई इह रीति भली भगवंतै ॥
 नानक जरा मरण भै नरक निवारै पुनीत करै तिसु जंतै ॥१॥
 सुणि सखीए इह भली विनंती एहु मतांतु पकाईए ॥
 सहजि सुभाइ उपधि रहत होइ गीत गोविंदहि गाईए ॥
 कलि कलेस मिटहि भ्रम नासहि मनि चिंदिआ फलु पाईए ॥
 पारब्रहम पूरन परमेसर नानक नामु धिआईए ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४९)

शब्दार्थ : उदमु – उद्योग, प्रयत्न; करेहा – करूया; मना – विनवूया; कंतै – पती; मानु – अभिमान; ठगउरी – मायेत गुंतवणारी औषधी मुळी; मोहह – मोहित करू; मंतै – मंत्राने; वसि आइआ – वश झाल्यावर, ताब्यात आल्यावर; इह – ही; रीति – रीत, व्यवहार; जरा – वृद्धत्व; जंतै – जीवांना; एहु – हा; मतांतु – परामर्श, विचार; पकाईए – दृढ करा; चिंदिआ – चिंतिलेले.

भावार्थ : या सख्यांनो या ! आपण सगळ्या मिळून प्रभुपतीस प्रसन्न करण्याचा प्रयत्न करूया. मला संतजनांनी प्रभुपतीस प्रसन्न करण्याचा मंत्र दिला आहे. मनातील अहंभावाचा त्याग करून भक्तीभावाची नशा आणणाऱ्या जडीबुटीने प्रभुपतीस वश करूया. प्रभुपती एकदा वश झाल्यानंतर तो कधीही सोडून जात नाही अशी भगवंताची रीत आहे. प्रसन्न झालेला प्रभू परमात्मा जीवास पवित्र करून त्याचे जरा मरणातून, भयाच्या नरकातून रक्षण करतो. ॥१॥ हे सख्यांनो ! माझी ही रास्त विनंती ऐका. संतजनांकडून प्राप्त झालेला प्रभुभक्तीचा मंत्र हृदयात दृढपणे धारण करा. आपल्या मनातील सर्व उपाधींचा त्याग करून अत्यंत स्वाभाविकपणे सहजावस्थेत राहून गोविंदाचे गुणगान करा. मनात प्रभू परमात्म्याचे चिंतन केल्याने फलस्वरूप मनातील सारी द्वंद्वे, कलह, क्लेष, भ्रम नष्ट होतात. नानक सांगतात, परब्रह्म, पूर्ण परमेश्वराच्या नामाचे स्मरण करा. ॥२॥

सखी इछ करी नित सुख मनाई सभ मेरी आस पुजाए ॥
 चरन पिआसी दरस बैरागनि पेखउ थान सबाए ॥
 खोजि लहउ हरि संत जना संगु संमिथ पुरख मिलाए ॥
 नानक तिन मिलिआ सुरिजनु सुखदाता से वडभागी माए ॥३॥
 सखी नालि वसा अपुने नाह पिआरे मेरा मनु तनु हरि संगि हिलिआ ॥
 सुणि सखीए मेरी नीद भली मै आपनडा पिरु मिलिआ ॥
 भ्रमु खोइओ सांति सहजि सुआमी परगासु भइआ कउलु खिलिआ ॥
 वरु पाइआ प्रभु अंतरजामी नानक सोहागु न टलिआ ॥४॥४॥२॥५॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २४९)

शब्दार्थ : पुजाए – पूर्ण कर; सुरिजनु – उत्तम पुरुष, श्रेष्ठ पुरुष, नरोत्तम; नाह – नाथ, पती; हिलिआ – परिचित झाला. आपनडा – आपला; सांति – शांती; कउलु – कमल; खिलिआ – उमलले; सोहागु – सौभाग्य.

भावार्थ : हे सखी ! माझ्या मनात एकच इच्छा आहे की मला प्रभू परमात्म्याने दर्शन देऊन सुखी करावे. हे प्रभो ! माझी ही आस पूर्ण कर. हे प्रभो ! मी तुझ्या चरणदर्शनाची भुकेली आहे. मी विरक्त होऊन सर्वत्र तुला शोधत आहे. मी संतजनांच्या संगतीत राहून प्रभू परमात्म्याचा शोध घेईन, कारण प्रभू परमात्म्याची भेट घडवून आणण्याचे सामर्थ्य त्यांच्यातच आहे. नानक सांगतात, हे माते ! ज्यांना देवांनाही सुखाचे दान देणारा तो प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला आहे. तेच खरे भाग्यवान होत. ॥३॥ हे सखी ! मी आता माझ्या प्रिय पतीच्या जवळ राहते. माझे तन-मन आता त्याच्याशी एकरूप झाले आहे. हे सख्यांनो, आता मला सुखाने व शांत झोप लागते. कारण मला आपली म्हणणारा प्रिय पती भेटला आहे. माझ्या मनातील मोहमायेने निर्माण केलेले भ्रम दूर झाले आहेत. माझे मन आता शांत झाले आहे. ते आता सहजावस्थेत आहे. प्रभू परमात्म्याच्या प्रकाशाने माझे हृदयकमल विकसित झाले आहे. नानक सांगतात, आता मला तो अंतर्ज्ञानी प्रभुपती वर म्हणून प्राप्त झाला आहे. आता माझे सौभाग्य चिरकाल टिकणारे आहे. ॥४॥४॥२॥५॥११॥

॥ गउडी बावन अखरी, महला ५ ॥

॥१ ओअंकार सतिगूर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

॥सलोकु ॥ गुरुदेव माता गुरुदेव पिता गुरुदेव सुआमी परमेसुरा ॥

गुरुदेव सखा अगिआन भंजनु गुरुदेव बंधिप सहोदरा ॥

गुरुदेव दाता हरि नामु उपदेसै गुरुदेव मंतु निरोधरा ॥

गुरुदेव सांति सति बुधि मूरति गुरुदेव पारस परस परा ॥

गुरुदेव तीरथु अंघ्रित सरोवरु गुरु गिआन मजनु अपरंपरा ॥

गुरुदेव करता सभि पाप हरता गुरुदेव पतित पवित करा ॥

गुरुदेव आदि जुगादि जुगु जुगु गुरुदेव मंतु हरि जपि उधरा ॥

गुरुदेव संगति प्रभ मेलि करि किरपा हम मूड पापी जितु लगी तरा ॥

गुरुदेव सतिगुरु पारब्रहमु परमेसरु गुरुदेव नानक हरि नमसकरा ॥१॥ (श्री. गु. ग्रं. सा.२५०)

शब्दार्थ : भंजनु – नष्ट करणारा; बंधिप – आप स्वकीय; सहोदर – बंधु; मंतु – मंत्रउपदेश; निरोधरा – आमोघ; सांति – शांती; सति – सत्य; बुधि – बुद्धी; पारस – परीस; परसपरा – परीस करणारा; मजनु – स्नान; करता – कर्तापुरुष; हरता – नाश करणारा; पवित करा – पवित्र करणारा; उधरा – उद्धार; मूड – मूर्ख अज्ञानी; जीतु – जसे;

भावार्थ : गुरुदेव हीच माझी माता. गुरुदेव हाच माझा पिता. गुरुदेव हाच माझा स्वामी, माझा परमेश्वर, गुरुदेव हाच माझा सखा. तोच माझ्या मनातील अज्ञान, अंधकार दूर करणारा आप आहे. तोच माझा बंधू आहे. गुरुदेव हरिनामाचा उपदेश देतो. गुरुदेवांनी दिलेला मंत्र-प्रभुनाम अमोघ आहे. त्यास कोणीही विरोध करून शकत नाही. गुरुदेव हा शांती, सत्य व बुद्धीची मूर्तिमंत प्रतिमा आहे. गुरुदेव हा असा परीस आहे, की ज्याच्या स्पर्शाने जीवही परीस होतो. गुरुदेव हे तीर्थक्षेत्र आहे त्या अमृतसरोवरात स्नान केल्याने त्या परात्पर परमेश्वराची प्राप्ती होते. गुरुदेव हा कर्तापुरुष परमेश्वर आहे तो सर्व पापांचा नाश करतो. पतितांना पवित्र करतो. गुरुदेव सृष्टीच्याही आधीपासून अस्तित्वमान आहे व सर्व युगांतही तो

अस्तित्वमान आहे. गुरुदेवांनी दिलेल्या प्रभुनामरूपी मंत्राचा जप केल्याने जीवाचा उद्धार होतो. हे प्रभो! माझ्यावर कृपा कर व मला गुरुदेवांची प्राप्ती होऊ दे. त्यांच्या संगतीने माझ्यासारखा अज्ञानी पापी जीव हा भवसागर पार करू शकेल. गुरुदेव हे सतगुरू व प्रत्यक्ष परमेश्वरच आहे. नानक अशा गुरुदेवास नमस्कार करतात. ॥१॥

॥ सलोकु ॥ आपहि कीआ कराइआ आपहि करनै जोगु ॥
 नानक एको रवि रहिआ दूसरा होआ न होगु ॥१॥
 ॥ पउडी ॥ ओअं साध सतिगुर नमसकारं ॥ आदि मधि अंति निरंकारं ॥
 अपाहि सुंन आपहि सुख आसन ॥ आपहि सुनत आप ही जासन ॥
 आपन आपु आपहि उपाइओ ॥ आपहि बाप आप ही माइओ ॥
 आपहि सूखम आपहि असथूला ॥ लखी न जाई नानक लीला ॥१॥
 करि किरपा प्रभ दीन दइआला ॥ तेरे संतन की मनु होइ खाला ॥रहाउ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५०)

शब्दार्थ : आपहि – प्रभू परमात्माच; किया – केले; कराइआ – करविता; एको – एकमेव प्रभू; दुसर – दुसरा; ओअं – ओंकार; साध – साधू, संत; निरंकारा – निराकार; सुंन – शून्य; सुनत – श्रोता; जासन – स्तुती करणारा; सुखम – सूक्ष्म; असथूला – स्थूल; लखि – जाणणे, समजणे; वर्णन करणे; खाला – चरणधूळ;

भावार्थ : प्रभूनेच सर्व सृष्टीची रचना केली. तोच हे करण्यास समर्थ आहे. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्मा सर्वत्र भरून राहिला आहे. त्याच्याशिवाय ह्या विश्वात अन्य कोणीही नाही. कोणी होणारही नाही. ॥१॥पउडी॥ त्या ओंकाररूप संतस्वरूप सतगुरूस माझा नमस्कार असो. तोच आदी, मध्ये व अंती अस्तित्वमान असणारा निराकार प्रभू आहे. प्रभू स्वयं शून्य समाधी व सुखासन आहे. तोच स्वतःची स्तुतिस्तोत्र गातो व तोच ती श्रवण करतो. त्यानेच त्याला उत्पन्न केले आहे. तोच त्याचा बाप आहे. तोच त्याची माता आहे. तो स्वयंभू आहे. सूक्ष्मही तोच आहे व स्थूलही तोच आहे. नानक सांगतात, त्याची लीला कोणीही वर्णन करू शकत नाही. ॥१॥ हे दीनदयाळा प्रभू! माझ्यावर कृपा कर. तुझे हे लेकरी संतजनांनी चरणरज होतो. ॥रहाउ॥

॥ सलोकु ॥ निरंकार आकार आपि निरगुन सरगुन एक ॥
 एकहि एक बखाननो नानक एक अनेक ॥१॥
 ॥ पउडी ॥ ओअं गुरुमुखि कीओ आकारा ॥ एकहि सूति परोवनहारा ॥।
 भिनं भिनं त्रै गुण बिसथारं ॥ निरगुन ते सरगुन द्रिसटारं ॥
 सगल भाति करि करहि उपाइओ ॥ जनम मरन मन मोहु बढाइओ ॥
 दुहू भाति ते आपि निरारा ॥ नानक अंतु न पारावारा ॥२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५०)

शब्दार्थ : निरंकार – निराकार; आकार – साकार; सरगुन – सगुण; बखाननो – वर्णन केले जाते; सूति – सूत्र; परोवन हारा – गुंफणारा; बिसथारं – विस्तार; द्रिसटारं – दृश्यमान होणारा; भाति – प्रकारे; बढाइओ – वाढवले; निरारा – निराळा, अलिप्त;

भावार्थ : त्या निराकार प्रभू परमात्म्यानेच साकार सृष्टी निर्माण केली. तोच निर्गुण व तोच सगुणही आहे. नानक सांगतात, तो एकच आहे व तो अनेक आहे असे त्याचे वर्णन करता येईल. ॥१॥पउडी॥ सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून

प्रभुप्राप्ती करावी म्हणून त्या ओंकारस्वरूप प्रभूने जीवांना उत्पन्न केले, त्यांना आपल्या आज्ञारूपी सूत्रात गुंफून ठेवले आहे. त्या निर्गुण निराकार प्रभूने स्वतःस भिन्न भिन्न आकारात त्रिगुणात्मक स्वरूपात विस्तारित केले आहे. निर्गुणानेच सगुणरूप धारण केले आहे. प्रभूनेच भिन्न भिन्न प्रकृतीचे जीव निर्माण करून त्यांच्या मनात माया, मोहरूपी अनेक विकार निर्माण करून त्यांना जन्ममरणाच्या चक्रात गुंतवून ठेवले आहे. पण तो मात्र स्वतः त्या दोहोंपासून अलिप्त आहे. नानक सांगतात, अशा ह्या प्रभू परमात्म्याचा कोणासही अंत वा पारावार लागला नाही. ॥२॥

॥ सलोकु ॥ सेई साह भगवंत से सचु संपै हरि रासि ॥
 नानक सचु सुचि पाईए तिह संतन कै पासि ॥१॥
 ॥ पवडी ॥ ससा सति सति सति सोऊ ॥ सति पुरख ते भिनं न कोऊ ॥
 सोऊ सरनि परै जिह पायं ॥ सिमरि सिमरि गुन गाइ सुनायं ॥
 संसै भरमु नही कछु बिआपत ॥ प्रगट प्रतापु ताहू को जापत ॥
 सो साधू इह पहुचनहार ॥ नानक ता कै सदा बलिहारा ॥३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५०)

शब्दार्थ : सेई – तोच; साह – सावकार; सुचि – पावित्र्य; तिह – त्या, त्याच्या; ससा – सहे अक्षर; सोइ – तो; जिह – ज्याच्या; सुनायं – ऐकवतो; संसै – संशय; जापत – दिसतो; पहुचन हारा – पोहोचणारा, प्राप्त करणारा;

भावार्थ : तोच जीव खरा भाग्यवान सावकार होय ज्याच्या जवळ सत्यरूप प्रभुनामाची संपत्ती आहे. हरिनाम हेच त्याचे भांडार असते. नानक सांगतात, अशा संतांपासून सत्य व पावित्र्य प्राप्त होते. ॥१॥ पउडी ॥ 'स' ह्या अक्षरावरून असा बोध प्राप्त होतो की केवळ तो प्रभू परमात्माच सत्य आहे. त्या सत्यरूप परम पुरुषाहून कोणीही भिन्न नाही. ज्यास तो प्रभू शरण येण्याची प्रेरणा देतो, तोच त्याच्या चरणी शरण जातो. तो मग प्रभू परमात्म्याचे गुणगान गाऊ लागतो व इतरांनाही ऐकवतो. अशा भक्तास संशय व भ्रम व्यापू शकत नाही. त्यास सर्वत्र प्रभू परमात्म्याच्या सामर्थ्याचा साक्षात्कार होतो. जो ह्या अवस्थेप्रत पोहोचला तोच खरा साधू जाणावा. नानक अशा संतांवर आपले सर्वस्व समर्पित करतो. ॥३॥

॥ सलोकु ॥ धनु धुन कहा पुकारते माइआ मोह सभ कूर ॥
 नाम बिहूने नानक होत जात सभु धूर ॥१॥
 ॥पउडी ॥ धधा धूरि पुनीत तेरे जनूआ ॥ धनि तेऊ जिह रुच इआ मनूआ ॥
 धनु नही बाछहि सुरग न आछहि ॥ अति प्रिअ प्रीति साध रज राचहि ॥
 धंधे कहा बिआपहि ताहू ॥ जो एक छाडि अन कतहि न जाहू ॥
 जा कै हीऐ दीओ प्रभ नाम ॥ नानक साध पूरन भगवान ॥४॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २५०)

शब्दार्थ : धनु – धन; कूर – मिथ्या, खोटे; बिहूने – विहीन; धूर – माती; धधा – 'ध' अक्षर; धूरि – चरण, धूळ; पुनीत – पवित्र; जनूआ – सेवकांची; तेउ – ते; जिह – ज्यांना; रुच – रुची, आवड; मनूआ – मन; बाछहि – इच्छितात; सुरग – स्वर्ग; आछहि – आशा करणे; राचहि – मग्न होणे; धंधै – सांसारिक, व्यवहार; ताहु – त्यांना; छाडि – सोडून; कतहि – कोठेही; जाहु – जाणे; हीऐ – हृदयात;

भावार्थ : हे जीवा! तू पैशाच्या मोहामागे का धावतोस. अरे हा मायेचा मोह खोटा आहे. नानक सांगतात, एकमात्र प्रभुनामाखेरीच सारे मातीमोल आहे. ॥१॥ पउडी ॥ 'ध' ह्या अक्षराचा बोध असा आहे की- हे प्रभो! तुझ्या सेवकांचीच

चरणधूल पवित्र आहे. ते प्रभुसेवक धन्य आहेत ज्यांच्या मनात संतजनांच्या चरणधुळी बदल आवड उत्पन्न झाली आहे. ते लोक धनाची इच्छा करीत नाहीत स्वर्गाचीही कामना धरत नाहीत. त्यांच्या मनात संतजनांच्या चरणरजाविषयी अत्यंत गाढ प्रीती उत्पन्न होते व ते त्यातच मग्न होऊन राहतात. अशा लोकांना सांसारिक व्यवहार व्यापू शकत नाहीत. ते त्या एकमात्र प्रभू परमात्म्यास सोडून कोठेही जात नाहीत. नानक सांगतात, प्रभू परमात्म्याने ज्यांच्या हृदयात प्रभूनाम दृढ केले ते संतजन प्रभुरूप होत. ॥४॥

॥ सलोक ॥ अनिक भेख अरु डिआन धिआन मनहठि मिलिअउ न कोइ ॥

कहु नानक किरपा भई भगतु डिआनी सोइ ॥१॥

॥पउडी ॥ डंडा डिआनु नही मुख बताउ ॥ अनिक जुगति सासत्र करि भातउ ॥

डिआनी सोइ जा कै द्रिडु सोऊ ॥ कहत सुनत कछु जोगु न होऊ ॥

डिआनी रहत आगिआ द्रिडु जा कै ॥ उसन सीत समसरि सभ ता कै ॥

डिआनी ततु गुरमुखि बीचारी ॥ नानक जा कउ किरपा धारी ॥५॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २५१)

शब्दार्थ : भेख – वेश; डिआनु – ज्ञान; मिलीअउ – मिळणे, प्राप्त होणे; डंडा – ‘ड’ हे अक्षर; बताउ – गप्पा, गोष्ट, बडबड; भातउ – नाना प्रकारचे; सोउ – प्रभू परमात्मा; आगिआ – आज्ञा; उसन – उष्ण; सीत – थंड; समसरि – समान; बीचारी – विचार करणे, चिंतन करणे;

भावार्थ : नाना पंथांचा वेश धारण केल्याने किंवा मनाच्या हट्टाने ध्यान, ज्ञान प्राप्त केल्याने कोणासही प्रभू परमात्मा प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, की ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो त्यासच आत्मज्ञान प्राप्त होते व तोच प्रभूचा भक्त बनतो. ॥१॥ पउडी ॥ ‘ड’ हे अक्षर असे सांगते की आत्मज्ञान ह्या तोंडाच्या गप्पा नाहीत. अनेक युक्त्या वा शास्त्रे अभ्यासली, तरी आत्मज्ञान प्राप्त होत नाही. तोच खरा ज्ञानी ज्याने आपल्या हृदयात प्रभू परमात्म्यास दृढपणे धारण केले आहे. केवळ सांगण्याने वा ऐकण्याने जीव आत्मज्ञान प्राप्त करण्यायोग्य होत नाही. जो आपल्या अंतःकरणात प्रभूची आज्ञा दृढपणे धारण करतो, तोच खरा ज्ञानी. तो सुख-दुःख समान मानतो. असा ज्ञानी माणूस सतगुरूच्या उपदेशाचे मनन-चिंतन करून परमतत्त्व जाणतो. नानक सांगतात, ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो तोच आत्मज्ञानी होतो. ॥५॥

॥ सलोक ॥ आवन आए ख्रिसटि महि बिनु बूझे पसु ढोर ॥

नानक गुरमुखि सो बुझै जा कै भाग मथोर ॥१॥

॥पउडी ॥ या जुग महि एकहि कउ आइआ ॥ जनमत मोहिओ मोहनी माइआ ॥

गरभ कुंट महि उरध तप करते ॥ सासि सासि सिमरत प्रभु रहते ॥

उरझि परे जो छोडि छडाना ॥ देवनहारु मनहि बिसराना ॥

धारहु किरपा जिसहि गुसाई ॥ इत उत नानक तिसु बिसरहु नाही ॥६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५१)

शब्दार्थ : आवन – जन्म घेतो; मथोर – माथी; जनमत – जन्मताच; उरझि – अडकलेला, फसलेला; छोडी छडाना – सोडून जाणे;

भावार्थ : जीव ह्या जगात जन्म घेतो पण प्रभू परमात्म्यास न जाणता पशुवत आचरण करतो. नानक सांगतात, ज्याच्या भाळी प्रभूने तसे लिहिले असेल तो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून हे रहस्य जाणतो. ॥१॥ पउडी ॥ जीव ह्या

जगात त्या एकमेव प्रभूस प्राप्त करण्यासाठी जन्मास आला आहे. पण जन्मताच त्यास मोहमायेने आपल्या मोहपाशात अडकवले. जीव मातेच्या उदरात असताना खाली डोके वर पाय अशा अवस्थेत प्रभुप्राप्तीसाठी तप करत होता. त्या वेळी तो प्रत्येक श्वासागणिक प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करत होता. पण जन्माला आल्यावर, जो संसार सोडून जावयाचा आहे त्यातच अडकून पडतो व जन्मदात्या प्रभूस विसरून जातो. नानक सांगतात, हे प्रभू! ज्याच्यावर तू कृपा करतोस तो मात्र इह-परलोकीही तुला विसरत नाही. ॥६॥

॥ सलोकु ॥ आवत हुकमि बिनास हुकमि आगिआ भिन न कोई ॥

आवन जाना तिह मिटै नानक जिह मनि सोइ ॥१॥

॥पउड़ी ॥ एऊ जीअ बहुतु ग्रभ वासे ॥ मोह मगन मीठ जोनि फासे ॥

इनि माइआ त्रै गुण बसि कीने ॥ आपन मोह घटे घटि दीने ॥

ए साजन कछु कहहु उपाइआ ॥ जा ते तरउ बिखम इह माइआ ॥

करि किरपा सतसंगि मिलाए ॥ नानक ताकै निकटि न माए ॥७॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २५१)

शब्दार्थ : आवत – येणे, जन्म घेणे; बिनास – नष्ट होणे, मरणे; आगिआ – आज्ञा; तिह – त्याचे; जिह – ज्याचे; एउ – हा; ग्रम – गर्भ; फासे – फसतो; बसि – वश केले; बिखम – विषम, विषमय, कठीण;

भावार्थ : हा जीव प्रभूच्या आज्ञेनेच ह्या जगात जन्म घेतो. प्रभूच्या आज्ञेनेच त्यास मरण येते. प्रभूच्या आज्ञेशिवाय या जगात काहीही नाही. कोणीही नाही. नानक सांगतात, ज्याच्या मनात प्रभू परमात्मा वास करतो तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ॥१॥पउड़ी ॥ हा जीव अनेक योनीत जन्म घेतो. पण प्रत्येक वेळी मायेच्या गोड वाटणाऱ्या मोहक जाळ्यात अडकून पडतो. ह्या मायेने आपल्या त्रिगुणात्मक रूपाने जीवाला वश करून आपल्या ताब्यात ठेवले आहे. प्रत्येक जीवाच्या ठायी मायेने आपले ठाण मांडले आहे. हे माझ्या साजणा प्रभू! मला ह्यातून सुटण्याचा काही तरी उपाय सांगरे, ज्यामुळे मी हा दुर्धर विषमय भवसागर तरून जाईन. नानक म्हणतात, हे प्रभो! माझ्यावर कृपा करून मला संतसंगत प्राप्त होईल असे कर. त्यामुळे माया माझ्याजवळही येणार नाही. ॥७॥

॥ सलोकु ॥ किरत कमावन सुभ असुभ कीने तिनी प्रभि आपि ॥

पसु आपन हउ हउ करै नानक बिनु हरि कहा कमाति ॥१॥

॥पउड़ी ॥ एकहि आपि करावनहारा ॥ आपहि पाप पुंन बिसथारा ॥

इआ जुग जितु जितु आपहि लाइओ ॥ सोसो पाइओ जु आपि दिवाइओ ॥

उआ का अंतु न जानै कोऊ ॥ जो जो करै सोऊ फुनि होऊ ॥

एकहि ते सगला बिसथारा ॥ नानक आपि सवारनहारा ॥८॥ (श्री. गु. ग्रं. सा. २५१)

शब्दार्थ : किरत कमावत – उपजीविकेसाठी कर्म करणे; हउ – मी, अहंकार; कहा – काय; कमाति – प्राप्त करणार; करावन हार – करवून घेणारा; जितु – जे, जो; सो – तो, ते; जु – जे; उआ – त्याचा; फुनि – पुन्हा; सवाहनहारा – सावरणारा;

भावार्थ : केवळ प्रभू परमात्माच जीवाकडून उपजीविकेसाठी शुभ, अशुभ कार्य करवून घेतो. पण पशुवृत्तीचे लोक मात्र मी केले असा अहंकार बाळगतो. नानक सांगतात, प्रभूच्या इच्छेबाहेर कोणीही काहीही प्राप्त करू शकत नाही. ॥१॥पउड़ी ॥ तो एकमेव प्रभूच जीवाकडून कार्य करून घेतो. पाप-पुण्याचा विस्तारही तोच करतो. ह्या जगात प्रभूने ज्यास ज्यास

जन्माला घातले, त्यास तो परमात्मा जे देईल तेच प्राप्त होते. त्या प्रभूचा अंत कोणासही कळला नाही. तो जे जे करतो तेच होते. त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याचाच हा सगळा विस्तार आहे. नानक सांगतात, ह्या संसारसागरातून जीवास तो प्रभू परमात्माच सावरून नेतो. ॥८॥

॥ सोलकु ॥ राचि रहे बनिता बिनोद कुसम रंग बिख सारे ॥
 नानक तिह सरनी परउ बिनसि जाइ मै मोर ॥१॥
 ॥पउड़ी ॥ रे मन बिनु हरि जह रचहु तह तह बंधन पाहि ॥
 जिह बिधि कतहू न छूटीए साकत तेऊ कमाहि ॥
 हउ हउ करते करम रत ता को भारु अफार ॥
 प्रीति नही जउ नाम सिउ तउ एऊ करम बिकार ॥
 बाधे जम की जेवरी मीठी माइआ रंग ॥
 भ्रम के मोहे नह बुझाहि सो प्रभु सदहू संग ॥
 लेखै गणत न छूटीए काची भीति न सुधि ॥
 जिसहि बुझाए नानका तिह गुरमुखि निरमल बुधि ॥९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५१)

शब्दार्थ : बनिता – स्त्री; राचि रहे – रंगून गेला, रममाण झाला; कुसम – कुसुंब पुष्प; बिख – विष; सोर – समान; तिह – त्यास, प्रभूस; मै – मी; मोर – माझे; रचहु – आसक्त होणे, रममाण होणे; जह – जेथे; तह – तेथे; कतहु – केव्हाही; साकत – दुराचारी; तेउ – तशी; कमाहि – कमावतात, प्राप्त करतात; अफार – खूप, अपार; बाधे – बंधन; जेवरी – पाश; लेखै – लिहिलेला, (कर्माचा); हिशोब; काची – कच्ची; भीति – भिंत; सुधि – शुद्ध;

भावार्थ : जीव ह्या जगात स्त्री व अन्य आमोद प्रमोदात मग्न होऊन जातो पण वास्तविक हे सर्व कुसुंब फुलासारखे दिखाऊ व नश्वर आहे. विषसमान आहे. नानक सांगतात, ज्याच्यामुळे मी व माझे हा अहंभाव नष्ट होतो त्या भगवंतास शरण जावे. ॥१॥पउड़ी॥ हे मना ! प्रभुनामाशी रममाण न होता अन्य जेथे जेथे जीव रममाण होईल, तेथे तेथे तो मोहमायेच्या पाशात अडकतो. तो दुराचाऱ्याप्रमाणे असे कर्म करतो की त्यामुळे तो कधीही मायेच्या बंधनातून मुक्त होत नाही. जीव अहंभावाने जे जे कर्म करतो त्यामुळे त्याच्या डोक्यावरील पापाचा भार वाढतच जातो, प्रभुनामाशी सख्य जोडल्याशिवाय केलेले कोणतेही कर्म मनात विषच निर्माण करते. मोहमायेस गोड मानून त्यात रममाण होणाऱ्यास यम आपल्या पाशात बद्ध करतो. मोहमायेच्या भ्रमात गुंतून पडल्याने त्यास हेही कळत नाही की तो प्रभू परमात्मा सदैव जवळच आहे. शेवटी त्याने केलेल्या कर्माचा जेव्हा हिशोब होतो, तेव्हा तो कर्मफळापासून मुक्त होऊ शकत नाही. कच्च्या मातीची भिंत कितीही धुतली तरी शुद्ध होत नाही. नानक सांगतात, प्रभू परमात्मा ज्यास ज्ञान देतो तो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून निर्मल बुद्धी प्राप्त करतो. ॥९॥

॥ सलोकु ॥ टूटे बंधन जासु के होआ साधु संगु ॥
 जो राते रंग एक कै नानक गूड़ा रंगु ॥१॥
 ॥पउड़ी ॥ रारा रंगहु इआ मनु आपना ॥
 हरि हरि नामु जपहु जपु रसना ॥
 रे रे दरगह कहै न कोऊ ॥

आउ बैठु आदरु सुभ देऊ ॥
 उभा महली पावहि तू बासा ॥
 जनम मरन नह होई बिनासा ॥
 मसतकि करमु लिखिओ धुरि जा कै ॥
 हरि संपै नानक घरि ता कै ॥१० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५२)

शब्दार्थ : जासु – ज्यास; गुड़ा – गडद; रास – ‘र’ अक्षर; रयना – जिह्वा; रेरे – अवमानना; बासा – वास्तव्य; संपै – संपत्ती;

भावार्थ : ज्या जीवास साधुसंताची संगत प्राप्त हेते. त्याची मोहमायेची बंधने तुटून जातात. नानक सांगतात, जो त्या एकमेव प्रभूच्या रंगात रंगला त्याचा तो रंग दिन-प्रतिदिन गडदच होत जातो. कधीही विटत नाही. ॥१॥पउडी॥ ‘र’ हे अक्षर असे सांगते, की हे मना प्रभुनामाच्या रंगात रंगून राहा. तुझी जिह्वा सदैव हरिनामाचा जप करो. अशा जीवास प्रभू दरबारात कोणीही झिडकारणार नाही. उलट त्यास सर्वजण आदरपूर्वक- या बसा- म्हणतील. त्यास प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त होईल. तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होईल. नानक सांगतात, पूर्वकर्मानुसार ज्याच्या विधिलेखात तसे लिहिले असेल, त्यास त्याच्या अंतरातच प्रभुनामरूपी संपदा प्राप्त होते. ॥१० ॥

॥ सलोकु ॥ लालच झूठ बिकार मोह बिआपत मूडे अंध ॥
 लागि परे दुरगंध सिउ नानक माइआ बंध ॥१॥
 ॥पउडी॥ लला लपटि बिखै रस राते ॥
 अहंबुधि माइआ मद माते ॥
 इआ माइआ महि जनमहि मरना ॥
 जिउ जिउ हुकमु तिवै तितु करना ॥
 कोऊ ऊन न कोऊ पूरा ॥
 कोऊ सुघरु न कोऊ मूरा ॥
 जितु जितु लावहु तितु तितु लगना ॥
 नानक ठाकुर सदा अलिपना ॥११॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५२)

शब्दार्थ : लालच – लालसा; मुडे – मूर्ख; लला – ‘ल’ अक्षर; लपटे – लिप्त; अहंबुधि – अहंकार; जिउ – जशी; तितु – तसे; तिवै – त्या प्रकारे; उन – उणे, न्यून; पूरा – पूर्ण; सुघरु – निपुण, कुशल; मूरा – मूर्ख, मूढ. अडाणी; अलिपना – अलिप्त.

भावार्थ : नानक सांगतात, जो मनुष्य लालसा, असत्य, विकार, मोह यांनी व्यापलेला असतो, तो मूर्ख व अंधळा असतो. अशी व्यक्ती मायेच्या बंधनात अडकून विषयविकाररूपी नरकात पडते ॥१॥ पउडी ॥ ‘ल’ हे अक्षर असे सांगते, की अशी व्यक्ती विषयविकारात लिप्त होऊन जाते. अहंकारामुळे तो मायेत मदमस्त होऊन जातो. तो मायेतच जन्मतो व मायेतच मरतो. जीव बिचारा काय करणार जशी प्रभू परमात्म्याची आज्ञा होते तसे कर्म जीवास करावे लागते. कोणीही जीव अपूर्ण नाही कोणीही परिपूर्ण नाही. कोणीही कुशल नाही कोणीही अगदी मूर्ख नाही. तो प्रभू ज्यास जे काम करावयास लावतो तेच तो करतो. नानक सांगतात, असे असले तरीही तो प्रभू परमात्मा ह्या सर्वापासून अलिप्त असतो. ॥११॥

॥ सलोकु ॥ लाल गुपाल गोबिंद प्रभ गहिर गंभीर अथाह ॥
दूसर नाही अवर को नानक वेपरवाह ॥१॥
॥पउडी ॥ लला ता कै लवै न कोऊ ॥
एकहि आपि अवर नह होऊ ॥
होवनहारु होत सद आइआ ॥
उआ का अंतु न काहू पाइआ ॥
कीट हसति महि पूर समाने ॥
प्रगट पुरख सभ ठाऊ जाने ।
जा कउ दीनो हरि रसु अपना ॥
नानक गुरमुखि हरि हरि तिह जपना ॥१२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५२)

शब्दार्थ : अथाह – अथांग; वेपरवाह – निश्चीत; ‘ल’ला – ‘ल’ हे अक्षर; लवै – समान; होवनहारु – सदैव अस्तित्वमान, शाश्वत; उआ – त्या; पूर – पूर्ण; समाने – सामावलेला; ठाऊ – ठिकाणी, स्थानी.

भावार्थ : जो प्रभू परमात्मा सृष्टीचा पालनकर्ता आहे. पृथ्वीचा रक्षणकर्ता आहे. तो प्रभू गहन गंभीर व अथांग आहे. नानक सांगातात, असे असूनही त्याच्यासारखा निश्चीत कोणीही नाही. ॥१॥पउडी॥ ‘ल’ हे अक्षर असे सांगते, की त्याच्या (प्रभूच्या) समान अन्य कोणीही नाही. त्याचा सारखा तोच अन्य कोणीही नाही. तोच एकमेव सदैव अस्तित्वमान आहे. त्याचा पार कोणासही लागत नाही. सामान्य कीटकापासून तो महाकाय हत्तीपर्यंत सर्व जीवाचे ठाई तो पूर्ण भरून राहिला आहे. प्रभू परमात्मा सर्वव्याप्त आहे. नानक सांगतात, ज्यास प्रभू परमात्म्याने स्वतः प्रभुनामाचा आस्वाद दिला तो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे प्रभुनामाचा जप करतो. ॥१२॥

॥ सलोकु ॥ आतम रसु जिह जानिआ हरि रंग सहजे माणु ॥
नानक धनि धनि धनि जन आए ते परवाणु ॥१॥
॥पउडी ॥ आइआ सफल ताहू को गनीऐ ॥
जासु रसन हरि हरि जसु भनीऐ ॥
आइ बसहि साधू कै संगे ॥
अनदिनु नामु धिआवहि रंगे ॥
आवत सो जनु नामहि राता ॥
जा कउ दइआ मइआ बिधाता ॥
एकहि आवन फिरि जोनि न आइआ ॥
नानक हरि कै दरसि समाइआ ॥१३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५२)

शब्दार्थ : धनि – धन्य; परवाणु – स्वीकृत; भनीऐ – बोलते; आवत – येताच.

भावार्थ : ज्याने प्रभुनामरूपी आत्मरसास जाणले तो सहजावस्था प्राप्त करून प्रभुप्रेमाचा आनंद उपभोगतो. नानक सांगतात, त्यांचे जीवन धन्य होय. प्रभू त्यांचा स्वीकार करतो. ॥१॥पउडी॥ ज्याची जिव्हा सदैव प्रभू परमात्म्याचे यशोगान गाते

त्याचा मानवजन्म सार्थकी लागला असे जाणावे. तो साधुसंगतीत राहून सदैव प्रभुनामात रंगून जातो. तो जन्मापासूनच प्रभुनामात रंगून जातो. ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा कृपा करतो तो एकदाच जन्मतो. त्याला परत जन्म घ्यावा लागत नाही. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्म्याचे दर्शन प्राप्त करून प्रभुरूपात सामाऊन जातो. ॥१३॥

॥ सलोकु ॥ यासु जपत मनि होइ अनंदु बिनसै दूजा भाउ ॥

दूख दरद त्रिसना बुझै नानक नामि समाउ ॥१॥

॥पउडी ॥ यया जारउ दुरमति दोऊ ॥

तिसहि तिआगि सुख सहजे सोऊ ॥

यया जाइ परहु संत सरना ॥

जिह आसर इआ भवजलु तरना ॥

यया जनमि न आवै सोऊ ॥

एक नाम ले मनहि परोऊ ॥

यया जनमु न हारीए गुर पूरे की टेक ॥

नानक तिह सुख पाइआ जा कै हीअरै एक ॥१४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५२)

शब्दार्थ : यासु – ज्याचे; यया – य हे अक्षर; जारउ – जाळणे; दोउ – द्वैतभाव; तिसहि – त्याला, त्याचा; सोउ – शयन करणे; परहु – पड; आसर – आश्रय; इआ – हा; सोऊ – तो; परोउ – गुंफणे; हारीए – पराभूत होणे; टेक – आधार; हिअरै – हृदयात.

भावार्थ : त्या प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण केल्याने मन आनंदित होते. मनातील द्वैतभाव नष्ट होतो. दुःख, कष्ट, तृष्णा नष्ट होतात. नानक सांगतात. हे जीवा ! तू तुझे मन प्रभुनामात लीन करून टाक. ॥१॥पउडी ॥ ‘य’ अक्षर सांगते, की हे जीवा तू कुबुद्धी व द्वैतभाव यांना जाळून टाक. त्यांचा त्याग केल्याने सुख व सहजावस्था प्राप्त होते. ‘य’ अक्षर सांगते, की हे जीवा तू संतांच्या पायी शरण जा व त्या आधारे हा भवसागर तरून जा. जो आपले मनात प्रभुनाम दृढपणे धारण करतो, त्यास परत जन्म घ्यावा लागत नाही. तो जन्ममरणाच्या चक्रातून मुक्त होतो. ‘य’ हे अक्षर असे सांगते की, पूर्णगुरूचा आसरा प्राप्त झाला असा प्रभुसेवक जीवनात पराभूत होत नाही. नानक सांगतात, ज्याच्या हृदयात तो एकमेव प्रभू परमात्मा वास करतो. त्यास आत्मिक सुख प्राप्त होते. ॥१४॥

॥ सलोकु ॥ अंतरि मन तन बसि रहे ईत ऊत के मीत ॥

गुरि पूरे उपदेसिआ नानक जपीए नीत ॥१॥

॥पउडी ॥ अनदिनु सिमरहु तासु कउ जो अंति सहाई होइ ॥

इह बिखिआ दिन चारि छिअ छाडि चलिओ सभु कोइ ॥

का को मात पिता सुत धीआ ॥

ग्रिह बनिता कछु संगि न लीआ ॥

ऐसी संचि जु बिनसत नाही ॥

पति सेती अपुनै घरि जाही ॥

साध संगि कलि कीरतनु गाइआ ॥

नानक ते ते बहुरि न आइआ ॥१५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५३)

शब्दार्थ : बसि – वास; ईत – इहलोक; ऊत – परलोक; मीत – मित्र; बिखिआ – विष; छिए – सहा; धीआ – कन्या; संचि – संचय; पति – पत, प्रतिष्ठा.

भावार्थ : इह-परलोकींचा सखा असा प्रभू परमात्मा जीवाच्या अंतरात, तन मनात वास करतो. नानक सांगतात, पूर्णगुरूकडून उपदेश प्राप्त करून नित्य प्रभुनामाचा जप करावा. ॥१॥पउडी॥ जो प्रभू परमात्मा अंतकाळी साहाय्यभूत होतो, त्याचे स्मरण करावे. हे जीवा ! सर्वांनाच हा विषयाविकारांनी भरलेला नश्वर संसार सोडून जावे लागते. त्या वेळी माता, पिता, पुत्र, कन्या, पत्नी घरदार काहीही बरोबर येत नाही. हे जीवा ! तू अशी संपत्ती जमा कर जी कधीच नष्ट होणार नाही व तू सन्मानाने निजधामास जाशील. नानक सांगतात, ह्या कलियुगात जो साधुसंतांच्या संगतीत प्रभू परमात्म्याची कीर्ती गातो. त्यास परत ह्या जगात यावे लागत नाही. तो मुक्त होतो. ॥१५॥

॥ सलोकु ॥ अति सुंदर कुलीन चतुर मुखि डिआनी धनवंत ॥

मिरतक कहीअहि नानका जिह प्रीति नही भगवंत ॥१॥

॥पउडी॥ डंडा खट्टु सासत्र होइ डिआता ॥

पूरकु कुंभक रेचक करमाता ॥

डिआन धिआन तीरथ इसनानी ॥

सोमपाक अपरस उदिआनी ॥

राम नाम संगि मनि नही हेता ॥

जो कछु कीनो सोऊ अनेता ॥

उआ ते ऊतमु गनउ चंडाला ॥

नानक जिह मनि बसहि गुपाला ॥१६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५३)

शब्दार्थ : डिआनी – ज्ञानी; मिरतक – मृतवत; डंडा – ‘ड’ हे अक्षर; डिआता – ज्ञाता; करमाता – कर्म; इसनानी – स्नान; सोमपाक – स्वयंपाक; अपदस – अस्पर्श; उदिआनी – वानप्रस्थी; हेता – प्रेम; अनिता – अनित्य, नश्वर; गनउ – गणना करा; चंडाळा – चांडाळ.

भावार्थ : एखादी व्यक्ती अतिशय सुस्वरूप, कुलीन, चतुर असेल, मुखाने मानाच्या गोष्टी सांगत असेल, धनवंत असेल तरीही त्याच्या मनात प्रभू परमात्म्याविषयी प्रेम नसेल, तर अशा जीवास मृतवत समजावे, असे नानक सांगतात. ॥१॥पउडी॥ ‘ड’ हे अक्षर असे सांगते की, एखादा जीव सर्व सहा शाखांचा ज्ञाता असेल, तो पूरक, रेचक, कुंभक आदी सर्व योगीक क्रिया करत असेल, पोथ्या पुराणे वाचत असेल, ध्यानस्थ बसत असेल, तीर्थस्नान करत असेल. कोणाचाही स्पर्श न झालेले स्वतः शिजवलेले अन्न खात असेल, वनात राहत असेल पण जर त्याच्या मनात रामनामाप्रती प्रीती नसेल तर तो जे काही करतो ते निष्फळच होते. नानक सांगतात, त्याच्यापेक्षा ज्याच्या मनात प्रभू परमात्मा वास करतो असा चांडाळ श्रेष्ठ होय. ॥१६॥

॥ सलोकु ॥ कुंट चारि दह दिसि भ्रमे करम किरति की रेख ॥

सूख दूख मुकति जोनि नानक लिखिओ लेख ॥१॥

खंड २ [२५३]

॥पउडी ॥ कका कारन करता सोऊ ॥
 लिखिओ लेखु न मेटत कोऊ ॥
 नही होत कछु दोऊ बारा ॥
 करनैहारु ना भूलनहारा ।
 काहू पंथु दिखारै आपै ॥
 काहू उदिआन भ्रमत पछुतापै ॥
 आपन खेलु आप ही कीनो ॥
 जो जो दीनो सु नानक लीनो ॥१७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५३)

शब्दार्थ : कुंठ चारि – चौफेर, सर्वत्र; लेख – भाग्यलेख; काका – ‘क’ हे अक्षर; करनै हारु – करणारा; भूलन हारा – विसरणारा; काहू – कोणाला; पथु – सन्मार्ग; दिखारै – दाखवतो; पछुतापै – पश्चात्ताप; दीनो – दिले; लिनो – घेतले.

भावार्थ : प्रत्येक जीव आपापल्या कृतकर्मांचे फलस्वरूप भाग्यरेखेनुसार जगात सर्वत्र दाही दिशांना भटकत राहतो. नानक सांगतात, जो तो आपापल्या कर्मलेखानुसार सुख, दुःख, मुक्ती वा जन्ममरण भोगतो. ॥१॥ ‘क’ हे अक्षर असे सांगते, की सर्व गोष्टींचे कारण व कर्ता तो एकमेव प्रभू परमात्मा आहे. त्याने लिहिलेला कर्मलेख कोणीही पुसू शकत नाही. सर्वकाही करणारा तो प्रभू काहीही विसरत नाही. त्यास कोणतीही गोष्ट परत करावी लागत नाही. तो कोणास सन्मार्गावर नेतो तर कोणास वनवास भोगावयास लावून पश्चात्ताप करावयास लावतो. हा सारा त्याचाच खेळ आहे व तोच तो खेळत आहे. नानक सांगतात, तो जीवास जे देतो तेच त्यास प्राप्त होते. ॥१७॥

॥ सलोकु ॥ खात खरचत बिलछत रहे टूटि न जाहि भंडार ॥
 हरि हरि जपत अनेक जन नानक नाहि सुमार ॥१॥
 ॥पउडी ॥ खखा खूना कछु नही तिसु संग्रथ कै पाहि ॥
 जो देना सो दे रहिओ भावै तह तह जाहि ॥
 खरचु खजाना नाम धनु इआ भगतन की रासि ॥
 खिमा गरीबी अनद सहज जपत रहहि गुणतास ॥
 खेलहि बिगसहि अनद सिउ जा कउ होत क्रिपाल ॥
 सदीव गनीव सुहावने राम नाम ग्रिहि माल ॥
 खेदु न दुखु न डानु तिह जा कउ नदरि करी ॥
 नानक, जो प्रभा भाणिआ पूरी तिना परी ॥१८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५३)

शब्दार्थ : खात – खाऊन; खरचत – खर्च करून; बिलछत – विलास करून; टूटि – संपणे, कमी होणे; खखा – ‘ख’ अक्षर; खूना – न्यूनता, कमीपणा; पाहि – पाशी; भावै – इच्छा करतो; तह – तेथे; जाहि – जाते; खिमा – क्षमा; बिगसहि – प्रसन्न; अनद – आनंद; सिउ – सह; सदीव – सदैव; गनीव – धनी; माल – धन; भाणिओ – आवडले; परी – कामना; डानु – शिक्षा, दंड.

भावार्थ : प्रभुनाम हे असे भांडार आहे, की कितीही खाळे, कितीही खर्चले, कितीही चैन केली तरी ते संपत नाही. किती तरी लोक प्रभुनामाचा जप करतात. त्याची गणतीही करता येत नाही. ॥१॥ पउडी ॥ ‘ख’ हे अक्षर असे सांगते, की त्या

समर्थ प्रभू परमात्मापाशी कोणतेही न्यून नाही, कशाचीही कमतरता नाही. जीव त्याला वाटेल त्या मार्गाने जात असला तरी प्रभू परमात्मा सदासर्वकाळ सर्वांना जे जे हवे ते ते देत असतो. प्रभुनाम हीच प्रभुभक्तांची संपत्ती. त्याचाच उपयोग करून ते आपले जीवन जगतात. ते क्षमशील वृत्तीने विनम्र भावाने सहजानंदात मग्न राहून त्या गुणसागर प्रभूचे गुणगान गात राहतात. ज्याच्यावर तो प्रभू परमात्मा कृपा करतो, तो भक्त हसत-खेळत, आनंदात, प्रसन्नचित्त होऊन जीवन जगतो. ज्याच्या अंतःकरणात प्रभुनामरूपी संपत्ती आहे, तेच खरे धनवंत व सुखी होत. ज्याच्यावर प्रभूची कृपादृष्टी होते त्यास कसलाच खेद वा खंत करावा लागत नाही. त्यास कसलेही दुःख भोगावे लागत नाही. त्यास कोणतीही शिक्षा वा दंड भोगावा लागत नाही. नानक सांगतात, जो भक्त प्रभूस आवडला त्याच्या सर्व इच्छा पूर्ण होतात. ॥१८॥

॥ सलोकु ॥ गनि मिनि देखहु मनै माहि सरपर चलनो लोग ॥

आस अनित गुरमुखि मिटै नानक नाम अरोग ॥१॥

॥पउड़ी ॥ गगा गोबिद गुण रवहु सासि सासि जपि नीत ॥

कहा बिसासा देह का बिलम न करिहो मीत ॥

नह बारिक नह जोबनै नह बिरधी कछु बंधु ॥

ओह बेरा नह बूझीऐ जउ आइ परै जम फंधु ॥

गिआनी धिआनी चतुर पेखि रहनु नही इह ठाइ ॥

छाडि छाडि सगली गई मूड़ तहा लपटाहि ॥

गुर प्रसादि सिमरत रहै जाहू मसतकि भाग ॥

नानक आए सफल ते जा कउ प्रिअहि सुहाग ॥१९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५४)

शब्दार्थ : गनि – मोजून; मिनि – मापून; देहू – पाहून; अनित – अनित्य, नश्वर; अरोग – आरोग्य; गंगा – ‘ग’ अक्षर; खहु – स्मरण कर; बिसासा – विश्वास; बिलम – विलंब; बारिक – बाल्य; जोवनै – यौवन; बिरधी – वृद्धत्व; कछु – कोणतेही; बंधु – बंधन; ओहू – तीच; बेरा – वेळ; फंधु – पाश; पेखि – पाहून; छाडि – सोडून; लपटाही – लिप्त; जाहु – ज्याच्या; सुहाग – सौभाग्य.

भावार्थ : हे जीवा ! नीट मोजून मापून खोलवर विचार करून पाहा, की ह्या जगात आलेल्या प्रत्येकास अखेर हे जग सोडून जावेच लागणार आहे. नानक सांगतात, सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने नाशवंत गोष्टींची आशा नष्ट होते व जीव प्रभुनामाचे स्मरण करून आरोग्यपूर्ण जीवन जगतो. ॥१॥पउड़ी ॥ ‘ग’ हे अक्षर असे सांगते की, हे जीवा ! तू प्रत्येक श्वासागणिक त्या गोविंदाचे स्मरण कर, नित्य प्रभुनामाचा जप कर. असे करण्यास हे मित्रा, तू क्षणाचाही विलंब करू नकोस. ह्या देहाचा काय भरवसा ? यमाचा पाश, बाल्य, तारुण्य, वार्धक्य ह्या कशाचेही बंधन पाळत नाही. मरण केव्हा येईल हे कोणीही सांगू शकत नाही. ज्ञानी, ध्यानस्थ बसणारा, चतुर कोणीही ह्या जगात कायम राहत नाही, हे तू नीट लक्षात घे. हा संसार, ज्याला सोडून सारे जातात, त्याला मूर्ख माणूस चिकटून बसतो. ज्याच्या भाग्यात तसे लिहिलेले असते तो सतगुरूकृपेने प्रभू परमात्म्याच्या स्मरणात दंग होऊन राहतो. नानक सांगतात, ज्यास सौभाग्याने प्रभू प्राप्त झाला त्याचे जीवन सफल झाले. ॥१९॥

॥ सलोकु ॥ घोखे सासत्र बेद सभ आन न कथतउ कोइ ॥

आदि जुगादी हुणि होवत नानक एकै सोइ ॥१॥

॥पउड़ी ॥ घघा घालहु मनहि एह बिनु हरि दूसर नाहि ॥

खंड २ [२५५]

नह होआ नह होवना जत कत ओही समाहि ॥
 घूलहि तउ मन जउ आवहि सरना ॥
 नाम ततु कलि महि पुनहचरना ॥
 घालि घालि अनिक पछुतावहि ॥
 बिनु हरि भगति कहा थिति पावहि ॥
 घोलि महा रसु अंम्रितु तिह पीआ ॥
 नानक हरि गुरि जा कउ दीआ ॥२० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५४)

शब्दार्थ : घोखे – अभ्यास करून; आन – अन्य; कथतउ – सांगतात; हुणि – आजही; होवत – पुढेही; घंघा – ‘घ’ हे अक्षर; घालहु – दृढपणे धारण कर. घुलहि – मिसळून जा; पुनहरचना – पुण्याचरण; घालि – परिश्रम; पछुतांवहि – पश्चात्ताप पावले; थिति – स्थिरता; घोलि – घुसळून.

भावार्थ : सर्व शास्त्रे, वेदांचे मंथन केल्यावर हेच सत्य लक्षात येते, की एकमेव प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीही सदैव अस्तित्वमान, शाश्वत नाही. नानक सांगतात, जो एकमात्र प्रभू सृष्टीच्या पूर्वीही अस्तित्वमान होता. आजही अस्तित्वमान आहे व भविष्यात ही अस्तित्वमान असणारा आहे. ॥१॥ ‘घ’ हे अक्षर असे सांगते की, हे जीवा ! तू मनात दृढ विश्वास धारण कर की ह्या जगात त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याशिवाय अन्य कोणीही नाही. पूर्वीही कोणी नव्हता व पुढेही कोणी होणार नाही. जिकडे पाहावे तिकडे तोच सामावलेला आहे. हे मना ! जेव्हा तू त्या प्रभू परमात्म्यास अनन्यभावे शरण जाशील, तेव्हाच तू त्याच्याशी एकरूप होऊन जाशील. ह्या कलियुगात प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करणे हेच एकमेव पुण्यकर्म आहे. अनेक लोक अन्य कर्मकांड करून पश्चात्ताप पावले आहेत. प्रभू परमात्म्याच्या भक्तीशिवाय जीवनात स्थैर्य प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, ज्यास प्रभू परमात्मा देतो तोच जीव प्रसन्नतापूर्वक महासागर मंथन करून प्रभुनामामृत प्राशन करतो. ॥२०॥

॥ सलोकु ॥ डणि घाले सभ दिवस सास नह बढन घटन तिलु सार ॥
 जीवन लोरहि भरम मोह नानक तेऊ गवार ॥१॥
 ॥पउड़ी ॥ डंडा ड्रासै कालु तिह जो साकत प्रभि कीन ॥
 अनिक जोनि जनमहि मरहि आतम रामु न चीन ॥
 डिआन धिआन ताहू कउ आए ॥
 करि किरपा जिह आपि दिवाए ॥
 डणती डणी नही कोऊ छूटै ॥
 काची गागरि सरपर फूटै ॥
 सो जीवत जिह जीवत जपिआ ॥
 प्रगट भए नानक नह छपिआ ॥२१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५४)

शब्दार्थ : डणि – मोजून; घाले – पाठवतो; लोरहि – इच्छितो; तेउ – ते; गवार – मूर्ख; डंडा – ‘ड’ हे अक्षर; ड्रासै – खातो; चीन – ओळखणे; डणती – मोजणी; गागरि – घागर; छपिआ – लपून राहणे.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याने प्रत्येक जीवास जगात पाठवताना त्याने किती दिवस जगायचे, किती वेळा श्वास घ्यावयाचे ते

ठरवूनच त्यास जगात पाठवले. त्यात कधीही वाढ होत नाही वा कमीही होत नाही. नानक सांगतात, असे असूनही जे लोक मोहमायेच्या भ्रमात गुंतून राहतात, ते मूर्ख होते. ॥१॥पउडी॥ 'ड' ह्या अक्षराचा बोध असा की, ज्यास प्रभूने दुराचारी केले त्यांचा यम घास घेतो. असे लोक अनेक योनीत फिरून जन्ममरणाचे दुःख भोगूनही त्यांना प्रभू परमात्म्याची ओळख पटत नाही. ज्यास प्रभू परमात्मा स्वतः कृपापूर्वक प्रभुनामाचे दान देतो, तोच ज्ञानी होतो व प्रभूचे ध्यान करतो. मानवी शरीर हे मातीच्या कच्च्या घागरीसारखे आहे ते केव्हा ना केव्हा तरी फुटणारच आहे. कितीही प्रयत्न करून कोणी ते टाळू शकत नाही. नानक सांगतात, जो जीवनभर प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करतो, त्याचेच जीवन हे खरे जीवन होय. तो लपून राहू शकत नाही. तो जगप्रसिद्ध होतो. ॥२१॥

॥ सलोकु ॥ चिति चितवउ चरणारबिंद ऊध कवल बिगसांत ॥

प्रगट भए आपहि गोबिंद नानक संत मतांत ॥१॥

॥पउडी॥ चचा चरन कमल गुर लागा ॥

धनि धनि उआ दिन संजोग सभागा ॥

चारि कुंट दह दिसि भ्रमि आइओ ॥

भई क्रिपा तब दरसनु पाइओ ॥

चार बिचार बिनसिओ सभ दूआ ॥

साध संगि मनु निरमल हूआ ॥

चिंत बिसारी एक द्रिसटेता ॥

नानक गिआन अंजनु जिह नेत्रा ॥२२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५४)

शब्दार्थ : चिति – चित्त; चितवउ – चिंतन करणे; चरणारबिंद – चरणकमल; ऊध – उलटे; कवल – हृदयकमल; बिगसांत – विकसित होते. मतांत – सल्ला, उपदेश; चचा – च हे अक्षर; उआ – ते; चार – आचार; बिचार – विचार; दुआ – द्वैतभाव; चिंत – चिंता; द्रिसटेता – पाहून.

भावार्थ : चित्तात प्रभू परमात्म्याच्या चरणकमलाचे चिंतन केल्याने मोहमायेत लिप्त झालेले मन विकसित होऊन प्रभुमार्गाकडे वळते. नानक सांगतात, संतांचा उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने त्यांच्या मनात प्रभू परमात्मा स्वतः प्रगट होतो. ॥१॥पउडी॥ ज्या दिवशी जीवाचे मस्तक सतगुरूच्या चरणी लीन झाले तो दिवस, ती घटका त्या जीवाच्या जीवनातील भाग्यशाली घटका होय. जीव प्रभुदर्शनासाठी चौफेर दाही दिशास हिंडला, तरी त्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होईल तेव्हाच त्यास प्रभुदर्शन प्राप्त होते. साधुसंतांच्या संगतीने मन निर्मल होते. मनातील मोहमायेचे विचार, कर्मकांडात्मक आचार व द्वैतभाव नष्ट होतात. नानक सांगतात, ज्याच्या डोळ्यात प्रभू परमात्म्याने ज्ञानांजन घातले आहे, त्याच्या सर्व चिंता नष्ट होतात व त्यास सर्वत्र एकमेव प्रभू परमात्म्याचे दर्शन होते. ॥२२॥

॥ सलोकु ॥ छाती सीतल मनु सुखी छंत गोबिद गुन गाइ ॥

ऐसी किरपा करहु प्रभ नानक दास दसाइ ॥१॥

॥पउडी॥ छछा छोहरे दास तुमारे ॥

दास दासन के पानीहारे ॥

छछा छारु होत तेरे संता ॥

अपनी क्रिपा करहु भगवंता ॥
छाडि सिआनप बहु चतुराई ॥
संतन की मन टेक टिकाई ॥
छारु की पुतरी परम गति पाई ॥
नानक जा कउ संत सहाई ॥२३॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५४)

शब्दार्थ : छंत – प्रभू स्तुतीपर गीत; छछा – ‘छ’ हे अक्षर; छोहरे – छोकरे, मुले; पानीहारे – पाणके; छारु – धूळ, चरणरज; छाडी – सोडून; टेक – आश्रय, आधार; पुतरी – पुतळा.

भावार्थ : प्रभू परमात्म्याची स्तुतिगीते गायल्याने अंतःकरण शांत व मन सुखी होते. नानक म्हणतात, हे प्रभो! माझ्यावर अशी कृपा कर की ज्यामुळे मी दासांचा दास होईन. ॥१॥पउडी॥ ‘छ’ हे अक्षर असे सांगते, की हे प्रभो! मी एक तुझे छोटेसे बालक आहे. तुझा दास आहे. मी तुझ्या दासांच्या दासांचा पाणक्या आहे. हे प्रभो! माझ्यावर अशी कृपा कर की मी तुझ्या संतांच्या चरणाची धूळ होईन. मी आपले शहाणपणा, चतुराई सर्व सोडून संतांचा आश्रय घेतला आहे. वास्तविक मानवी देह हा मातीचा पुतळा आहे. नानक सांगतात, ज्यास संत साहाय्य करतात ते परमगती प्राप्त करतात. ॥२३॥

॥ सलोकु ॥ जोर जुलम फूलहि घनो काची देह बिकार ॥
अहंबुधि बंधन परे नानक नाम छुटार ॥१॥
॥पउडी॥ जजा जानै हउ कछु हूआ ॥
बाधिओ जिउ नलिनी भ्रमि सूआ ॥
जउ जानै हउ भगतु गिआनी ॥
आगै ठाकुरि तिलु नही मानी ॥
जउ जानै मै कथनी करता ॥
बिआपारी बसुधा जिउ फिरता ॥
साधसंगि जिह हउमै मारी ॥
नानक ता कउ मिले मुरारी ॥२४॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५५)

शब्दार्थ : फूलहि – आनंदाने गर्वाने फुलते; छुटार – सुटका; जजा – ‘ज’ हे अक्षर; नलिनी – नलिका; यंत्र, पोपटांना पकडण्याचे साधन; जउ – जेव्हा; कथनी करता – कथेकरी, कीर्तनकार; बिआपारी – व्यापारी.

भावार्थ : जो आपल्या सामर्थ्याच्या जोरावर दुसऱ्यांवर जुलूम, जबरदस्ती, अत्याचार करतो, व त्या गर्वाने फुलून जातो. त्याचा नश्वर देह विकारात बुडून जातो. नानक सांगतात, अहंबुद्धीचे हे बंधन प्रभू परमात्म्याच्या नामस्मरणाने तुटते. ॥१॥ पउडी॥ ‘ज’ हे अक्षर असे सांगते, की जेव्हा माणसाला वाटू लागते की ‘मी’ कोणीतरी आहे, जेव्हा त्याच्या मनात अहंभाव जागृत होतो, तेव्हा ज्याप्रमाणे पोपट नलिकायंत्रात सापडतो, त्याप्रमाणे तो अहंकाराच्या पाशात अडकून पडतो. जेव्हा मनुष्य स्वतःस महान भक्त व ज्ञानी समजू लागतो तेव्हा प्रभू दरबारी त्यास गुंजभरही सन्मान प्राप्त होत नाही. जेव्हा जीव स्वतःस महान कीर्तनकार समजू लागतो, तेव्हा तो फेरी व्यापाऱ्यासारखा जगभर फिरत राहतो. नानक सांगतात, ज्याने साधुसंतांच्या संगतीत राहून आपला अहंकार नष्ट केला त्यास प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. ॥२४॥

॥ सलोकु ॥ झालाघे उठि नामु जपि निसि बासुर आराधि ॥
 काहरा तुझै न बिआपई नानक मिटै ऊपाधि ॥१॥
 ॥पउडी ॥ झझा झूरनु मिटै तुमारो ॥
 राम नाम सिउ करि बिउहारीरो ॥
 झूरत झूरत साकत मूआ ॥
 जा कै रिदै होत भाउ बीआ ॥
 झरहि कसंमल पाप तेरे मनूआ ॥
 अंम्रित कथा संत संगि सुनूआ ॥
 झरहि काम क्रोध दुसटाई ॥
 नानक जा कउ क्रिपा गुसाई ॥२५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५५)

शब्दार्थ : झालाघे – प्रातःकाळी; नित बासुर – सदैव; काहरा – चिंता; उपाधि – दुःख; झझा – ‘झ’ हे अक्षर; झूरनु – चिंता; झुरत – चिंतेने झुरून; मुआ – मरतात; बीआ – द्वैतभाव; झरहि – दूर होतात; कसंमल – दोष; मनुआ – मनाचे; दुसटाई – दुष्टपणा.

भावार्थ : हे जीवा ! भल्या पहाटे उठून प्रभुनामाचे स्मरण करावे. सदैव प्रभू परमात्म्याची आराधना करावी. नानक सांगतात, असे केल्याने तुला कोणतीही चिंता वा दुःख व्यापू शकणार नाही ॥१॥ हे जीवा ! तू रामनामाचा व्यवहार कर. दुराचारी लोक चिंतेने झुरून झुरून मरतात. कारण त्यांच्या हृदयात द्वैतभाव असतो. हे मना ! तू संतसज्जनांच्या संगतीत बसून प्रभू परमेश्वराची अमृत मधुर कथा ऐक. असे केल्याने तुझी सर्व दुष्कर्म व पापे नष्ट होतील. नानक सांगतात, ज्याच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते. त्याच्या मनातील काम, क्रोध, दुष्टपणा आदी विकार नष्ट होतात. ॥२५॥

॥ सलोकु ॥ जतन करहु तुम अनिक बिधि रहनु न पावहु मीत ॥
 जीवत रहहु हरि हरि भजहु नानक नाम परीति ॥१॥
 ॥पउडी ॥ जंजा जाणहु द्रिडु सही बिनसि जात एह हेत ॥
 गणती गणउ न गणि सकउ ऊठि सिधारे केत ॥
 जो पेखउ सो बिनसतउ का सिउ करीऐ संगु ॥
 जाणहु इआ बिधि सही चित झूठउ माइआ रंगु ॥
 जाणत सोई संतु सुइ भ्रम ते कीचित भिन ॥
 अंध कूप ते तिह कढहु जिह होवहु सुप्रसंन ॥
 जा कै हाथि समरथ ते कारन करनै जोग ॥
 नानक तिह उसतति करउ जाहू कीओ संजोग ॥२६॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५५)

शब्दार्थ : जतन – यत्न; परीति – प्रीती; जंजा – ‘ज’ अक्षर; जाणहु – जाण, समज; हेत – मोह; सिधारे – निघून गेले; केत – कित्येक; जो – जो; जाणत – जाणतात; सुइ – ज्यांनी; समरथ – सामर्थ्य, शक्ती.

भावार्थ : हे मित्रा ! तू नानाप्रकारे यत्न केलेस तरी तुला ह्या संसारात कायम राहता येणार नाही. नानक सांगतात, केवळ प्रभुनामावर प्रेम करून व प्रभुनामाचे स्मरण करूनच तू खरे आध्यात्मिक जीवन जगू शकशील ॥१॥ ‘ज’ हे अक्षर असे

सांगते, की हे जीवा ! तू हे निश्चित जाण की हा संसाराविषयीचा मोह नश्वर आहे. ह्या संसारातून कित्येक लोक निघून गेले. त्यांची गणतीही करता येत नाही. हे जीवा ! ह्या जगात जे जे दिसते ते सारे नष्ट होणार आहे. मग त्याचा संग का करावा ? हे मना ! हे ठीक प्रकारे जाण, की मायेचे प्रेम असत्य आहे. ज्यांना प्रभूने मोहमायेच्या भ्रमापासून दूर ठेवले आहे. तेच संत होतात. ज्ञानी होतात. ज्यांच्यावर प्रभू परमात्मा प्रसन्न होतो. त्यांना तो अज्ञान, अंधकारातून बाहेर काढतो. ज्याच्या हाती सामर्थ्य आहे, असा प्रभू परमात्माच ह्या संसाराचे कारण आहे व सृष्टी उत्पन्न करण्यास समर्थ आहे. नानक सांगतात, ज्या प्रभू परमात्म्याने त्याच्याशी मिलन होण्याचा संयोग घडवून आणला. केवळ त्याचीच स्तुती करावी. ॥२६ ॥

॥ सलोकु ॥ टूटे बंधन जनम मरन साध सेव सुखु पाइ ॥

नानक मनहु न बीसरे गुण निधि गोबिद राइ ॥१ ॥

॥पउडी ॥ टहल करहु तउ एक की जा ते ब्रिथा न कोइ ॥

मनि तनि मुखि हीऐ बसै जो चाहहु सो होइ ॥

टहल महल ता कउ मिलै जा कउ साध क्रिपाल ॥

साधु संगति तउ बसै जउ आपन होहि दइआल ॥

टोहे टाहे बहु भवन बिनु नावै सुखु नाहि ॥

टलहि जाम के दूत तिह जु साधु संगि समाहि ॥

बारि बारि जाउ संत सदके ॥

नानक पाप बिनासे कदि के ॥२७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५५)

शब्दार्थ : टहल – सेवा; ब्रिथा – शिवाय; हीथै – हृदयात; आपन – प्रभू; टोहेटाहे – शोधून पाहणे; टलहि – टळते; सदके – समर्पित.

भावार्थ : साधुसंतांची सेवा केल्याने सुख प्राप्त होते व जन्ममरणाचे बंधन तुटून जाते. नानक सांगतात, हे मना ! तुला त्या गुणसागर प्रभू परमात्म्याचा कधीही विसर पडू देऊ नकोस. ॥१ ॥ पउडी ॥ ज्याच्याशिवाय या जगात अन्य काहीही नाही त्या एकमेव प्रभूची सेवा कर. हृदयात प्रभू परमात्म्याचा वास झाल्यावर तन, मन सुखी होते. जे व्हावे असे वाटते, ते सर्व होते. ज्याच्यावर साधुसंत कृपा करतात, तो प्रभू परमात्म्याची सेवा करू लागतो व त्यास प्रभू परमात्म्याच्या दरबारात स्थान प्राप्त होते. ज्याच्यावर प्रभू परमात्मा स्वतः कृपा करतो, त्यासच साधुसंतांची संगत प्राप्त होते. मी सर्वत्र शोध घेतला आहे पण प्रभुनामाशिवाय सुखाची प्राप्ती होत नाही. जो साधुसंतांच्या संगतीत एकरूप होऊन गेला त्याची यमपाशातून मुक्तता होते. मी वारंवार स्वतःस संतांच्या चरणी समर्पित करतो. नानक सांगतात, त्यामुळे अनंत काळचे पाप नष्ट होते. ॥२७ ॥

॥ सलोकु ॥ ठाक न होती तिनहु दरि जिह होवहु सुप्रसंन ॥

जो जन प्रभि अपुने करे नानक ते धनि धंनि ॥१ ॥

॥पउडी ॥ ठठा मनूआ ठाहहि नाही ॥

जो सगल तिआगि एकहि लपटाही ॥

ठहकि ठहकि माइआ संगि मूए ॥

उआ कै कुसल न कतहू हूए ॥

ठांढि परी संतह संगि बसिआ ॥

अंघ्रित नामु तहा जीअ रसिआ ॥

ठाकुर अपुने जो जनु भाइआ ॥

नानक उआ का मनु सीतलाइआ ॥२८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५५)

शब्दार्थ : ठाक – अडचण, अडथळा; दरि – प्रभुद्वारी; ठठा – ‘ठ’ हे अक्षर; ठाहहि – दुःख देणे; लपटाही – लिप्त होणे, एकरूप होणे; ठहकि – लढा देणे, टक्कर देणे; कुसल – प्रसन्नता; ठांढि – शांती, शीतलता; रसिआ – आनंदित झाला, भाइआ – आवडला; सीतलाइआ – शीतल झाले, शांत झाले.

भावार्थ : ज्यांच्यावर प्रभू परमात्मा प्रसन्न झाला. त्यांना प्रभू दरबारात प्रवेश करण्यास कोणीही रोखू शकत नाही. नानक सांगतात, ज्यांना प्रभूने आपले मानले ते धन्य होत. ॥१ ॥ पउडी ॥ जो सर्व मोहमायेचा त्याग करून एकमेव प्रभू परमात्म्याशी लिप्त होतो तो कोणाच्याही मनास दुःख होईल असे वागत नाही. जे सदैव मायेच्या प्रभावाखाली असतात, ते आध्यात्मिक मरण भोगतात, त्यांना आयुष्यात कधीही सुख शांती लाभत नाही. संतजनांच्या संगतीत राहिल्याने मनास शांती लाभते. असा जीव प्रभुनामात रंगून जातो. नानक सांगतात, जो प्रभूस आवडला त्याचे मन सदैव शांत व प्रसन्न असते. ॥२८ ॥

॥ सलोकु ॥ डंडउति बंदन अनिक बार सरब कला समरथ ॥

डोलन ते राखहु प्रभू नानक दे करि हथ ॥१ ॥

॥पउडी ॥ डडा डेरा इहु नही जह डेरा तह जानु ॥

उआ डेरा का संजमो गुर कै सबदि पछानु ॥

इआ डेरा कउ स्रमु करि घालै ॥

जा का तसू नही संगि चालै ॥

उआ डेरा की सो मिति जानै ॥

जा कउ द्रिसटि पूरन भगवानै ॥

डेरा निहचलु सचु साधसंग पाइआ ॥

नानक ते जन नह डोलाइआ ॥२९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५६)

शब्दार्थ : डंडउति – दंडवत; बंदन – वंदन; डोलन – चंचलता; डडा – ‘ड’ हे अक्षर; डेरा – वसतिस्थान, निवासस्थान; जह – जे; जानु – जाण; संजमी – संयम, रीत, मार्ग; तसु – किंचितही; मिति – मोजमाप.

भावार्थ : नानक सांगतात, हे सर्व शक्तिमान प्रभो! मी तुला वारंवार नमस्कारपूर्वक वंदन करतो. मला तुझा साहाय्याचा हात दे. माझ्या मनाची चंचलता दूर कर. ॥१ ॥ पउडी ॥ ‘ड’ हे अक्षर असे सांगते की, हे जीवा! हा संसार हे तुझे खरे निवासस्थान नाही. जे खरे कायमचे निवासस्थान आहे ते जाण. सतगुरूच्या उपदेशाने ते स्थान प्राप्त करण्याचा मार्ग समजेल. ह्या संसारात स्थिर होण्यासाठी मनुष्य कष्ट करतो, परिश्रम करतो पण अंती त्यापैकी कणभरही बरोबर येत नाही. ज्यांच्यावर प्रभू परमात्म्याची कृपा होते, तोच केवळ शाश्वत स्थान प्राप्त करण्याचा मार्ग जाणतो. साधुसंतांच्या संगतीने ते सत्य व निश्चल स्थान प्राप्त होते. नानक सांगतात, अशा भक्ताचे मन मग जराही विचलित होत नाही. ॥२९ ॥

॥ सलोकु ॥ ढाहन लागे धरम राइ किनहि न घालिओ बंध ॥

नानक उबरे जपि हरी साधसंगि सनबंध ॥१ ॥

खंड २ [२६१]

॥ पउडी ॥ ढढा ढूढत कह फिरहु ढूढनु इआ मन माहि ॥
 संगि तुहारै प्रभू बसै बनू बनू कहा फिराहि ॥
 ढेरी ढाहहु साधसंगि अहंबुधि बिकराल ॥
 सुखु पावहु सहजे बसहु दरसनु देखि निहाल ॥
 ढेरी जामै जमि मरै गरभ जोनि दुख पाइ ॥
 मोह मगन लपटत रहै हउ हउ आवै जाइ ॥
 ढहत ढहत अब ढहि परे साध जना सरनाइ ॥
 दुख के फाहे काटिआ नानक लीए समाइ ॥३० ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६०)

शब्दार्थ : ढाह – पाडणे, नष्ट करणे; किनहि – कोणीही; उबरे – उद्धार झाला; सनबंध – संबंध; ढढा – ‘ढ’ अक्षर; ढूढत – शोधत; ढेरी – राशी; बिकराल – विक्राळ; फाहे – पाश.

भावार्थ : ज्यास धर्मराजाचे साहाय्य आहे, तो कोणीही कितीही अडथळे आणले तरी नष्ट होत नाही. नानक सांगतात, साधुसंतांशी संबंध जोडून त्यांच्या संगतीत राहिल्याने जीवाचा उद्धार होतो. ॥१॥ पउडी ॥ ‘ढ’ हे अक्षर असे सांगते, की हे जीवा ! तू प्रभू परमात्म्यास शोधण्यासाठी व्यर्थ का फिरतोस ? त्यास तुझ्या मनातच शोध. प्रभूला शोधण्यासाठी उगाच रानावनात का फिरतोस. अरे तो प्रभू परमात्मा तर तुझ्याजवळच वास करतो. हे जीवा ! साधुसंतांच्या संगतीत राहून अहंकाराच्या विक्राळ राशी नष्ट कर. असे केल्याने तुझ्या अंतरातच तुला प्रभूचे दर्शन प्राप्त होईल व तुझा आत्मा प्रसन्न होईल. तुला सुख प्राप्त होईल आणि मन सहजावस्थेत स्थिर होईल. संसारात लिप्त झालेला जीव पापाच्या राशी जमा करतो व त्यामुळे तो जन्ममरणाच्या चक्रात फिरत राहून दुःख भोगतो. जे मोहमायेत मग्न होऊन राहतात ते जन्मतात आणि मरतात. नानक सांगतात, अधःपातापासून वाचून जो जीव साधुसंतांस शरण जातो त्याचे जन्ममरणाच्या दुःखाचे पाश तुटून जातात व त्यास प्रभू आपल्याशी एकरूप करून घेतो. ॥३०॥

॥ सलोकु ॥ जह साधू गोबिद भजनु कीरतनु नानक नीत ॥
 णा हउ णा तूं णह छुटहि निकटि न जाईअहु दूत ॥१॥
 ॥ पउडी ॥ णाणा रण ते सीझीए आतम जीतै कोइ ॥
 हउमै अन सिउ लरि मरै सो सोभा दू होइ ॥
 मणी मिटाइ जीवत मरै गुर पूरे उपदेस ॥
 मनूआ जीतै हरि मिलै तिह सूरतण वेस ॥
 णा को जाणै आपणो एकहि टेक आधार ॥
 रैणि दिणसु सिमरत रहै सो प्रभु पुरखु अपार ॥
 रेण सगल इआ मनु करै एउ करम कमाइ ॥
 हुकमै बूझै सदा सुखु नानक लिखिआ पाइ ॥३१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५६)

शब्दार्थ : जह – जेथे; णा – नाही; णह – नाही; छुटहि – सुटका; णाणा – ‘ण’ हे अक्षर; सिझीए – सफलता; लरि – लडून; सोभादू – शोभायमान; मणी – अहंकार; मनूआ – मन; सूरतण – शूरवीर; वेस – वेश; रैणि – रात्री; रेण – चरणधूळ.

भावार्थ : नानक सांगतात, जेथे साधुसंतांचे वास्तव्य असते, तेथे सदैव प्रभू परमात्म्याचे भजन-कीर्तन चालू असते. यमराज आपल्या दूतांना सांगतात, दूत हो! अशा स्थानांच्या तुम्ही जवळही जाऊ नका. कारण तेथून तुमची वा माझीही सुटका होणार नाही. ॥१॥ पउडी ॥ 'ण' हे अक्षर असे सांगते की, ह्या संसाररूपी रणात कोणी विरळा माणूस मोहमायेशी लढून यशस्वी होतो व स्वतःच्या आत्म्यास जिंकतो. जो अहंकारास मारतो व संसारातील मोहमायेस मारून जीवन जगतो तो शोभायमान होतो. पूर्णगुरूच्या उपदेशाने अहंकार नष्ट होतो व जीव सांसारिक मोहापासून विरक्त होतो. ज्याने मन जिंकून प्रभू परमात्मा प्राप्त केला. तोच शूरवीर ह्या पदवीस पात्र होतो. त्याच्या मनात कोणत्याही सांसारिक वस्तूविषयी ममत्व उरत नाही. त्यास एकमेव प्रभूचा आधार प्राप्त होतो. तो रात्रंदिवस त्या परमपुरुष परमात्म्याचे स्मरण करत राहतो. तो स्वतःचे मनास सर्वांची चरणधूळ समजतो. नानक सांगतात, असा जीव प्रभूची आज्ञा जाणून त्याप्रमाणे आचरण करून आत्मसुख प्राप्त करतो. ॥३॥

॥ सलोकु ॥ तनु मनु धनु अरपउ तिसै प्रभू मिलवै मोहि ॥

नानक भ्रम भउ काटीऐ चूकै जम की जोह ॥१॥

॥ पउडी ॥ तता ता सिउ प्रीति करि गुण निधि गोबिद राइ ॥

फल पावहि मन बाछते तपति तुहारी जाइ ॥

त्रास मिटै जम पंथ की जासु बसै मनि नाउ ।

गति पावहि मति होइ प्रगास महली पावहि ठाउ ॥

ताहू संगि न धनु चलै ग्रिह जोबन नह राज ॥

संतसंगि सिमरत रहहु इहै तुहारै काज ॥

ताता कछू न होई है जउ ताप निवारै आप ॥

प्रतिपालै नानक हमहि आपहि माई बाप ॥३२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५६)

शब्दार्थ : मोहि – मला; जोह – मार; तता – 'त' हे अक्षर; ता – तो, प्रभू; बाछते – इच्छितो; तपति – ताप, भवताप; तुहारी – तुझी; जासु – ज्याचे महली, प्रभू दरबारी; ठाउ – स्थान; ताहू – त्याचे; ताता – ताप, आग; हमहि – आमची; आपहि – स्वतः, प्रभू.

भावार्थ : नानक म्हणतात, जो कोणी माझे मोहमायेचे भय व भ्रम नष्ट करील, यमाच्या दंडापासून माझी सुटका करील व माझे प्रभू परमात्म्याशी मिलन घडवून आणली त्याचे चरणी मी माझे तन, मन, धन अर्पण करतो. ॥१॥ पउडी ॥ 'त' हे अक्षर असे सांगते, की हे जीवा! तू त्या गुणनिधी प्रभूशी प्रेमाचे नाते जोड म्हणजे तुला मनोवांच्छित फल प्राप्त होईल व तुझी भवतापातून सुटका होईल. ज्याच्या मनात प्रभुनामाचा वास आहे त्याच्या यममार्गाचा त्रास नष्ट होतो. त्याची बुद्धी प्रकाशमान होते व त्यास परमगती प्राप्त होऊन प्रभू दरबारात त्यास स्थान प्राप्त होते. तेथे त्याच्या बरोबर घरदार, यौवन, धन संपत्ती, राज्य काहीही येणार नाही. संतांच्या संगती प्रभू परमात्म्याचे स्मरण करणे एवढेच त्याचे काम राहते. जेव्हा प्रभू परमात्मा स्वतः भवताप नष्ट करतो, तेव्हा मग कोणताही ताप राहत नाही. नानक सांगतात, तो प्रभू परमात्माच आमचा मायबाप आहे. तोच आम्हा सर्व जीवांचा संभाळ करतो. ॥३२॥

॥ सलोकु ॥ थाके बहु बिधि घातले त्रिपति न त्रिसना लाथ ॥

संचि संचि साकत मूए नानक माइआ न साथ ॥१॥

खंड २ [२६३]

॥पउडी ॥ थथा थिरु कोऊ नही काइ पसारहु पाव ॥

अनिक बंच बल छल करहु माइआ एक उपाव ॥

थैली संचहु स्रमु करहु थाकि परहु गावार ॥

मन कै कामि न आवई अंते अउसर बार ॥

थिति पावहु गोबिद भजहु संतह की सिख लेहु ॥

प्रीति करहु सद एक सिउ इआ साचा असनेहु ॥

कारन करन करावनो सभ बिधि एकै हाथ ॥

जितु जितु लावहु तितु तितु लगहि नानक जंत अनाथ ॥३३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५७)

शब्दार्थ : थाके – थकले; घालते – परिश्रम करतो; लाथ – लाभले; ‘थ’था – ‘थ’ हे अक्षर; थिरू – स्थिर; पसारउ – पसरतोस; पाव – पाय; बंच – ठग; गावार – मूर्ख; थैली – द्रव्य; थिति – स्थिती; सिख – उपदेश, शिकवण; असनेहु – स्नेह; जंत – जीव.

भावार्थ : नानक सांगतात. मायेने बद्ध असलेले शाक्त (दुराचारी) लोक माया जमवण्यासाठी अतोनात परिश्रम करून थकून जातात. पण त्यांची मायेची तृष्णा कधीच तृप्त होत नाही. माया गोळा करता करता त्या मायेच्या मोहातच ते मरून जातात. पण हे जमवलेले धन मात्र त्यांच्या बरोबर जात नाही. ते त्यांना येथेच सोडून जावे लागते. ॥१ ॥ पउडी ॥ ‘थ’ अक्षर असे सांगते, की ह्या संसारात कोणी ही कायम राहणार नाहीये. मग उगाच पाय का पसरतोस ? हा मायेचा पसारा का गोळा करतोस ? अनेक लांड्यालबाड्या करून, छळाने-बळाने तू माया गोळा करतोस. हा मूर्ख जीव द्रव्यसंचय करण्यासाठी श्रम करून थकून जातो. पण ह्या पैकी काहीही अंत्यसमयी त्याच्या कामी येणार नाही. हे जीवा ! तू संतांकडून उपदेश ग्रहण करून त्याप्रमाणे प्रभू परमात्म्याचे भजन कर. त्याने तुझ्या मनाला स्थिरता प्राप्त होईल. त्या एकमेव प्रभू परमात्म्यावर प्रेम कर. तीच खरी प्रीती होय. नानक सांगतात, सर्व कार्य करणारा व करवून घेणारा प्रभू परमात्माच एकमात्र आहे. त्याच्याच हाती सारे काही आहे. तो जीवास जे करावयास लावतो, तेच जीवास करावे लागते. हे सारे जीव बिचारे अनाथ आहेत. ॥३३ ॥

॥ सलोकु ॥ दासह एकु निहारिआ सभु कछु देवनहार ॥

सासि सासि सिमरत रहहि नानक दरस अधार ॥१ ॥

॥ पउडी ॥ ददा दाता एकु है सभ कउ देवनहार ॥

देंदे तोटि न आवई अगनत भरे भंडार ॥

दैनहारु सद जीवनहारा ॥

मन मूरख किउ ताहि बिसारा ॥

दोसु नही काहू कउ मीता ॥

माइआ मोह बंधु प्रभि कीता ॥

दरद निवारहि जा के आपे ॥

नानक ते ते गुरमुखि ध्रापे ॥३४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५७)

शब्दार्थ : निहारिआ – पाहतो, जाणतो; देवनहार – देणारा; दरस – दर्शन; ‘द’ दा – द हे अक्षर; देंदे – देता देता; दैनहारु – देणारा; ताहि – त्यास; बिसारा – विसरलास; दोसु – दोष; बंधु – बंधन; दरद – व्यथा, दुःख; ध्रापे – तृप्त होतात.

भावार्थ : प्रभूचे सेवक त्या सर्व काही देणाऱ्या प्रभू परमात्म्यासच पाहतात. नानक सांगतात, प्रभुदर्शन हाच त्यांच्या जीवनाचा आधार. प्रत्येक श्वासागणिक ते त्याचेच स्मरण करतात. ॥१॥ पउडी ॥ 'द' हे अक्षर असे सांगते की, तो प्रभू परमात्माच एकमात्र दाता आहे. तो जीवांना सर्व काही देतो. देताना त्यास कधीच कशाची उणीव भासत नाही इतके त्याचे भांडार ओतप्रोत भरलेले आहे. तो दाता प्रभू सदैव अस्तित्वमान आहे. हे मूर्ख मना तू त्यास कसा विसरलास ? पण ह्यात तुझा तरी काही दोष नाही, कारण हे मोहमायेचे बंधनही त्या प्रभू परमात्म्यानेच निर्माण केले आहे. तोच जीवाचे दुःखही दूर करतो. नानक सांगतात, ते प्रभू सेवक गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून तृप्त होतात. ॥३४॥

॥ सलोकु ॥ धर जीअरे इक टेक तू लाहि बिडानी आस ॥

नानक नामु धिआईऐ कारजु आवै रासि ॥१॥

॥ पउडी ॥ धधा धावत तउ मिटै संत संगि होइ बासु ॥

धुर ते किरपा करहु आपि तउ होइ मनहि परगासु ॥

धनु साचा तेऊ सच साहा ॥

हरि हरि पूंजी नाम बिसाहा ॥

धीरजु जसु सोभा तिह बनिआ ॥

हरि हरि नामु स्रवन जिह सुनिआ ॥

गुरमुखि जिह घटि रहे समाई ॥

नानक तिह जन मिली वडाई ॥३५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५७)

शब्दार्थ : जीअरे – जीवा; टेक – आश्रय; बिडानी – व्यर्थ; 'ध' धा – ध हे अक्षर; धावत – धावपळ, चंचलता; तउ – तेव्हा; मिटे – थांबते, नष्ट होते; धूर ते – पूर्वकर्मानुसार; साचा – सत्य; तेउ – तेच; बिसाहा – व्यापार.

भावार्थ : हे जीवा! तू त्या एकमेव प्रभूचा आश्रय घे. अन्य कोणाचीही व्यर्थ आशा करू नकोस. नानक सांगतात, प्रभुनामरूपी धन गोळा कर. ती संपत्ती तुला कामी येईल. ॥१॥ पउडी ॥ 'ध' ह्या अक्षराचा बोध असा, की जेव्हा जीवाचा संतसंगतीत वास होतो, तेव्हा त्याच्या मनाची धावाधाव थांबते. हे प्रभो ! जर तू पूर्व प्राक्तनानुसार जीवावर कृपा करशील तर त्याच्या मनात आत्म तत्त्वाचा प्रकाश पसरेल. ज्याच्याजवळ सत्यरूप प्रभुनामरूपी धन आहे, तोच खरा सावकार होय. हरिनामरूपी पुंजीनेच तो जीवनाचे सारे व्यवहार करतो. जो आपल्या कानांनी प्रभुनाम श्रवण करतो त्यास धैर्य, यश व शोभा प्राप्त होते. नानक सांगतात, जो जीव सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करतो, त्याच्या अंतःकरणात प्रभू परमात्मा वास करतो. अशा व्यक्तीस मोठेपणा प्राप्त होतो. ॥३५॥

॥ सलोकु ॥ नानक नामु नामु जपु जपिआ अंतरि बाहरि रंगि ॥

गुरि पूरै उपदेसिआ नरकु नाहि साधसंगि ॥१॥

॥ पउडी ॥ नंना नरकि परहि ते नाही ॥

जा कै मनि तनि नामु बसाही ॥

नामु निधानु गुरमुखि जो जपते ॥

बिखु माइआ महि ना ओइ खपते ॥

नंनाकारु न होता ता कहु ॥

नामु मंत्रु, गुरि दीनो जा कहु ॥
निधि निधान हरि अंघ्रित पूरे ॥
तह बाजे नानक अनहद तूरे ॥३६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५७)

शब्दार्थ : नंना - 'न' हे अक्षर; निधानु - संपत्ती, धन; बिखु - विष; खपते - नष्ट होणे; नंनाकारु - नकार, विरोध; तुरे - वाद्य.

भावार्थ : नानक सांगतात, जो भक्त अंतःकरणात व बाह्य व्यवहार करताना सदैव प्रेमपूर्वक प्रभुनामाचा जप करतो, तो प्रभुनामात रंगून जातो. असा भक्त पूर्णगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे साधुसंतांच्या संगतीत राहतो. त्यास नरक प्राप्त होत नाही. ॥१ ॥ पउडी ॥ 'न' अक्षर असे सांगते, की ज्याच्या तनमनात प्रभुनामाचा वास आहे व जो गुरू उपदेशाप्रमाणे प्रभुनाम धनाचा जप करतो. त्यास कधीही नरकात पडावे लागत नाही. त्यास मायारूपी विषाची बाधा होत नाही. ज्यास सतगुरूने नाममंत्र दिला, त्यास जीवनात कोठेही नकार मिळत नाही. त्याचे जीवन यशस्वीच होते. ज्याचे हृदय प्रभुनामरूपी अमृतरसाने पूर्ण भरलेले आहे, त्याच्या अंतरात प्रभू परमात्म्याच्या अनाहत नादाची वाद्ये निनादत राहतात. ॥३६ ॥

॥ सलोकु ॥ पति राखी गुरि पारब्रह्म तजि परपंच मोह बिकार ॥
नानक सोऊ आराधीऐ अंतु न पारावारु ॥१ ॥
॥ पउडी ॥ पपा परमिति पारु न पाइआ ॥
पतित पावन अगम हरि राइआ ॥
होत पुनीत कोट अपराधू ॥
अंघ्रित नामु जपहि मिलि साधू ॥
परपच ध्रोह मोह मिटनाई ॥
जा कउ राखहु आपि गुसाई ॥
पातिसाहु छत्र सिर सोऊ ॥
नानक दूसर अवरु न कोऊ ॥३७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५८)

शब्दार्थ : पति - पत, प्रतिष्ठा; तजि - त्यागून; सोऊ - तो प्रभू; पपा - 'प' हे अक्षर; परमिति - परिमिती, सीमा; अगम - अगम्य; कोट - कोटी; ध्रोह - धोका; मिटनाई - नष्ट होते.

भावार्थ : जेव्हा मी प्रपंचाविषयीचा मोह व इतर विकारांचा त्याग केला, तेव्हा परब्रह्म गुरूने माझ्या प्रतिष्ठेचे रक्षण केले. नानक सांगतात, ज्यास अंत नाही, पारावार नाही, अशा प्रभूची आराधना करावी. ॥१ ॥ पउडी ॥ 'प' हे अक्षर असे सांगते, की त्या प्रभू परमात्म्याची परिमिती वा सीमा, त्याचा पार कोणासही लागला नाही. तो हरिराया अगम्य आहे. पतितांना पावन करतो. त्याचे कोटी कोटी अपराध क्षम्य करून त्यास पावन करतो. असा जीव साधुसंतांच्या संगतीत राहून प्रभू परमात्म्याच्या अमृतनामाचा जप करतो. ज्याचे प्रभू परमात्मा स्वतः रक्षण करतो, त्याचे प्रपंचातील धोकाबाजी, मोह आदी विकार नष्ट करतो. तो प्रभू सर्वार्थनि सम्राट आहे. त्याच्या डोक्यावर छत्र आहे. नानक सांगतात. त्याचासारखा अन्य कोणीही नाही. ॥३७ ॥

॥ सलोकु ॥ फाहे काटे मिटे गवन फतिह भई मनि जीत ॥
नानक गुर ते थित पाई फिरन मिटे नित नीत ॥१ ॥

खंड २ [२६६]

॥ पउडी ॥ फफा फिरत फिरत तू आइआ ॥
 द्रुलभ देह कलियुग महि पाइआ ॥
 फिरि इआ अउसरु चरै न हाथा ॥
 नामु जपहु तउ कटीअहि फासा ॥
 फिरि फिरि आवन जानु न होई ॥
 एकहि एक जपहु जपु सोई ॥
 करहु क्रिपा प्रभ करनैहारे ॥
 मेलि लेहु नानक बेचारे ॥३८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५८)

भावार्थ : फाहे – पाश; गवन – भटकणे; फतिह – विजय; थित – स्थिरता; फिरन – फिरणे; अउसरु – सुसंधी; चरै – प्राप्त होते; करनैहारे – करणारा, कर्तापुरुष.

भावार्थ : नानक सांगतात, संतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण केल्याने जीवाचे मोहमायेचे पाश तुटून जातात. मन जिंकले जाते. मनाचे इतस्ततः भटकणे थांबते व मानवी जीवन यशस्वी होते. जीवास स्थिरपद प्राप्त होते व त्याची जन्म-मृत्यूच्या चक्रातून कायमची सुटका होते. ॥१॥ पउडी ॥ 'फ' हे अक्षर असे सांगते, की हे जीवा! तू नाना योनीतून फिरून अखेर मानव म्हणून ह्या संसारात आला आहेस. कलियुगात दुर्लभ असा मानव देह तुला प्राप्त झाला आहे. आता ही सुसंधी हातची दवडू नकोस. या जन्मात जर तू प्रभुनामाचा जप करशील, तर तुझे मरणाचे पाश तुटून जातील. मग परत जन्ममृत्यूच्या चक्रात फिरावे लागणार नाही. त्या एकमेव प्रभू परमात्म्याचे स्मरण कर म्हणजे तुला वारंवार जन्ममरण भोगावे लागणार नाही. हे कर्त्या प्रभू माझ्यावर कृपा कर व मला तुझ्याशी एकरूप करून घे. ॥३८॥

॥ सलोकु ॥ बिनउ सुनहु तुम पारब्रहम दीन दइआल गुपाल ॥
 सुख संपै बहु भोग रस नानक साध खाल ॥१॥
 ॥ पउडी ॥ बबा ब्रहमु जानत ते ब्रहमा ॥
 बैसनो ते गुरमुखि सुच धरमा ॥
 बीरा आपन बुरा मिटावै ॥
 ताहू बुरा निकटि नही आवै ॥
 बाधिओ आपन हउ हउ बंधा ॥
 दोसु देत आगह कउ अंधा ॥
 बात चीत सभ रही सिआनप ॥
 जिसहि जनावहु सो जानै नानक ॥३९॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५८)

शब्दार्थ : बिनउ – प्रार्थना; संपै – संपत्ती; खाल – चरणधूल, बबा – 'ब' हे अक्षर; बैसनो – वैष्णव; सुच – शुद्ध, पवित्र; बीरा – वीर; बाधिओ – बद्ध; आगह – अन्य लोकांना, दुसऱ्याला; सिआनप – शहाणपण; जनावहु – ज्ञान देतो.

भावार्थ : हे परब्रह्म दीनदयाळा प्रभो! माझी प्रार्थना ऐक. ह्या नानकाला साधुसंतांची चरणधूल हीच संपत्ती, हेच सुख व सर्व उपभोग, रंग, सारे काही आहे. ती चरणधूल मला प्राप्त होऊ दे. ॥१॥ पउडी ॥ 'ब' हे अक्षर असे सांगते की, जो ब्रह्म जाणतो तो ब्राह्मण. जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे शुद्ध धर्माचरण करतो तो वैष्णव. जो आपल्या मनातील वाईट विचार नष्ट

करतो तोच वीर. कोणतीही वाईट गोष्ट त्याच्या जवळपासही फिरकत नाही, जीव आपणास अहंकारात बद्ध करून घेतो व अंधळ्याप्रमाणे दोष मात्र दुसऱ्यास देतो. नानक सांगतात, वादविवाद, शहाणपण काहीही कामी येत नाही. ज्यास प्रभू ज्ञान देतो तोच प्रभू परमात्म्यास जाणतो. ॥३९॥

॥ सल्लोकु ॥ भै भंजन अघ दूख नास मनहि अराधि हरे ॥
संतसंग जिह रिद बसिओ नानक ते न भ्रमे ॥१॥
॥पउड़ी ॥ भभा भरमु मिटावहु अपना ॥
इआ संसारु सगल है सुपना ॥
भरमे सुरि नर देवी देवा ॥
भरमे सिध साधिक ब्रहमेवा ॥
भरमि भरमि मानुख डहकाए ॥
दुतर महा बिखम इह माए ॥
गुरमुखि भ्रम भै मोह मिटाइआ ॥
नानक तेह परम सुख पाइआ ॥४०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५८)

शब्दार्थ : अघ – पाप; भभा – ‘भ’ हे अक्षर; सुरि – श्रेष्ठजन; डहकाए – छळले जातात; दुतर – दुस्तर; बिखम – कठीण;

भावार्थ : नानक सांगतात, हे जीवा! सर्व प्रकारचे भय दूर करणारा, पाप नष्ट करणारा जो प्रभू त्याचे स्मरण कर. साधुसंतांच्या संगतीने ज्याच्या हृदयात प्रभू परमात्मा वास करतो तो भ्रमित होत नाही. ॥१॥पउड़ी ॥ ‘भ’ हे अक्षर असे सांगते, की हे जीवा! तू आपल्या मनातील भ्रम दूर कर. हा संसार हे एक स्वप्न आहे. ह्या भ्रमात सर्वश्रेष्ठ पुरुष, नर, देव, देवी, सिद्ध, साधक एवढेच नव्हे तर ब्रह्मदेवही भ्रमित झाले आहेत. ह्या भ्रमात सापडूनच माणूस आपला सर्वनाश ओढवून घेतो. हा मायेचा सागर महाकठीण व दुस्तर आहे. नानक सांगतात, ज्या जीवाने सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून भ्रम व मोह नष्ट केले, त्यास परमसुख प्राप्त होते. ॥४०॥

॥ सल्लोकु ॥ माइआ डोलै बहु बिधी मनु लपटिओ तिह संग ॥
मागन ते जिह तुम रखहु सु नानक नामहि रंग ॥१॥
॥ पउड़ी ॥ ममा मागनहार इआना ॥
देनहार दे रहिओ सुजाना ॥
जो दीनो सो एकहि बार ॥
मन मुरख कह करहि पुकार ॥
जउ मागहि तउ मागहि बीआ ॥
जा ते कुसल न काहू थीआ ॥
मागनि माग त एकहि माग ॥
नानक जा ते परहि पराग ॥४१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५८)

शब्दार्थ : लपटिआ – लिप्त झाले; मागन – मागणे; ममा – ‘म’ हे अक्षर; मागनहार – मागणारा, याचक; इआना – अज्ञानी; देनहार – देणारा प्रभू; सुजाना – सर्वज्ञ; कह – कशाकरिता; बीआ – अन्य; कुसल – कुशल, मंगल; परहि पराग – पार होतो;

भावार्थ : मानवी मन मायेच्या नादाने नाना प्रकारे डोलत राहून मायेतच लिप्त होऊन राहते. नानक सांगातात, हे प्रभो! ज्याला तू मायेची याचना करण्यापासून रोखतोस तो नामरंगी रंगून जातो. ॥१॥पउडी॥ ‘म’ हे अक्षर असे सांगते, की मागणी करणारा याचना करणारा अज्ञानी असतो. त्याला काय मागावे हेच कळत नाही. देणारा प्रभू मात्र सर्वज्ञ आहे. तो जीवास सर्व काही देतच असतो. प्रभू परमात्म्याने सर्व जीवास सर्व काही एकदाच देऊन टाकले आहे. असे असताना हे मूर्ख मना तू उगाचच कशाला आरडाओरडा करतो आहेस? आणि तू जेव्हा मागतोस तेव्हा अन्य भौतिक सुखाचीच मागणी करतोस. त्यामुळेच तू केव्हाच सुखी होत नाहीस. नानक सांगतात, हे जीवा! तू एकच मागणे माग की ज्यामुळे तू हा भवसागर तरून जाशील ॥४१॥

॥ सलोकु ॥ मति पूरी परधान ते गुर पूरे मन मंत ॥
जिह जानिओ प्रभू आपुना नानक ते भगवंत ॥१॥
॥पउडी॥ ममा जाहू मरमु पछाना ॥
भेटत साधसंग पतीआना ॥
दुख सुख उआ कै समत बीचारा ॥
नरक रहत अउतारा ॥
ताहू संग ताहू निरलेपा ॥
पूरन घट घट पुरख बिसेखा ॥
उआ रस महि उआहू सुखु पाइआ ॥
नानक लिपत नही तिह माइआ ॥४२॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५९)

शब्दार्थ : मति – बुद्धी; परधान – प्रधान, श्रेष्ठ; जिह – ज्यास; भगवंत – भाग्यवान; मंत – उपदेश केला; ‘म’मा – म हे अक्षर; जाहू – ज्याने; मरमु – मर्म; पछाना – जाणले; पतीआना – संतुष्ट झाला; समत – समान; बीचारा – विचार; रहत – मुक्त झाला; अउतारा – पडणे, उतरणे; ताहू – त्याचे; निरलेपा – निर्लेप; बिसेखा – विशेष प्रकारे; उआ – त्याने; उहाड – त्याचे; लिपत – लिप्त

भावार्थ : ज्यास पूर्णगुरूने उपदेश केला त्यांची बुद्धी श्रेष्ठ होते नानक सांगातात, ज्यास प्रभू परमात्मा आपला मानतो तो भाग्यवान होय. ॥१॥पउडी॥ ‘म’ हे अक्षर असे सांगते, की ज्याने प्रभू परमात्म्याचे रहस्य जाणले तो साधुसंतांच्या संगतीत संतुष्ट होतो. तो सुखदुःख समान मानतो. तो स्वर्ग वा नरकापासून वाचतो. जे त्याचा संगतीत राहतात तेही मोहमायेपासून अलिप्त राहतात व तो विशेष असा परमपुरुष प्रत्येक जीवाचे ठायी वास करतो हे जाणतात. प्रभूच्या प्रेमात रंगून जाऊन तो सुख प्राप्त करतो. नानक सांगतात, असा प्रभुभक्त मायेने लिप्त होत नाही. ॥४२॥

॥ सलोकु ॥ यार मीत सुनि साजनहु बिनु हरि छूटनु नाहि ॥
नानक तिह बंधन कटे गुर की चरनी पाहि ॥१॥
॥पउडी॥ यया जतन करत बहु बिधीआ ॥

एक नाम बिनु कह लउ सिधीआ ॥
 याहू जनत करि होत छुटारा ॥
 उआहू जतन साध संगारा ॥
 या उबरन धरै सभु कोऊ ॥
 उआहि जपे बिनु उबर न होऊ ॥
 याहू तरन तारन समराथा ॥
 राखि लेहु निरगुन नरनाथा ॥
 मन बच क्रम जिह आपि जनाई ॥
 नानक तिह मति प्रगटी आई ॥४३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५९)

शब्दार्थ : छूटनु – सुटका; यया – ‘य’ हे अक्षर; जतन – यत्न; सिधीआ – सिद्धी; छुटारा – सुटका; संगारा – संगतीत; उआहि – त्या प्रभूचा; बच – वाचेने; क्रम – कर्म

भावार्थ : हे माझ्या यारा, हे मित्रा, हे साजणा ! प्रभुकृपेशिवाय मुक्ती प्राप्त होत नाही. नानक सांगतात, जो सतगुरूला शरण जातो त्याची सर्व बंधने तुटून जातात. ॥१ ॥ पउडी ॥ ‘य’ हे अक्षर असे सांगते की, कितीही यत्न केले तरी त्या एकमेव प्रभू नामाशिवाय सिद्धी प्राप्त होत नाही. जो साधुसंतांच्या संगतीत बसून प्रभू प्राप्तीसाठी यत्न करतो, त्याचेच यत्न सफल होऊन त्यास मुक्ती प्राप्त होते. मुक्तीची कामना तर सर्वच जण करतात पण प्रभुनामाचा जप केल्याशिवाय मुक्ती प्राप्त होत नाही. तो प्रभू परमात्माच जीवास भवसागर तारून नेण्यास समर्थ आहे. हे नरनारायण ! ह्या गुणहीन जीवाचे रक्षण कर. नानक सांगतात, ज्याला प्रभू परमात्म्याने स्वतः काया, वाचा मनाने आत्मज्ञान दिले त्याचीच बुद्धी प्रकाशमान होते. ॥४३ ॥

॥ सलोकु ॥ रोसु न काहू संग करहु आपन आपु बीचारि ॥
 होई निमाना जगि रहहु नानक नदरी पारि ॥१ ॥
 ॥पउडी ॥ रारा रेन होत सभ जा की ॥
 तजि अभिमानु छुटै तेरी बाकी ॥
 रणि दरगहि तउ सीझहि भाई ॥
 जउ गुरमुखि राम नाम लिव लाई ॥
 रहत रहत रहि जाहि बिकारा ॥
 गुर पूरे कै सबदि अपारा ॥
 राते रंग नाम रस माते ॥
 नानक हरि गुर कीनी दाते ॥४४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५९)

शब्दार्थ : रोसु – रोष, राग; आपन – आत्मतत्त्व; निमाना – विनम्र; नदरी – कृपादृष्टी; पारि – पार करणे; रारा – ‘र’ हे अक्षर; रेन – धूळ; तजि – त्याग करणे, सोडून देणे; सीझहि – सफल होणे; रहत रहत – हळूहळू; माते – मस्त होणे; दाते – दान, कृपा.

भावार्थ : हे जीवा ! तू दुसऱ्याचा राग राग करू नकोस. त्याच्या जागी आपण स्वतःच आहोत असा विचार कर. नानक

सांगतात, ह्या जगात तू विनम्र होऊन राहा असे केल्याने प्रभू परमात्म्याची तुझ्यावर कृपा होईल व तू भवसागर पार करून जाशील. ॥१॥ पउड़ी ॥ 'र' हे अक्षर असे सांगते की, हे जीवा! तू सर्व लोकांची चरण धूळ होऊन राहा. आपल्या अहंभावाचा त्याग कर. असे केल्याने तुझे उरले सुरले कर्मबंधही नष्ट होतील. हे जीवा! तू गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून रामनामात तल्लीन होऊन जा. असे केल्याने तू ह्या संसाररूपी रणभूमीत यशस्वी होऊन प्रभू दरबारात स्थान प्राप्त करशील. पूर्ण गुरूच्या उपदेशाची महती अपार आहे. त्यामुळे मनातील विकार हळूहळू नष्ट होतील. नानक सांगतात. ज्यास प्रभूरूपी गुरूने प्रभूनामाचे दान दिले आहे तो प्रभूनामात रंगून मस्त होऊन जातो. ॥४४॥

॥ सलोकु ॥ लालच झूठ बिख्रै बिआधि इआ देही महि बास ॥

हरि हरि अंम्रितु गुरमुखि पीआ नानक सूखि निवास ॥१॥

पउड़ी ॥ लला लावउ अउखध जाहू ॥

दूख दरह तिह मिटहि खिनाहू ॥

नाम अउखधु जिह रिदै हितावै ॥

ताहि रोगु सुपनै नही आवै ॥

हरि अउखधु सभ घट है भाई ॥

गुर पूरे बिनु बिधि न बधाई ॥

गुरि पूरै संजमु करि दीआ ॥

नानक तउ फिरि दूख न थीआ ॥४५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५९)

शब्दार्थ : लालच – लालसा; बिख्रै – विषयविकार; बिआधि – व्याधी; महि – मध्ये; लला – 'ल' हे अक्षर; लावउ – लावतो; अउखध – औषध; जाहू – ज्याचे; खिनुहु – क्षणात; हितावै – प्रिय वाटतात; बिधि – विधी; थीआ – होणे;

भावार्थ : ह्या देहात लालसा व असत्य ह्या व्याधी वास करतात. नानक सांगतात, ज्याने गुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामामृत प्राशन केले तो सुखी होतो. ॥१॥ पउड़ी ॥ 'ल' हे अक्षर असे सांगते, की प्रभू परमात्मा ज्यास नामरूपी औषध देतो त्याची सर्व पीडा, दुःख क्षणात नष्ट होते. ज्याच्या हृदयास नामरूपी औषधाची गोडी लागली त्यास स्वप्नातही भव रोग त्रास देत नाही. हे बंधू! प्रत्येक शरीरात हरिरूपी औषधाचा वास आहेच पण पूर्णगुरूशिवाय त्यास जाणण्याची रीत कोणीही दाखवू शकत नाही. नानक सांगतात, पूर्णगुरूने हरिनामरूपी औषधाच्या सेवनाचा हा मार्ग सांगितला आहे. जो ह्या मार्गाने जाईल त्यास परत कधीही दुःख होणार नाही. ॥४५॥

॥ सलोकु ॥ वासुदेव सरबत्र मै ऊन न कतहू ठाड़ ॥

अंतरि बाहरि संगि है नानक काड़ दुराड़ ॥१॥

पउड़ी ॥ ववा वैरु न करीऐ काहू ॥

घट घट अंतरि ब्रहम समाहू ।

वासुदेव जल थल महि रविआ ॥

गुर प्रसादि विरलै ही गविआ ॥

वैर विरोध मिटे तिह मन ते ॥

हरि कीरतनु गुरमुखि जो सुनते ॥

वरन चिहन सगलह ते रहता ॥

नानक हरि हरि गुरमुखि जो कहता ॥४६ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २५९)

शब्दार्थ : सरबत्र – सर्वत्र; दुराइ – दुरावा; वव – ‘व’ हे अक्षर; समाहु – सामावलेला; रविआ – व्याप्त; गविआ – गायन केले; वरन – वर्ण; चिहन – चिन्ह;

भावार्थ : तो वासुदेव परमात्मा सर्वत्र भरून राहिला आहे. तो नाही असे एकही ठिकाण नाही. नानक सांगतात, तो आंतरबाह्य सर्वत्र बरोबरच आहे मग त्याचापासून कोण कसा दूर राहू शकेल ? ॥१ ॥पउड़ी ॥ ‘व’ हे अक्षर असे सांगते, की कोणाशीही वैर करू नका कारण प्रत्येक शरीरात परब्रह्म परमात्मा सामावलेला आहे. तो प्रभू वासुदेव जळीस्थळी सर्वव्याप्त आहे. सतगुरूच्या कृपेने कोणी विरळा प्रभूचे गुणगान गातो. जो सतगुरूच्या मुखातून हरिकीर्तन ऐकतो त्याच्या मनातील सर्व विरोध व वैरभाव नष्ट होतो. नानक सांगतात, जो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून प्रभुनामाचा उच्चार करतो तो जात, वर्ण, पंथांच्या चिन्हापासून मुक्त होतो. त्याची कोणतीही जात, वर्ण, पंथ शिल्लक राहत नाही. ॥४६ ॥

॥ सलोकु ॥ हउ हउ करत बिहानीआ साकत मुगध अजान ॥

इइकि मुए जिउ त्रिखावंत नानक किरति कमान ॥१ ॥

॥पउड़ी ॥ इइइ मिटै संगि साधू ॥

करम धरम ततु नाम अराधू ॥

रुडो जेह बसिओ रिद माही ॥

उआ की इइइ मिटत बिनसाही ॥

इइइ करत साकत गावारा ॥

जेह हीऐ अहंबुधि बिकारा ॥

इइइ गुरमुखि इइइ मिटाई ॥

निमख माहि नानक समझाई ॥४७ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६०)

शब्दार्थ : बिहानीआ – व्यतीत झाले; मुगध – मुग्ध; अजान – अज्ञानी; इइकि – तडफडून; त्रिखावंत – तृषार्त; तहानलेला किरति – कर्म; कमान – कमावणे; इइइ – इ हे अक्षर; इइइ – झगडा, कलह; रुडो – सुंदर; इइइ – ज्याच्या; इआ – त्याची; गावारा – मूर्ख; हीऐ – हृदयात;

भावार्थ : मूर्ख व अडाणी दुराचारी लोक मी मी करण्यातच आपले आयुष्य व्यतीत करतात. ते मोहमायेच्या तृष्णेने व्याकूल व्यतीत होऊन मरून जातात. नानक सांगतात, ते आपल्या कर्माचीच फळे भोगतात. ॥१ ॥पउड़ी ॥ ‘इ’ हे अक्षर असे सांगते की, साधुसंतांच्या संगतीने मनातील सारे झगडे मिटतात व जीवास कळते की प्रभुनामाचे स्मरण करणे हेच परमतत्त्व आहे. हेच कर्म आहे. हाच धर्म आहे. ज्याच्या हृदयात तो सुंदर प्रभू परमात्मा वास करतो, त्याच्या मनातील सर्व झगडे नष्ट होतात. मूर्ख दुराचारी लोकच झगडे करतात. नानक सांगतात, की ‘इ’ या अक्षराचा हा बोध आहे की जेव्हा प्रभू परमात्मा जीवास ज्ञान देतो तेव्हा तो सतगुरूच्या उपदेशाप्रमाणे आचरण करून जीव आपल्या मनातील सर्व झगडे क्षणात नष्ट करतो. ॥४७ ॥

॥ सलोकु ॥ साधू की मन ओट गहु उकति सिआनप तिआगु ॥
 गुर दीखिआ जिह मनि बसै नानक मसतकि भागु ॥१ ॥पउड़ी ॥
 ससा सरनि परे अब हारे ॥
 सासत्र सिमिति बेद पूकारे ॥
 सोधत सोधत सोधि बीचारा ॥
 बिनु हरि भजन नही छुटकारा ॥
 सासि सासि हम भूलनहारे ॥
 तुम समरथ अगनत अपारे ॥
 सरनि परे की राखु दहआला ॥
 नानक तुमरे बाल गुपाला ॥४८ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६०)

शब्दार्थ : ओट – आश्रय; उकति – युक्ति; भागु – भाग्य; ‘स’सा – स हे अक्षर; हारे – पराभूत झाले; सासत्र – शास्त्र; सिमिति – स्मृती; भूलनहारे – विसरणारा; अगनत – अगणिता;

भावार्थ : हे मना ! आपले सर्व चातुर्य, शहाणपण सोडून तू साधुसंतांचा आश्रय घे. नानक सांगतात, ज्याच्या मनात गुरूचा उपदेश दृढ झाला त्याचे भाग्य उज्वल होते. ॥१ ॥पउड़ी ॥ ‘स’ हे अक्षर असे सांगते, की हे प्रभो ! तुला प्राप्त करण्याचे सर्व प्रयत्न करून पराभूत होऊन मी तुला शरण आलो आहे. सर्व शास्त्रे, स्मृती, वेद उच्च रवाने जे काही सांगत आहेत त्या सर्वांचा शोध घेऊन एक निश्चित समजले आहे, की हरिभजनाशिवाय मुक्ती नाही. आम्ही माणसे क्षणाक्षणाला हे विसरतो, की हे प्रभो ! तू अगणित, अपार सामर्थ्यवान आहेस. नानक सांगतात, हे प्रभो ! आम्ही तुला शरण आलो आहोत हे दयाळा आमचे रक्षण कर. ॥४८ ॥

॥ सलोकु ॥ खुदी मिटी तब सुख भए मन तन भए अरोग ॥
 नानक द्रिसटी आइआ उसतति करनै जोगु ॥१ ॥
 ॥पउड़ी ॥ खखा खरा सराहउ ताहू ॥
 जो खिन महि ऊने सुभर भराहू ॥
 खरा निमाना होत परानी ॥
 अनदिनु जापै प्रभ निरबानी ॥
 भावै खसम त उआ सुखु देता ॥
 पारब्रहमु ऐसो आगनता ॥
 असंख्य खते खिन बखसनहारा ॥
 ननक साहिब सदा दइआरा ॥४९ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६०)

शब्दार्थ : खुदी – अहंकार; अरोग – आरोग्यपूर्ण; उसतति – स्तुती; खखा – ‘ख’ हे अक्षर; सराहउ – स्तुती करतो; ऊने – रिक्त; सुभर – पूर्ण भरलेला; निमाना – नम्र; परानी – प्राणी; जापै – जप करतो. निरबानी – निर्वाण, अलिप्त; खसम – प्रभू परमात्मा; उआ – त्याला; आगनता – अमाप, अगणित; खते – चुका, पाप; बखसनहारा – क्षमा करणारा; साहिब – स्वामी; दइआरा – दयाळू

भावार्थ : जेव्हा व्यक्तीच्या मनातील अहंकार नष्ट होतो तेव्हाच तो सुखी होतो. त्याचे तनमन आरोग्यपूर्ण होते. नानक सांगतात, असे झाल्यावरच जीवास स्तुती करण्यायोग्य प्रभू परमात्म्याचे दर्शन होते. ॥१॥पउडी॥ 'ख' हे अक्षर असे सांगते की, त्या सत्यरूप प्रभूची स्तुती करावी तो जीवाच्या सर्व उणिवा क्षणात नष्ट करून त्याचे हृदय चांगल्या गुणांनी परिपूर्ण भरून टाकतो. असा जीव मग सदैव विनम्रभावाने निर्वाणरूप प्रभूचे स्मरण करतो. जर प्रभूस तो आवडला तर तो त्यास सुख प्रदान करतो. नानक सांगतात, तो अनंत प्रभू दयाळू आहे, क्षमाशील आहे. तो असंख्य पापांना क्षमा करतो. ॥४९॥

॥ सलोकु ॥ सति कहउ सुनि मन मेरे सरनि परहू हरि राइ ॥
 उकति सिआनप सगल तिआगि नानक लए समाइ ॥१॥पउडी॥
 ससा सिआनप छाडु इआना ॥
 हिकमति हुकमि न प्रभू पतीआना ॥
 सहस भाति करहि चतुराई ॥
 संगि तुम्हारै एक न जाई ॥
 सोऊ सोऊ जपि दिन राती ॥
 रे जीअ चलै तुम्हारै साथी ॥
 साध सेवा लावै जिह आपै ॥
 नानक ता कउ दूखु न बिआपै ॥५०॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६०)

शब्दार्थ : उकति – युक्ती; छाडू – सोडून; इआना – अज्ञानी; हिकमति – युक्त्या प्रयुक्त्या; हुकमी – बळजबरीने; पतीआना – प्रसन्न होणे; सहस – सहस्र;

भावार्थ : हे माझ्या मना ! मी तुला सत्य सांगतो तू प्रभू परमात्म्यास शरण जा. नानक सांगतात, हे जीवा ! तू तुझ्या साऱ्या युक्त्या, शहाणपण सर्व सोडून दे व शुद्ध अंतःकरणाने प्रभूस शरण जा. तो तुला त्याच्यात सामावून घेईल. ॥१॥पउडी॥ 'स' हे अक्षर असे सांगते, की हे अज्ञानी जीवा ! तुझे शहाणपण सोडून दे युक्त्याप्रयुक्त्यांनी वा बळजबरीने, प्रभू परमात्मा प्रसन्न होत नाही. तू हजारो प्रकारे चतुराई केलीस तरी अंती त्यातील एकही तुझ्या बरोबर येणार नाही, त्या प्रभू परमात्म्याचा रात्रंदिवस जप कर, तेच अंती तुझ्या बरोबर येईल. नानक सांगतात, ज्या जीवास प्रभू परमात्मा साधुसंतांच्या सेवेस लावतो, त्यास दुःख व्यापू शकत नाही. ॥५०॥

॥ सलोकु ॥ हरि हरि मुख ते बोलना मनि वूटै सुखु होइ ॥
 नानक सभ महि रवि रहिआ थान थनंतरि सोइ ॥१॥
 ॥पउडी॥ हेरउ घटि घटि सगल कै पूरि रहे भगवान ॥
 होवत आए सद सदीव दुख भंजन गुर गिआन ॥
 हउ छुटकै होइ अनंदु तिह हउ नाही तह आपि ॥
 हते दूख जनमह मरन संतसंग परताप ॥
 हित करि नामु द्विडै दइआला ॥
 संतह संगि होत किरपाला ॥

औरै कछू न किनहू कीआ ॥

नानक सभु कछू प्रभ ते हूआ ॥५१ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६०)

शब्दार्थ : वूठै – वास करणे; हेरउ – पाहतो; हते – नष्ट होते; परताप – प्रताप; औरै – अन्य; किन हु – कोणीही;

भावार्थ : हरिनामाचा मुखाने सदैव जप केल्याने तो प्रभू मनात वास करतो. नानक सांगतात, तो प्रभू सर्व जीवांच्या ठायी वास करतो तो सर्व व्याप्त आहे. ॥१ ॥पउडी ॥ हे जीवा ! तो भगवान सर्वत्र पूर्णपणे भरून राहिला आहे सर्व जीवांचे ठायी तू त्याला पाहा. सतगुरूने दिलेले ज्ञान दुःखाचा कायमचा नाश करते. अहंकार नष्ट झाल्यावर आनंद प्राप्त होतो. कारण जेथे अहंकार नाही तेथे भगवंत आहे. संतांच्या संगतीच्या प्रभावाने जन्ममरणाचे दुःख नष्ट होते. जो प्रेमपूर्वक प्रभू परमात्म्याचे नामस्मरण करतो अशा संतसंगतीत राहणाऱ्या प्रभू सेवकावर तो प्रभू कृपा करतो. नानक सांगतात, अन्य कोणीही काहीही करू शकत नाही. सर्वकाही तो प्रभू परमात्माच करतो. ॥५१ ॥

॥ सलोकु ॥ लेखै कतहिन छूटीऐ खिनु खिनु भूलनहार ॥

बखसनहार बखसि लै नानक पारि उतार ॥१ ॥

॥पउडी ॥ लूण हरामी गुनहगार बेगाना अल्प मति ॥

जीउ पिंडु जिनि सुख दीए ताहि न जानत तत ॥

लाहा माइआ कारने दह दिसि दूढन जाइ ॥

देवनहार दातार प्रभ निमख न मनहि बसाइ ॥

लालच झूठ बिकार मोह इआ संपै मन माहि ॥

लंपट चोर निंदक महा तिनहू संगि बिहाइ ॥

तुधु भवै ता बखसि लैहि खोटे संगि खरे ॥

नानक भावै पारब्रहम पाहन नीरि तरे ॥५२ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६१)

शब्दार्थ : लेखै – कर्मलेख; कतहि – कधीही; भूलनहार – विसराळू, लूण हरामी – नमकहराम, कृतघ्न; बेगाना – वेगळा, अनोळखी; तत – तत्त्व; लाहा – लाभ; दूढन – शोध घेणे; निमख – क्षणभर; संपै – संपत्ती; बिहाइ – व्यतीत करणे; पाहन – पाषाण;

भावार्थ : हा जीव क्षणोक्षणी हे विसरतो, की कर्मलेखातून कोणाचीही कधीही मुक्तता होत नाही. नानक सांगतात, ज्यास तो क्षमाशील प्रभू परमात्मा क्षमा करतो तोच भवसागर पार करतो. ॥१ ॥पउडी ॥ माणूस कृतघ्न आहे. गुन्हेगार आहे. अल्पमती आहे. प्रभू पासून दूर राहतो. ज्याने त्यास हे शरीर व प्राण दिले त्या प्रभू परमात्म्यास, त्या परमतत्त्वास तो ओळखतही नाही, मायेच्या प्राप्तीसाठी तो दाही दिशांना शोधत हिंडतो. पण त्या दाताप्रभूस मात्र क्षणभरही स्मरत नाही. माणूस लालसा, असत्य, वासना, विकार, मोह यांनाच संपत्ती मानून त्यातच मनोमन गुंतून पडतो. महानिंदक, लंपट, चोर, आदी दुराचान्यांच्या संगतीत आपले आयुष्य व्यतीत करतो. पण त्या प्रभूची इच्छा होईल तर तो चांगल्या लोकांबरोबरच दुराचारी लोकांनाही क्षमा करतो. नानक सांगतात, परब्रह्म परमात्म्याच्या कृपेने पाषाणही पाण्यावर तरंगतात. ॥५२ ॥

॥ सलोकु ॥ खात पीत खेलत हसत भरमे जनम अनेक ॥

भवजल ते काढहु प्रभू नानक तेरी टेक ॥१ ॥

खंड २ [२७५]

॥पउडी ॥ खेलत खेलत आइओ अनिक जोनि दुख पाइ ॥

खेद मिटेसाधू मिलत सतिगुर बचन समाइ ॥

खिमा गही सचु संचिओ खाइओ अंग्रित नाम ॥

खरी क्रिपा ठाकुर भई अनद सूख बिस्राम ॥

खेप निबाही बहुतु लाभ घरि आए पतिवंत ॥

खरा दिलासा गुरि दीआ आइ मिले भगवंत ॥

आपन कीआ करहि आपि आगै पीछै आपि ॥

नानक सोऊ सराहीए जि घटि रहिआ बिआपि ॥५३ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६१)

शब्दार्थ : खिमा – क्षमा; गही – ग्रहण कर; खरी – खूप; खेप – जीवनाची खेप; पतीवंत – प्रतिष्ठित; सराहीए – स्तुती करावी;

भावार्थ : खात, पीत, हसत, खेळत अनेक जन्म मायेच्या भ्रमात फिरत राहिलो. नानक म्हणतात, हे प्रभो ! आम्हा जीवांना तू भवसागरातून पार कर. आम्हास केवळ तुझाच आधार आहे. ॥१ ॥पउडी ॥ आजपर्यंत अनेक योनीत फिरत दुःख भोगत अखेर मानवजन्म प्राप्त झाला आहे. सतगुरूच्या उपदेशाने व साधुसंतांच्या संगतीत राहिल्याने दुःखाचा नाश होतो. असा माणूस हृदयात क्षमाशीलता धारण करून सत्याचा संचय करतो व नामामृताचे भोजन करतो व प्रभू परमात्म्याची अनंतकृपा धारण करून आनंद, सुख व विश्राम उपभोगतो. मानवी जीवन सफल करून प्रभुकृपेचा खूप लाभ प्राप्त करून प्रतिष्ठेसह सन्मानाने निजधामास जातो. सतगुरूच्या प्रोत्साहनाने मला प्रभू परमात्मा प्राप्त झाला. सर्व काही करणारा प्रभू मागे पुढे सर्वत्र विराजमान आहे. नानक सांगतात, जो प्रभू सर्व देहांत सामावलेला आहे, त्याची स्तुती करावी. ॥५३ ॥

॥ सलोकु ॥ आए प्रभ सरनागती किरपा निधि दइआल ॥

एक अखरु हरि मनि बसत नानक होत निहाल ॥१ ॥

पउडी ॥ अखर महि त्रिभवन प्रभि धारे ॥

अखर करि करि बेद बीचारे ॥

अखर सासत्र सिंग्रित पुराना ॥

अखर नाद कथन वख्याना ॥

अखर मुकति जुगति भै भरमा ॥

अखर करम किरति सुच धरमा ॥

द्रिसटिमान अखर है जेता ॥

नानक पारब्रहम निरलेपा ॥५४ ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६१)

शब्दार्थ : निहाल – प्रसन्न, आनंदित; वख्याना – व्याख्यान; किरति – कृत्य; सुच – पवित्र; द्रिसटिमान – दृश्यमान; जेता – जितके; निरलेपा – निष्कलंक, निर्लेप;

भावार्थ : हे कृपासिंधु, दयाळू, प्रभू मी तुला शरण आलो आहे. तो एकमेव, सदैव अस्तित्वमान अक्षररूपी हरी मनात दृढ झाल्याने नानक प्रसन्नचित्त झाला आहे ॥१ ॥पउडी ॥ प्रभूनेच अक्षरामध्ये त्रिभूवनाची धारणा केली आहे. अक्षरा अक्षरातून

वेद विचार प्रगट झाला आहे. सर्व शास्त्रे, स्मृती, पुराणे अक्षररूपाने प्रगट झाली आहेत. अक्षर हेच कथन व्याख्यान व नाद आहे. भय, भ्रम, मुक्ती, युक्ती सारे काही अक्षररूप आहे. अक्षरातूनच कर्म पावित्र्य व धर्म यांची शिकवण देते. जे काही दृश्यमान आहे ते सारे अक्षररूप आहे. नानक सांगतात, पण प्रभू परमात्मा मात्र ह्या सर्वांपासून अलिप्त आहे ॥५४॥ ('अक्षर' म्हणजे जे कधीही नाश पावत नाही असे. प्रभू परमात्माच केवळ 'अक्षर' आहे. ही बावन्न अक्षरे ही प्रभूचीच रूपे आहेत. त्यातूनच जीवास प्रभू परमात्म्याचे ज्ञान होते. पण प्रभू मात्र ह्या अक्षरापासून अलिप्त आहे. अक्षर प्रभूचेच रूप आहे पण प्रभू परमात्मा अक्षराच्याही पलीकडे आहे.)

॥ सलोकु ॥ हथि कलंम अगंम मसतकि लिखावती ॥

उरझि रहिओ सभ संगि अनूप रूपावती ॥

उसतति कहनु न जाइ मुखहु तुहारीआ ॥

मोही देखि दरसु नानक बलिहारीआ ॥१॥

पउड़ी ॥ हे अच्युत हे पारब्रह्म अबिनासी अघ नास ॥

हे पूरन हे सरब मै दुख भंजन गुणतास ॥

हे संगी हे निरंकार हे निरगुण सभ टेक ॥

हे गोबिद हे गुणनिधान जा कै सदा बिबेक ॥

हे अपरंपर हरि हरे हहि भी होवन हार ॥

हे संतह कै सदा संगि निधारा आधार ॥

हे ठाकुर हउ दासरो मै निरगुन गुनु नही कोइ ॥

नानक दीजै नाम दानु राखउ हीऐ परोइ ॥५५॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६१)

शब्दार्थ : हथि – हातात; कलंम – लेखणी; अगंम – अगम्य प्रभू; मसतकि – कपाळी; लिखावती – लिहितो; उरझि – लिप्त होऊन, एकरूप होऊन; तुहारीआ – तुझे; मोही – मोहून गेला; बलिहारीआ – समर्पित होणे; अधनास – पापाचा नाश करणारा; बिबेक – विवेक; निधारा – निराधार; दासरो – दास; हीऐ – हृदयात; परोइ – गुंफून;

भावार्थ : तो अगम्य प्रभू हाती लेखणी घेऊन प्रत्येक जीवाच्या कपाळी कर्मलेख लिहितो. तो अनुपम सुंदर सर्व जीवांमध्ये वास करतो. हे प्रभो! तुझी स्तुती मी माझ्या मुखाने करूच शकत नाही. तुझ्या दर्शनाने मोहित होऊन मी तुझ्या चरणी माझे सर्वस्व समर्पित करतो. ॥१॥ पउड़ी ॥ हे अच्युत, अविनाशी परब्रह्म, पापनाशक, हे पूर्ण पुरुष, दुःखनाशक, सर्वव्याप्त, गुण सागर, सर्वांच्या संगती असणारा, निराकार निर्गुण प्रभू तू सर्वांचे आश्रयस्थान आहेस. हे गोविंदा! हे गुणनिधाना! तू सदैव विवेकशील आहेस. हे अपार प्रभू तू पूर्वीही होतास आजही अस्तित्वमान आहेस व भविष्यातही अस्तित्वमान असणार आहेस. तू सदैव संतांच्या संगतीत असतोस. तू निराधारांचा आधार आहेस. हे स्वामी! मी तुझा दास गुणहीन आहे. माझ्या अंगी कोणताही गुण नाही. नानक सांगतात, हे प्रभो! मला तुझे नाम दे. ते मी माझ्या हृदयात सदैव गुंफून ठेवीन. ॥५५॥

॥ सलोकु ॥ गुरदेव माता गुरदेव पिता गुरदेव सुआमी परमेसुरा ॥

गुरदेव सखा अगिआन भंजनु गुरदेव बंधिप सहोदरा ॥

गुरदेव दाता हरि नामु उपदेसै गुरदेव मंतु निरोधरा ॥

गुरदेव सांति सति बुधि मुरति गुरदेव पारस परस परा ॥

खंड २ [२७७]

गुरुदेव तीरथु अंग्रित सरोवरु गुर गिआन मजनु अपरंपरा ॥
 गुरुदेव करता सभि पाप हरता गुरुदेव पतित पवित करा ॥
 गुरुदेव आदि जुगादी जुगु जुगु गुरुदेव मंतु हरि जपि उधरा ॥
 गुरुदेव संगति प्रभ मेलि करि किरपा हम मूड पापी जितु लागि तरा ॥
 गुरुदेव सतिगुरु पारब्रहमु परमेसरु गुदेवा नानक हरि नमसकरा ॥१॥
 एह सलोकु आदि अंति पडणा ॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६२)

शब्दार्थ : सुआमी – स्वामी; अगिआन – अज्ञान; बंधिप – बांधव; सहोदर – बंधु; मंजु – मंत्र; निरोधरा – अमोघ, ज्याला कोणी विरोध करू शकत नाही असा; पवित – पवित्र; मूड – मूर्ख; जितु – ज्याच्या; लागि – संगतीने; तरा – तरून जातो;

भावार्थ : गुरुदेव हीच माता, गुरुदेव हाच पिता, गुरुदेव हाच स्वामी. गुरुदेव हा प्रत्यक्ष परमेश्वरच आहे. गुरुदेव हा जीवाचा सखा आहे. अज्ञानाचा नाश करणारा आहे. गुरुदेव आप्तस्वकीय व बंधू आहेत. गुरुदेव प्रभुनामाचा उपदेश देणारा आहे. त्याने दिलेला मंत्र अमोघ व अत्यंत प्रभावी आहे. त्यास कोणीही विरोध करू शकत नाही. गुरुदेव हा शांत, सत्य व बुद्धी यांचे मूर्तरूप आहे. गुरुदेव हा असा परीस आहे की ज्या स्पर्शाने जीवही परीस बनतो. गुरुदेव तीर्थक्षेत्र आहे, अमृताचे सरोवर आहे. गुरुच्या ज्ञानात स्नान केल्याने अपार प्रभू परमात्मा प्राप्त होतो. गुरुदेव कर्तापुरुष आहे. गुरुदेव सर्व पापांचा नाश करून पतिताना पावन करतो. प्रभुरूप गुरुदेव आद्य आहे. युगांच्याही आधीपासून आहे. युगानुयुगे अस्तित्वमान आहे. त्याने दिलेल्या प्रभुनाम मंत्राचा जप केल्याने जीवाचा उद्धार होतो. हे प्रभो ! मला अशा गुरुदेवांची संगत लाभू दे, त्यांच्या संगतीने आम्ही पापीजन हा भवसागर तरून जाऊ. गुरुदेव परब्रह्मस्वरूप परमेश्वर आहे. नानक सांगतात, अशा परमेश्वरस्वरूप गुरुदेवास माझा नमस्कार असो. ॥१॥

हा श्लोक ह्या वाणीच्या आधी व अंती वाचावा

गउडी सुखमनी म. ५

॥ एक ओंकार सतिगुर प्रसादि ॥

(ईश्वर एकच आहे तो ओंकारस्वरूप आहे. सतगुरुकृपेने तो प्राप्त होतो.)

॥ सलोकु ॥ आदि गुरए नमह ॥ जुगादि गुरए नमह ॥

सतिगुरए नमह ॥ स्त्री गुरुदेवए नमह ॥१॥

(श्री. गु. ग्रं. सा. २६२)

जो सर्वांच्या आधी आहे. सृष्टी वगैरे उत्पन्न होण्याच्या आधीपासून जो अस्तित्वमान आहे, अशा त्या आदिगुरुस, त्या अकालपुरुषास माझा नमस्कार असो. युगे निर्माण होण्यापूर्वीच्या काळाच्याही आधीपासून जो अस्तित्वमान आहे, त्या गुरुस माझा नमस्कार असो. जो सदैव अस्तित्वमान आहे. त्या 'सत' गुरुस माझा नमस्कार असो. श्री गुरुदेवांना माझा नमस्कार असो. ॥१॥

या नमनाच्या श्लोकाचा अर्थ करताना सन्त ज्ञानी कृपालसिंघजी सांगतात—

शीख संप्रदायाचे सर्वात आद्यगुरू – गुरू नानकदेवजींना माझा नमस्कार असो.